RELECTIO C. NOVIT DE IVDICIIS NON MINVS SVBLIMIS QVAM CELEBRIS, PRONVNCIATA AN. M. D. XLVIII.

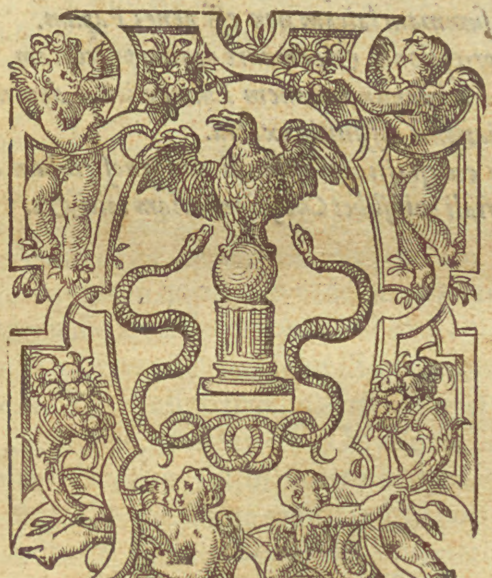
Coram frequentissimo, eruditissimo, ac maxime Illustri Auditorio in Inclyta Lusitaniæ Conymbrica,

PER MARTINVM AB AZPILCVETA DOCTOREM Nauarrum, tunc eius in Sacra facultate Canonum primariæ functionis gymnastam, decennio vero ante eodē munere in præclarissima Salmantica functum, & ante annos circiter XX. iam iubilatum seu rude donatum, nunc autē hoc Anno M. D. LXXV. maxima de causa in Vrbe residentem, & in Sacræ Pœnitentiariæ Prætorio Doctoris Decretorum officio fungentem.

Præmisso in Rubricam eiusdem tituli Commentario vtili, quotidiano & resolutorio, additis item sub hoc signo * quibusdam, quæ in hac secunda æditione occurrerunt, præfati authoris ætati apta.

In quibus contenta uersa pagella docet.

IN VIRTVTE, ET FORTVNA.

LVGDVNI,

Apud Gulielmum Rouillium, sub scuto Veneto.

M. D. LXXVI.

Cum Priuilegiis & licentia Superiorum.

In Rubrica.

Epilogus siue resolutio breuis eorum quæ ab aliis & ab Authore aliæs fusius sunt disputata, sumendo verbum, Iudicium, pro Iudiciali processu.

Multa quotidiana de Iudicio sumpto proprie pro iudicandi actu, de quibus nil ante hac in ea tactum.

In Relectione c. Nouit.

1 *Notabile Deum omnia nosse.*
2 *Creaturam nullam omnia scire.*
3 *Potestatem summam laicam non esse penes Papam.*
4 *Diffinitio correptionis, & eam iure diuino præceptam.*
5 *Certo ordine ad denunciationem Euangelicam deueniendum, & denunciationis diffinitio exacta.*
6 *Potestatem ecclesiasticam extendi ad cognoscendum de omni peccato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici, &c.*

INCLITO CLEMENTISSIMOQ. DOMINO SEBASTIANO HVIVS NOMINIS PRIMO,

Lusitanorum, Algabriorúmque Regi, Aphricano, Aethiopico, Arabico, Persico, Indico, fœlici, Victori semper Augusto,

MARTINVS AB AZPILCVETA DOCTOR Nauarrus Rempubl. Christiane administrare.

ROGATVS à multis Inclyte, Clementissimeque Rex, vt relectionem c. Nouit, de Iudic. cuius bonam partem pridẽ tribus horis integris corã tota Maiestatis tuæ celeberrimæ Conymbricæ Academia pronunciaui, quãque Serenissimo Patri tuo Principum flori Regi designato nuncupaui, denuo æderem, decreui titulum eius quadã bonarum herbarum synthesi ornare, ipsamque relectionem ea, & aliquot aliis auctam Maiestati tuæ nuncupare: Non quidem quod non videam deterrere me ab hoc debere non solum illa, quæ deterrebant ad eam illi dedicandam, sed etiam alia, in quibus est, quod licet ille maximus esset eo nomine, quod erat Rex designatus, quem Europæ, Aphricæque Occidens, Asiæ oriens, & interiectus Meridies, qua à Tago in Gangem alluitur Oceano, suum futurum dominum agnoscebat, & suspiciebat. Tu vero longe maior es, qui iam dudum in solium Regni euectus, & Regio diademate coronatus, non solum eis omnibus iura, & leges fers, sed etiam Christiani nominis hostes ea turbantes, & Christianæ fidei propagationem in eis impedientes tua magna potentia diuinitus aucta iam pridem terres, & miris trophæis, humanamque fidem superantibus fractos

fœlicissime triumphas. Audeo tamen hoc facere primum, quod pro materiæ sublimitate, subtilitate, & vtilitate, omnium relectionum quas vnquam pronunciauimus, primas obtineat. Et quod bona eius pars sit de summa summorum Monarcharum, cum regum, tum Pontificum potestate, tuæ Maiestati cognitu dignissima, quo idem paternum, & laicum, sed supremum Imperium illæsum conserues, & religiosissimos parentes, Auosque imitatus sacrosanctæ sedis Apostolicæ, summique Iesu Christi Regis regum, & domini dominantium Vicarij potestatem cœlitus ei datam eo modestius, religiosius, & fortius suspicias, colas, & tuearis, quo nostra calamitosa tempestate superbius, quidam irreligiosius, & audacius contemnere, dehonestare, & conuellere frustra conantur. Quoque Sanctissimus D. N. Gregorius XIII. (primis Christi, qui à multis seculis prædict. sed. præfuerunt, Vicariorum annumerandus, colendus, & suspiciendus) te syncerius diligit, tua trophæa magis miratur, & laudat, augerique indies vehementius cupit, & procurat. Deinde quòd decere oporteréque videtur, vt qui beneficia maxima accepta ab Auis tuis illis Christianissimis Ioanne III. iam cum diuis, vt par est credere, regnante, & Regina Donna Catharina prima cum primis non solum sui ordinis, sed & cuiusque alius ad idem Regnum omnibus neruis conante (quales Reges, pietate, prudentia, Iusticia, modestia, pacis artibus in pios, belli vero in impios, & in diligendos, leuandos, iuuandósque suos subditos, ac filios ætate sua nulla terra coluit, neque (absit verbo iniuria) colit) literariis muneribus, & aliis obsequiis agnouerim, Quique etiam dona accepta à Serenissimo Patre tuo, Principum flore Rege designato, matréque illa tua Donna Ioanna Principe multis nominibus altissima, Patruóque tuo magno Cardinale infante incomparabili, Amitáque tua magna infante Donna Maria sui ordinis Principum communi sententia prima, singulis eiusmodi muneribus singulariter recognouerim, tua quadantenus gratius collata, nullísque aliis obsequiis hactenus agnita, eiusdem generis munere agnoscam, simul vbique gentium prædicem me tuum alumnum, totíque tuæ genti Lusitaniæ ingenio in omnia pacis, & belli munia versatili, multis nominibus deuotum, eo præsertim, quòd arbitrer, nullum alium exterum apud eam mea ætate accolam fuisse, qui tam ab eius summatibus, quam infimatibus, & aliis cuiusque ordinis magis diligeretur, &

ſupra merita coleretur, & cui à prædictis Regibus maiora offerrentur, quam ipſe, quem extra ſua regna etiam num peregrinantem, & humili loco cum tenui facultate degentem adeo amat, & honorat, vt merito meæ paruitatis conſcius confundar. Ad hæc quòd vehementer cupio hoc facere iam inde ab illo tuo die natali fœliciſſimo, toti orbi Luſitano feſtiuiſſimo, in quo ſingulari priuilegio ad locum ſecretum (vbi à ſola tua Auia Regina, & nutrice pannis inuoluebaris) ſolus admiſſus, primum manus Regiæ oſculo ſuſpexi, iuſſúq; eiuſdem Reginæ, vt id facerem, licet indignus, benedixi, benéque precatus fui, vt qui omnium totius illius orbis ſpe ſucceſſoris ferè deſtituti tam obnixis precibus, tam ardentibus votis, támque mœſtis lachrimis mirè à diuina bonitate impetratus fuiſti, euaderes ſimilis illis, qui ſimilibus ſupplicationibus, ſimili amaritudine porrectis obtenti fuerunt ab habendi prolem ſpe ferme defectis, quales fuere Iſaacus, Ioſephus, Sampſon, & Samuel, & nunc gratias ago, vt alias frequenter egi Deo Opt. Max. quòd etiam num adoleſcens eos non ſolum corporis robore, & animi conſtantia, & fortitudine, ſed etiam egregia pietate, innocentia vitæ Regiæ rara, prudentia ſenili, & iuſtitia æqua, rerúmque domi & foris in bello, & pace geſtarum gloria ita referas, vt merito totus orbis Chriſtianus id miratus, magnopere optet videre tua hymenea feſta, quæ te mox faciant pulchra prole parentem, quæque omnibus neruis ita in adminiſtranda Chriſtianè Repub. tibi aſſiſtat, ac Auia tua incomparabilis tuo Auo vix imitabili aſſiſtere ſolebat. Quamobrem ægrè fero, quòd nondum potuerim ſuppeditare otium ad conficiendum illud munus, quod in id iam pridem animo conceptum habeo, & ægrius, quòd iam grauis ſenio vereor, ne illud conficere queam, Ægerrimè autem ferrem, vt antea Atropos vitæ meæ fila rumperet, quam id aliquo vel hoc exiguo Vrbi & Orbi teſtarer. His accedit, quòd per hoc offertur locus aptus ad reddendam rationem non ſolum tuæ Maieſtati, ſed etiã aliis quamplurimis demirantibus, cur poſthabitis à Regia Maieſtate oblatis, & omiſſo Conymbricæ 500. aureorum ſtipendio annuo extraordinario, cum multis aliorum iurium emolumentis, contentus ſolo mille aureorum annuorum ordinario ſtipendio, perpetuo tamen, & quo ante 20. annos Rude donatus, & vt aiunt, iubilatus tua Regia magnificentia ſuſtentor, laborioſam peregrinationem ſuſcepiſſem, cúrque eandem nondum perfecerim,

neque id, in quòd eam suscepi, præstiterim. Et quidem causa eam suscipiendi, Rex clemẽtissime, fuit, quod iam tunc 62. ætatis meæ annum agens, fractusque cõtinuis per totam vitam studiis, prælegendique in variis Academiis laboribus, merito putabar intra paucos annos vita defuncturus, quamuis (Deo præter meã & communem opinionem id annuente) iam postea vixerim viginti. Et antequam ea defungerer, maxime cupiebam recognoscere, augere, & dolare opera mea tam ædita, quam ædenda, Auditoribus meis promissa, & probabili coniectura ducebar, nullatenus me inter tot Heroes, tot Amicos, & notos toties me consulentes, iustum otium ad id intra tam paucum tempus iustè faciendum, suppeditaturum. Quarè constitui de prædictorum Regum licentia, & de sola eorum conscientia traiicere in Italiam, in qua ignotus nomine, & habitu, solitis in insolita, sed vera, & meæ professioni apta mutatis, propositum exequerer extra Vrbem, posteaquam sanctissimas eius reliquias, & ecclesias in id statas, nulli mei facta notitia visitassem. Causa vero cur nondum eam perfecerim, nec opus propositum præstiterim, prima fuit, quòd transiens per Castellam à Serenissima matre tua (quæ pro Cæsare patre suo omnia regna eius Hispaniæ sapientissimè, suauissimeque gubernabat, quæque me longe pluris quam merebar semper fecit, iam inde à tempore quo nomine Conymbriceñ. Academiæ recens desponsam Vlixbonæ salutaui) ad quædam satis ardua vnum circiter annum detentus fui, tam eo iure, quòd origine Nauarrus Cæsari suberam, quam eo, quod incolatu Lusitanum etiam extra eam parere oportebat tantæ Principi Lusitaniæ, quæ suarum heroicarum virtutum radiis corusca, sydus erat placidum regnis, quæ regebat, & quorum princeps erat, mira dexteritate, sanctitateque eadem concilians. Secunda, quòd propter bella Galliæ, qua transire necessum erat, oportuit in Nauarra solo meo Natali morari, donec fieret copia per eam transeundi, & quod ea facta, traiecto Pyreneo monte in ipso Galliæ limine crure quadrifariam casu mulæ confracto, restiti, & non semel conclamatus in idem natale solum redij, vbi nondum plenè adhuc valenti, facta fuit iussio prima Regis Catholici, cui ratione originis suberam, vt capescerem defensionem Iustitiæ, quam Archipræsul Toletanus Pinciæ siue Valleoleti custoditus haberet, & cum ob prædicta & alia ab ea supplicassem, allata est secunda, quæ omnem præter solam mortis excusationem excludebat,

debat, qua coactus redij ad texendum in illa processum, cuius textura, quæ quolibet semestri videbatur finienda, octo annos durauit. Tertia, quòd post eum finitum, & vt in vrbem deferretur vna cum ipsomet Archipræsule esset decretum, in tua Rex regna rediissem, literas à Rege Catholico, & summo suo Præside super meo in Vrbem ad continuandam vsque in finem eiusdem causæ defensionem, aduentu accepi, quod cum Maiestati tuæ iustum, & pium opus esse visum esset, per varios casus, & varia discrimina rerum venimus in Latium, vbi quolibet semestri finem expectantes, octo circiter annos iam peregimus. Maiestati igitur tuæ Rex clementissime humillimè supplico, vt præfatam peregrinationem boni consulere, & munus hoc minimum Regio, eodemque maximo animo suscipere digneris de manu huius minimi, certus, quòd nec peregrinatio, nec quicquam aliud impediet, quo minus dum vita manebit, tuum me semper agnoscam seruum, licet inutilem, sacrificumque & oratorẽ ad Deum quamuis indignum, qui nunquam non supplico, & supplicabo Maiestati diuinæ, vt tuam istam humanam pro mea, quam iam inde ab illo tuo Natali die semper habui, semperque prædicaui, expectatione, quam optimè fortunatam, & fœlicissimam efficiat æternam. Amen.

Cum Priuilegio S.D.N. Gregorij XIII. & aliquot præcessorum suorum, ne quis alius ab ipso authore sine ipsius expresso consensu, per vniuersum orbem Christianum constitutus, opera eius, vel eorum aliquam partem imprimere &c. cuius totus tenor in Manuali Confessariorum, & aliis operibus eiusdem authoris extensius typis excutitur.

Insignis forma, doctrina insignior vnus:
At superat summi cultus vtrumque Dei.

COMMENTVM NOVVM ET VTILE IN RVBR. DE IVDICIIS.

SVMMARIA.

Sacramentalia & beneficia, qua ratione ſunt ſpiritualia, eadem eſt & Ius patronatus. num. 27.

Spiritualia quædã alijs ſpiritualibus ſpiritualiora, & ideo alijs alia annexa. num. 28.

Sacra non omnia ſpiritualia. nu. 29.

Spiritualibus cur dicantur annexa beneficia, & Ius patronatus. nu. 30.

Iudiciorum aliud criminale, aliud Ciuile, aliud mixtum, & omnium diffinitio. nu. 31. & 34.

Iudicium ad remouendum quem ab officio, Criminale eſt, non obſtante c. Per tuas de Simon. nu. 32.

Intellectus c. Per tuas de Simon. num. 33.

Crimina non ſemper omnino extinguuntur morte. nu. 35.

Cauſa Criminalis quarè interdum vocatur pecuniaria. nu. 36.

Pœna Criminalis quarè interdum vocatur Ciuilis. nu. 37.

Pœna pecuniaria legalis, vel Conuentionalis cui applicanda. nu. 38.

1 MVLTORVM rogatu æditurus Romæ repetitionem in cap. Nouit. de Iudic. iam pridem anno 1548. Conimbricæ æditam, decreui præmittere more antiquorum repetentium, quædã in ipſammet Rubricam: & primũ quidem reducens in Epilogum, & ſummam ea quæ de Iudicio, prout ſumitur pro proceſſu Iudiciali, ordinariè poſt alios (iuxta perſonam Gimnaſtæ, quam tunc agebamus) ſcripſimus anno 1538. & ſequẽti in eandem, quæ nõdum ſunt ædita, nec ex Hiſpania, vt nunc ædi poſſint, in vrbem delata: Adiectis tamen aliquot, quibus mens quadantenus cœleſtia moneatur, pro perſona Cenſoris, quam in præſentia gerimus.

2 II. addemus multa de Iudicio, prout ſumitur pro actu iudicandi, quibus pius lector præmoneatur ea, quæ de iudiciis eſt doctrina, non ſolum doceri qualis debeat eſſe ordo proceſſus Iudicialis externi, ſed etiã qualis eſſe debeat tranquilla animi cuiuslibet determinatio, & diffinitio: Auctarium dignum, ni fallor, quod omnes tam interni, quam externi fori Iudices, & tam priuata, quam publica authoritate iudicantes, ſemper præ oculis habeamus. Primum igitur in Epilogum redigendum eſt, quod Decius in vtraque lectura, & Ripa eruditè, ſubtiliter, & laborioſè quidem, ſed parum vtiliter videntur de ratione continuandi, & ſubordinandi hunc titulum præcedentibus diſputare, & planius, ac vtilius Tironibus præſertim eſt dicere, quod ratio qua Gregorius mo-
3 tus fuit ponere hunc titulum in principio huius libri, eſt. Quod totum hoc volumen Decretalium, digeſſit in quinque libros, quorum materias deſignãt illa quinque verba illius Senarij antiqui: Iudex, iudicium, clerus, ſponſalia, crimen; Quorum primum, ſcilicet: Iudex, deſignat, Quod in primo principaliter tractatur de perſonis Iudicum, & de pertinentibus ad eos: & ſecundum, ſcilicet: Iudicium

Iudicium, Quod tractatur principaliter in secũdo de Iudiciis, siue processibus Iudicum siue pertinẽtibus ad ea. Tertium verò, scilicet: Clerus, quod in Tertio principaliter agitur de clericis, & ad eos pertinentibus. Quartum autem, scilicet; Sponsalia, quod in quarto tractatur principaliter de sponsalibus, & matrimoniis, & ad ea pertinẽtibus. Quintum denique, scilicet: crimen, significat; Quod in quinto principaliter agitur de criminibus, & ea tangentibus, & ita in principio secundi libri præmittit titulum generalem de Iudiciis.

Secundum illationem illam Pan. & omnium posterorum, quod valet ar-
4 gumentum de præparatoriis ad præparata, quam excerpunt ex illa continuatione Iohan. Andr. videlicet: supra dictum est de præparatoriis Iudiciorũ, nunc de ipsis Iudiciis est videndum, non esse efficacem: Quandoquidem innumera sunt præparatoria, de quibus non dicuntur verè illa, quæ de præparatis: nam Sponsalia præparant ad matrimonium, sed non sunt indissolubilia, vt illud: c. Quemadmodum de Iureiur. Qui contrahit illa cum consanguinea, vel re-
5 ligiosa, non excomunicatur, vt qui contrahit illud: Clemen. 1. cum glos. de consang. Hodiè valent sponsalia absente Parocho contracta, non tamen matrimonium: iuxta c. 1. Concil. Trid. sess. 24. de refor. matrim. adiunctis, quæ nos addimus in Manual Confess. cap. 22. nu. 25. & melius c. 25. nu. 144. Probatio est præparatoria ad sententiam, non tamen transit in rem iudicatam, sicut illa, & non est necesse appellare ab illa, sicut à sententia: Nec est exequenda sicut sentẽtia, vt palam est toto tit. de probat. test. re iud. & appell. Prima item tonsura preparat ad ordines maiores, sed non est ordo Sacer, sicut illi: c. A multis de ætat. & qual. Ius item patronatus non est beneficium ecclesiasticum, potest cadere in laicum, potest donari, & legari, non autem beneficium, & cætera infinita: Quare illud Barth. in l. Qui proprio §. Item quæritur. ff. de procurat. Quod procurator constitutus ad præparatoria, tenetur defendere Dominum in præparatis, alio quidem textu, vel alia ratione est vera, non tamẽ illa, quod idem sit iudicandũ de præparatoriis & præparatis, vnde & ipse ibidem asserit, procuratorem primæ causæ non teneri ad defendendũ causam appellationis, licet prima sit præparatoria ad secundam.

Tertium, quod minus infertur illud Baldi in cap. tue. de procurat. in vers.
6 quidsi absque carnali copula, nẽpe, Quod sicut mulier priuatur dote propter adulterium c. plerunque inf. de donat. inter vir. & vxor. ita etiam debeat priuari propterea, quod passa sit manus alterius ad mamillã, arg. à præparatoriis ad præparatum: Tum, quia licet inter præparatoria & præparata debet aut potest esse aliqua subordinatio, cõuenientia, aut coherentia, non tamen tãta,
7 vt de vtrisque eadem dici queant, præsertim quando necessario non esse inferunt, vt in casu proposito, non enim necessario infertur: Tetigit mamillas, igitur habuit rem cum illa, Tum, quia longè maius est peccatum adulterium,
8 quam passio manus in mamillas, vt colligitur ex Thom. 2. 2. q. 151. art. 4. dum ponit differentiam inter castitatem, quæ est circa ipsum actum carnalem, & inter pudicitiam, quę versatur circa alloquia, tactus, & oscula turpia; & melius q. 154. art. 4. quatenus ait: Alloquia, tactus, & oscula, sua natura, siue absolutè cõsiderata, vt ait ibi, Gaiet. non esse peccata mortalia: Tum, quia alioqui etiam propter visum, alloquium, vel solius manus tactum libidinosum, deberet per-

dere, quia etiam, hæc sunt peccata mortalia, & præparatoria adulterij cap.
9 Nec solo 32. q. 5. tradit Thom. in d.q.154.art.4.quod tamen nemo dicat: Tum, quia pœna non debet extendi de vno casu ad alium c. Pœnæ de pœnit. dist. 1. præsertim ipso iure imposita, glos. solen. cap. fin. de Iur. patron. saltem quādo non est eadem ratio, vt hic per præfata, imò neque quando est eadem ratio, nisi interuenerit aliquid aliud de illis, quæ Domini. & Franc. ponunt in cap. 1. de temp. ordin. lib. 6. per quod soluuntur rationes, quibus Ripa hic adhæret Bald. Tum, quia §. 1. quib. mod. feud. amitt. qui loquitur de feudatario ponente manus ad mamillas Vxoris Domini, non rectè arguitur ad vxorem, quæ patitur illam impositionem. Partim, quod reuerentia feudatarij maior debeat esse ad Dominum cuius vasallus est per Iuramētum solenne astrictus, & dono
10 feudi obstrictus, quam vxoris ad maritum, quæ creata est ei socia Genes. 2. Partim, quod feudū quod perditur minus sit illius quam dos vxoris, quia non est nisi quo ad vtile dominium: Tum, quia si excomunicatio ferretur ipso iure in eum qui adulteraretur, qui prædicta impudica faceret abstinendo se à copula, non esset excommunicatus: Tum, quia licet ex his actibus impudicis colligatur aliqua presumptio, non tamē illa est præsumptio Iuris & de Iure, cōtra quam non admittitur probatio, & ita probato contrario non iudicaretur adultera, nec consequenter priuata dote. Quare resoluendum est primo, dicto Baldi non esse locum in foro conscientiæ. Secundo neque in foro exteriori probato contrario, quod cessat præsumptio. Tertio, Quod neque esset locus illi etiam non probato contrario in solo tactu mamillarum, imò nec in solo osculo, nisi probarentur aliquæ aliæ circumstantiæ loci, temporis, vel personarum, ex quibus iudicanda esset rea adulterij, quo casu non perderet dotem ex eo solo, quod passa est tangi vel osculari, sed quia probata est, & iudicata adultera.

11 Quartum, non inferri etiam ex prædicta continuatione, Quod Iudex Ecclesiasticus aditus ab aliquo pro absolutione à iuramento à se præstito ad effectum agendi aduersus contractum, quem iurauit, fiat Iudex super ipso contractu, si aliàs non erat competens ad cognoscendum de illo, quia, vt prædixi, cohærentia præparatorij ad præparatum, non est tanta; vt quicquid dicitur de altero, sit de altero dicendum, nec consequenter efficit, vt Iudex Ecclesiasticus ex eo solo quod est Iudex præparatorij, fiat Iudex præparati vt contra Bald. tenuit Castr. in l. Ordinarij, C. de rei vend. quem sequitur & confirmat Decius hic, quem in prædicto anno 1538. secuti, confutauimus Baldum ea ratione qua Ripa hic defendit communem. Tum, quia illud Baldi in d. l. ordinarij C. de rei vendic. Iudex causæ præparatoriæ debet esse & præparatæ, restringendum est, quando esset competēs præparatæ, etiamsi non cognouisset de præparatoria, de tali enim loquitur illa lex Ordinarij, in qua ipse se fundat: Tum, quia c. fin.
12 de for. compet. lib. 6. quod habet: Cognitionem de iuramento spectare ad Iudicem Ecclesiasticum etiam inter laicos restringendum est, quando agitur ad obseruantiam Iuramenti, & ad cogendum iurantem seruare illud non autem cum prætenditur contrarium. Procederet etiam dictum Baldi, cum Iudex absoluens esset competens, in materia, in qua Ecclesiasticus esset competens alia ratione quam iuramenti, qualis est vsurarum, sacrilegij &c. Tum,

Quia

Quia Alexan.3.in c.Causam quæ qui fil.sint legit. noluit cognoscere de spolio partis in præiudicium Iurisdictionis Regis Angliæ, licet cognosceret de legitimitate eius, Tum denique, Quod nullo iure, neque vlla efficaci ratione probatur, quod Iudex incompetens super vna causa, fiat competens in illa eo solo quod cognouit de præparatoria ad illam, imò videtur casus in contrarium in l.1.C.ad exhib.& hanc partem seruat vsus & praxis Hispaniæ & etiam Galliæ,& decis.Tholos.51.diffinit Iudicem Ecclesiasticum,qui cognouit de legato pio, non posse cognoscere de interesse omisso, casuquo illud peti posset coram competente laico, licet cognitio de debito legati præpararet ad debitum interesse, & quod multi authores classici citati per Dec.& Ripam id te-

13 nent, quod ipsum etiam post nos tenuit eruditissimus iuxta ac piissimus. Didacus à Leiiua siue Couarruuias, feruentissimus olim, auditor noster Salmanticæ, nunc autem præses Illustrissimus Consilij Regis Catholici, & Episcopus Segobiensis Reuerendiss. lib.1. var.resolut. cap. 4. num.8. tametsi plus rationibus prefatis quam authoritati omnium præfatorum fidam.

14 Quintum quod hæc vox, *Iudicium*, quindecim Iurisperitis significat, secundum Iohan.Monach.in hoc eod.tit.lib.6.contenta hiis tribus Senariis.

Actio, lis, author, forus, arbiter, vltima velle,
Questio, discre. sen. instan. discussio, posse,
Pernicies, pœna, processus Iudicialis.

Hoc est, significat actionem.ff.de iudic.l.In tribus.infrà de procur.c.Ex literis, *litem*, ff. de pecul. l. quod debetur. ff.ad Trebel.l.1.2.respon. *Authoritatem*, infra eod.cap. Decernimus, *forum*, infra eod. cap. quanto, *Arbitrium*, 2.q.6. cap. A Iudicibus.& ff.qui satisd.cog.l.Arbitro. de offic. deleg.lib.6. c.Ab arbitris, ibi enim arbiter dicitur Iudex, ergo & arbitrium dicetur Iudicium, *vltimam voluntatem*, C. de sacrosanct. eccles. l.1. & cap. Licet de sepult. lib.6. *Quæstionem*, C.de ordin.Iudic.l.quæstionum. infra qui fil.sint legit. c. per venerabilem. §.Rationibus. *Discretionem*, ff. de iudic. l. Cum prætor. infra de præb. cap. Graue, *Sententiam*, de offic.deleg. cap.De causis. de appell. cap. si duobus.circa fin.de præscrip.cap.fin.ff.de leg.3.l.qui concubinam.§.si hæres & Ecclesiast.18.cap.ibi: Ante iudicium iustitiam tibi para, *Instantiam*, C.de iudic.l.properandum.§.1.cap.venerabilis.infra eod. *Discussionem*, vt hic & C.& ff.eod.tit.& infr.de verb.signific.c.forus.in princ. *Posse vel potentiam*, ff.de Iudic.l.Iudicium soluitur, id est potestas iudicandi, *Perniciem*, 1. ad Corinth.11. ibi:Iudicium id est perniciem sibi manducat & bibit, sic exponitur 4. sentent. dist. 9. in fin. *Pœnam*, Mathei 4. qui occiderit reus erit iudicio, id est pœna, sicut Iohan.3.ibi.In resurrectionem Iudicij, hoc est pœnæ æternæ, *Processum iudicialem*, infra eod.c.1.& cap.1.de except.lib.6.in princ.Addo tamen omnibus, quod verbum Iudicium nihil horum significat secundum suam propriissimam & originariam significationem vt infra num.39. monstrabitur. Dixi (originariam) quia secundum propriam etiam illa satis propriè significat. Porro Iudicium prout significat discussionem, vel processum Iudicialem vt hic sumitur diffinitur esse actus trium personarum, Iudicis, actoris, & rei in discutiendo contendentium, vel contendere parantium, in qua diffinitione

verbum, actus, videtur accipi singulariter vel collectiuè pro vno vel multis actis momentaneis vel successiuis prefatarum trium personarum, vt accipi potest iuxta doctr. Barth. in l. si pluribus. sub fin. de leg. 2. & verbum, trium, pro triplicis generis, & verbum, personarum, vt comprehendat etiam personas fictas, quoniam in Iudicijs inquisitionis & denunciationis, & aliis, quæ ex officio fiunt, pro actore vel accusatore, interuenit fama vel notorietas, aut Reipubl. vtilitas, vt colligitur. ex cap. Super hiis. & cap. Inquisitionis. de accus. imò & pro reo interuenit damnum publicum, sicut & pro actore vtilitas publica in iudicio inquisitionis generalis, quæ fit iuxta l. Congruit. ff. de off. præsid. & cap. 1. de offic. iud. ordin. Dixi, in discutiendo, pro, in Iudicio, quod ponit communis, & pro in loco Iudicij, quod ponit Decius & Ripa, ne diffinitum in diffinitione repetatur. Addidi, vel contendere parantium, ad comprehendendum principiũ Iudicij, quod est citatio. §. fin. Insti. de pœn. tem. litig. & libelli oblationem, recusationes, interrogationes, confessiones, probationes, & alia quæ passim fiunt ante litem contestatam. Per quas expositiones longè planius, breuius, & vtilius; quam ab aliis potest defendi definitio communis, ex qua infertur, quod iudicium inquisitionis, vel denuntiationis est propriè iudicium, & quod iudicium non solum inuenitur post litem contestatam, sed etiam ante illam, licet integrius post illam, sed integritas & magnitudo non mutant speciem l. fin. ff. de fund. instr. & licet multa liceant post litem contestatam, quæ non licent antea: cap. Quoniam frequenter. vt lit. non contest. & econtrario multa licent antea quæ non licent post. l. post litem. ff. de procur. & licet ob id quoad quædam Iudicium dicatur incipere à litis contestatione. l. vbi cœptum. ff. de iudic. vnde & multæ cautiones & prætoriæ stipulationes præstitæ ante litem contestatam, proprie dicuntur iudiciales. l. 1. & 2. ff. de præt. stipul. & quidem omnia quæ fiunt coram iudice ad contẽdendum, imo & ad concordandum, ad incipiendam litem, vel ad impediendum eius initium, dicuntur esse Iudicium vel aliqua pars eius, vnde recte Dec. quem sequitur Ripa, discedit à Signor de Homod. in cons. 163. incipie. statuto ciuitatis Mediolani, quatenus determinauit: Non posse fieri præceptum de soluendo minori 25. annis, tanquam confesso in Iudicio, ante litem cõtestatem, etiam si illud fecisset post octodecim annos, & stante statuto vt minor 25. annis modo sit maior octodecim, habeat legitimam personam standi in iudicio.

17 Sextum, quod diuiditur Iudicium primo in Ordinarium & Extraordinarium. Quoniam autem Innoc. communiter recep. tenuit in cap. Cum oporteat de accusat. Iudicium inquisitionis dici extraordinarium, & in cap. Dilecto de sent. excomm. à multis etiam recep. tenet esse ordinarium, & super eo relato hic per Panor. magna tempestas orta est inter omnes posteriores: Non est facile ita diffinire membra huius diuisionis, vt non remaneant aliquod scrupuli, quò factum esse suspicor, vt nemo illorum videatur ausus vllum illorum diffinire. Arbitror autem posse diffiniri Iudicium ordinarium, esse Iudicium, in quo proceditur mediante actione vel accusatione vera. Dixi, Iudicium, pro genere, &, cum actione, ad comprehendenda iudicia ordinaria ciuilia, &, cum accusatione ad comprehendenda ordinaria criminalia: Actio enim & accusatio propriè sumptæ sic differunt iuxta gl. recept. in pricip. Insti. de actio.

& in

&c in Rubrica ff.&c C.de act.iunct.Rubr. ff.&c C.de accusat. Dixi, vera, quia &c infamia vel aliquid ei æquipollens ob quæ inquiritur, quidam accusatores ficti sunt, vt post Thom.&c alios infr.nu.seq.traditur. Iudicium autem extraordinarium est, in quo sine actione, vel accusatione vera proceditur: Dixi, Iudicium, pro genere, reliqua pro differentia, qua differt ab ordinario. Tum, quod extraordinarium, illud esse dicitur, quod officio Iudicis expeditur. l. pecuniæ verbum.§.persecutionis.ff.de verb.sign.l.Cum filius. ff.si cert. pet. &c in l. si cui legatum.in fin.princ.ff.de condit.&c demonst.in l.1.§.si solent.ff.de exerc.Tum,
18 quia extraordinarium dicitur illud, quod contra regulas Iuris communis conceditur. l.in causæ. la 2. in princ. ff. de minor. Ex quibus diffinitionibus clarè infertur: Iudicium inquisitionis esse simpliciter &c absolute extraordinarium, vt affirmauit Innoc.in d.c.Cum oporteat, pro quo facit etiam quod Iudicium in tres partes principaliter diuiditur. vt not. Bart. in l.2. ff.de fur. Nam habet principium, medium, &c finem, &c in principio inquisitionis sine accusatione vera proceditur.d.cap.Qualiter, quod est contra corticem regulæ.l.rescripto. §.Si quis accusatorem. ff.de mune. &c honor. In secunda parte, scilicet in medio, testes recipiuntur lite non contestata.cap. Quoniam.§.sunt &c alij infrà vt lit. non contest.in vltima parte, scilicet in fine, non imponitur pœna determinata à Iure, sed condemnatio alteratur, &c arbitrio Iudicis pœna imponitur.c. Inquisitionis.infra de accus. licet possit dici secundum quid ordinarium, quatenus etsi non interueniat in eo accusator, verus, interuenit tamen fictus, scilicet: infamia vel aliquid ei æquipollens vt prædictum est, quale dixit Innoc. in d cap.Dilecto de sent.excomm.

Secundo infertur iudicia super beneficiis, vsuris, matrimoniis, &c decimis esse ordinaria, licet in eis procedatur simpliciter &c de plano sine figura &c strepitu Iudicij Clem.2.de Iudic.&c ita in multis contra ordinem causarum vel iudiciorum plenariorum Clem.Sæpe de verb.sign. Quia in eis proceditur mediante actione vera nata ex aliquo iusto vel colorato titulo, vel ex lege diuina, vel Canonica.

Tertio quod iudicium per viam denuntiationis, vel officij Iudicis sine actione vel accusatione contextum, est extraordinarium, quia proceditur sine actione vel accusatione vera 4. quod statutum loquens de iudicio ordinario, non habet locum in iudicio inquisitionis, &c aliis prefatis vt tenuit Panor. hic communiter recept.

19 Septimum, quod iudicium secundo diuiditur in iudicium Spirituale, in quo tractatur de rebus Spiritualibus.c.Exhibita. infra eod.&c in temporale, in quo tractatur de temporalibus.c.Venerabilis.infra eod. An autem Iudicium in quo tractatur de iure Patronatus dicatur Spirituale an temporale, an mixtum; videtur pendere ab illa quæstione: An Ius patronatus sit spirituale; temporale,
20 an mixtum? In qua post longam, eandémque eruditam concertationem Doctorum præsertim Decij &c Ripæ, tenui olim communem opinionem, videlicet: Non esse spirituale, sed annexum spirituali: qua in re nunc addo primo; Quod ratio Decij, quæ olim firma visa fuit, nunc non videtur firma: Ratio enim est illa, Quod nullum annexum est idipsum quod id, cui annectitur, sicut nec simile est idem cum eo, cui assimilatur, iuxta l. Quod nerua iunct. glos.

ff.depos. & c.Capitulum Santæ Crucis iunct.glos.de rescript. & Ius patronatus est annexum Spiritualibus,c.Quanto.inf.eod. & c.De Iure.infr.de Iur. pa-
21 tron.Ratio autem quare non est firma, est, quod licet nihil sit idipsum, quod est id cui simile est,in specie,siue in Indiuiduo,potest tamen esse idem in genere: Si quid enim est simile Iohanni, non est idem quod Iohannes in specie, potest tamen esse idem in genere,vt si quod est simile Iohanni, sit alius homo. Virtutes item infusæ similes sunt septem donis Spiritus sancti, & ita non sunt eadem quæ illa in specie & indiuiduo, sunt tamen eadem in genere, quia sunt Spiritualia vt illa: Sic quamuis Ius patronatus sit simile & annexum rei Spirituali, & non sit in specie & indiuiduo idem,quod illa res spiritualis, potest tamen esse idem in genere scilicet Spirituale.

22 Addo secundo quod magna incogitantia præfati Doctores & ego disputauimus. An Ius patronatus sit Spirituale nec ne? non præmissa & constituta prius diffinitione rei Spiritualis,sicut & eadem incogitantia tractauimus omnes,An Iudicium inquisitionis sit ordinarium vel extraordinarium, non præmissa & constituta prius diffinitione,vel quiditate Iudicij ordinarij vel extraordinarij: Quomodo enim quis probare potest aliquid esse vel non esse tale vel tale,nisi præsupposito quale sit illud, & An sit,an non sit homo, nisi præsupposito quid sit homo?& consequenter An sit Spirituale, nisi præsupposito quid sit spirituale?

23 Tertio Quod ideo hoc videtur contigisse, quia, vt nuper dixi in Manual. Confess. latinitate donato cap.21.num.99.post Maiorem in 4.dist.25.q.1.col.2. non est facile diffinire quid sit Spirituale,cuius ratio,licet eam ipse non attingat,potest esse; quod cum spirituale siue spiritale dicatur omne quod pertinet ad spiritum, spiritus autem propriè dicatur halitus siue flatus iuxta illud Iob.
24 17. Spiritus meus attenuabitur,& per translationem, nunc anima, Iohan.19. tradidit spiritum,nunc ventus,act.1. Tanquam aduenientis spiritus vehementis, nunc omne incorporeum iuxta illud Ioan.4. spiritus est Deus,nunc omnis inuisibilis substantia,vt ait Thom. 1. par. q.41. art.3. ad quartum: Necesse est vt spirituale quoque multipliciter dicatur.

Quarto Quod in d. Manual. vbi supra ea de re in hæc verba scripsimus Omisso stilo,quo in vulgari hoc in loco vsi fuimus,secuti Ioan. Andr.Panor.& communem in cap. Consulere de Simon.adiunc.quæ Thom.& communis ait in 4.dist.25.Spirituale,vt huc pertinet,& communiter accipitur in Iure Pontificio, diffiniri potest esse donum supernaturale à Deo datum ad animarum salutem, vel quid institutum supernaturaliter ad eam efficiendam, vel ab ecclesia potestate supernaturali sibi data ad conficiendum illa vel annexa eis. Quæ diffinitio facile colligi potest ex c. Gratia & cap. Qui studet 1.q.1.& cap. Quam pio 1.q.2.& Duran. dist.25.q.1. & ex Thom. 2.2.q. 100. art.3. & 4. Dixi *donum Dei* pro genere,quia omne spirituale est donum Dei, non cōtra omne
26 donum Dei est spirituale:Nam omnia bona temporalia sunt dona eDi, iuxta illud Apost. 1. ad corint.4. Quid habes quod non accepisti?& illud princ. Authen. Quomodo opor.episc. Maxima dona Dei sunt à superna collata clemētia; Sacerdotium & imperium. Dixi(supernaturale)ad includēdum spiritualia per essentiam, & excludendum dona naturalia. Dixi *ad salutem animarum*

ad

ad excludendum inſignia ſeu arma, dotes, & victorias Regibus & Principibus aliquot, vel aliis in alium finem, quam ſalutem animarum ſupernaturaliter conceſſa. Dixi *vel aliquid inſtitutum ſupernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam* ad includendam ſpirituale per cauſam, qualia ſunt ſacramenta, quæ ipſe ſolus inſtituit, & ſola efficiunt inſtrumentaliter gratiam, vt dictum eſt
27 ſupra cap. 22. nu. 1. & 2. Dixi *vel ab eccleſia poteſtate ſupernaturali ſibi data* ad includenda ſpiritualia ſtatuta, vt loquuntur Ioan. Andr. & Panor. in cap. Conſulere de Simon. ſiue facta & conſtituta ab Eccleſia, qualia ſunt ſacramētalia, & eis annexa ab eadem inſtituta, quibus ſacramenta parantur, conficiuntur, & conſeruantur, Conſecratio & benedictio Eccleſiæ vel altaris, vaſorum, ornamentorum, aquæ baptiſmalis, vel benedictæ, exorciſmus, catechiſmus, Ius patronatus, beneficia, collationes, præſentationes, renunciationes, & id genus alia. hæc ibi.

28 Addo quinto ex hac diffinitione inferri primo. Quod aliqua ſpiritualia ſint aliis ſpiritualibus ſpiritualiora, illa enim quæ ſunt per eſſentiam talia, vel à ſolo Deo immediatè creata, vel inſtituta, vt ſunt gratia gratum faciēs, ſeptem dona Spiritus ſancti, & gratiæ, quas gratis datas appellant, & poteſtas Eccleſiaſtica ſupernaturaliter primū à Chriſto data, vt diximus in cap. Nouit. infra eod. notab. 3.

29 Secundo Infertur quod non omne ſacrum eſt ſpirituale, vt hic accipitur, Bona enim mobilia & immobilia Eccleſiaſtica, ſunt ſacra: iuxta S. Thom. recep. 2. 2. q. 99. art. 3. & probatur in cap. Nulli & cap. Prædia 12. q. 2. quæ tamen non ſunt ſpiritualia, quia diffinitio eis non conuenit, nam licet dedicentur ad ſuſtentationem ſpiritualium, vt ait S. Thom. vbi ſupra, non tamen per benedictionem Sacri conſtitutiuam, quæ de ſola poteſtate ſupernaturali & ſpirituali fluere poteſt, vt noue reſoluimus in cap. Non liceat 12. q. 2. §. 17. à num. 7. Quamuis dedicatio illa ſatis poſſit dici ſpiritualis.

Tertio infertur quod altius & rectius locutus eſt Antonius, quam Panor. & nos omnes poſteri eius qui eum ſecuti ſumus, nempè: Quod Ius patronatus eſt ſpirituale origine, Quia per præfatam diffinitionem cōſtat, quod non humana & naturali, ſed diuina & ſupernaturali poteſtate à Chriſto Petro, & Eccleſiæ tradita, vt in notab. 3. à nu. 81. dicetur, inuentum & creatum eſt: Et hac ratione irrefragabili cōfirmatur, quod nec Panor. nec Aret. nec felin. nec Decius nec vlli alij catholici negare poſſumus, ſacramētalia inſtituta ab Eccleſia, poteſtate illa diuinitus ei à Chriſto data, eſſe ſpiritualia, & nulla ratione alia, ſunt talia, quam quia in ſalutem animarum ſunt conſtituta ab Eccleſia, poteſtate præfata ſupernaturali: Cum ergo negare non poſſimus beneficia eccleſiaſtica & Ius conferendi iſta, & eligendi, ac præſentandi, eſſe ad illa inuenta & inſtituta ab eccleſia, eadem poteſtate ſupernaturali, qua alia ſacramentalia, conſequens eſt nec poſſe nos inficiari eſſe ſpiritualia, ſicut illa. Nec quicquam obſtat, quod hæc dicantur annexa ſpiritualibus antecedēter vel dependenter, vt dicit Thom. in d. art. 4. Quia nil repugnat vt vnum & idem ſit ſpirituale &
30 annexum alteri ſpirituali, ſicut nec repugnat vnum & idem eſſe temporale & annexum alteri temporali, multæ enim Eccleſiæ ſpirituales ſunt annexæ Eccleſiis Cathedralibus, & aliis collegiatis regularibus & ſecularibus cap. extir-

pandæ §. Qui vero de præb. cap. Super eo eod.tit.lib.6. & beneficia ecclesiastica secundũ omnes sunt Iura spiritualia, imo etiam præbenda, quæ saltem est Canonicatui annexa per c. Dilecto, de preb. quod in hoc reputat sing. Panor. ibid. & feli. in c. Cum M. de constit. col. 7. & alij alibi: At ipsemet Thom. recep. ab omnibus in d. art. 4. dixit: Beneficia ecclesiastica esse annexa spiritualibus dependenter, sicut Iuspatronatus, est annexum antecedẽter, ergo nihil desinit esse spirituale eo solo, quod sit annexum spirituali, quod supra num. 21. clarius probauimus. Ratio autem quare beneficia Ecclesiastica, monachatus, religiones, & alia sacramentalia dicantur annexa spiritualibus, illa est, quod sunt inuenta & statuta ab Ecclesia ad paranda conficienda, conseruanda, & exercenda alia illis spiritualiora, qualia quæ sint supra dictum est. Cum ergo per superiora constet Iuspatronatus esse spirituale, licet sit annexum aliis spiritualioribus, consequitur Iudicium de illo habendũ vel habitum esse spirituale, quæ est solutio quæstionis propositæ.

31 Octauum principale, quod Iudiciũ Tertio diuiditur in criminale & Ciuile, Quæ erudite, & curiose diffinit hic Ripa, discedẽs tamen multum à communi modo loquendi, à quo non discedendo videtur diffiniri posse, Iudicium criminale esse Iudicium, in quo agitur principaliter de crimine, & principaliter ad vtilitatem publicam. Quæ diffinitio satis colligitur ex glos. l. 3. ff. de sepul. viol. & Bart. Bald. & aliis in eam scribentibus, ex panor. & omnibus aliis hic & aliis locis citatis per Dec. & Ripam. Dixi *principaliter* ad excludenda iudicia in quibus incidenter & obiter, tantum agitur de crimine, vt cum agitur de crimine via exceptionis cap. Super hiis de accusat. & cum fiscus petit aliqua bona sibi competentia ratione alicuius crimini, non tamen agendo principaliter de illo puniendo, vt colligitur ex l. 1. ff. de Iur. fisci Per quas duas declarationes cessat necessitas recedendi à communi modo loquendi, vt Ripa recedit. Dixi etiam *principaliter ad vtilitatem publicam* ad excludenda iudicia, in quibus de crimine agitur quidẽ principaliter, sed ad vtilitatem priuatã, vt cum agitur ciuiliter de furto, ad duplum vel quadruplum parti applicandum. Iudicium autem ciuile est iudicium in quo non agitur de crimine saltem principaliter, vel saltem agitur principaliter ad vtilitatẽ priuatam, Ex quibus infertur 1. id, quod Anton. à Butrio dixit hic, quod finis Iudicij criminalis, est vtilitas publica, finis autem ciuilis vtilitas priuata.

Secundo quod glos. l. 3. ff. de sepul. viol. quatenus habet, quod cum pœna etiam pecuniaria applicanda est fisco, iudicium est criminale, cum vero parti, ciuile, est intelligenda de iudicio, in quo agitur principaliter de crimine: Nam si ageretur ad pœnam ex contractu partium, vel alia de causa quam criminis principaliter intenti applicandam fisco, vt frequenter accidit, non esset Iudicium criminale, quia non agitur de crimine principaliter.

32 Tertio Quod Iudicium, in quo agitur ad remotionem ab officio publico est criminale, quia agitur de crimine principaliter & principaliter ad vtilitatem publicam, & efficaciter probat l. 3. §. Pœna ff. de crim. stellion. Nec obstat cap. Per tuas de Simon. quatenus videtur probare, quod cum agitur ad remotionẽ Abbatis ab administratione, causa est ciuilis, non criminalis, Quia verè id ibi non probatur: Non enim habet simpliciter, ibi non fuisse actum crimi-

naliter,

naliter, sed cum adiectione, non fuisse actum criminaliter, ita vt deponeretur ab ordine, & quod ideò dicitur ibi ciuiliter agi, quia non agebatur ad pœnam naturalem & summam, ad quam poterat agi, vt ibi dicit Panor. ex qua tamen expositione non est inferendum, quod Iudicium desinit esse criminale ex eo solo, quod non agatur in eo ad pœnam naturalem, & maximam crimini de quo agitur debitam: Iudicia enim in quibus proceditur per inquisitionem ad castiganda delicta criminalia sunt, in eis tamen regulariter non imponitur
33 pœna maxima crimini debita, sed arbitraria cap. Inquisitionis de accusat. Sed solum infertur, quod aliquando dicitur ciuiliter agi, eo quod non agatur ad maximam pœnam crimini debitam, licet propriè criminaliter agatur, quem intellectum, omniũ quos plurimos hic reddit Ripa, arbitror esse germanissimum, Nec obstat quod aliqui sentiant contrarium, & quod Decius videtur variare in 1. & 2. lect. quoniam magis causa disputandi, & ostentandi acumina ingeniorum, quam solida diffinitione videntur id facere.

34 Quarto Quod videtur posse dari iudicium mixtum, idest tale, quod sit criminale & Ciuile simul, Illud scilicet, in quo agitur de crimine principaliter tam ad priuatam, quam publicã vtilitatem: Exemplum est in l. Lege Cornelia §. fin. quam Decius in hoc citat ff. ad Sillan. de Iudicio, in quo quis agit populari actione aduersus eum, qui aperuisset testamentum occisi, antequam de familia quæstio haberetur, in quo dimidium pœnæ, quæ est 100. aureorum applicatur parti, & dimidium fisco. Illi enim Iudicio conuenit vtraque diffinitio, Criminalis quidem, quia agitur de crimine principaliter, & principaliter ad publicam vtilitatem, Ciuilis autem, quia licet agatur principaliter de crimine, agitur tamen etiam principaliter ad vtilitatem priuatam, quod sufficit.

35 Quinto Quod nil obstat præfatis l. Caius ff. ad Sillan. quatenus vocat causam pecuniariam illam, in qua pœna applicatur fisco, quia aliud est dicere pecuniariam causam non extingui morte delinquentis, quod ibi probatur, & aliud dicere non esse criminalem, Nam licet regulariter crimina extinguãtur morte quoad alias pœnas, quoad tamen pœnam bonorum, quæ ob illud ipso Iure cõfiscantur, non extinguuntur l. Ex iudiciorum ff. de accusat. & glos. l. 1. C. ne ex delic. defunc. & ita ibi appellatur causa pecuniaria. Quia ad pœnam pecuniariam agebatur, & quia illa erat applicita fisco, dicetur causa criminalis, & non ciuilis per prædicta.

Sexto infertur verus intellectus cap. Item cum quis infra de restit. spol. scilicet: Quod non significat criminaliter agi, eo quod de crimine excipiatur, sed quod per exceptionem criminis non repellitur agens de spolio.

36 Septimo Infertur intellectus verus Auth. Sed hodie C. de Episc. & cler. scilicet. Quod per illa verba, in causa criminali vel pecuniaria, non significatur causam, in qua pecunia applicatur fisco, esse ciuilem, sed potius quod est duplex causa criminalis, Altera, in qua imponitur sola pœna pecuniaria, Altera, in qua etiam pœna corporalis.

37 Octauo Infertur id quod pulchre de more Decius ait Salic. dicere in l. 1. C. de sepul. viol. vers. ex ista glos. Quod glos. & iura abutuntur his vocabulis secundum diuersam considerationem: Nam pœna pecuniaria, quæ fisco applicatur potest dici ciuilis habito respectu ad pœnam corporalem, & remotio ab

administratione, respectu depositionis ab ordine, vt in d. cap. Per tuas.

38 Nonum principale, Quod illa conclusio, quam post Panor. & alios latè declarat Decius in 2. lect. scilicet. Quod Pœna legalis est applicanda fisco, intelligenda est in dubio, Quia si lex aliud exprimat, illud est seruandum, quia in certis non est locus coniecturæ l. Continuus §. Cum ita. ff. de verb. oblig. exprimere autem potest lex dupliciter, scilicet: Expressè, vel tacitè. Expressè quidem, cum habet, cui, quo modo, & quota pars, an tota sit applicāda: Tacitè verò, si lex inducit accusationem videtur in dubio pœnam applicare fisco, & si inducit actionem, vel dicat: Iudicium dabo, videtur applicare parti, quia cum accusatio tendat ad vtilitatē publicam, & actio ad priuatam iuxta glos. recep. in princ. Instit. de actio. inducendo accusationem, videtur tacitè pœnam applicare fisco, & inducendo actionem, parti: Cum item pœna apponitur ad resarciendum interesse, vel damnum partis, vel per verba multiplicatiua, quæ respiciunt acceptum vel damnum datum, puta, vt soluat duplum, triplum quadruplum &c. videtur velle applicare parti damnum passæ, quia ex fine prætenso coniicitur mens prætendentis l. fin. ff. de hæred. inst. & cap. Constat cum glos. 1. q. 1. Dixi (de pœna legali) quia pœna conuentionalis in dubio applicāda est parti secūdum Bald. in l. si quis maior 17. not. C. de transact. & meritò, Quia contractus principaliter respiciunt contrahentes cap. Contractus de reg. iur. lib. 6. l. 1. §. si conuenerit ff. depos. Vnde stilus habet, applicare aliquam partem pœnæ fisco, vt contractus firmitati cōsulatur, quo casu pars illa fisco debetur, quamuis Iudicium in quo illam petierit, non erit criminale per dicta supra nu.

SVMMARIA.

Iudicium originaliter significat actum, quo Iudex Ius dicit, & alia figurate num. 39.

Iudicium plus pertinet ad virtutem iustitiæ, quam prudentiæ nu. 40.

Iustitia est virtus, & habitus ex actibus ius reddendi, vel reddere volendi frequentatis ingenitus nu. 40.

Confessarij quid Iudices, & eos constituentes monere debeant nu. 40.

Iudices qui dant vel confirmant, quas in eis virtutes requirant nu. 41.

Iudicare non licere hæresis Valdensium nu. 42.

Intellectus illius: Nolite iudicare nu. 42.

Iudex iudicans in mortali, qui mortaliter peccat, & qui venialiter nu. 43.

Iudicium pro actu iudicantis quintuplex scientia &c. prima 4. incompatibilia 5. alijs compatibile nu. 43.

Scientia quid nu. 43.

Fides siue credulitas quid nu. 43.

Opinio siue suspicio quid nu. 43.

Dubitatio quid nu. 43.

Scrupulus quid nu. 43.

Iudicium circa omne genus potest peccari & mereri nu.44.
Iudicium de re à iudicio de persona sic differt nu.44.
Suspicio frequentius de malo, sed frequenter etiam de bono habetur nu.44.
Suspicio leuis, grauis, & vehemens datur nu.45.
Abiurare de leui & vehementi vt differunt nu.45.
Suspicari malè de altero sine vlla causa, vel grauius, quam ea requirit, peccatum nu. 46.
Suspicantium triplex genus hominum peccare nu.46.
Suspiciosi cur sint senes, nu.46.
Suspicio sola cur peccatum nu.46.
Suspicio non omnis mala, nec omnis mala mortifera nu.47.
Suspicio nulla de malo, qua non firmiter creditur, est mortifera, nisi aliud notabile malum efficiat, & quanta firmitas in id requiratur nu.48.
Credentes ea, quæ alij præiudicantia narrant nouas res scribentes, siue Menantes, & alij scribentes ad vrbem an peccent mortiferè nu.49.
Scientia vna certior alia nu.50.
Fides siue credulitas vna certior alia nu.50.
Suspicio siue opinio vna maior, & vehementior alia nu.50.
Fidei siue credulitati inest virtualiter, licet non actualiter aliqua hæsitatio. num.50.
Iudicem qui ex suspicione condemnat, peccare mortaliter quomodo intelligendum, quoad interlocutorias presertim capturæ, torturæ, &c.nu.51.
Iudicandum ad aliquem rectè malum extraiudicialiter, quid requiratur. num.52.
Credendum non esse vni, etiam legali de malo tertij. nu.52.
Famæ non creditur etiam semiplenæ in criminalibus. nu.52.
Historiæ Sacræ omnino creditur, aliis non nisi, &c. num.52.

HActenus de primo, scilicet Epilogo eorum quæ olim de Iudicio sumpto pro processu Iudiciali scripseramus, Nunc vero facturus secundum auctarium scilicet promissum de Iudicio sumpto pro actu Iudicantis, dico, Primum, quod nescio, quare nulli tot in hanc Rubricam scribentium venit in mentem, quod verbum
39 *Iudicium*, non significat ita propriè & originaliter discutionem vel processum Iudicialem, pro quo hic, vt supra dixi, sumitur, neque aliquid aliud ex 15. quæ supra. nu.14. diximus significare, sed figuratè per trãslationem, Synecdochem, Metonymiam, & alias figuras, Nam Iudicium deducitur à Iudico, id est, Ius dico, exerceo, vel decerno, & ita propriè & originaliter significat dictionem Iuris. i. actum Iudicis, quatenus est Iudex, & dicit siue decernit ius inter litigantes, vt colligitur, ex cap. forus de verb. sign. & ex S.S. Thom. communiter recep. 2. 2. quæst. 60. art. 1. & ex aliis Latinè præcellenter callentibus, hinc

est,quod minus impropriè quam quindecim prędicta, videtur significare omnem existimationem & opinionem,siue actum, quo quicquam etiam ab alio quam à Iudice diffinitur,vel determinatur,vt in illo Aeneid. 2. Iudicium Paridis manet alta mente repostum, & in illo Cicero. pro Claro orat. Gloriam quam nemo Iudicio meo est consecutus.

40 Secundo quod Iudicium, prout est actus Iudicis, potius procedit à virtute Iustitiæ,quam à virtute prudentiæ: Nec obstat quod secundum Philosophum in 1. Ethicor. vnusquisque bene iudicat, quæ cognoscit, & quod sic Iudicium ad vim cognoscitiuam pertinere videatur, vis autem cognoscitiua per prudentiam perficitur,quia respondet Thom. vbi supra in hæc verba,quod in omnibus ad rectum Iudicium duo requiruntur, quorum vnum est ipsa virtus proferens Iudicium, & sic Iudicium est actus rationis: Dicere enim vel diffinire aliquid, rationis est: Aliud autem est dispositio iudicantis, ex qua habet idoneitatem ad rectè iudicandum, & sic in hiis quæ pertinent ad Iustitiam, iudicium procedit ex iustitia, sicut & in hiis, quæ ad fortitudinem pertinent, ex fortitudine. Sic ergo Iudicium est quidam actus iustitiæ, sicut inclinantis ad rectè iudicandum, Prudentiæ autem sicut iudicium proferentis, vnde & simesis ad prudentiam pertinens, dicitur benè iudicatiua, vt supra habitum est,hæc ille. Per(supra)intelligit q.51.art.5.Quo fit primo, vt Confessarij, vehementer debeant exhortari Monarchas & Iura Monarcharum habentes, qui sunt primi Iudices,& alios inferiores etiam pedaneos, tam Ecclesiasticos, quam seculares,vt assuescant vnicuique suum Ius seruare,& reddere,aut velle reddere cum casus occurreret, cum Thom. à nemine in hoc repræhensus affirmet Iudicium rectum magis inniti virtuti Iustitiæ, quam virtuti prudentiæ,cumque constet,quod iustitia, quia est habitus & veluti consuetudo quædam per frequentiam reddendi,& volendi reddere cuique suum Ius, quærantur vt colligitur ex Thom.1.2.q.51.art.2. adiunct. q. 55. art. 1. fitque 2. Quod illi

41 qui nominant,deligunt,confirmant, vel constituunt Iudices, & magistratus, duas virtutes inprimis desiderare debent in illis,nempè:Prudentiam,& Iustitiam, & magis hanc, quam illam, iuxta illud consilium Iethro datum Moysi Exod. 18. per illa verba: Prouide viros sapientes & timentes Deum,in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, in quibus verbum(sapientes)ad prudentiam; & cætera ad Iustitiam & alias virtutes ei contributas, religionem & liberalitatem referuntur,vt latius hoc probat Authen.vt Iud.sine quoquo suffr. §.1. fitque 3. Non abs re difficile fuisse mihi aliquando respondere viro pio interroganti me: An posset absoluere quendam Dominum, qui constituerat Iudices viros, quos nouerat auaros,iniquos,& concutere consuetos,antequam firmo proponeret cum primum posset, reuocare illos? An item posset absoluere tales magistratus sine proposito sua munera relinquendi?

42 Secundum,Quod hæresis Valdensium est,vt latius refert Castr.in lib.contra omnes hæreses verbo (Iudex) dicere, Non esse licitum aliquem iudicare condemnando saltem ad pœnam, fundantes eam in illo Math. 7. Nolite iudicare,& in illo Pauli ad Rom.14. Tu quis es qui iudicas seruum alienum? quibus videntur etiam consentire Lutherani,dicentes non esse puniendos hæreticos, & vnumquemque suæ conscientiæ libertati relinquendum: Quod autem

rem hoc sit hæresis ex eo patet, quod est contra illam sacram scripturam Deuter. 16. Iudices & magistratus constitues &c. Et quod Actu. 5. Ananiam & Saphiram Petrus morte damnauit, & quod Paulus ad Roman. 13. de potestate sublimiori ait, Dei minister est vindex in iram ei, qui male agit: Nec quicquam obstant eorum fundamenta, Illa enim intelliguntur de eo, qui iudicat sine potestate, vel sine iusta probatione, vel sine iusta lege & ratione, non autem de eo, qui iudicat his tribus interuenientibus, vt colligitur ex Thom. in d. q. 60. art. 2. & ex l. Illicitas §. veritas ff. de offic. Præsid. quatenus habet: secundum probata esse iudicandum. An autem omnis, qui mortali peccato infectus iudicat, vel condemnat alium, peccet, & an mortaliter? quæstionis quotidianæ est, & quidem Thom. in 4. dist. 19. q. 2. art. 2. tenet partem affirmatiuam, scilicet: Quod peccat etiam mortaliter, sed in 2. 2. d. q. 60. art. 2. ad 3. tenet contrarium, eo quod, vt Gaiet. ibi ait, plenius ibi deliberauit, & resoluendum est, quod Iudex etiam Ecclesiasticus non peccat saltem mortaliter eo solo, quod infectus mortali iudicat, vel gubernat ea, quæ sunt Iurisdictionis, peccat autem ministrando ea, quæ sunt ordinis, & sacramentalis actionis, per rationes allatas à Gaiet. in d. art. 2. & in 3. part. q. 64. art. 6. Vterque tamen Thomas innuit peccare saltem venialiter infectum mortali, nisi humiliter id secundum inclinationem virtutis iustitiæ faciat, quæ sunt valde notanda contra eos, qui mortali culpa infecti superbè iracundè, & quasi vindicantes, & dominantes potius quam iura dicentes iudicant.

43 Tertium quod iudicium qua parte significat generaliter omnem existimationem & determinationem, diuiditur 1. in Iudicium scientiæ siue euidentiæ, fidei siue credulitatis opinionis, & dubitationis, imo & secundum aliquos, in scrupulosum, vt colligitur ex iis, quæ diffiniuimus in cap. Si quis autem 2. de pœnit dist. 7. a nu. 9. sic: Scire est veritatem visu perceptam in mente retinere, glos. mihi sing. in l. 2. §. antepen. ff. de aqua plu. arc. Per visum autē in hoc proposito intelligendus est omnis sensus, quod sentit Bart. allegando illam glos. in l. 1. col. 2. ff. de interrog. action. ab omnibus receptus: Ego autem intelligo etiam visum interiorem animæ, siue ille fiat per argumentationē scientificam, & demonstratiuam, quæ scire facit l. scire ff. de legi. vt docet Aristo. recep. in libris posteriorum, siue id fiat per notitiam intuitiuam mente sola sine sensu perceptam, qualem beati de Deo suo habēt, qualē damnati de sua pœna, qualem & anima carcere hoc inclusa de se suisque multis actis, secundum ea quæ omnes tradunt in prologo sentētiarum, Credere autem est firmiter adhærere alicui iudicio, non eo quod vidit, sed ob aliorū relationem, secūdum Bart. ibidem ab omnibus recep. quod etiā satis sentit glos. in d. §. antepen. Cui tamen definitioni addendum est propter proximè dicta: Neque ideo adhæret, quod argumētatione demonstratiua, vel mētis intuitu à visu corporeo, & aliis sensibus semotis percepit: Opinari vero est adhærere vni parti contradictionis, non tamē firmiter, sed cū formidine, ne pars altera sit vera, facit glos. prędicta & glos. in l. si duo §. penul. ff. vti possid. Tradi. Bart. in l. Admonēdi ff. de iureiur. nu. 21. Dubitare vero, est animū applicare ad plura, & nihil inde eligere glos. recep. in l. De statu ff. de testam. & in Rubric. ff. de iuris & facti ign. quæ dubitationē appellauit titubationē. Adde, quod aliud est scrupulus: est enim habere

argu

argumentum vel apparentiam aliquam contra id, quod vel ſcit, vel credit, opinatur, vel dubitat, ſecundum mentem Cancellarij Pariſienſis in tit. de regul. moral. qui eſt primus ſecundæ partis operum eius col. 2. & tradit. Adrian. Quolibeto 2.fol.28.pag.2.

Ex quibus infertur, Scientiam, & fidem, ſiue credulitatem conuenire in eo, quod vtraq; eſt certa & firma, ſine vlla vacillatione, c.firmiter de ſum. Trinit. Differunt tamen quod ſcientia eſt clara, quippè, quæ ex viſu, vel alio ſenſu, vel alio mentis intuitu manat, & ita eſt clara; fides autem obſcura, quippè quæ ex auditu eſt, quod eleganter explicat Paulus 1. ad Corint.13.cum ait: Videmus nunc per ſpeculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, quaſi diceret vir Spiritu Dei plenus: In hoc ſeculo fidem ſiue credulitatem habemus, certam quidem notitiam, ſed obſcuram, tūc autem in alio ſæculo ſcientiā habebimus eorum, quæ nunc credimus, quia tunc videbimus, quæ nunc audimus facit cap. In domo de pænit. diſt. 4. iunct. gloſ. 7. quæ citat illud Greg. fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum.

Infertur 2. quod credulitas & opinio conueniunt in eo, quod vtraque obſcura eſt, at differūnt, quia fides, ſiue credulitas certitudinem habet & firmitatem, opinio verò incertitudinē & infirmitatem, quod docet Bart. in illo nu.21. & probare videtur textus in l. 3. §. eiuſdem ff. de teſtib. in illis verbis, quid cui credas, aut parum probatum opineris, & noſter Pater Auguſt. in lib. de mendacio col.1.docet. Opinio verò & dubitatio conueniunt quidem in vacillatione & infirmitate, differūt autem, quod opinio magis adhæret vni parti, quam alteri, Dubitatio vero minimè.

Ex quibus infertur 3. hæc quatuor ſibi mutuo eſſe cōtraria, neque in eodem poſſe conſidere ſubiecto, Scrupulum autem, quia non eſt iudicium, ſed potius apparentia, & argumentum, contra, iudicium, vel pro iudicio concurrere poſſe cum quolibet eorum quatuor, quod magis apparebit ex his, quæ in ſeptimo dicto infra ponentur.

Infertur & 4. Quod ſcitur, vel creditur certum eſſe, quoad ſcientem vel credentem, quod verò in opinione ſola eſt, vel dubitatione, incertum, ſcrupulum autem neque tollere, neque addere certitudinem, vel incertitudinem, ſed ſolum ſolicitare mētem, quo vel Iudicium conceptū exuat, vel nouum induat.

Quartum, Quod circa omne præfatum genus Iudicij, ſiue ſcientiæ, ſiue fidei, ſiue credulitatis, ſiue ſuſpicionis, ſiue opinionis, ſiue dubitationis, ſiue Scrupuloſitatis, poteſt inueniri culpa, & meritum: Circa omnè enim tale deliberatè conceptum poteſt inueniri ordinatio integra, & aliqua inordinatio finis, modi, vel alius circunſtantiæ in concipiendo, vel non concipiendo illud, & omnis actus deliberatus in ſpecie, & indiuiduo eſt bonus aut malus, iuxta ſententiam S. Thom.1.2.q.18.art.8.& 9. quem ſequimur & defendimus in Manual. Confeſ. prælud.7. nu. 27. Et conſequenter, quicunque aliqua lege iuſta tenetur aliquod horum 5. aliquo modo concipere de bono, vel malo, & non concipit eo modo, peccat, & contra: Quicunque tenetur ad non concipiendum ſaltem aliquo modo aliquod eorum, & concipit eo modo, peccat. Dixi circa omne Iudicium inueniri poſſe peccatum & meritum, & non omne iudicium eſſe tale, quia Cum peccatum ad voluntatem referatur & Iudicium ad

intelle

intellectum & rationem, nullum Iudicium propriè eſt peccatum, ſaltem elicitum, ſed tantum imperatum certo modo, quem ſubtiliter declarat Thom. 1.2. q.17. præſertim art.1. & 6.

Notandum autem, quod aliud eſt Iudicium de re vel actu per ſe conſideratis, aliud de perſona, prout eſt author eius, ſecundum vtrumque Tho.2.2.q.60. art.4. ad 2. Nam aliud eſt credere aliquid eſſe malum, Aliud credere eſſe malum eum, qui facit illud, hoc enim dicitur Iudicium de perſona, illud vero Iudicium de re, vel actu, à perſona facto, vt vterque Thom. vbi ſupra diſtinguit, & quod nullum horum 5. conceptum de ſolo actu ipſo, eſt peccatum ſaltem mortiferum, niſi cum eſt de rebus fidei, vel morum neceſſario credendorum & aſſerendorum, quia tunc poteſt eſſe hæreſis, vel infidelitas, quæ ſunt cum primis magna peccata: Secundum Thom. 2. 2. q. 10. art. 3. & q.11. art.1. quia eiuſmodi Iudicium ſaltem per ſe non eſt contra charitatem Dei neque proximi, vt ſignificauit S. Thom. in d.q.60. art.4. & exemplificauit Gaiet. ibid. in eo Qui videt agentem equum, & horam malam illi imprecãtem, licet falſe credat illam imprecationem eſſe mortalem, non tamen ob id peccabit mortaliter, niſi credat imprecantem peccare mortaliter, Quia iudicando tantum de re nemini nocet, iudicando tamen de perſona ſic: Iudicium item ſcientiæ communiter non eſt peccatum, quia ſufficientẽ cauſam habet ſic Iudicandi: Vnde qui vidit aliquem authoritate propria occidentem, furantem, vel adulterantem iuſte iudicat eum malè facere, quia videt eum facere illa, quæ ſunt mala, & licet neſciat animum malum, tamen iuſtè poteſt præſumere illum in dubio in delictis cap.1. de præſump.

Quintum quod Iudicium ſuſpicionis vt frequentius accipitur de mala, eſt
45 ſpecies opinionis, & poteſt diffiniri eſſe opinio, qua quis opinatur aliquid mali citra certitudinem l. Abſentem ff. de pœn. ibi: Nemo debet ſuſpicionibus damnari, & l. fin. ff. de quæſt. ibi: niſi aliquibus ſuſpicionibus vrgeãtur, vt dicit Tullius relat. à Thom. in d. q. 60. art.3. Dixi (vt frequentius accipitur) quia ſecundum propriam ſignificationem includit etiam ſuſpicionem de bono: Tum quia etiam datur ſuſpicio boni, vel de bono, vt in illo Cæſaris 8. belli Gallici: Cum conſilium hoſtium fugæ cauſa initum ſuſpicaretur, & Cic. ad Att. lib.7. pro opinione tam boni quam mali videtur accepiſſe in illis verbis: Scribe non modo ſi quid ſcieris aut audieris, ſed etiam ſi quid ſuſpicabere, Tum quod ſuſpicio boni & de bono poteſt eſſe peccatũ, ſicut ſuſpicio mali & de malo. Peccaret enim qui Iudex, collator, præſentator, vel inſtitutor beneficij iudicaret aliquem dignum beneficio propter ſuſpicionem leuem bonitatis eius ad effectum illud ei adiudicandi, ſicut & qui iudicaret aliquem indignum eo propter leuem malitiæ ſuſpicionem ad effectum illo eum priuandi arg. cap. 2. de reg. Iur. & l. Merito ff. pro ſocio, & cap. quieſcamus 42. diſt. & toto tit. de Cler. pereg. quamuis fatear frequentius ſuſpicionem mali eſſe malam, quam ſuſpicionem boni, Quia regulariter quis debet præſumi bonus d. cap.2. de reg. Iur. & d. l. Meritò: Sed quia nõ debet quis præſumi regulariter ad munera ſubeũda idoneus, frequenter etiam ſuſpicio bona de habilitate alicuius ad illa, poteſt eſſe mala. Non dixi tamen, leuis opinio, vt dixerũt Cicero & Thomas, ſed ſimpliciter opinio, quia non ſolum eſt peccatum, vt mox dicetur, iudicare ob opi-

nionem leuem,ſed etiam ob opinionē grauem & vehementem d.l.Abſentem de pœn. d. l. fin. ff. de quæſt. & cap.Literas de præſumpt.quæ tamen non pertingit ad iuſtam certitudinis ſiue credulitatis metam, varij enim gradus ſunt ſuſpicionis,vt mox dicam, & quotidiana Inquiſitorū fidei praxis non iudicat hæreticos ſuſpectos leuiter de hæreſi,neque ſuſpectos vehemēter cap.Literas de præſump. ſed cogit illos ad abiurandum de leui;hos autem ad abiurandum de vehementi,cum tam impari exitu,quod ſuſpectus leuiter de hæreſi & abiurans eam, ſi recidat non habetur pro relapſo, licet aliquanto grauius puniri debeat, abiurans autem ob vehementem ſic, cap. Accuſatus in princ. de hæret. lib.6.

46 Sextum, Quod non ſolum eſt peccatum credere quemquam eſſe malum abſque ſufficienti in id probatione,ſed etiam ſuſpicari ſiue opinari quem eſſe malum grauius,vel vehementius quam argumenta in id habita exigunt,Quia quæ ratio eſt de toto ad totum, eadem eſt de parte ad partem l.Qui de tota ff. de rei vend.cap.paſtoralis §.Item cum totum de offic.deleg.Qua ergo ratione peccat qui credit, & damnat ob cauſam ad ſolum ſuſpicandum ſufficientem, etiam peccabit,qui grauius vel vehementius ſuſpicatur, ſiue opinatur ob cauſam,quæ ad ſolum ſuſpicandū leuiter ſufficit,& eadem ratione,qui ſuſpicatur etiam leuiter ſine vlla cauſa iuſta ſuſpicandi:Quo fit(vt rectè de more,dictum ſit à Thom. vbi ſup.art.3.)tria genera hominum ſuſpicātium peccare.Primum quidem eorum, qui ſuſpicantur de quoquam malum, eo ſolo quod ipſi mali ſunt iuxta illud Ecclef.10.In via ſtultus ambulans,cum ipſe ſit inſipiens,omnes ſtultos æſtimat: hij enim ſine vlla iuſta cauſa ſuſpicandi male ſuſpicantur. Secundum eſt eorum qui ſuſpicantur malum ex hoc, quod aliquis malè afficitur ad alterum:Cum enim aliquis contemnit,vel odit aliquem, aut iraſcitur, vel inuidet ei, ex leuibus ſignis opinatur mala de ipſo: quia vnuſquiſque faciliter credit, quod appetit, quoniam etiam iſti ſine iuſta cauſa ſuſpicantur malum. Tertium autem eſt eorum,qui ob magnam,quam habent,de aliorum defectibus experientiam,facilius quam par ſit ſuſpicantur malum,quales ſunt ſenes, quos Philoſophus dicit in 2. Rhet.quod ſunt maximè ſuſpicioſi,Quia multotiens experti ſunt aliorum defectus: Non enim eſt iuſta cauſa ſuſpicādi de aliquo malum, eo quod aliquos eiuſdem conditionis experti fuerimus malos, cum lege naturali,diuina,& humana teneamur credere eſſe bonum illum, ad quem iudicandum eſſe malum, vel habendum de malo ſuſpectum, iuſta probatione caremus:iuxta illud Euang. Luc.6.Eſtote miſericordes, expoſitum in hunc ſenſum à Beda in reg. 2. de reg. iur. Quamquam grauius peccant priora duo genera hominum,quam hoc tertium,quia hoc eo ſolo peccat, quod non ducitur iuſta probatione,illa vero, quia non ſolum deſtituuntur iuſta probatione,ſed etiam quia peruerſo affectu in id adiguntur. Ratio autem germana, quare peccatum eſt eiuſmodi ſuſpiciones ſine cauſa in id ſufficiente cōcipere, tangitur à Thom.in d.art.3. per illa verba: ex hoc ipſo quod aliquis malā opinionem habet de alio ſine cauſa ſufficienti;indebitè contemnit ipſum,& ideo iniuriatur ei.

Septimum, Quod non omnis ſuſpicio eſt peccatū, nec omnis quæ eſt pec-
47 catum,eſt mortifera, Suſpicio enim de bonitate alicuius vt plurimum non eſt

pecca

peccatum eo ſolo, quod ſine iuſta ratione concipiatur, quia per eam non ſit iniuria ei, de quo illa concipitur, ob quam ſuſpicio de malitia eſt peccatum: Dixi *vt plurimum* quia peccatum eſt, aut certè cauſa peccati, quoties eſt cauſa committendi aliquod munus indigno, eo quod de eius bonitate, & habilitate melior quam par ſit opinio habeatur: ſuſpicio item de malitia non eſt peccatum, quando ob indicia in id ſufficientia concipitur, vnde iuſtè & ſanctè in plurimis cauſis recuſantur nunc Iudices, nunc teſtes, nunc Notarij & alij ſimiles, cap. Quod ſuſpecti 3.q.5.c. Ad hæc de Reſcrip. cap. Inſinuante, & c. ſuſpicionis de offic. deleg. & mille aliis, vt latè poſt ſpecul. tit. de recus. tradunt recentiores, & in hiis francus in cap. poſtremo de appel. & Aufrerius in lib. de recuſat. teſtium, & alij alibi. Dixi *in id ſufficientia* quia qui concipit maiorem, quam indicia exigunt peccat non quidem, quia ſuſpicatur, ſed quia plus quam cauſa ſuſpicandi exigit ſuſpicatur. Dixi etiam *quod non omnis ſuſpicio etiam mala eſt mortiferè mala* iuxta Thom. qui vbi ſupra ſic ait. Eſt autem triplex gradus ſuſpicionis: Primus quidem gradus eſt, vt homo ex leuibus indiciis de bonitate alicuius dubitare incipiat, & hoc eſt veniale & leue peccatũ: Pertinet enim ad tentationem humanam ſine qua vita iſta non ducitur, vt habetur in gloſ. ſuper illud 1. Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare. Secundus gradus eſt, cum aliquis pro certo malitiam alterius æſtimat ex leuibus indiciis & hoc ſi ſit de aliquo graui, eſt peccatum mortale, in quantum non eſt ſine cõtemptu proximi, vnde gloſ. ibid. ſubdit: ſi ergo ſuſpiciones vitare non poſſumus, quia homines ſumus, Iudicia, i. diffinitiuas, firmaſque ſentẽtias continere debemus. Tertius gradus eſt, cum aliquis Iudex ex ſuſpicione, procedit ad aliquem condemnandum, & hoc directè ad iniuſtitiam pertinet, vnde eſt peccatum mortale, hæc ibi.

48 Octauum, Quod præfatis verbis Thom. adiicit ibidem Caiet. tres declarationes, quarum prima eſt, Quod ſub primo gradu ſuſpicionis, quæ ſolum eſt venialis, non ſolum debent locari ſuſpiciones, per quas dubitare incipit quis de bonitate proximi, vt exprimit Thom. ſed etiam illæ, per quas incipit malè opinari de illo, & etiam illæ, per quas ſic opinatur, & perſeuerat in opinãdo, citra tamen Iudicium, ſiue diffinitionem qua pro certa eius habet malitiam. Secundo, addit aliquid maximi momenti, & ſatis implicitum, videlicet. Quod qui crederet aliquod graue malũ de proximo, ita quod ſi interrogaret ſemetipſum, An videretur illud ſibi verum, reſponderet affirmatiuè, & ſi interrogaretur, An ita certum ſibi videretur, quia etiam poſſet eſſe falſum? reſponderet, quod fortè falſum eſt, non peccaret mortiferè, eſto id ita ſibi videretur.

Tertio Quod in 3. gradu debent locari ſolæ ſuſpitiones, per quas Iudices fori externi iudicant aliquid pro malo, quos certum eſt mortaliter peccare: Harum trium declarationum prima eſt firma & vtilis, firma quidem, quia niſi per illa verba S. Thomæ, quæ dicit de primo gradu ſuſpicionis, ſcilicet, *incipit dubitare*, includatur etiam & ſuſpicans, & opinans, tacuiſſe videretur omnem ſuſpicionem, cum dubitatio propriè accepta differat ab opinione, quæ eſt genus ad illam, per diffinitionem prædictam, cum tamen certum ſit Tho. principalius de ſuſpicione, quam de dubitatione propriè dicta agere, vt patet per gloſ. quam citat: Vtilis autem eſt, quod ex ea colligitur, neminem peccare

mortaliter ex eo, quod citra fidem, siue credulitatem opinetur malum de proximo, sine sufficienti probatione, quæ est quotidianissima conclusio, limitãda tamen, ne procedat, quando is, qui malè suspicatur vel opinatur, per eam mouetur ad volendum, vel faciẽdum iniusta notabilia, vt cum Iudex per suspitionem, siue opinionẽ sine sufficientibus indiciis cõceptam, facit reum torqueri, vel interrogari super crimine, vel ad respondendũ Iuramento præstito adigit, vel alius, qui non est Iudex, ob talem suspitionem malè de proximo cõceptam abiicit, vel impedit eum ab officio, vel beneficio, vel aliqua alia vtili conditione, vel etiam abiicit à domo sua dehonestatũ, huiusmodi enim siue Iudices, siue priuati peccarent mortaliter sic suspiciendo, vel saltem volendo agere, vel agendo illa mala, Quia volunt facere, vel faciunt contra 5. preceptum Decalogi Exod. 20. Per quod omnis iniuria personalis prohibetur 23. q. 1. & ead. cau. q. 5. in princ. iuxta declarationem eius in Manual. Confess. in princ. c. 15. vel contra præceptum 7. eiusdem Decalogi, per quod omnis illicita damnificatio prohibetur c. Pœnale 14. q. 5. & latius in Manual. in princ. c. 17.

Nonum, Quod secunda declaratio Caiet. est magni momenti, sed dubia, primo quidem, quia videtur implicare cõtradictionẽ, quatenus præsupponit, Posse quem credere aliquid, & simul habere hæsitationem, & formidinẽ de contrario: Nam qui credit aliquid, pro certo habet illud, & si quam hæsitationem habet, id non credit, sed solum opinatur, vt palã est per diffinitiones credendi & opinandi supra nu. 43. positas. Deinde, quod ex illa sequeretur, quod non peccaret mortiferè, qui certo aliquod peccatum graue alterius crederet absque sufficienti probatione, nisi adeò firmiter crederet, vt condemnaret eum, si causę illius Iudex esset absq; vlteriori probatione. Requirit enim quod ita credat, vt nullus vlli dubitationi sit locus, & quòd quoad ipsum sit quędam diffinitio, & sententia diffinitiua extra tribunal lata, quod videtur falsum, eo quod ex eo inferretur, quod vix vllus vnquam mortiferè peccaret credendo crimina proximorum sine probatione legitima, quia raro vllus reperitur, qui tam firma fide aliquod graue crimen credit, vt si interrogaretur. An iuberet occidere, vel deponere, vel alia tam grandi pœna plectere illũ absque maiore audientia, quanta esset plectendus, si per processum ritè factum inueniretur id fecisse: responderet affirmatiue.

Tertio, Quod Thomas non videtur requirere tãtum certitudinis gradum, ad peccandum mortaliter, quantum requirere videtur Caiet. Verba enim eius sunt, quod qui ex leuibus indiciis malitiã alterius pro certo æstimat in re graui, peccat mortaliter: At non solum dicitur quis certò æstimare aliquid esse verum, qui adeo certo credit, quod sine vlteriori inquisitione condẽnaret illum, si esset Iudex, sed etiam qui credit illud absque formidine alterius partis, per supra dictam diffinitionem fidei, siue credulitatis, & differentiam inter eam, & opinionem.

Quarto, quòd Diuus Anton. (quem Angel. & Silu. in suis locis sequuntur) ait in 2. par. tit. 3. cap. 8. §. 1. declarando præfatum secundum gradum Tho. quod qui videt hominem bonæ famæ, vel quem ignorat cuius conditionis sit, loquentem cum muliere, quam non cognoscit, in loco honesto, & modo modesto, & firmiter in mente æstimat eos loqui de turpibus, vel intentione

praua,

praua, vt inducat ad malum, cum hoc agere sit mortale, tale iudicium erit illi peccatum mortale. Similiter si quis videns hominem comedentem pluries, vel hora prima in die, quo est ieiunium Ecclesiæ, vt in quadragesima, & cum non cognoscat eum, nec sciat motiuum eius ad comedendum, firmiter in animo credit, quod peccet mortaliter, & quod transgrediatur præceptum Ecclesiæ, peccaret ipse iudicans mortaliter, Quia potest habere legitimam causam non ieiunandi. Similiter, cum quis ex eo quod aliquis non conuersatur domesticè cum aliquo, vt prius, vel ostendit aliquam iram ad eum, pro certo credat, quod habeat odium mortale ad illum, mortaliter peccat; In quibus exemplis, & aliis, quæ postea subiicit, non requirit aliud, quam firmam credulitatem, At talis est quæcunque fides siue credulitas concepta sine formidine partis contrariæ, Ergo.

Quinto, quod (vt per præfata patet) aliud est scire, aliud credere, aliud opinari, siue suspicari, aliud dubitare, aliud scrupulum habere, & si dixerimus secundum gradum Thomæ restringi ad fidem & credulitatē tantæ certitudinis, quantam requirere videtur Caiet. consequeretur circumspectissimum virum nihil docuisse de iudicio fidei & credulitatis firmę generaliter, sed solū de illo, quod est tantæ certitudinis quod habēs illud, si esset Iudex sine vlteriori inquisitione damnaret illum, & ita per eius doctrinā non posset responderi ad quæstionem illam frequentissimam, An qui ob leuia indicia firmiter credit suum proximū adulteratum, vel furatum esse vel occidisse, peccet mortaliter? Cuius tamen decisio videtur omnium aliarum in hac materia maximè necessaria: Ad quam secundū Caiet. videretur esse respondendū negatiuè, nisi tanta firmitate crederet, quod si esset Iudex, absq; inquisitione vlteriori eum dānaret: secundū
49 autem illum qui diceret secundum verba Thomæ sufficere, quod certo credat, contrarium dicendum esset. Pro declaratione tamen Caiet. facit, quod nisi illa esset vera, sequeretur peccare mortaliter omnes, qui credunt esse vera noua, quæ de peccatis mortiferis Regū, Principū, & aliorū summatum, & infimatū referūtur per Nouellarios, quos Menantes vocāt, & per alios, qui scribūt epistolas, vel alias per se, vel per nuncios referunt tanquā certa audiētibus, & legentibus, quod etiam consequeretur quamplurimos etiam eruditos, pios, & religiosos, & frequenter cōfitentes habere multa milia peccatorū mortalium nondum cōfessa: Quotus enim quisque in Vrbe degens est, qui sic non credat multa malefacta vel maledicta plurimorū, quæ in dies, hebdomadas, & mēses scribūtur ad eam, vel referuntur in ea ex tota Italia, Hispania, Gallia, Germania, & Turcia, imò & qui non ferat ea frequentissimè, tanquam certa sociis, familiaribus, & amicis, & aliis: Quotus item est qui degens extra vrbem non credit, vel pro certis non habet multa, quæ sibi ab vrbe scribuntur, vel ab aliis sibi scripta ei referuntur, quæque ipse pro certis non referat aliis, præsertim si bis vel ter confirmentur: At quæ tamen credenda & pro certis habenda, non præcessit probatio legitima, qualis non est, nisi quæ publicis Instrumentis, aut testibus iuratis habetur cap. 2. de probat. cum ei annot. Et tamen pauci sunt, quos eiusmodi credulitatum tanquam mortalium peccatorum pœniteat, & pauciores, qui eas cōfiteantur: Nec quicquā prodest respondere, quod dictum Thomę intelligatur de his, qui credunt, & pro certo habēt aliqua mala audita

ad effectum caſtigandi, vel volendi caſtigare illorum authores, & non de illis, qui credunt, vel habent pro certis ad ſolum effectum credendi, & diſcurrendi, & cognoſcendi, quæ geruntur in vrbe, & orbe, partim ad recreandũ animum, partim ad prudentiam ſibi quærendam, quod plerique omnes faciunt, vtentes eiuſmodi rerum nouarum relationibus, vt aliis hiſtoriis non authenticis, in quibus etiã paſſim legimus multa facta & dicta mortifera, quæ paſſim abſque aliis inſtrumentis, & teſtibus occultatis credimus, non quidẽ ad caſtigandum, vel volendum caſtigare authores eorum, ſed ad querendam rerum geſtarum notitiam, qua recreamus animos, & nobis prudentiam in tempus oportunum comparemus: Non, inquam, hoc quicquam prodeſt defenſioni dicti S. Thomæ, Quia ipſomet teſte in eodem art. ad 3. vt militia huiuſmodi credulitatis ſit mortifera, non requirit effectũ caſtigandi, vel volendi caſtigare, ſed ſufficit leuitas credendi ſine iuſta probatione malum graue proximi, quod ſolum faciendo, & habẽdo illum pro ita malo, eſt grauiter iniurius illi, & fit trãſgreſſor 8. precepti, quo prohibetur omnis infamatio malè concepta, vel malè prolata proximi, iuxta declarationem poſitam in Manual. Confeſſ. c. 18.

Reſtat itaque contrarietas inter dictum S. Thom. D. Anton. & ſequacium
50 ex vna parte, & inter declarationem Caiet. ex altera, in eo, quod Thomas dicit ſufficere; vt quis peccet mortaliter, quo credat pro certo aliquod graue malum de proximo ex leuibus indiciis, & Caiet. ait non ſufficere ſolam credulitatem, niſi ſit tanta, quod interrogatus à ſe, vel ab alio reſponderet, quod habet pro indubitato, ita quod putet non eſſe locum dubitationi. Reſtat item contrarietas in ipſomet dicto Caietani, quatenus habet quod non ſufficit credere, niſi habeat pro indubitato, & quod tunc videtur habere pro indubitato, quando nullam habet hæſitationem, neque formidinem de contrario: Nam omnis, qui verè credit ſine hæſitatione, & incertitudine, putat id eſſe verum, & ſi hæſitat, non credit, ſed tãtum opinatur, per præfatas diffinitiones fidei & opinionis. Equidem libenter audirem aliquem, qui hunc nodum nunquam non ſe offerentem enodaret, nec video alium ſoluendi modum, niſi ponendo diuerſos gradus fidei, ſiue credulitatis, & certitudinis, quales dari poſſe probatur, Tum, ex eo, quod etiam dantur diuerſi, gradus ſuſpicionis & opinionis, ſiue præſumptionis, videlicet leuis vehemens, maior, minor, vt præfatum eſt à nu. 45. Tum, quod etiam dantur diuerſi gradus ſcientiæ, Quia firmior videtur eſſe ſcientia, quam intuitiua notitia animi, vel ratio ſyllogiſtica, Mathematica producit, quam illa, quæ per intuitiuam notitiã ſenſus habetur, cum ſæpè per præſtigia ſenſus decipiatur, vt cõtigit in Magis Pharaonis exod. c. 7. & Actor. 8. de Simone Mago. Tum, quod gradus fidei, ſiue credulitatis habitus per præſumptiones etiam ſufficientes ad damnandum, minor eſt, quam gradus fidei, ſiue credulitatis habitus per legitima teſtium dicta, Nam Iudex per præſumptionem de crimine conuictum, credit feciſſe illud, ad eum aliqua pœna extraordinaria condemnandum, non autem ad condemnandum pœna mortis, authore Inn. recep. ab omnibus in c. Quia veriſimile de præſum. facit c. Afferte eod. tit. inducendo eo modo, quo in illo c. Quia veriſimile, inducebat Innocentius, Nam per illam præſumptionem, de qua in illo c. Afferte, credidit Salomon filiũ non eſſe illius mulieris, quæ petebat eum diuidi, eſſe autem illius,

quæ

quæ rogabat eum non diuidi: Credidit, inquam hoc, ad effectum alteri ex illis adiudicādi filium, non autem ad damnandum mortis illam, quæ suffurata fuit matri filium: Tum, quod per summariam informationem credit Iudex sententiam super matrimonio latam iniquam fuisse, ad effectum admittendi partem ad agendum, non autem ad effectum pro illo pronunciandi c. Lator, & quod ibi ait Innoc. de re iudic. Tum, quod interdū fides, siue credulitas vxoris de aliquo impedimento matrimonij alicuius gradus, sufficit ad arcendum eam à debito exigendo, & non à reddēdo, & fides maioris gradus sufficit ad vtrunque, per illos tex. singulares c. fin. de sec. nupt. & c. Inquisitionis de sent. excom. quæ latè per multa in hoc propositū apta declaramus in c. Si autem de pœnit. dist. 7. ante & post nu. 112. Tum denique quod de hoc est casus in c. Cum sanctā de pœnit. dist. 2. Per quod præsuppositum & probatum possunt hæ antinomiæ in hunc modum conciliari, videlicet: Quod non omnis fides neque credulitas cuiuscunque gradus certitudinis, etiam hæsitatione carens & excedēs omnem latitudinem opinionis, sufficiat ad efficiendam eam mortiferam, sed aliqua certi gradus sic, & ad diffiniendū cuius gradus hæc esse debeat, dicamus, quod duplex est fides seu credulitas sine hæsitatione: Altera, quæ neque actu, siue actualiter, neque virtute, siue virtualiter habet hæsitationē, ita quod si interrogaretur, an haberet illud malum pro penitus indubitato? responderet, quod sic, & hæc sufficit ad eam faciendam mortiferam, Altera, quæ licet non habeat actu siue actualiter, habet tamen virtute siue virtualiter ita quod si interrogaretur, An haberet penitus pro indubitato? respōderet quod non, & quod fortè falsum est, & hæc non sufficit, & de hac intelligantur declaratio Caietani, & ea quæ pro illo adducta sunt, Dictum verò Thomæ & Diui Antonini, & sequacium, ac ea quæ pro illis adducta sunt, de priori.

Ex quibus infertur primo, quod verbum *firmiter* positum supra in tribus primis exemplis Diui Antonini intelligendum est de firmitate, quæ nec actualiter, nec actu, neque virtute continet hæsitationem & formidinem, tametsi verba eius solam firmitatem requirant.

Secundo infertur, quod desiderari potest maior cautela exemplificandi in 4. exemplo D. Anton. sub fin. d. §. posito de monacho, qui videns alterum monachum comedere hora tertia, suspicatus fuit eum peccare: Non enim debet intelligi de vera suspicione siue opinione, etiam secūdum opinionem S. Tho. neque de credulitate quacunque secundum Caiet. quem sequimur, sed firma, modo prædicto. Et idem in quinto exemplo de muliere deuotissima, quæ de duobus fratribus, qui eam visitarunt, post eorum abcessum suspicata fuit mala de discursu eorum, eo quod essent iuuenes, Non enim debet intelligi de vera suspicione etiam secundum S. Thom. nec de qualibet credulitate, sed firma præfato modo secundum Caietanum, quem defendimus.

51 Decimum, quod circa tertium gradum suspicionum Sancti Thomæ, videlicet: Quod Iudex ex suspicione condemnans aliquem, peccat mortaliter, Quia id directè ad iniustitiam pertinet, & tertiam declarationem Caiet. quod in illo gradu est locanda omnis sententia Iudicis cōdemnatoria, quæ per vim coactiuam fit; Insurgit dubium quotidianum, Quia aut loquuntur de sentētia, & condemnatione diffinitiua tantum, vel etiam de interlocutoria: si de diffinitiua

nitiua tantum, diminute loquuntur omittendo innumeras interlocutorias, quibus Iudices malè iubent rapi ob crimina aliquos, & peius, retineri, & interrogari de occultis, & iuramēto præstito respōdere interrogatis, & pessimè, torqueri, & alia id genus iniuriarum pati contra l.fin.c.de exhib.& transf.re.& l.fin.C.de custod.reor.& l.De minore §.Tormēta & l.fin.ff.de quæst. Si autem intelligantur de omni condemnatione & sententia etiam interlocutoria, videntur falsè loqui, Quia frequentissimè Iudices iustè coniiciunt in carceres, & detinent in eis reos, imò & torquent propter solas suspiciones, & præsumptiones, & semiplenas probationes, vt per eadem iura probatur: Ad quod tamen dubium responderi potest, eos loqui de omni sententia tam diffinitiua, quam interlocutoria, & quod mens eorum est dicere, peccare mortaliter omnes Iudices, qui citra legitimam probationē diffinitiuè de malo condemnant, & qui citra sufficientem ad id suspicionem, præsumptionem, vel causam interlocutoriè capi, detineri, interrogari, torqueri, vel id genus alia iniustè in reos pronunciant.

Ex quo infertur primo multos Iudices mortiferè peccare leuiter iubentes capi aliquos citra vllam necessitatem, infamiam, & suspicionem legitimam, nunc ob odium, licet veniale, nunc ob vindictam, nunc ob rusticitatem, qua in se vel suos est vsus, nunc ob subitam iram, nunc ob liberum rei responsum, nunc vt illis vel illis placeat, sicut Herodes Act. 12. apprehendit Petrum, vt placeret Iudæis, non cōsiderantes, quanta ignominia inurunt captos, præsertim si sunt viri virtute, eruditione, nobilitate, & etiam diuitiis insignes, præsertim per officium Sanctæ Inquisitionis, quos quamlibet honorificè solutos semper aliqua infamia facti comitatur, neque perpendentes quod ad restitutionē famæ sic læsæ teneantur, quia qui causam damni dat &c. c.fin.de iniur.l. Qui occidit ff.ad leg.Aquil.& latius tradimus in repet.c. Inter verba conclus. 6.coroll. nu. & in Manual.Confess.c.18.nu.42.

Secundo è cōtrario peccare eos, qui prece, vel pretio, amore, vel odio non capiunt, non retinent, non interrogant, aut non torquent habentes inditia in id sufficientia, cum contrariorum eadem sit ratio cap. Sciendum 8. q. 1. l. Et si contra tabulas ff.de vulgar.

Vndecimum, quod quæstio est frequentissima super omnibus tribus præ-
52 fatis Thomæ dictis à nemine, quod sciā, satis resoluta, videlicet: Præsupposito quod non est peccatum, imò aliquando meritum, suspicio, siue opinio leuis, vel grauis quæ in primo gradu locatur, quoties probabiliter per argumēta in id sufficiētia concipitur, neque credulitas firma, quæ in secūdo gradu locatur si per indicia, vel probationes in id sufficientia cōcipiatur, neque cōdemnatio Iudicis diffinitiua, vel interlocutoria, si per probationes legitimas feratur, vt vterque Thom. vbi supra diffiniuit. Quæstio est inquam grauis: Quæ argumenta, indicia, & probationes erunt sufficientia ad excusandum à malitia suspicionem primi gradus, & credulitatem secundi, & condemnationem Iudicialem tertij gradus? Cui tamen respondetur primo faciliter, quoad condemnationem Iudicialem tertij gradus, scilicet: Quod requiritur plena probatio Iudicialis. quæ autē sit illa colligitur ex Bald. in l. Admonendi in 1. quæst. ff. de iureiur. & aliis relatis ibi per Ias. & per Decium, in Rubr. de probat.

an. 12. vbi nos quoque latius ſcripſimus, & ita, qui condemnat eũm, qui non eſt plenè, & legaliter cõuictus, ſaltem ſecundum materiam ſubiectam, peccat mortifere: arg. c. 1. de re iud. lib. 6. ſicut & contra, qui abſoluit plene conuictum. Secũdo, quòd difficilior eſt reſponſio quoad ſuſpiciones extraiudiciales primi gradus, quia non eſt lege diffinitum, & ideo, videtur relinquendum arbitrio boni viri, vel confeſſarij l. 1. ff. de iur. delib. c. De cauſis de offic. deleg. Tertio quòd Idem eadem ratione videtur dicẽdum de credulitate firma ſecundi gradus, ſuboritur autem quæſtio: Quam probationem, vel præſumptionem iudicabit vir bonus, & prudens, & confeſſarius, ſufficientẽ ad iuſtè concipiendum talem ſuſpicionem, vel credulitatem firmam? Et certum eſt non requiri ad ſuſpicionem quamlibet grandem, plenam probationem, quia ad minorem effectum minor cauſa ſufficit c. 2. de fili. præſb. lib. 6. adiuncto c. de multa, de præb. At iudicium ſuſpicionis extraiudicialis longè minus eſt iudicio condemnationis iudicialis, vt palam eſt. Idem eſt dicẽdum de credulitate firma extraiudiciali. Tum, ratione præfata, Tum, quia alioqui ſemper ferè eſſet peccatum mortale, cum rariſſimè concipiatur per plenas probationes, puta duos teſtes legitimos, & citata parte iuratos, vel per præſumptiones violentas legitimè ac iuridicè probatas. Raro enim qui ſcribunt ad Vrbem, vel ab Vrbe in alias partes iurati, quæ ſcribunt aſſerunt, & ſæpè ſunt ſingulares, & non ſemper omni exceptione maiores: Hiſtoriarum item ſcriptores non ſunt omnes iurati, nec à ſuſpicione alieni, & omni exceptione maiores, & nemo audebit diffinire peccare mortaliter omnes, qui credũt firmiter malũ aliquod factum, vel dictum ab eis ſcriptum, vel proditum, Nec prodeſt reſpondere, quod ſufficiat relatio, vel epiſtola, vel hiſtoria alicuius viri fide digni, eo quod dictum vnius talis iuſtam credulitatem inducit, iuxta gloſſ. recep. & quæ ſingularis putatur in l. Titio fundus ff. de condit. & demonſt. & vulgaris hominum praxis habet credere epiſtolæ alicuius talis viri ad vrbem vel ex ea ſcribentis. Adeo quod qui impetrat beneficium alicuius tanquam vacans per mortem eius, de qua recepit literas à partibus miſſas, non dicetur impetrator beneficij viuẽtis, neque incidet in pœnas c. 1. de conceſſ. præb. licet id non fuerit verum, iuxta latè tradita per Gomezũ in q. 3. regul. de imper. beneficia viuen. Non inquam hoc prodeſt, quia illa gloſ. eſt limitanda, ne procedat in hiis, quæ tertio præiudicant, iuxta aliam gloſ. memor. in c. ſi quis præpoſtera 50. diſt. pro qua textus aptiſs. in c. non ſolum 11. q. 3. ibi. Non ſolum ille reus eſt, qui falſum de alio profert, ſed etiam is, qui aurem cito criminibus præbet, & Thom. in 2. 2. q. 70. art. 3. ad 2. ſic ait De quolibet præſumendũ eſt bonum, niſi appareat cõtrarium, dummodo non vergat in periculum alterius, quia tunc adhibenda eſt cautela, vt non de facili vnicuique credatur. Non ſatisfacit etiam Secũdo dicere, quod fama ſufficiet ad excuſandum, Tum, quia fama non probat etiam ſemiplenè in criminalibus, quamuis ſic in ciuilibus: ſecundum gloſ. frequentius recep. in c. fi. de appell. Tum, quia fama nec in criminalibus, nec in ciuilibus probat niſi legitime fuerit probata, vt not. Bart. in l. de minore §. plurimum ff. de quæſt. & raro probatur, quia, vt ipſemet ait, oportet, vt duo teſtes deponant de illa, & non qualiter qualiter, nec ſimpliciter, quod eſt vox, & fama publica de illa, ſed reddita ratione, quod audierint à maiori parte populi, vel vniuerſitatis,

vbi fama illa est, quo fit, vt demirer oscitantiam, qua quidam patroni causarum informant Iudices, probatam esse pro sua intentione famam, eo quod duo testes suæ partis dixerunt esse famam & publicā vocem in tali loco, nulla, quæ dictum eorum concludat, adiecta ratione. Non etiam satisfacit Tertio dicere, quod vsus communis hominum habet credere huiusmodi rationibus & scriptis, quia vsus vel consuetudo contra legem naturalem, & diuinam, nihil valet, & corruptela quædam est, c.mala, c.frustra, & c.Quo iure sub fin.8. distin. Et credere malum de proximo sine sufficienti probatione cōtra legem naturalem, & diuinam sub octauo præcepto contentam est, vt colligitur ex declaratione posita in Manual.Confess.c.18.

Resoluendo igitur omnia dico Primo, Quod fides siue credulitas & suspicio, siue opinio de bonitate morum etiam personæ per se non sunt mala, nisi cum concipiuntur ad conferēdum indigno, vel minus digno, quod conferendum esset digno, vel digniori, vt dictū est supra nu.45. Dixi *de bonitate morum* quia frequentius possunt esse peccata, dum concipiuntur de bonitate, siue idoneitate scientiæ, artis, & aliorum, quæ munera obeunda requirunt, vt ibidem dictum est.

Secundo, Quod præfata duo concepta de malitia personæ proximi sunt bona, si concipiantur ex causis in id sufficientibus, & mala, si cōcipiantur sine vllis causis, vel ad id non sufficientibus, cum hac tamen differentia, quod suspicio, siue opinio manens inter latitudinem suspicionis, siue opinionis, hoc est cum formidine & hæsitatione contrarij, non sunt mortifera vt dictum est supra nu.47. credulitas autem sic, imo de facto est, quoties est tantæ firmitatis, quod si habens eam à se, vel ab alio interrogaretur, An haberet personam pro indubitato malam? verè responderet, quod sic, non autem si responderet quod non, sed quod fortè non est verum, eo quod talis etsi non habeat actualiter hæsitationem, & formidinem contrariæ partis, habet tamen virtute, siue virtualiter & tacitè illam, per supradicta nu.47.

Tertio, Quod ad habendam præfatæ firmitatis credulitatem, non requiritur euidentia, siue scientia, quæ clarior, & regulariter certior est illa, imò est cōtraria illi, & expellit eam iuxta c.in domo iunc. glos. de pœniten.dist.4. Nec sufficit dictum vnius viri etiam legalis, præsertim non iurati, vel non deponentis de visu, vt probatum est supra nu.52. Non sufficit etiam fama, nec vsus communis ita credendi per dicta supra nu.52. Sufficit tamen testimonium historiæ sacræ, quia in illa nihil est falsum c. ego solis distin.9. Sufficeret etiam Bulla authentica Papæ, vel Cæsaris, & etiam sententia quæ in rem iudicatam transiisset argum. Clement.1.de prob. & l.res iudicata pro veritate habetur ff. de regu. iur. sufficeret etiam instrumentum publicum legitimè confectum, originale, vel exemplum cum solennitate debita ex eo transumptum iuxta cap.1.2.& c.cum Iohannes, & c.fin.de fid. instrum. Sufficeret item fama in antiquis, hoc est quæ ante centum annos contigerunt secundum Innoc. in c. Veniens de verb. signi. quem post alios declarat Dec. in c.1.de appella. nu.18. Sufficeret etiam, vt arbitror, testimonium duorum testium communiter pro idoneis habitorum & iuratorum, argu. c. In omni de testib. c. Cum esses de testam. licet non citata parte id fecerit, quia illud magis pertinet ad solennitatem

tatem fori exterioris, quam ad informationem interioris argu. c. In nomine domini de testib.

Quarto, Quod Christianæ prudentiæ est audire, legere, & scribere cautè malefacta, & maledicta, & nunquam concipere suspiciones, & credulitates maiores, quam argumenta exigunt, & nunquam aut certè rarissimè concipere credulitatem tantæ firmitatis, vt personam habeat pro delinquente indubitatè, ita quod nec actu, nec virtute de illo hæsitet. Quibus multa in duodecimo dicto principali addam.

SVMMARIA.

Iudices cogentes respondere reos per torturam, vel iuramẽtum, vel sine illis, absque preuijs & sufficientibus in id inditijs grauiter peccare. nu. 53.

Prodendi sua mala occulta ab onere, lege naturali, diuina, & humana liber est quilibet. nu. 53.

Lege naturali & diuina tenetur quis regulariter sua scelera cælare. nu. 53.

Lege naturali, diuina & humana à scandalizando prohibemur. nu. 54.

Lege naturali, diuina & humana à detrahendo prohibemur. nu. 54.

Detrahit quicunque se vel alium inordinatè informat, vel est causa vt id fiat. num. 54.

Consentit qui peccanti peccat. nu. 55.

Detrahit vt audiens detrahentem, sic Iudex sine infamia inquirens. nu. 55.

Lege naturali & diuina fit cuique facultas se defendẽdi etiam ciuiliter, & negandi arma contra se. nu. 55.

Accusatore non probante reum absolui debere legis videtur naturæ. nu. 55.

Crimen quod scit Episcopus, non potest obiicere presbytero, si non potest probare. num. 56.

Famæ conseruatio vtilior Reipublicæ, quam punitio criminis secreti. nu. 56.

Tortura quædam est iuramentum, & à neutro incipiendum. nu. 56.

Consuetudo cõtra legem naturæ, & consequenter interrogandi sine inditijs, corruptela est. nu. 56.

Argumenta octo ad probandum quod reus cogi possit respondere sine inditijs. num. 57.

Intellectus l. Vbicunque ff. de interrog. act. nu. 57.

Interrogari quarè potest reus in notorijs & famosis. nu. 58.

Infamia qualis ad interrogandum reum requiratur. nu. 58.

Inditia qualia ad reum interrogandum requisita. nu. 58.

Inditium facit vnus testis deponens de crimine, sed non de inditijs. nu. 58.

Indicia, vel infamia intimanda reo, vt teneatur respondere. nu. 59.

Interrogari cur non debet reus ante infamiã seu inditiũ duplex ratio. n. 59.

Obediendum magis Deo, quam homini. nu. 59.

53 DVodecimum grauiter mea sententia errare Iudices, vt iam pridem scripsi in c. inter verba 11. q. 3. conclus. 6. corol. 64. qui per torturam, vel iuramentum (quod quædã tortura est) præstitum, imò & absque illis, non probatis coram ipsis prius indiciis in id sufficientibus, interrogant, & compellunt partes ad respondendum super criminibus occultis contra c. erubescant 32. dist. ibi, Secretorum autem cognitor Deus & Iudex est c. Christiana 32. q. 5. & c. cõsuluisti 2. q. 4. ibi, occulta & incognita illi sunt relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum, Vnde in specie tenuerunt Aret. in c. qualiter & quando 2. §. debet de accusat. & Card. Alex. in c. de accusationibus col. 37. post mediũ 3. 4 5. Iul. Clar. in prax. criminal. q. 45. vers. Sed pone, adiunc. vers. aduerte tamen Hypol. in l. de minore §. tormenta ff. de quæst. & in pract. §. cõstante nu. 14. & cons. 8. nu. 11. & 12. & consil. 14. nu. 15. neminem de suis criminibus sine inditiis huiusmodi præuiis interrogari posse, quod infrascriptis argumẽtis adeo alias muniuimus, vt etiam si præfati & alij plerique contradicerent, à quouis tamen Christiano asserendũ esset. Quorum primũ est, quod lege naturali & diuina sumus omnes liberi,

liberi,& immunes ab onere prodēdi crimina nostra secreta in foro exteriori; c.si peccauerit 2.q.1.iuxta illud Ioh.Chrisost.in c.quis aliquando §.his authoritatibus de pœnit.dist.1. Non dico tibi vt prodas te, idest peccatū tuum secretū publices secundum glos. ibi, At priuilegium Dei vtpote superioris non potest tolli ab homine vti inferiori, c. inferior 21. dist. ergo nemo potest ab vllo Iudice humano cogi ad publicanda sua secreta delicta.

Secundum,quod non solum præfata lege naturali & diuina sumus liberi ab hoc onere prodēdi nos, & publicādi crimina nostra secreta,sed etiam grauati onere illa tacendi sub pœna peccati arg. præfati elogij S. Iohan. Chrisost. secundum alium intelligendi modum,qui cōfirmatur per c. quam sit graue gloriari,cum quis male fecerit,de excess.prælat.& c.non sunt audiendi 11.q.3.quatenus habet: Peccare, qui famam suam negligit, quanto magis, qui dissipat, quod post alios affirmat Diuus Antonin.3.part.tit.8.c.4.§.1.vers. primo modo, & sentit Caiet.2.2.quæst.73.art.2. dicentes peccare eos, qui seipsos infamant, etiamsi metu tormentorum id faciant, ita quod etiam tormenta & cruciatus non excusant propalantem ob ea sua crimina secreta, Ergo nullus Iudex humanus, cum legi naturali & diuinæ subdatur,c.sunt quidam 25. quæst.1.potest iuste iubere cuiquam,vt se,siue sua peccata prodat.

54 Tertium quod lege naturali & euāgelica Matth.18.& c. Nihil de præscrip. & c.2. de oper. nou. nunc. vetamur scandalizare proximum, & cum peccare publice,vel publicare se peccasse sit scandalizare, vt colligitur ex Thom.2.2. q.44.art.2. & efficaciter probatur in c. præsbyter si à plebe & c. si mala 5.q. 4. consequitur euangelica lege nos vetari à publicando peccato secreto & consequenter neminem posse ab vllo homine ad illud cogi.

Quartum, Quod eadem lege naturali & diuina est vetitum detrahere, & infamare alium, quia præcepta Decalogi sunt leges naturales, & diuinæ,secundum Thomam recep.1.2.quæst.94.artic.2.& 2.2.quæst.122.artic.1. Et detrahere est cōtra præceptum octauum Decalogi,Nam per illud,vt nos post alios tradimus in Manual. Confess. c.18. nu.1.ex mente Sancti Thom.recepti 2.2.q. 122.art.5.ad 2.& melius Alex.Halen.in 3.parte quæst.1.principaliter prohibetur latio falsi testimonij,& veri cælatio,& secundario,omnis significatio inordinata verborum,Signorum & factorum,quæ fit mentiendo, inhonorando,susurrando,deridendo,maledicēdo,& detrahendo. Detrahere autem,vt ibidem probamus à nu.18.non solum dicitur,qui falsum crimen imponit,vel est causa imponendi, sed etiam, qui crimen secretum alterius, vel proprium citra ordinē iuris detegit, vel est causa vt detegatur: Ergo lege naturali & diuina vetātur Iudices infamare,vel præstare causam infamādi.Cum ergo interrogare, & cogere reum ad respondēdum de suis criminibus occultis non seruato iuris ordine sit dare proximo causam infamandi, imo cogere illum ad se infamandum,consequitur lege naturali & diuina eos ab hoc faciendo arceri,& consequenter nullatenus posse id iustè facere.

55 Quintum, Quod lex illa naturalis & diuina ad Rom. 1. Digni sunt morte non solum qui faciunt,sed & qui cōsentiunt relat.in c.1.de offic.deleg. & alibi sæpè vetat,ne curemus,neue procuremus,vt alij peccent, imo neque consentiamus illis peccātibus: At qui interrogat reū de crimine secreto,& cogit eum

respondere de illo, non solum cõsentit peccato, quod ipse faceret infamando se, præsertim si esset persona publica, sed etiam curat, & procurat, vt peccet imo cogit peccare, ergo lege naturæ, & diuina debent Iudices ab hoc faciendo abstinere.

Sextum, quod audiens detrahere dicitur detractor, & peccat assentiendo, vel non resistendo, vt præfati tradunt, vbi supra num.93. post Bernar. relat. à Tho.2.2.q.73.art. 4. Ergo à fortiori qui Iudex cogit proximum ad peccata sua secreta reuelãdum per interrogationes citra iuris ordinem factas, dicetur detrahere, & consequenter legi naturali & diuinæ contraire. Vnde in d.c.18.nu. 38. & antea latius in repetitione d. c. inter verba 11.q.3.conclus.6.corol.48. intulimus, quod peccat, qui Iudex inquirit specialiter, vel per viam inquisitionis specialis procedit contra aliquem, nulla præcedente infamia, quia intendit lædere famam illius, aut lædit, aut dat causam læsioni inordinatæ, contra iura, quæ prohibent specialiter procedi per viam inquisitionis cõtra aliquem iusta infamia non præuia c.super his, & c.qualiter & quando, 2. de accusat.

Septimum, quod lex naturalis & diuina præbet homini facultatem defendendi se non solum corporaliter, iuxta l. vt vim ff.de iust.& iur. sed etiam ciuiliter: Clem. Pastoralis §.Cæterũ de re iud.& consequenter facit ei libertatem, ne teneatur impugnanti se arma sua, vel de domo sua præstare, quod sentit I.C. in d.l.De minore §.tormenta ff.de quæstio.ibi.Non debet initium probationum de domo rei sumere accusator, & Imperator in l.Nimis graue est C.de testib.ibi.Nimis graue est vt aduersarius vrgeri debeat ad exhibitionẽ eorum, per quę ipsi negocium fiat: Ex qua lege, & naturali facultate descendit illa lex, qui accusare volunt, probationes habere debent C. de eden. & illa, Actore non probãte absoluitur reus c.fin.§.fin.de iureiur.& illud l.1.§. Interrogatoriis ff. de interrog. act. Nemo ante iudicium cogitur de suo iure respondere, & quod in nulla legum quæ sunt 23. illius tit. fit vlla mentio de interrogatione rei super crimine.

56 Octauum, Quod adeo vetamur lege naturali, & diuina, ne inquiramus iniquitatem in domo aliena proueb.24.& vt bona fama proximi seruetur, quod etiam Episcopus non potest obiicere suo clerico crimen, quod scit eum commisisse, si non potest illud probare, per tex.sing.in c.placuit, & c. si in tantum 6. q. 2. & eruditissimus idemque Pont. Max. Innoc. III. in c. Inquisitionis de accussat. expresse ait, Non posse à Prælato inquiri contra clericum, etiamsi duo, vel tres testes de visu id ei dixerunt, si nulla infamia laboret: Longe enim vtilius censet Ecclesia Christiana seruare bonam famam clerici, qui deliquit, quam punire delictum, dissipando eius famam: Plus enim nocet exemplum delinquẽdi, quod ex delicto reuelato per punitionem præbetur, quam condonatio delicti secreti præteriti facta pœnitenti, arg.c.magnæ de voto & c.præcipue 11.q.3.quod multi Iudices parum cõsiderantes, nihil non agunt, quo per fas, vel per nefas crimina vera, vel falsa iuste vel iniuste sciantur, & puniantur, quo sibi famam crudelis quæstoris acquirant contra l.respiciendum ff. de pœn.ob quorum forte peccata permittit Deus, vt in quibusdã terris eo plura delinquantur, quo plura male puniuntur.

Nonum, Quod ratio naturalis dictat, ne à tortura incipiatur l.1.ff.de quæst.

l.milites

l.milites C.eod. At iuramentum de dicenda veritate, quod Iudex interrogaturus reum ſubire cogit,eſt tortura ſpiritualis,vt probat Panor. in c. per tuas de probat.& Marian.conſil.253.col.2.par.2.& adeo quidẽ quod multi reperiuntur confeſſi ob reuerentiam iuramenti, quod non fuerunt ob tormenta confeſſi, vt tradimus in repet.d.c.inter verba concl.6.corol.64.nu.745.& Thom.recep. 2.2.q.33.art 7.ad.5.ait,Non poſſe quem cogi ad iuramentum dicendi veritatem ſuper occulto crimine, Ergo non debet Iudex interrogare reum iuramento ei delato,antequam habeat plenam, vel ſaltem ſemiplenam de culpa notitiam. Per quæ omnia probatur non ſolum eſſe veram præfatam prępoſitionem,ſed vſum illi contrarium,ſicubi eſſet merito dicendum,eſſe corruptelam,ea firma ratione, Quod omnis vſus,& conſuetudo cõtraria legi naturæ,vel diuinæ,vel conſequentibus neceſſario ex illis,eſt appellanda corruptela c. mala c. fruſtra c. quo iure ſub fin. 8. diſt. c. fin. de conſuet. cum eis late annot. Et per præfata conſtat talem vſum eſſe non ſolum contra vnam, ſed contra multas leges naturales & diuinas,vel contra neceſſario ex illis conſequentia.

57 Decimumtertiũ,quod contra omnia præfata faciunt octo argumenta,quæ male intellecta aliquos parum præfata perpendentes in contrariam partem inclinarunt,Primum l.vbicunque ff.de interrog.act.quæ habet, Iudicem vbicunque poſſe interrogare partes. Secundo,Quod Innoc.recep.tenet in c. dudum in 2.de elect.in gloſ.mag. & in c.cum ſuper de confeſſ.quod reus tenetur reſpondere, & confiteri veritatem Iudici ſuper crimine notorio, vel famoſo interroganti,Et quod eadem ratio videtur militare in aliis,Ratio enim quare tenetur reſpondere in illis eſt, quia tenetur parere ſuperiori c.2.de maior. At etiam in occultis Iudex interrogans eſt ſuperior,Ergo &c. Tertio c. dudum 2. de elect. quatenus ſignificat quendam fuiſſe interrogatum,an plura beneficia curata poſſediſſet. Quartum c.cum ſuper de confeſ. quatenus habet quendam fuiſſe confeſſum ſimoniam admiſiſſe, & eius mediatorem fuiſſe. Quintum c. vlt.§.vlt.de iureiur.quatenus ſignificat poſſe quem cogi ad iurandum ſuper re petita. Sextum,c.2.de confeſ. lib. 6. quatenus habet reum iuſſum à Iudice reſpondere haberi pro confeſſo, niſi reſponderit. Septimo, cap. quidam 5. q. 1. quatenus illo Greg.præcepit,vt qui famoſo libello ſecreto publicato Caſtorij famam læſit,proderet ſe ad ei ſatisfaciendum.Octauum, Quod Angel.Aret.in tractatu de maleficiis verb. hæc eſt quædam inquiſitio, verſ. 4. principaliter quæro ſic dici:Iudex debet animaduertere, quod antequam faciat inquiſitionem,interroget reum,ſuper quo intendit inquirere contra eum,alias ſi primo formaretur inquiſitio,& poſtea interrogaret,non valeret, vt in cap. qualiter & quando in ver.debet igitur de accuſat.quæ tamen argumenta non obſtant. Ad primum enim reſpondetur,Quod d. l. vbicunque ff. de interrog. act. non habet locum in criminalibus,vt dixit ibid.Bald.in 2.lect.allegans in id Innoc. in c.dudum 2.de elect. in gloſ.mag.qui idem repetit in c.cum ſuper de confeſſ. cuius mentem ſecuta gloſ. celeb. & recep. in c. 2. de confeſſ. lib. 6. dixit;Non teneri quem ad reſpondendum poſitioni criminali, nec alicui ciuili, ex qua neceſſario concluderetur crimen,quæ communis eſt ſententia.

58 Ad ſecundum reſpondetur,concedendo reum teneri ad reſpondendum,& confitendum Iudici veritatem in notoriis & famoſis, vt dicit Innoc. in locis præcitatis,

præcitatis,negando tamen,quod idem teneatur in aliis facere, & quod eadem ratio idem suadeat in illis: Ratio enim quare in notoriis & famosis tenetur respondere, est, quod interrogando de illis, interrogat de aliquo modo sibi notis,& secundum ordinem iuris, vt eleganter de more ait S.Thom.2.2.q.69. art.2.in hæc verba. Nemo tenetur Iudici omnem veritatem cõfiteri,sed illam solum, quam ab eo potest & debet requirere Iudex secundum ordinem iuris, puta,cum præcessit infamia super aliquo crimine, vel aliqua expressa indicia apparuerint, vel etiam cum præcessit probatio semiplena,quod ipsum repetit in q.70.art.1.quam doctrinam commendans Gaiet.in d.q.69. art. 1. & 2. addit primo hæc verba,Quod non sufficit qualis qualis infamia, nec frequens vox discolorum, sed frequens vox talis, vt apud probos & prouidos viros reddatur persona de tali crimine rationabiliter suspecta, hæc ille:Pro quo est casus in c.qualiter & quando in 2.iunc.glos. de accusat.

Secundo addit hæc: Non sufficiunt indicia qualia qualia, sed tantum perfecta:Indicium enim dupliciter sumi potest,Primo communiter, vt frequenti vsu,signa indicia vocamus,Alio modo proprie,vt iuristę indicij nomine vtuntur,& sic sumitur in proposito, & distinguitur in indicium perfectum, & imperfectũ,adeo vt multi testes singulares, nisi aliquis eorũ sit omni exceptione maior,non faciant apud eos vnum perfectum indicium,& volũt ad indicium requiri duos testes, hæc ille: Pro postremo quorum est doctrina Barth. communiter recept. in l.fin.ff.de quæst. nu. 7. in hæc verba: illud quod dixi, quod vnus testis faciat indicium,est verum de vno teste;qui testificatur de maleficio ipso sed quando non testificatur de maleficio, sed indicio quodam, dicens: Ipse fuit tali nocte repertus in loco ibi vicino, quando fuit factum furtum, istud indicium debet probari per duos testes,nec sufficit probare per vnum vt not.in l.fin.C. famil.hercis facit ad hoc supr. de testib.l.vbi numerus.hæc ille.

59 Tertio,addit hæc alia. Author scilicet S. Tho. dicit indicia non qualiacunque,sed manifesta,quod ad tria referri intelligo.Primo ad factũ,cuius est indicium,ita quod manifeste indicẽt tale factum. Secundo ad personam,ita quod manifestent,quod ipsa perpetrauerit tale facinus: Nam sicut præcedens infamia de crimine, intelligitur de crimine huius personæ, ita quod persona sit diffamata de crimine, ita in indiciis oportet, vt indicia personæ criminosæ appareant. Tertio ad processum, ita quod indicia huiusmodi manifestentur reo, vt sciat se esse in tali articulo constitutum, quod tenetur obedire Iudici præcipiẽti,& extorquenti veritatem:hæc ibi:Quarto,addit hæc:Nec indicia, nec infamia præcedens obligant reum ad respondendum, si quid rationabile contra illa obiiciat.Quinto addit in summa ista ratio iuris naturalis & diuini, qua reus nõ debet interrogari de occultis est illa, Quod potestas publica,quæ scientia publica ducitur, non potest duci occulta:Pro quo faciunt omnia iura probantia,quod Iudices, qui vtuntur publica potestate, non debent iudicare secundum suam sciẽtiam priuatam,sed secundum publicam,quam allegata & probata inducunt l.illicitas §.veritas ff.de offic.præsid.& c.iudicet 3.q.7.c. Pastoralis §. quia vero de offic. deleg. Ergo Iudex non potest interrogare,neque cogere ad respondendũ reum,nisi præuia probatione ad id sufficiente, in acta publica valide,& rite deducta,& ita solum præcedẽte notorietate,vel saltem

infamia

infamia legitima, aut indiciis ei æquipolentibus; Quam rationem prius tetigit S.Thom.2.2.q.33.art.7.ad Quintum ibi: Prælatus non est Iudex iudiciorum occultorum, sed solus Deus, Vnde non habet potestatẽ præcipiẽdi aliquid super occultis, nisi inquantum per aliqua indicia manifestantur, puta per infamiam, vel per aliquas suspiciones, in quibus casibus potest Prælatus præcipere eodẽ modo, sicut & Iudex secularis, vel Ecclesiasticus, potest exigere iuramentum de veritate dicenda, hæc ille. Quibus duobus addo, quod potest reddi & alia ratio non minus firma, nec minus apta, desumpta ex eo quod subditus non tenetur obedire Præcepto superioris hominis, contra priuilegiũ vel præceptum superioris Dei c. si dominus, & cap. Iulianus 11.q.3.& tradit Tho.2.2.q.33.art.7. Et priuilegio Dei, vt supra dictum est, liberamur ab onere detegendi delicta nostra, imo & iubemur tegere illa, nisi ob aliquam iustam vtilitatem. Quæ ratio confirmatur eo, quod in simili ait Thom.recep.ab omnibus in d.2.2.q.33. art.7.ad 5.ibi: Prælato non est obediendum contra præceptum Domini, secundum illud Act.5.Obedire oportet Deo magis, quam hominibus, & ideo quando Prælatus præcipit vt sibi dicatur, quod quis sciuerit corrigendum, intelligendum est pręceptũ sanè, saluo ordine fraternę correctionis, siue pręceptum communiter fiat ad omnes, siue ad aliquẽ specialiter: Sed si Prælatus expresse præciperet contra hunc ordinem à Domino institutum; & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi cõtra Domini præceptum agens, vnde non esset ei obediendum. hæc ille.

Sexto colligitur ex præfata confirmatione S.Thom. quod Iudex non habet potestatem cogendi reum ad iurandum de veritate dicenda, nisi infamia vel semiplena probatio præcesserit, vt præmissum est in nono fundamẽto nostræ conclusionis. Per quæ satisfactum est secundo.

60 Ad tertium argumentum respondent aliqui; Quod tenere duas Ecclesias curatas non sonat directe crimen, & ideo interrogatus de illo, non censetur interrogari de crimine. Quam tamen solutionem efficaciter Innoc. confutat in hæc verba; Quod, sicut non tenetur respondere, An sit criminosus, sic nec illis positionibus, per quas peruenitur ad illud. Ex quibus clare colligitur id, quod ait glos. in cap. 2. de confess. lib. 6. quod sicut nemo tenetur respondere positioni criminali, ita nec illi, ex qua infertur crimen. Quare melius respondet ibidẽ ipsemet Innoc. Quod fuit notorium, vel famosum eas tenuisse eum, qui fuit interrogatus, nos autem loquimur de crimine occulto, scilicet non notorio, nec famoso, nec semiplene probato per proxime dicta.

Ad quartũ respondetur, quod c.cum super de confess. non probat ibi quem fuisse interrogatum, & iussum respondere super Simonia, sed aliud, scilicet: fuisse quem eam cõfessum. & ita non infertur ex hoc illud, cum à diuersis non fiat illatio l.Papinianus ff.de minor.

Ad Quintum respondetur, id quod ad primũ, nempe c.vlt.§.vlt. de iureiur. loqui in ciuilibus, imo & quod loquitur quãdo est præsumptio faciẽs aliquam semiplenam probationem.

Ad sextum, Quod c.2.de confess.lib.6. non loquitur de quolibet qui iussus respondere positioni, non respõdet, sed qui absque rationabili causa respondere recusat, qualis non est qui recusat, eo quod positio sit criminalis, vt gloss.

recep.ibid.dicit,& ſupra late monſtratum eſt.

61 Ad ſeptimũ reſpondet primo gloſſa, Quod loquitur de occulto criminoſo criminis manifeſti, contra quam faciunt deducta in reſponſione ad ſecundum, ideo reſpondetur Secundo, Quod Gregor. in d. c.quidam 5.q.1.non præcepit ſimpliciter alicui vt reuelaret ſuum delictum ſecretum, ſed diſiunctiuè, vt reuelaret, vel faceret alia, de quibus ibi, vt ait Gaiet.in d.q.69.art.1.& 2.

Tertio reſponderi poteſt germanius, vt olim reſpondimus in d.c.2.de conf. illud c.agere de illo, qui læſit famam alterius, quam non poterat reſarcire niſi reuelando, & infamando ſe, quo caſu tenetur ſe prodere, quia lædens famam alterius, ſi non poteſt reſarcire illam, niſi infamando ſeipſum, & teſtando ſe malè illum infamaſſe, tenetur id facere, ſecundum Scot. in 4.diſt.15.q.4.art.1.& ſecundum doctrinam Gaiet.2.2.q.72.art.6.ad 3.& in paru.opuſc.lib.17.reſpon. 14.reſpon.relatam per nos in repetitione d.c.inter verba 11.q.3.concl.6.coroll. 70.nu.866.& in Manual.confeſ.c.18.nu.47.

Ad octauum reſpondeo, Mirari me primum, Quod Angel. vir alioqui doctiſſimus dixerit illud: Deinde, Quod nec Auguſt. nec Hieron.in additionibus eius repugnauerunt illi ibidem.

Tertio, Quod nec Angel. nec ipſi perpenderint, quod §. Debet c. qualiter & quando 2. de accuſat. quem Angel. pro ſe citat, nihil diſponit de interrogatione, ſed ſolum de facienda copia inquiſito, capitulorum, de quibus eſt inquirendum: Verba enim eius hæc ſunt: Debet igitur eſſe præſens is, contra quem facienda eſt inquiſitio, niſi ſe per contumaciam abſentauerit, & exponenda ſunt illi capitula, de quibus fuerit inquirendum; Super quo Panor. ibi recep. quærit, An valeat proceſſus capitalis non traditis? Et reſpondet valere, ſi non petatur copia: Et nec ille, nec vllus alius ait quicquam de interrogatione facienda ibi diſponi. Quarto miror, quod dicat quod non valet proceſſus, ſi præponat inquiſitionem, & poſtea interroget, cuius contrarium ille §. docet, dicens: Ante omnia eſſe dandam inquiſito capitulorum, ſuper quibus contra illum inquirendum eſt, copiam, Sed de his amplius dicemus infra in vigeſimo, dicto nu.79.

Decimum quartum, Quod ex præfatis omnibus infertur falſam eſſe opinionem, & malam praxim eorum, qui cenſent interrogari poſſe quem de crimine, cuius non eſt infamatus, nec vllis inditiis in id ſufficientibus notatus, eo quod ſit de alio crimine infamatus, imo & conuictus. Quæ Card. Gaiet. declarando quædam verba S. Thom. affirmat 2.2.q.69.art. 1. in hæc verba: Nec eſt verum id, quod quidam ſcripſerunt, ſcilicet: Quod diffamatus de vno crimine, poſſit inquiri de aliis, quia hoc eſt manifeſte cõtra Decretalẽ extra de accuſat. c.Inquiſitionis, vbi habentur hæc verba: Inquiſitio debet ſolũmodo fieri ſuper illis, de quibus clamores aliqui præceſſerunt, & intãtum Decretalis illa exigit præcedentem infamiã ſuper aliquo crimine: Quod ſi duo vel tres iurati affirmant aliquem crimen aliquod eiſdem videntibus commiſiſſe, de quo aliqua non laborat infamia, non eſt contra eum propterea inquirendum, & paulo inferius: Nec ratio quæ illos mouit, ſcilicet, quia non propter occultationem peccati, ſed propter occultationem peccatoris prohibetur homo de occultis iudicare, cõcludit intentum eorum, quia falſum eſt, quod iudicium de occultis

ſit pro

ſit prohibitum non propter occultationē peccati, imo quia peccatum eſt occultum, ideo exemptum eſt ab inquiſitione humana, & iudicio humano, quoniam omnia iudicia humana ad publicam poteſtatem, ſciētiamque ſpectant: Et mox ſubdit: Caueant ergo ſuæ, & ſubditorum ſuorum conſcientiæ Prælati illorum religioſorum, qui diffamato de vno præcipiunt inquirere de aliis, de quibus non tenentur obedire, Nec excuſantur Prælati huiuſmodi ex eo, quod inquirunt de aliquo, de quo fuit aliqua ſuſpicio aliquando. Oportet enim infamiam ſeu clamoroſam inſinuationem præcedere, & non ſimplicem ſuſpicionem, vt dictum eſt; Et concordat Gaietano Angelus de maleficiis in verb. fama publica, Hippol. Marſil. in l. repeti nu. 91. ff. de quæſt. & hoc Alexan. pro certo præſupponit conſil. 52. vol. 3. quod nos quoque aſſeruimus pridem in c. inter verba 11. q. 3. concl. 6. & in Manual. Confeſſ. c. 18. nu. 41. Et merito quidem, quoniam iura generaliter & abſolutè ponunt pro regula: Non eſſe quem interrogandum, neque torquendum ob aliquod crimen, niſi præcedant indicia l. 1. l. Maritus l. fin. ff. de quæſt. l. ſicut C. de falſ. Ergo ſtandum eſt illi; Tum, quia nullibi excipitur is caſus, & ita ſtandum eſt regulæ iur. gloſ. recept. in l. omnis diffinitio ff. de reg. iur. & in Rubri. eodem tit. lib. 6. Tum, quia à ſeparatis non fit illatio l. Papinianus ff. de minor. Et cōſequenter, eo quod quis ſit infamatus, immo & cōfeſſus, & cōuictus de vno crimine, non eſt infamatus de alio: Ergo ſi de illo interrogatur ſine indiciis præcedētibus, malè de illo interrogatur.

Secundo quod ratio quarè quis interrogari poteſt de crimine, cuius eſt infamatus, vel vt ita dicam, indiciatus eſt, Quia iam illud aliquo modo eſt Iudici notum, vt S. Thom. à poſteris recep. affirmat vbi ſupra: At infamatio, vel confeſſio de vno crimine, non facit aliud ſeparatū ab illo notum Iudici, imo tanta probatione opus eſt ei ad condemnandum illum, ac ſi non eſſet infamatus de alio, alioquin enim ſequeretur, quod licet ille interrogatus vel tortus pernegaret illud, condēnandus eſſet, ſi ſuperueniret ſemiplena probatio, puta vnius teſtis atteſtatio, coniungendo illam cum probatione reſultante ex eo, quod commiſit aliud, quod nemo vnquam dixit, nec vlla ratione dicere poteſt.

Tertio, Quod ex contrario ſequeretur, quod peccans vnum peccatum ſuſpectus eſſet de omni alio peccato mūdi, Et quod qui probatur eſſe fornicatus, cenſeretur ſuſpectus de crimine læſæ maieſtatis diuinæ, & humanæ, peccati nefandi homicidij, blaſphemiæ, furti, rapinæ &c. Et quod poſſet de omnibus illis interrogari, & ad torturā poni, quod profecto nullus I.C. etiam Ethnicus diceret, quanto minus Chriſtianus id facere debet.

Quarto, Quod etiam ex contrario ſequeretur, quod omnes Chriſtiani poſſemus iudicare, ſiue ſuſpicari omnes ferè noſtros proximos eſſe hæreticos, proditores, blaſphemos, fures & latrones, eo quod probabiliter credimus omnes fere illos, ſi iam ſunt adulti, aliquod peccatum admiſiſſe, iuxta illud Prouerb. 14. ſepties in die cadit iuſtus, relat. in c. ſepties de pœnit. diſt. tertia adiunc. gloſ. quæ illud etiam de peccato mortali certo modo intelligi poſſe ait adiunc. illo Iob. 9. Si ſimplex fuero, hoc neſcit anima mea relat. in c. fin. de purg. Canon. quod neminem puto auſurum concedere, conſequeretur item rariſſime quenquam præſumendū eſſe bonum cōtra l. merito ff. pro ſoc. & c. 2. de reg. iur. quia rariſſimus eſt, quin probabiliter credi poſſit aliquo genere

peccati peccasse, quin & illa lex Merito probat, quod Dominus rei communis, qui vtitur ea in suam propriam vtilitatem, licet male faciat, non tamen sit de furto suspectus. Quare procul dubio tenēda est hæc opinio ab omni Iudice
63 præsertim Christiano: Neque obstat, quod aliqui cōtradicant, & in hiis (quod certe doleo) Card. in consil. 45. & Decius in c. Tertio loco col. fin. de probat. tum quod nulla ratione id probant: Tum, quod non obstat c. defleat de reg. iur. quatenus habet illud Iacobi: Qui peccat in vno, factus est omnium reus, quo quidam recentiores mouentur. Partim, quod irreuerenter significant Iacobum illum fratrem Domini & illi charissimum, tam alienum à charitate & humanitate fuisse, vt voluerit docere, iudicare nos posse omnium criminum reum, quemcunque videmus aliquod eorum incidisse, Partim quod nec glossa eius etiā in 3. intellectu tale quicquā dicit. Asserit enim effectu, quod in primo intellectu dixit, nempe Amissa charitate per vnum peccatum mortale, cætera nihil prodesse ad vitam æternam consequendam c. Nihil de consec. dist. 5. non autem quod iudicare debeamus, vel iuste possimus proximos nostros omnium peccatorum esse reos, eo quod eos sciamus in aliquod incidisse, contra illud Matth. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini, & illud 1. ad Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare, quæ non solum habent locum in iudicio diffinitiue con-
64 demnandi, sed etiam in iudicio suspicādi per præfata nu. 47. Non obstat etiam l. Non omnes §. à Barbaris ff. de re milit. quatenus habet, Militem restitutum ab hostibus esse præsumendum, non fuisse captum ab eis, si antea erat emansor, segnis, negligens suorum, aut extra contubernia agens: tum quia non loquitur de occulto ipsius facto, sed de manifesto, quamuis modus facēdi fuisset dubius: Tum, quia crimen, ob quod ibi præsumitur modus faciendi factum notum esse malum, est inditium illius mali modi: emansorem enim, vel negligentem suorum quem fuisse, est inditium ad interpretandū in malam partem eius apud hostes mansionem, & ita §. ille ad summum probat, quod confessus de crimine aliquo, quod est inditium alterius, potest de eo interrogari, quod & verissimum est, Nam qui confitetur, vel conuincitur se ingressum alienam domum noctu per tectum, vel fenestrā, interrogari potest de furto, quod constat illa nocte in ea factum esse, non quia confessus de vno crimine possit de quolibet alio interrogari, sed quia confessus de vno crimine, quod est præparatorium alius, potest interrogari de illo, eo quod est inditium ad illud. Non obstat etiam quod Hypol. vbi supra, & Boss. in prax. crim. tit. de iudic. nu. 137. & relati ab eis, dicunt contrarium posse defendi in crimine furti propter eius frequētiam, & in hominibus malæ vitæ: Tum, quia omni iusta ratione deficit, nisi cum vnum furtum esset consequens, vel præparatorium alterius, vel vna pars malæ vitæ pręparatoria, vel cōsequens alterius partis malæ vitæ, propter præfatum intellectum præfati §. à barbaris: Tum, quia consequeretur presbyterum confessum, vel conuictum de negligentia aliqua in celebrando commissa, posse interrogari, & torqueri super omnibus furtis in ciuitate perpetratis, & furem confessum, vel conuictum de furto, de omnibus blasphemiis, sortilegiis, & iniuriis, quæ frequenter fiunt in illa ciuitate, vel eius territorio, quod profecto non solum est contra legem humanam, sed etiam naturalem, qua vetatur puniri vnus pro alio, & ne pœna legis suos transgressores egrediatur

diatur

diatur l.Gracchus C.ad leg.Iul.de adult.c.quæsiuit de his quæ fi. à maior.par.c. ibi:Peccata suos authores tenere debent, nec pœna est vlterius protrahenda, quam delictum fuerit in excedente repertum, & quæ vetat quærere iniquitatem in domo aliena cõtra c.14. Prouerb. Non obstat quorundã iudicum vsus: Tum, quia irrationabilis; vt authores etiam contrariæ partis fatentur, licet illud non probent, sed probatur ea firma ratione, quod sit contra leges naturales, & diuinas supra tactas, vel necessario eas cõsequentia, qualem esse corruptelam supra nu. 56. probauimus: Tum, quod originem trahit à iudicibus gloripetis, & famam bene vel male puniendi omnia delicta omnibus neruis quærentibus, quo sibi munera committantur criminalia, contra l. Respiciendum ff. de pœn.

Decimoquinto, Posse videri cuipiam, quod & mihi aliquando visum fuit, Gaietanum in proximo dicto bis fuisse lapsum, inducendo c. Inquisitionis de
65 accusat. ad probandam præcedentis dicti cõclusionem, eo quod arguit à textu requirente aliquid ad inquirendum, ad requisitionẽ eiusdem, ad torquendum, & interrogandũ, & quod non aduerterit ibidem probari contrarium: Nam, vt ipsemet ait, ille textus probat, quod nec dictum vnius testis, nec duorum, nec trium sufficit ad inquirendum, & tamen constat dictum vnius testis integri, & omni exceptione maioris sufficere ad torturam, iuxta præfatam glos. recep. & singul. l.3. C. ad leg. Iul. maiest.

Secundo, Quod expresse ait occulta peccata esse exempta ab inquisitione & iudicio humano, quod videtur contra c.1. de offic. ordin. & l. congruit ff. de offic. Præsid. quæ probant Episcopum & Præsidem posse, & debere inquirere generaliter de criminibus sibi occultis, & contra glos. sing. & celeb. Clement. 1. §. veram de hæret. quæ per illum text. & alios plurimos probat quod constitutio Ecclesiæ militantis, ligat crimen omnino occultum, quo ad pœnas suspensionis & excommunicationis, & quod hæreticus occultus est excommunicatus iuxta glos. 24. q.1. in summa, & in c. cogitationis de pœnit. dist.1. quod & ipsemet Gaiet. fatetur in 2.2. q.11. art.3. & q.62. art.3. Et ita Ecclesia non solum potest inquirere de occultis, sed & illa punire, & præcipere super illis; Per quod periclitari videtur tota machina eorum, quę dicta sunt supra à nu.55. fundata super exemptione occultorum à iudicio humano, iuxta c. erubascant 32. dist. & c. consuluisti 2. q.4. ibid. citata. Quoad ad primum tamen lapsum responderi potest, negando, quod non bene arguat à requisitio ad inquirẽdum, ad requisitum, ad torquendum, vel interrogandũ. Et ad argumentum primum respondetur, Tum demum sufficere dictum vnius testis ad torquendum, cum illud fuerit legitime coram Iudice competenti depositum & intimatum, siue ostensum parti, & ab ea non contradictum, vt expresse ait Innoc. in c. primo de postul. Prælat. nu. 5. & tale dictum taliter depositum, & taliter intimatum parti, inducit infamiam, vel certe maiorem effectum quam illa, & ita sicut ad inquirendum requiritur infamia, ita ad torquendum, vel interrogandum requiritur illa, vel aliquid æquipollẽs illi, vel maius illa: Nec præfata Decretalis inquisitionis obstat, quia illa loquitur de dictis testiũ priuatis & extraiudicialibus & non legitime parte citata depositis, vel non intimatis parti, quæ nec sufficiunt ad inquirendum, nec ad torturam, Per quæ Gaietanus excusatur, &

nodus valde implicitus, & non ab omnibus iudicibus recte intellectus explanatur. Quo ad secundum autem lapsum responderi potest primo idem fere quod ipse dixit dixisse S. Tho.2.2.q.33.art.7. ad quintum per verba supra nu.58. recitata. Dixi *fere* quia Gaiet.dicit occulta esse exēpta à cognitione, & iudicio humano; S. Thomas autem solum ait, Prælatũ non esse Iudicem occultorum, sed solum Deum, & ita non posse super occultis quicquam pręcipere, pro quo
66 sunt capitula præcitata erubescant 32. dist. & consuluisti 2.q.4. Secundo quod negari non potest Iudicem posse per vias iuridicas peruenire ad eorum cognitionem, quæ à principio sibi fuerũt occulta, vt probant c.primum de offic.ord. & l.congruit ff.de offic. Præsid. nec hoc volunt negare præfati patres. Tertio quod non potest etiam negari ob occulta peccata incurrere quem pœnas ab Ecclesia lege ipso iure impositas, præsertim excommunicationis, suspēsionis, interdicti, irregularitatis, & similium, quod etiam ipsemet Gaiet. late fatetur 2.2.d.q.11.art.3.& 62.art.3. Quarto quod mens eorum est dicere, quod non potest Iudex humanus, specialiter inquirere ex officio contra aliquē, nec specialiter præcipere aliquid super occulto crimine, nisi præuia infamia, vel inditiis illi æquipolentibus, licet per viam accusationis, vel denunciationis secuta rebellione possit cognoscere de illo, iuxta c. super his de accusat. & ita debent temperari verba illa Gaiet. occulta sunt exempta ab inquisitione, & iudicio humano.

67 Quinto quod etiam eorum mens est dicere, quod occultum est duplex, Alterum per se, alterum per accidens: occultum per se est id quod suapte natura non est probabile, qualia sunt omnes interiores hominis actus, quorum solus Deus, qui scrutatur corda, & renes, est cognitor cap. Deus omnipotēs 2.quæst. 1. & cap. Si quid inuenisti 14.quæst.5. Alterum est occultum per accidens & eo quod accidat illud tam clam fieri, quod nemo de illo testari possit, & sentient, quod occultum per se non subiacet vlli cognitioni, neque legi humanæ, & ita nullus eius pænę subiicitur l.cogitationis pęnā nemo meretur ff.de pæn.translata in c.cogitationis de pœnit.dist.prima: quo fit, vt hæreticus mente tantum, quamlibet perfectus, & pertinax fuerit, non est ipso iure excōmunicatus, nisi verbo, vel scripto ita illā expresserit, quod suapte natura probari possit, licet per accidens cōtingat, vt à nemine audiatur vel videatur, vt post & ante alios late Gaiet.in d.q.11.art.3.expressit, per quæ excusatur Gaiet.& declaratur Tho. & fundamentum omnium quæ, dicta sunt à nu.53.monstratur firmissimum.

SVMMARIA.

Iudiciorum aliud competens, aliud vsurpatum, & quid vtrumque.nu.68.

Iurisdictionis circa vsurpationem varios variè peccare, & raros pænitere, rariores confiteri, & restituere, & nonnullos censuras Bullæ cœnæ incurrere.nu.68.

Iudicium vt vsurpans peccat, ita & pars id procurans.nu.68.

Iudices laici olim sententias Episcoporum suis præferebant, nunc contra suas solas laudant.nu.69.

Hæresum

68 DEcimum sextum, Quod iudiciũ propriè sumptum pro dictione iuris, vel determinatione Iudicis vt supra num.39.diximus sumi diuiditur secundo in iudicium competens & in iudicium vsurpatum; Competens est, quod fertur ab eo, qui potestatem ad id faciendum iuridicã habet, vt præsupponũt l.prima & 5.sequ.ff. de Iurisd.omn.Iud.& toto tit.de for.compet.vsurpatum est quod fertur ab eo, cui non est potestas illud ferendi, secundum mentem Thom. 2.2.q.60.art.6. & nostrorum omniũ in l. Eum qui & l.fin.& tot.tit.ff.& C.de Iurisd.omn.Iud. & c.2.de const.lib.6. & C. si à non compet. Iud. per totum, in quo non solum peccat Iudex ea sublimi ratione, quam reddit Thom. in d.art.sexto, sed etiam illa plena, Quia vsurpat illicite officiũ alienum, & omnis vsurpatio illicita est contra

autem humanas, probatur ea pulchra ratione, quam decerpit Thom. 2.2.q.60. art.5. ex illo August. in c. In istis 4. dist. ibi: In istis temporalibus legibus quamquam homines iudicent, cum eas instituunt, tamen cum fuerint institutæ, & firmatæ, non licebit Iudici de istis iudicare, sed secundum ipsas, quod ipsum eadem ratione dicendum est de consuetudine rationabili, & præscripta, argumento l. De quibus ff. de legib. & d.c. consuetudo 1. dist.

Dixi *iustas* quia iniustæ non sunt leges, nec consuetudines, sed corruptelæ, c. Mala c. frustra c. quo iure sub fin. 8. dist. de quibus ait Isaias cap. 10. Væ qui condunt leges iniustas, & scribentes iniustitiam scripserunt. Aduertendum tamen, quod qui iudicat secundum mentem legislatoris, & vt ille iudicaret, si ab eo quæsitum fuisset, aliter quam verba legis sonant, non iudicat iniuste, nec peccat, vt egregie ait Tho. in d. art.5. & ante illum glos. recep. & reputata sing. in l. Tale pactum §. fin. ff. de pact. in hæc verba: Id est de iure seruandum, licet non sit statutum, quod verisimile est statutum fuisse, si hoc quæsitum fuisset, vt C. de inoffi. dona l. si totas, & inf. de verb. oblig. l. cum §.1. hæc illa. Quod ipsum docet Tho. etiam 2.2.q.120. art. primo dicẽs: Id fieri per epiiceiam, quæ latinis est æquitas, vt probat l.1.C. de legib. & l. Placuit C. de iudic. & appellatur etiã bonum, & æquum in l.1. ff. de iust. & iur. imo bonũ æquum, & æquum bonum, vt late docet Budeus ibi post Aristot. lib.5. Et hic sub fin. Quæ æquitas diffiniri potest esse iustitia reddens Ius contra, vel præter verba legis: Dixi *iustitia* pro genere, quia accipiẽdo iustitiam generaliter pro virtute, quæ inclinat ad reddendum Ius, vel iustum absolute; est genus ad æquitatem, quia omnis æquitas est iustitia, non contra, omnis iustitia, quę reddit ius, est æquitas: Illa enim quæ reddit ius secundum verba legis est iustitia c. iudicet 3. q. 7. & tamen non est æquitas, vt colligitur ex Thom. d.q.120. art.1. & probatur per l. primam C. de leg. Dixi *prater vel cõtra verba legis* pro differẽtia, qua differt à iustitia legali stricte sumpta, quæ reddit tantum ius secundum verba legis. Exemplum de æquitate quæ iuxta c. Ne quis 22.q.2. dictat, non reddere gladium deponenti, si furens repetat cõtra verba legis iubentis reddere depositum l.1. & tot. tit. ff. depos. Dixi *legis* sine additione ciuilis, vel naturalis, quia quicquid alij dicant, circa vtranq; potest haberi, Quia licet lex ipsa naturalis, id est à natura dictata in se, non egeat æquitate, vt est lex, tamen verbis humanis cõcepta, per verba generalia, frequenter indiget illa. Ratio enim quare æquitas dirigit circa legem, est, quod verba legis aliquando includunt aliquos contra sententiam, & mentem Authoris, vt explicat Thom. in d.q. 120. & Budæus post alios in l.1. ff. de iust. & iur. At tam verba legis humanæ continentis legem naturalem quam verba legis Ciuilis, frequẽter cõprehendunt plures, quam mens authoris eius. Exempla legis Ciuilis possunt esse ferè omnes regulæ iuris, quæ præter vnam, de qua in c. licet de Regul. omnes patiuntur exceptionem aliquam: exempla vero legis naturalis possunt esse multæ leges continentes præcepta Decalogi, quæ omnia sunt naturalia, secundum Tho. 1.2.q.99. art.2. & in 2.2.q.122. quale est præceptum de neminem occidendo, quod per humana verba generaliter conceptum contra mentem Authoris, includit homicidam morte dignum: c. ille gladium portat 23.q.5. Tale est etiam præceptum de honorãdo parentes, quos patriam expugnantes licet filiis occidere l. minime ff. de relig. & sump. fun.

fun. Et licet possit dici quod non omnes exceptiones legum ciuilium, & naturalium nitantur bono & æquo, siue æquitate, eo respectu, quod etiam per se reperiantur scriptæ, & statutæ, possunt tamen etiam dici bonum & æquum eo respectu, quod per illas supplētur aliæ leges generales, An autem æquitas, siue
72. bonum, & æquum duplex sit: Altera limitans, qua excluduntur casus inclusi: Altera extendens qua includuntur casus non inclusi? quæstio pulchra est, cuius partem affirmantem quidam recentiores haud vulgari eruditione satis noue tenēt, Pro quibus facit l. Si quis id quod ff. de iurisd. omn. Iud. quatenus habet: Edictum Prætoris imponens pœnam corrumpenti illud in albo propositum, supplendum esse per extensionem mentis authoris, licet verba deficiant, ad corrumpentem, cum proponeretur, vel antequam proponeretur. Facit & l. 2. §. si mater ff. ad Tertul. quatenus habet: legem quæ matrē priuata successione filiorum impuberum intestatorum, eo quod non petiit tutores, ex sententia Authoris extendi ad matrem, quæ non petiit curatores eisdem, licet verba deficiant: Adde quod æquior videtur emendatio per extensionem, quam emendatio per restrictionem: Quia, vt colligitur ex l. constitui & 3. seq. ff. de legib. & melius ex Arist. vbi supra, legislator includens plures verbis, quam mente, vt plurimum prudenter, siue aduertenter id facit, statuit enim prout pluribus conuenit, sciens non posse conuenire omnibus; Includens autem pauciores, imprudenter, & inaduertenter, illud facere videtur, eo quod tunc non occurrerunt illa menti: At æquius est succurrere ignoranter, quam sciēter deficienti arg. Iuris vulgarium. Contra quæ tamen facit, quod Aristot. in dicto lib. 5. Ethic. solum ponit Epiiceiam, ad dirigendam legem deficientem propter vniuersale, & nil meminit de deficiente propter particulare: Nec Thomas in Comment. eius, neque in d. quæst. 120. nec alibi id videtur meminisse, quem tamen cum primis fuisse Aristotelis studiosum nemo ignorat. Gaietanus item vir maximè Aristotelicus diffiniens æquitatem ait, quod est directio legis, vbi deficit propter vniuersale, & subdit quod causa, vt ęquitas habeat locum, non est quæcunque, sed sola illa, quod propter vniuersale deficit, & videtur nouissimum, dicere esse locum æquitati, quando propter nimium particulare deficit: Nec obstat quod leges & Doctores multi frequentissimè extendunt legem particularem de vno casu ad alium similem, iuxta l. non possunt ff. de leg. Quia nulla est lex, quæ dicat illam extēsionem fieri ex æquitate, siue Epiiceia, sed ex rationis idētitate. Non obstat etiam d. l. si quis id quod, quia dici potest, quod illa suppletio non fit per Epiiceiam, siue æquitatē, sed ex rationis identitate iuxta glos. sing. & ei annot. per Domin. Et Franc. in cap. 1. de temp. ordin. lib. 6. similique modo respōderi potest ad prædictum §. si mater, & aptius quidem, quia lex ipsa expressè habet eam extensionē fieri per eandem rationem, & Aristot. 1. Rethor. c. 12. qui ad hoc allegatur, non ponit Epiiceiam per extensionem, licet asserat legislatorem interdum volentem, interdum inuitum deficere, quorum vtrumque potest cōtingere deficienti per vniuersale, vt palam est. Quare argumenta, quæ præfatus vir doctissimus contra communem adducit, euitari posse videntur: Sed vltra ea vrget, Primo quod subtiliter & nouissimè dici possit, quod vtraque emendatio fiat propter vniuersale: Altera quidem, quæ excludit inclusum in sensu directo verborum: Altera vero, quæ

includit exclusa in sensu contrario verborum, quia legislator ferens aliquam legem, vnum videtur statuere directè, & contrarium indirectè, àcontrario sensu, ob quod dicitur argumentum à cōtrario sensu in iure fortissimum l.1.§. qui mandatam ff. de off. eius cui mand. est iurisd. & c. Apostolica de his quæ fi. à prælat.sine cons.cap.vt in d.l.si quis id quod., Prætor ponēs certā pœnam corrumpenti Edictum in albo propositum, videtur à contrario sensu statuisse, ne illa imponatur aliis & ita emēdatio illa per extensionem, quod imponatur corrumpenti, cum proponeretur vel antequā proponatur., potest dici emendatio legis peccantis per vniuersale, & lex priuans matrem à successione filiorum, si non petat tutores filiis impuberibus, per contrarium sensum statuere videtur, ne priuetur mater eo quod non petat aliud, & emendatio, quod etiam non petens curatores eisdem priuetur, potest respicere defectū per vniuersale.

Secundo magis vrget cap.cum delicta de confir.vtil.quod commendat ibi Panor. & menti tenendum esse dixit in cap. cum in iure de elect. & singulare Andr. Sicul. in cap. iurauit, col.18.de probat. & melius de iure secundum eundem in cap. fin. col. 9. de offic. deleg. & Anton. Corset. in sing.verb.exclusio, quod probat legem, qua statuitur quòd testes, de quorū morte timetur, possint accipi lite non contestata iuxta §. quoniam multæ & §. Hoc vero Authen. de testib.col.7.relatum in cap.quoniam frequenter in princip.vt lit. non contest. extendi ad renouationē priuilegiorum nimia vetustate consumptorum, idque fieri eiusdē æquitatis similitudine, & ita per epiiceiam, cum epiiceia, & æquitas sint idem, vt præfatum est.

Tertio, quod illudmet cap. & alia citata ibi per Decium probant casum exceptum à regula extendi ad alium similem per æquitatem, siue epiiceiam, & palam est, per illam extensionem non emendari legem deficientem per vniuersale, sed deficientem per particulare, ergo epiiceia, siue æquitas inuenitur in emendatione legis deficientis per particulare, sicut in emendatione legis deficientis per vniuersale.

Quarto denique facit & illa neruosa ratio, quod vbi eadem est ratio, idem ius censeri debet l.illud ff. ad leg. Aquil. cum concord. At emendatio legis per limitationem, & emendatio legis per extensionem eadem ratione, scilicet mente Authoris nituntur, ergo eodem iure est vtraque censenda.

Decimumoctauum, Quod sicut proximè præcedentia sunt subtilia, ita insignis & vtilis quæstio est, An æquitas, siue bonum excludat à lege generaliter statuēte omnes casus, in quibus deficit ratio legis? Ad quam respondet Gaiet. in d. q. 120. quod non, quem sequitur Sotus in libro de iust. & iur. nisi quando non potest seruari illa absque alio peccato Primo quidem, quod Thom. in 3. sent. dist. 37. q.1. art. 4. videtur ita sentire. Secundo quod æquitas est virtus & consequēter actus eius est necessarius. At non est necessariū discedere à lege, nisi quando peccaretur non discedendo, Ergo æquitas non subtrahit à lege, nisi ea quæ non possent recte fieri seruādo legem, Tertio quod alioqui sequeretur posse dari aliquam fornicationem licitam, eo quod ratio prohibendi eam, est prolis educatio, quę ab aliquibus diuitibus fornicariis ęque bene, imo & melius fieri posset, quā ab aliquibus coniugatis pauperibus, quod tamen est falsum post Thom. in 3.contra Gentiles c.122. Contra quos tamen facit, quod ratio

ratio legis est anima legis, secundum Dyn. in c. fin. de reg. iur. lib. 6. cui tribuunt hoc Bald. in l. si quis seruo C. de furt. & alij, quos refert & sequitur felin. in cap. Tua num. 3. de iureiur. licet ille solum dicat quod est mens, sed mens & anima eadem res diuerso nomine dicta est, vt ex Isidoro diximus in prælud. 3. num. 2. Manual. Confess. Pro quo vltra per eum citata facit cap. Marchion. 1. quæst. 1. ibi: Euangelium non est in verborum foliis, sed in radice rationis, At anima animalis deficiente, deficit animal, ergo ratione legis deficiente, deficit lex.

Secundo facit l. Adigere. §. Quamuis ff. de iur. patron. quatenus probat: Quod lex imponens pœnam patrono adigenti libertum ad iurandum quod non tollet filios, non includit patronum adigentem castratum tali iuraměto, quia cessat in eo ratio legis scilicet, ne impediatur multiplicatio hominũ, quæ est vtilis Reipub. At patronus potest seruare legẽ illam in castrato sine aliquo peccato, & malo, ergo casus in quo deficit ratio legis eximitur à lege, etiamsi absque aliquo peccato, & malo possit in eo lex seruari.

Tertio facit l. Milites 1. ff. de re milit. adiunc. l. Milites 2. in princ. eiusd. tit. Lex enim milites 1. habet, prohiberi militibus ne compareňt prædia in Prouincia, in qua militãt & l. milites 2. habet posse illos comparare domos, quia ratio prohibendi ne compareňt prædia est, ne agrorum colendorũ cura eos distrahat à curanda militia, quæ cessat in comparãda domo, At sine vllo peccato potest seruari lex illa de non emendis prædiis, non emendo domum, Ergo &c.

74 Quarto, Quod actus agentium non operãtur vltra intentionẽ & mentem eorum l. non omnis ff. si cer. pet. cap. fin. de præb. & cap. Cum in illis, primo eodem titulo lib. 6. At mens & voluntas legislatoris non est comprehendere illa in quæ non extěditur ratio, quæ mouit eum principaliter ad legem faciendum, Ergo etiam lex non extenditur ad illa, etiamsi sine peccato in illis lex illa seruari possit.

Quinto, Quod causa saltẽ finali cessante cessat effectus cap. Cum cessante de appellat. cum citatis à glos. & omnibus ibi: At ratio legis videtur causa finalis, cur eam facit legislator, Ergo intentio eius non est comprehendere casum, in quo illa cessat, etiamsi absque peccato in eo seruari possit facit & l. fin. ff. de hæred. instit. quatenus habet, eam quam testator instituerat hæredẽ, successuram ei, qui mutato testaměto instituit alium, ea ratione, quod crediderat eam esse mortuam, cum non esset, quia ratio mutationis cessauit, Et tamen mutatio poterat fieri, & seruari absque peccato, Quia instituta erat extranea.

Sexto facit cap. Quoniam contra de probat. quatenus probat, legem factam principaliter ad aliquem finem, illo cessante non ligare, quod ibi Panormitanus in vltim. not. cum posteris omnibus ponderauit, adducendo illud Archidiaconi in c. vtinam 76. dist. scilicet. Non peccare illum qui non seruat ieiunium ab ecclesia indictum, si ratio indictionis in eo cesset, sed & Tho. 2. 2. quæst. 147. art. 3. affirmat eum, qui habet causam indubitatam non ieiunandi, excusari à ieiunando sine vlla dispensatione, vbi etiam ipsemet Gaiet. fatetur excusari à mortali peccato eum, qui putans bona fide habere se rationabilem causam non ieiunandi, non ieiunat, etiamsi vere non esset causa sufficiens: At qui videt clare cessare rationem legis in casu sibi occurrente, rationabilem habet causam credendi, eum in illo ab ea non ligari. Vnde & Decius in d.c.

Quoniam posteaquam aliqua opponit contra determinationē Panor. resoluit eius dictum habere locum in foro cōscientiæ, & quando ratio legis exprimitur in ipsa; Sed rogo eum, Quare sit verum in foro conscientiæ, & non in
75 exteriori, cum eius determinatio in hoc casu non fundetur super præsumptione, sed super veritate præsupposita, quo casu idem est iudicandum in vtroque foro iuxta notata in c. Is qui & in c. Tua de sponsal.? Rogo item eum, Quare non habebit locum, quando vnica ratione non expressa nititur lex, cum illa habeatur pro expressa, iuxta glos. sing. & recep. in l. quāuis C. de fidei cōmiss.? Rogo item eum, & omnes alios, Cur non habeat locum, quando essent plures rationes legis, & constaret de omniū illarum cessatione, quod quæstio nostra præsupponit? Quare certo credo legem non ligare subditum in foro cōscientiæ, eo casu, quo constaret illi omnem rationem legis illius cessare, neque in foro exteriori, si in eo foro idem constaret, quod multi alij quos Felin. in d.c. Tua citat, sentiunt, & præfatus Dyn. in d.reg. vlt. ait: Adimplere legem eum, qui adimplet eam secundum sententiam eius, licet non adimpleat secundum verba, sicut & contra infringit illam, qui infringit secundum sententiam licet non infringat secundum verba; Quin & Panor. in c. suggestum de appell. cōcludit per illum textū & c. meminimus eod. tit. Quod vbicunque ius aliquid statuit, causam non exprimens, si possumus coniecturare rationem naturalem illius dispositionis, debemus ad limites illius rationis seu causæ dispositionem generalem restringere, & illam dispositionē seruare, vt ratio naturalis interpretata militet, in quod ipsum citat tex. opt. in l. Scire oportet §. sufficit ff. de excussat. tut. & in c. Secūdo requiris in fin. de appell. & potuisset citare textum vulgatum, sed ad propositum aptissimum in l. Cum patet §. Dulcissimis ff. de lega. 2. quatenus probat Legatum generale bonorum, quæ habebat testatrix in Syria, & Pamphilia, factum fratribus, ne filius hæres institutus quæstionem haberet cum eis, restringendū esse ad illa tantum bona, quæ haberet tempore mortis communia cum eis, & non ad alia, quæ habebat iam diuisa, etiamsi antea fuerant communia, eo quod ratio legandi, cessabat in eis, licet verba illius legati includerent omnia bona Pamphiliæ & Syriæ, & sine peccato poterant legari etiam bona diuisa, & legati executio in eis fieri.

Non obstant fundamenta Gaietani. Ad primum enim responderi potest,
76 Quod Tho. in loco in argumento citato non dicit expresse contrarium, imo quatenus ait, præceptum non extendi ad id quod à fine legis deuiat, cōcordat nostræ sententiæ, quæ habet casum in quo tota legis ratio deficit, deuiare à legis fine, Quia illam metimur per ipsam totam rationem, quæ principaliter eum mouit ad legem ferendam. Concordat item in d.2.2.q.147.art.3. quatenus ait: Excludi à lege ieiunij eum, qui manifestam causam habet non ieiunandi, licet eius verbis includatur.

Ad Secundum respondeo, negando illam consequentiam Aequitas est virtus, ergo eius actus est necessarius: Nam virginitas est virtus secundum Thom. 2.2.q.152.art.3. Et tamen eius actus non est necessarius, sed voluntarius c. integritas 32. q.1.

Ad Tertium negatur sequela, quia ratio prohibēdæ fornicationis, non solum est euitatio educationis prauæ prolis, sed etiā abusus corporis & seminis,

iuxta

iuxta illud Apost. 1. ad Thess. 4. Abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore, non in passione desiderij.

Ad alia omnia quæ possunt contra hoc adduci, responderi potest, quod loquuntur in casibus, in quibus solum deficit pars rationis, & non tota, vel tota ratio impulsiua, sed non finalis, vel apparet alicunde mētem legislatoris fuisse ampliorem ratione, quæ ad id mouit, quamuis talis ratio impulsiua esset, & non finalis: Per ea quæ adduximus in c. Cum minister 23. q. 5. à nu. 37.

SVMMARIA.

Iudicium inordinatum esse iniustum, licet alias esset æquum nu. 77.

Iudices inquirentes specialiter cōtra aliquē absque præuia infamia, vel alio ei æquipollenti, grauiter peccare nu. 77.

Infamiæ causam præbens infamare censetur, & peccat nu. 77.

Præcepta Decalogi etiam Monarchas ligant nu. 78.

Iudicia extraiudicialia non sufficiunt ad inquirendum nu. 78.

Inquisitionis à vera doctrina multos in Theoria, & praxi aberrare nu. 79.

Inquisitio regulariter vtroque iure prohibita, & eisdem casibus vtroque permissa nu. 79.

Iudex ex officio potest procedere in omnibus, quæ ad vtilitatem publicam pertinent nu. 79.

Crimina puniri interest Reipublicæ nu. 79.

Legem contra naturalem & diuinam est damnare sine accusatore vero vel ficto nu. 80 *& melius nu.* 82.

Iudex est iustitia animata de causa aliorum duorum cognoscens nu. 80.

Legem naturalem & diuinam de non infamādo, vel de non scandalizando nemo potest tollere, nec princeps vllus sine iusta causa minuere, vel limitare num. 81.

Criminis occulti dissimulatio vtilior, quam punitio sine querela nu. 81.

Legi naturali, & diuinæ vtrunque ius æquè subijcitur nu. 81.

Accusator fictus est infamia, euidentia, & tale, & tale illis, quoad hoc æquipollens nu. 82.

Intimatio clamorosa, & infamia res diuersæ sunt nu. 82.

Infamia vel suspicio quanta esse quoad hoc debeat, Iudex arbitratur nu. 82.

Appellari potest à Iudice male arbitrante aliquid esse infamiam, vel ei æquipollere nu. 82.

Carceri non facile mancipandos esse omnes præsertim honoratos nu. 83.

Appellatur à mandato de capiendo etiam post Concil. Trid. quia eius grauamen non est reparabile per diffinitiuam nu. 83.

Lex

Inquirere

Inquirere non potest Iudex eo solo quod non præsumatur calumniari nu.91.
Infamia orta post capturam non sufficit, licet antea nata non amittat vim probandi nu.91.

77 DEcimumnonum, Quod non solum illud iudicium dicitur iniustum, quod est iniquum siue contra iustitiam & æquitatem, sed etiam quod est inordinatum, siue contra iuris ordinem datum: Tum quia vtrunque contra leges fertur cap. Cum dilecta de rescript. cap. Prudentiam de offic. deleg. Tum, quia frequentius incurritur nullitas Iudicij ob omissam formam, vel solemnitatem Iuris, quam ob omissam, vel violatam æquitatem, vel Iustitiam partibus cōuenientem per not. in cap. primo de re iudic. & l.1.ff. de appella. adiunc. l. Prolatā C. de sentent. & 1. & 2. C. quando prouoc. non est neces. Tum quia, licet frequentior sentētia sit eorum, qui putant ritè factum à recte facto eo differre, quod hoc ad ius & iustitiam referatur, illud vero ad solemnitatem, iustè tamen vel benefactum vtrunque includit, secundum eosdem, vt colligitur per tradita à Iaso. & citatis ab illo in l. Iustè ff. de acq. poss. & in l. Lecta ff. si cer. pet. Tum denique quod verior videtur resolutio eruditissimi Alciati probantis in l. Hæc verba in stipulatione ff. de verb. sig. authoritate doctissimorum latinorum, differentiam præfatam non esse veram, & nimia subtilitate laborare, Et consequenter non ritè facta esse non recte facta, & è contrario.

Ex quibus infertur, esse verum id, quod 48. loco inferebam ex 6. conclus. c. inter verba 11. q.3. nu.579. nempe mortifere peccare Iudices peccatū detractionis, siue infamationis, qui inordinatè sine præuia infamia, Vel alio ei æquipollenti inquirunt specialiter contra aliquem: Tum quia per prædicta iniuste faciunt, & omnis iniustitia est peccatum mortiferum, secundum Tho. recep. 2.2. q.59. art. 4. Tum quia qui reuelat, vel est causa, vel occasio propinqua reuelandi peccatum secretum alterius cōtra Iuris ordinem, est detractor, & transgressor 8. præcepti Decalogi, vt cōclus. 6. extracta ex d. cap. Inter verba habet, & aliis multis ibi comprobatur, & summatim dixi in c.18. Manual. Confess. &
78 præfati Iudices id faciūt: Tum, quia præceptum illud 8. Decalogi omnes etiam Summates ligat, Quia est lex diuina, quam etiam Papa tenetur vsque ad sanguinem defendere c. Sunt quidam 25. q.1. Tum, quia nec indicia, saltem extraiudicialia sufficiunt ad illud sicut supra dictum est, vt irrefragabiliter probat c. Inquisitionis de accusat. quatenus habet: Non sufficere ad id etiā dictū vnius, nec duorum, nec trium testium Extraiudicialiter apud Prælatum de crimine testantium, licet aliquot nostrorum & Sotus de ration. reg. membr. 2. q.6. vers. At vero, & clarius paulo post in vers. tertium Dubium & Gaiet. 2.2. q.60. art.4. contra senserint, sed incaute. Partim eo quod fragiliter intulerunt illud ex dictis S. Thomæ in ead. 2.2. q.69. art.2. quia ille solum dixit, ad interrogandum reum sufficere infamiam, vel inditia: Et cum longe aliud sit, interrogare inquisitum, vel accusatum, Aliud per inquisitionem procedere, parum cautè hoc ex eo intulerūt, quia à separatis non fit illatio l. Papinianus exuli ff. de minor. Quia item Tho. si satis perpendatur de inditiis iudicialiter probatis, & partim intimatis loquitur: Partim quod ipsimet ibidem tenent, quod duo testes de

visu ad id non sufficiunt, cum tamen constet eos plus probare quam indicia, Partim quod ipsemet Sotus dixit ibidem semiplenam probationem sufficere quidem ad interrogandum, & cogendum reum ad dicendum veritatem, non tamen ad inquirendum: Dixi *saltem extraiudicialia* Nam indicia iudicialiter probata sufficere possent, quia æquipolleret infamiæ per infra dicenda nu.*96.* in quibus forte posset saluari Gaietanus, sed difficilius Sotus qui negat semiplenam probationem in id sufficere.

79 Vigesimo Quòd quia multi mea sentētia in Theoria & praxi peccant grauiter circa hāc inquisitionis materiā in vtroque foro, subiicio pauca ex multis, quæ scripsi in d. repet. cap. Inter verba sermone Hispano cōposita præsertim à Coroll.*62*.conclus.*6*.

Primum quidem, Quod quatuor sunt opiniones super illa quæstione, An, & quādo liceat per inquisitionē procedere in criminalibus? Prima glossarum cap. De manifesta 2. quæst. 1. cap. 1. vt Eccles. benef. Instit. de publicis iud. in princ. & l. Tutor §. Præterea ff. de suspec.tut.& l.Rescripto.§.si quis ff.de muner.& honor.quæ aiunt, regulariter non licere.

Secunda est Bartholi in l. Si maritus §. si ante nu.3.ff. de adult. qui ait regulariter permitti.

Tertia, Quod est permissa Iure Canonico, & prohibita Iure Ciuili, quæ est Baldi in cap.1.de offic.ordin.communiter recep.vt colligitur ex Dec. hic nu.7. & Aret.in cap. Cum oporteat, & multo altius in cap. Qualiter 2.nu.52.& seq. de accusat. & eruditis. Alciato in d.cap.1.de offic.ordin.

Quarta, quod nulla est inter vtrunque ius in hoc differentia, quam tenet Salic.in d.l.Ea quidem C.de accusat.quem sequitur Aret. in d.c.Qualiter n.*67*. Et hæc coniuncta primæ est omnino tenenda, ita vt dicamus; Quod inquisitio regulariter est prohibita vtroque iure, & quibus casibus licet Iure Pontificio, licet & Cæsareo, & econtrario: Tum quia licet parum aut nihil referat effectu tenere opinionem glossarum, vel Bartholi, vel communem, eo quod secundum omnes in eisdem casibus, & non pluribus, vel paucioribus est licita, vel prohibita inquisitio, cogunt tamen recedere ab illa rationes dubitandi, & decidendi, Cur possit, vel non possit inquiri super criminibus. Quas demiror à nemine vsque ad nos in d.c.Inter verba satis fuisse consideratas: Ratio enim mouens, quod in omnibus criminibus etiam occultis possit procedi per inquisitionem, est illa validissima, Quod Iudex potest ex officio procedere, siue inquirere in omnibus, quæ respiciunt vtilitatem publicam, secundum omnes arg.l.Congruit de offic. Præsid. & c.1.de off.ordin. & tradit Bart. ab omnibus
80 recept.in l.4.§. Hoc autem ff.de damn.infec. At criminū punitio principaliter pertinet ad vtilitatē publicam l.Ita vulneratus ff.ad l.Aquil.c. vt famæ de sent. excom. Ergo &c.

Ratio autem cur in nullis criminibus occultis inquiri possit, est illa, qua glossæ præfatæ nituntur, scilicet: Quod nemo sine accusatore est damnandus, cuius rationem assignat Thom.2.2.q.*67*.art.3.in hæc verba: Iudex est interpres iustitiæ. Vnde sicut philos. dicit in 5. Ethic. Homines ad Iudicem confugiunt, sicut ad quandam iustitiam animatam: Iustitia autem, sicut supra dictum est, non est ad se ipsum, sed ad alterum: Et ideo oportet quod Iudex inter aliquos duos

duos diiudicet, quod quidem fit, cum vnus est actor: & alius est reus: Et ideo in criminibus, non potest aliquem iudicio condemnare Iudex, nisi habeat accusatorem, secundum illud actuum 25. Non est consuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obiiciuntur: Hæc ille; Qui in respon. ad tertium sentit, quod lege naturali vetatur, ne quis sine accusatore vero vel ficto, qui est notorietas infamia, vel aliud ei æquipollens, damnetur. Ratio autē huius rationis est triplex. Prima illa neruosissima, Quod lege Dei naturali, & diuina pręcepti 8. Decalogi pręcipitur, ne quis inordinate detrahat, siue infamet, vel sit causa propinqua ita detrahendi, vel infamandi proximū, vt in d. conclus. 6. d. c. Inter verba late tradidimus, & breuiter in c. 18. Manual. Cōfess. repetiuimus, Et multa ratione probat Sotus de rat. teg. memb. primo q. 2. Et cum nullus inferior possit legē superioris tollere, vel minuere, Clem. Ne Romani de elect. Et consequenter nullus Iudex etiam Monarcha possit legem præfatam Dei de non infamando tollere, nec saltem sine iusta causa minuere: Cumque qui inquirit super occulto crimine, infamet; vel det causam infamandi, consequitur nullum hominem posse inquirere, nec saltem sine iusta causa dare facultatem inquirendi super illis.

Secunda, quod etiam lege Dei scandalizatio prohibetur c. 18. Matthæi & c. 2. de nou. op. nunc. & tradit Thom. 2. 2. q. 43. art. 1. & 2. At publicatio peccati occulti est scandalizatio, arg. c. Præsbyter si à plebe, & c. Si mala 2. q. 4. quatenus probāt famam peccati scandalizare, & tradit Gaiet. 2. 2. q. 73. art. 2. Ergo publicatio peccati occulti lege Dei prohibetur, Ergo nullus Deo subiectus potest illam tollere, vel eam saltem sine iusta causa minuere.

Tertia, Quod licet regulariter vtilis, sit Reipublicæ criminū punitio, fallit tamen, quando sunt occulta, & non est accusator verus vel fictus: Tunc enim vtilior est Reipub. quieta cōseruatio famæ & honoris suorū subditorū, quam punitio, qua turbatur Respublica, & illi priuātur bonis suis maximis, quæ sunt fama & honor. iuxta cap. 41. Eccles. Prouerb. c. 22. & Philosophum in 4. Ethic. Dixi *quando non est accusator verus vel fictus* Quia cum est talis oportet reddere ius vere vel ficte accusanti, vel querelāti, alioqui turbaretur Respublica, quæ est ratio vere germana, cur cum accusatore, notorietate, infamia, vel re illi æquipollente instante, possit procedi & inquiri sine violatione legis naturalis, & Diuinæ, est & solutio argumenti pro contraria parte adducti. Per quas rationes palam concluditur opinio præfata glossarum, scilicet: Quod regulariter prohibetur inquisitio in criminibus occultis, & 4. opinio, Quod nulla est in hoc differentia inter vtrunque ius, cum vtrunque æque subiiciatur legi naturali & diuinæ, cui lex præfata de non inquirendo in occultis nititur, sicut & illa, Nemo sine accusatore damnetur, quæ ponitur in legibus & capitulis, quorum sunt præfatæ glossæ. Ex quibus infertur primo præfatam legem
82 de non damnando sine accusatore vero vel ficto, siue de non inquirendo sine infamia, vel alio ei æquipollenti, esse naturalem, & diuinam, quamuis vt diximus in d. c. Inter verba conclus. 6. coroll. 50. Sotus vbi supra, his non perpensis contra tenuerit. Accusator autem fictus est infamia & à fortiori euidentia vel notorietas; Rebellio item denunciati, qua denunciantem secreto, & amanter

corripientẽ non vult audire, iuxta c. Si peccauerit 2. q. 1. & c. Nouit 1. eod. secundum mẽtem Thom. vbi supra. Quibus quoad hoc, æquipollent intimatio frequens, & suspicio populi, vel vniuersitatis, quã pro veritate circumstãtiarum, varie arbitratus fuerit bonus Iudex, secundum mentẽ Innoc. in c. Cum oporteat de accusat. communiter recepti, quem non relatum pulchre declarat Salicetus in d. l. ea quidem col. 9. ibi. Diffamatio non semper debet esse vniformis, Quia quandoque maior, quãdoque minor: Nam si periculum sit instans, sine multa diffamatione potest procedi, vt d. c. Qualiter, & ibi not. Ioa. Andr. cap. licet Heli extra de Simon. Insinuatio autem clamorosa, & infamia non sunt idem, cum ponantur pro diuersis in d. c. Qualiter & quando, ibi: Per clamorem & famam, & in d. c. licet heli de Simon. ibi. Per publicam famam, aut intimationẽ frequentem, quod ea ratione Alciat. probauit in d. c. 1. de offi. ord. nu. 61. Quod insinuatio est expositio criminis Iudici facta, iuxta Archid. in c. Quia plęrique de offi. ord. in 6. licet contra quod idẽ sint putet Sotus vbi supra memb. 2. q. 6. & ante illum Pan. & Anan. in d. c. qualiter col. 2. quod vtiliter declarans Salic. vbi sup. sic dicit: Hic aduertendum quod clamor iste esse debeat de diffamatione, Et ideo Iudex de ista diffamatione debet inquirere à vicinis, & aliis scire debentibus, & diffamatione reperta, debet inquisitionẽ formare, vt extra de accus. c. Inquisitionis, hæc ille. Cui addo: Posse à Iudice male arbitrante aliquẽ rumorẽ esse infamiam, vel æquipollere infamiæ, ad inquirendũ iuste appellari; Tum, quia potest famã bonam cõtrariam probare & eam quæ ei obiicitur esse à maleuolis ortam, vel alia ratione: non satis qualificatã, iux. gloss. recep. in d. c. Qualiter & quando el 2. Tum, quia à relictis arbitrio Iudicis iustè si malè arbitretur, appellari potest, iuxt. gloss. à plerisque omnibus recept. in c. super hiis verb. Arbitrio de accusat. & à multis putatam singularem, licet habeat.

83 Secundo, ex præfatis rationibus decidẽdi Infertur, Quanta circũspectione debent vti Iudices etiam supremi in inquirendo, vel mandando inquiri, ne faciant, quo propter propria peccata castigentur, dum aliena castigare nimis anhelant, quandoquidem non lege humana tantum, sed naturali, & diuina contenta in 8. præcepto Decalogi vetatur, ne quis proximum infamet, vel sit causa propinqua infamandi: Qua eadem ratione debẽt abstinere à coniiciendo in carcerem, præsertim viros honoratos, & de fuga non suspectos, donec iustam informationem de crimine habeant, quamuis illam eo nesciente suscipere possint, & mandatum de vocando personaliter, vel etiam de capiendo dare, iuxta doctrinã Salic. in l. Nullus C. de exib. reis, & latè tradita per Hypol. in prax. crim. in §. Constante, & alibi sæpe, dummodo id eo proposito actuali, vel virtuali faciant, vt appellationem iusta de causa interpositam admittant, si eam iussus capi, vel iam captus interponat, vt Bald. determinat in l. si clericos C. de Episc. audien. Quia grauamen illatum per illam interlocutoriam de capiẽdo, non potest satis reparari per diffinitiuam, quo casu etiam Iure Cæsareo appellatur l. 2. C. de appell. non recip. & etiã Iure nouo Concil. Trid. sess. 13. c. 1. de reform. licet derogauerit antiquis Canonibus permittentibus appellare, & in criminalibus ab aliis interlocutoriis, quorum grauamen per sentẽtiam diffinitiuam, vel per finem causæ reparari potest.

Vige

Vigesimumprimum, Quod contra præfatas rationes; & illata ex eis præsertim quod lex de non damnando sine accusatore vero vel ficto, quo quarta opinio nititur, est naturalis, facit neruose primo; Quod tot casus excipiuntur ab ea, in quibus licet inquirere, vt Barth. in d.l. Rescripto fecerit regulam de illis, & casus in quibus non licet posuerit pro exceptionibus, vt supradictum est, quod non videtur posse contingere vlli legi naturali diuinæ, quæ immuta-
84 bilis est, c. Ius naturale prima dist. & 5. dist. in princ. & §. sed iura quidem naturalia Instit. de iur. nat. gent. & ciuil. Secundo quod nulla lex naturalis vel supernaturalis Dei, per homines potest tolli, nec limitari siue circa eam dispensari ea dispensatione vera, qua quispiam eximitur ab illa sub qua alias includeretur, secundum Thom. in 3. sent. dist. 37. q. 1. art. 4. Ergo nullus casus potuit excipi ab ea, Si esset naturalis diuina per Imperatores, neq; per Papas quanto minus tot, quod videantur Bartholo & sequacibus eius constituere regulam contrariã. Tertio Quod sequeretur non potuisse per Fredericũ Imperatorem fieri extrauag. Ad reprimendum, per quam noue statuit, posse inquiri super crimine læsæ maiestatis, quæ vt dixit ibi Barth. est ius adeo nouum, quod ante illud etiã Iure Canonico non poterat super eo sine infamia procedi. Quarto quod audimus sæpe monarchas cõmittere causas inquisitionis nulla infamia præcedente, qui pecarent, si præfata lex esset naturalis diuina, quod dicere videtur absurdum, & quoddam veluti sacrilegij crimen arg. c. si quis suadente §. communiter 17. q. 4.

85 Ad horum primum respondeo, negando quod inueniantur tot casus à præfatis legibus excepti, quot communiter putantur. Ille enim quem Panor. cum Alciat. & communi ponit in d.c. 1. de offic. ordin. de inquisitione vitæ electi ad confirmandam, vel cassandam electionem eius, iuxta c. Nihil de elect. ineptè excipitur ab ea: Illa enim habet, vt nemo sine accusatore damnetur, & in hoc non agitur de damnatione electi, neque de castigando eo, sed solum de non dando ei, quod non debetur, vel non auferendo, quod debetur: Idipsum est dicendum de illo casu excepto à Speculatore, quo inquiritur de postulatione ad aliquam Ecclesiam, An admittẽda? vel de præsentato ad aliquem ordinem, An sit ordinãdus? Et eadem ratione de præsentato ad aliquod beneficium, An sit instituendus? Non enim agitur in illis casibus de damnandis, vel castigandis criminibus: Casus item in quo proceditur ad generaliter inquirendum iuxta l. Congruit ff. de offic. præsid. & cap. 1. de offic. ordin. ineptè excipitur à præfata regula, quia per generalẽ inquisitionem nemo damnatur, nec fit ad damnandum, vel ad decidendum, sed solum ad inueniendum & præparandum, adeo quod per testes acceptos in illa nemo potest damnari etiam postea in speciali inquisitione, nisi repetantur, secundum plerosque omnes, in quibus sunt Bald. in d.l. Ea quidem nu. 42. & Aretin. in d.c. Qualiter 2. nu. 51. de accusat. Imo is & alij præfati omnes casus potius continentur sub illa regula, quæ habet, Posse Iudicem procedere ex officio in hiis, quæ ad vtilitatem publicam pertinent. Casus item alij excepti per Angel. Aret. in lib. de malef. verb. hæc est quædam inquisitio vers. Secundo principaliter, in quibus inquiritur ad priuatam vtilitatem, scilicet, suspicione tutoris l. 3. §. Præterea de suspec. tutor. & an sit talis tutor idoneus l. Credendum §. fi. ff. qui pet. tutor. vel de executoribus publicis:

An in tributis exigẽdis excedant §.Coges in Auth.de mand.Princ.& an vsuræ exigãtur,c.Ad nostram de iureiur.non sunt veræ exceptiones præfatæ regulæ, Ne quis sine accusatore vero vel falso damnetur,Quia non agitur in illis criminaliter,nec de crimine ad damnandũ principaliter,& ideo potius sunt fallentiæ alterius regulæ: Ne iudex ex officio ad vtilitatem priuatam procedat, quæ ponitur in d.l.4.§.Hoc autem Iudicium ff.de damn. infec. Qua eadem ratione casus inquirendi in vtilitatem priuatam miserabilium personarum, & piorum operum,qui sunt permissi secundum Bart. & Alex. in d.§.Hoc autem, quicquid Imolen.ibi dicat,non sunt casus excepti ab illa regula.Ne quis damnetur sine accusatore,de qua tractamus,sed ab illa altera, Ne Iudex ex officio ad vtilitatem priuatam procedat, quamuis teneri possit etiam in his satis procedi ad vtilitatem publicam, cum pietas ad illam pertineat. Ille item casus, quem incautè ponit Bart. cum communi in l. 2. §. si publico ff. de adulter. pro casu excepto, videlicet: Cum Iudex ex officio ad puniendum procedit, non est talis:Tum,quia vt recte aduertit Sotus vbi supra,non est ei locus, nisi cum ob infamiam,vel notorietatẽ Iudex procedit,& ita non proceditur in eo,sine accusatore vero, vel ficto:Tum,quia alioqui omnia crimina tam occulta,quã publica possent puniri per viam inquisitionis,quod est contra totum vtrũque ius,& omnes 4. præfatas opiniones. Quod miror neque à Bart.neque ab aliis vigilantissimis viris eum pro excepto ponentibus animaduersum:Eadem ratione non debet etiam dici casus exceptus ille, in quo Iudex ex officio potest punire confitentem principaliter aliquod delictum,cuius alias non erat infamatus,vt communis colligit ex c. 1. de accusat.lib.6.Quia confessio Iudicialis inducit notorium Iuris c.fin.de temp.ordin.c.vestra & c. fin. de cohab. cler. & mulier. Admoneo tamen id,quod pridem in d.repet.admonebam,quod limi-
86 tatio illa vtilis & quotidiana Soti de rat.tege.memb.2.q.6.pag.15.nempe quod hoc non procedat in confessione facta coram paucis vel coram Prælato incogitanter,vel in aliqua epistola secreta, quam superior aperuit, sed tantum in facta coram multis. Primo non procedit in comfessione Iudiciali, quæ etiam coram paucis,puta solo Iudice & notario facta,inducit notorium Iuris, vt dictum est,neque id quod in illa præsupponit,videlicet,Confessionẽ extraiudicialem corã multis factam sufficere,est verum,nisi quando ex illa confessione insurrexit fama populi,viciniæ,vel Collegij,sed tunc non inquiret Iudex tantum ob confessionem, quantum ob infamiam ex illa natam: Recte autem limitari potest,ne procedat in confessione timore tormentorum facta, secundum Bart. in l. pen. ff. de quæst. Et clarius Alex. Imolen. ad Bart. in l. Qui in aliena §. Celsus ff.de acquir.hæred.modo sic confessus reuocet confessionem, tanquam timore factam,iuxta Anchar.cons.24.incip.visa inquisitione,ex quo colligitur idem dicendum de confessione facta sine tormentis,præcedente tamen iniusta captura. Eadem quoque ratione non est cẽsendus casus exceptus ille,in quo Iudex potest ex officio confitentẽ incidẽter aliquod delictum,cuius alias non erat diffamatus punire in eadem tela iudicij, vel saltem noua texta, secundum sententiã recep.in d.§.Si publico per l.Quod euitandi C.de condic. ob turp.cau.& l.pen.C.si aduer.libert.Quia etiam in eo interuenit notorietas, quæ est accusator fictus. Admoneo tamen, præfatum Sotum limitare hoc, vt

solum

ſolùm procedat in cōfeſſione alicuius circumſtātiæ criminis,de quo agitur,vt ſi procedente Iudice contra Concubinarium,cōſtiterit concubinā eſſe monacham,ſed non videtur in hoc ſequendus.Tum,quia eſt contra pleroſque omnes vtriuſque Iuris Interpretes in d.§.Si publico & c.2.de Confeſſ.& in c.2.de ordin.cogn. & alibi:Tum,quia ſunt textus expreſſi in d.l.Quod euitandi,& d.l.penul.C.ſi aduerſ.liberr.Quod crimen probatum in iudicio etiam ciuili,poteſt officio Iudicis criminaliter puniri: Tum, quia notorietas iuris quæ eſt fictus accuſator,habet locū in caſu limitationis:Tum,quia differētia illa magna in caſtigando delictum patefactum,incidenter cōtingens crimen principale, de quo agitur,& in caſtigando non contingens illud,non eſt, quam ſignificat ipſe,ſed quod ſi cōtingit illud,ſiue grauet,ſiue releuet,ſiue neutrum faciat,poteſt caſtigari in eodem iudicio, non autem ſi non contingit illud: Nam tunc opus eſt ordiri nouā telam Iudicij ex officio,vt tam antiqui, quam recentiores docent in c.2.de confeſſ.c.2.de ordin. cogn. & in c.1.de except.in c. Per inquiſitionem de elect.d.§.Si publico,quod pridē in repetit. præfati c.2.de Confeſſ. late declarauimus. Eadem ratione etiam male excipitur à præfata lege caſus ille,quo Iudex inquirit particulariter contra aliquem ſuper crimine,quod per generalem inquiſitionem ei conſtat,iuſta c.1.in princip.iunct.§.Sane de cenſi.
87 lib.6.l.4.§.1.ff.ad leg.Iul.pecul.& l.Iuſtiſſimos C.de offic.Præfec.Prouinc.Non quod putemus recte docere Sotum vbi ſupra poſt Angel.in l.Si vacantia:C.de bon.vacan.lib.10.hoc non licere niſi alia ratione ſuper eo inquiri poſſit,Quia in hoc non eſt ſequēdus:Tum,quia omnes in Theoria & praxi contra ſeruant poſt Bart.in d.l.2.§.Si publico ff.de adult.Tum,quia,vt proxime dictū eſt,cum ſufficiat detectio criminis in Iudicio incidenter facta à fortiori ſufficiet facta ex propoſito generaliter inquirentis argum.d.capit.2.ſub fin.de ordin.cogn.

Non obſtat,quod inquiſitio generalis fit ad tranquillandam Rempub.puniendo mala, quibus turbatur l.congruit ff. de off. Præſid.c.1.de off. ordin. Et quod crimina occulta non perturbāt illam, Quia licet non perturbent,donec Iudicialiter noſcantur,perturbarēt tamen poſtea,ſi non punirentur, præbēdo materiam delinquēdi eis, ad quos detectio & impunitas alicuius illorum perueniret. Non obſtat etiam,quod nullus teſtis interrogatus per genralē inquiſitionem tenetur,nec licite poteſt detegere occulta c.Qualiter & quando 1.de accuſat. Quia, licet ille bene faceret tacendo, & peccet male detegendo, ex quo tamē bene vel male deducta ſunt in publicā Iudicis notitiam,Ille tenetur ad caſtigandum ea per inquiſitionem particularem.Tum,quod ipſemet Sotus vbi ſup. memb.3.q.1.pag.8.tenuit, ſufficere notitiam Iudicialem habitam per confeſſionem male torti, ad hoc vt Iudex alias à torquente inquirat cōtra detectum:Tum,quia c.de accuſat.lib.6.probat,confeſſionē ante infamiā iudicialiter interrogati ſupplere infamiæ defectū,& efficere proceſſum inquiſitionis
88 validum:Opinio tamē Angel. & Soti,quæ de pia mente manauit,ſeruari poſſet,quādo viſitator,vel inquiſitor generalis in principio proteſtaretur,vt ego in duabus viſitationibus celeberrimorū Monaſteriorum proteſtatus,fui ſæpe: nolle me ſcire ab eis occulta, ſed ſolum notoria & famoſa, & quod habiturus eſſem pro non detecto,quicquid occultū mihi detegeretur,quam profecto cautelam iudico piam,& tranquillitati publicæ, quæ per reuelationem ſecretorum

torum non vno nomine turbatur, accommodam: Est autem ratio cur male excipitur, quod cognitio illa Iudicialis habita per generalem inquisitionem, habet vim notorietatis vel infamiæ, quæ est accusator fictus. Eadem etiam ratione male excipiũtur illi casus, quos Specul. titul. de inquisitione §. Quãdo Barth. in dict. extrauagan. Ad reprimendum Anton. 3. part. titu. 9. capit. 7. & alij alibi ponunt, de criminibus in iudicio admissis, quale est testis falsum deponentis l. Nullum C. de testib. quale calumniatoris cap. 1. de calumniat. aut præuaricatoris & tergiuersatoris l. 1. ff. ad Turpil. & c. 1. de calumniat. l. fin. C. de abolit. Quorum excipiendorum rationem ait Sotus vbi supra memb. 3. q. 1. nihil in id adducto non esse atrocitatem eorum, vt Iuristæ putãt, sed quia sunt partibus perniciosa, qua in re bis videtur peccare. Primo, quod putat iuristas eam rationem excipiendi reddere, quod non faciunt, quia aut tacent, vt Speculator aut dicunt excipi, eo quod multum offendunt Iudicem, coram quo fiunt, & non eo quod sint in sese atrocia, quod palam colligitur ex eo, quod ipsemet Bart. in d. extrauag. Ad reprimendum pro diuerso casu ponit crimen læsæ maiestatis, asserens ante illam extrauag. non potuisse inquiri de illo specialiter etiam iure Canonico, & cõstat illud esse atrocissimum. Nec obstat l. 3. C. ad leg. Iul. maiest. Quæ non habet inquiri posse in illo crimine, sed torqueri posse pro illo præhabita semiplena probatione. Non obstat l. Si quis in hoc genus C. de sacros. Eccles. quatenus habet, posse inquiri contra iniurios erga Clericos diuina officia celebrantes, quia tum demũ id fieri potest quando notorietas vel infamia interuenit, vt intelligit Angel. Perusin. in d. l. si vacantia, quem sequitur alter Angel. in d. l. de malef. col. 4. Secundo peccat, eo quod limitat ad crimina partibus præiudicialia, cum tamen idem sit de non præiudicialibus illis, quale est iuramentum falsum pro saluando reo inquisito, quod prodest illi, & non nocet alteri parti, cum eam non habeat, ob quam tamen potest à Iudice castigari per inquisitionem.

Eadem ratione male excipitur casus ille, in quo Iudex procedit cõtra consortes detectos iudicialiter à reo & ille, in quo inquiritur, de crimine notorio vel famoso delinquẽtis occulti, in quo inquiri potest primũ specialiter de illo, An sit perpetratũ? Deinde generaliter à quo sit perpetratum? Secundũ Innoc. in c. bonæ in 1. de elect. in Theoria & praxi recept. quia in eo non proceditur sine accusatore vero vel ficto, puta, notorietate iudiciali, vel extraiudiciali.

Non obstat, quod Gaiet. 2. 2. q. 69. art. 2. & Sot. vbi supra membr. 2. q. 6. simpliciter dicant, quod super crimine notorio, cuius Author est occultus, non potest inquiri contra illum, quia verum est specialiter, sed falsum generaliter, quia vt dixit Innoc. vbi supra, potest specialiter inquiri de crimine notorio, quod dicitur factum, An sit factum: contra Authorem vero occultum, non interrogando specialiter, An Iohannes, vel Petrus illud perpetrauerit, sed sic interrogando generaliter, si scit, quis illud fecerit, per quod omnes pridem
89 conciliaui in d. repet. c. Inter verba conclus. 6. corol. 50. Per quæ omnia confirmatur responsio ad primum argumentum, videlicet qua negaui esse tot casus exceptos ab illa lege quot communiter putãtur. Ad secundũ autem respondetur, concedendo quidem legem superioris non posse tolli per inferiorem, nec consequenter legem naturalem, vel diuinam per vllum hominem, negando

tamen,

tamē, quod non possit iusta de causa limitari, eo modo, quo omnes docēt in c. Quæ in Ecclesiarū de constit. poss. Principem ex iusta causa priuare subditum dominio rei suæ cōtra voluntatem eius; licet id vetetur præcepto 7. Decalogi, & statuere nouum casum, in quo quis iuste possit occidi, licet id quinto præcepto eiusdem Decalogi prohibeatur, Et consequenter, ex iusta causa possunt Papa, vel Imperator inducere nouos casus, in quibus inquiri possit specialiter sine accusatore, vero vel ficto.

Ex quibus infertur primo responsio ad Tertium, & Quartum, quam gratia breuitatis non explico. Secundo infertur, licere Monarchis iusta de causa, inducere lege sua vel commissione, casum nouum, in quo inquiratur specialiter contra aliquem sine infamia, vel alio ei æquipollēti, vt Imperator Fredericus in prædicta extrauag. Ad reprimēdum ob causas in ea expressas induxit casum criminis læsæ maiestatis, Non autem eis licere facere id sine iusta causa, imo peccare illos mortifere, non solum priuatim detegendo peccata subditorum occulta, & infamando eos, vt & cæteri peccant, sed etiam statuendo, & committendo sine iusta causa, vt sine infamia circa ea procedatur, eo quod transgrediuntur legem sui superioris, cui tenentur obedire, sicut nos peccamus non obediendo ipsis c. 2. de maior. quicquid Doctores de placebo Domino eis blandiantur.

Tertio infertur, Quod commissarius simpliciter deputatus à Principe supremo ad inquirendū, tenetur prius cognoscere de infamia, licet contra dicat Bald. in l. Nullus C. ad leg. Iul. maiest. Tum, quia rescriptum in dubio debet interpretari vt conformet Iuri communi, iuxta gloss. celeb. in cap. Paratus 22. quæst. 2. etiam per translationem clausularum cap. Causam quæ de Rescrip. præsertim cum cōtinet ius naturale, vel diuinum, quale est, de quo hic agimus, quod non potest rescribēs sine causa limitare: Tum, quia Salicetus dixit in d. l. Ea quidem nu. 44. & ante illum Bald. quem ille non citat, in l. 4. §. hoc autem iudicium ff. de damn. infec. & in cap. Ad nostram, vbi Innoc. de iureiur. quod etiam stante statuto, vt super quolibet crimine liceret inquirere, non tamen licet nisi præcedente infamia, & id seruat cōsuetudo vbique terrarum recepta secūdum Iohannem Fabr. in d. l. Ea quidem, Et merito: Quia inferior Principe statutorū Author, non potest limitare legem naturæ etiam cum causa, per illa multa, quæ tradit in hoc Felin. in dicto cap. Quæ in Ecclesiarum de constitut. nu. 32. Et quod statutum debet interpretari secūdum ius commune, quoad fieri potest l. si serui C. de noxal. cap. Cum dilectus de cōsuetud. licet, vt dictum est, Princeps supremus id possit: Tum, quia dicto Baldi respōdet Alexād. in consil. 179. In causa Angelorum lib. 2. probatus à Decio consil. 170. debere limitari, vt tantū procedat, quando exprimitur in cōmissione, constare Principi de fama, sed quod nec illa expressio sufficiat verius videtur nobis, Quoniam, vt diximus in Commentario cap. Non licet 12. quæst. 2. §. 2. nu. 8. Illa videtur longè verior sententia, quam tentauit Felin. in d. cap. Quæ in Ecclesiarum nu. 66. & firmauit Decius ibidem nu. 27. & nos confirmamus in d. nu. 8. per illum textum in id singularem, & nouè inductum, quod Principi asserenti iusta de causa facere aliquid, quando ea requiritur, vt illud iustè possit facere, non creditur, nisi aliundè appareat per præfatum cap. Non liceat & l. si forte, & doctrinā Barth.

ibidē ff.de cast.pec.& alia,quæ præfati,& nos addimus vbi supra. Nec obstat, quod etiam Innocentius idem sentiat,quod Alexand.in cap.Cum oporteat de accusat. ibi; Si non fiat mentio in literis de aliquo denunciante, sed tantum dictum sit:Ad audiētiam nostram peruenit,tunc poterit procedere sine aliqua inquisitione famæ, Quia nec ipsi, nec alij animaduerterunt in proposito agi de limitāda lege naturali, & ideo necessariam esse iustam causam ad committendum inquisitionē sine infamia:Tum,quod glossa à multis putata singularis in cap. 2. de accusat. lib. 6. verbo, fuerat, affirmat hanc partem,quando commissio manauit ad instantiam alterius,sed nullam rationem iustam reddit,nec reddere potest ipsa,neque qui eam laudant Felin.in cap.Iudicis officium col.3. de offic. Iud. & cap. primo col.4.de rescript. & Hyppol.singul.14.& alij alibi, cur non debeat idem dici in commissione facta motu proprio,cum nullo iure, nec vlla ratione probetur, quod clausula motus proprij suppleat causam iustā ad faciēdum actum necessariā,præsertim iure naturali,vt in nostra quæstione; & illa quam Innoc.vbi supra,& quam etiam præfata glossa reddit, non facta mentione de illo,palā est inepta,nec probatur in capitulis,quæ ad eam citant, quod breuitatis gratia non demōstro latius: Tum,quod nemo auderet dicere: Alienationem rei Ecclesiasticæ factam per commissionem motu proprio datam valere,nisi de causa alienandi appareret,cōtra præfatum capitulum.Non liceat,& per nos ei addita.Quare magnanimi magniq; Christiani Cōmissarij esset, supplicare in tali casu, antequam inciperet inquirere Monarchæ committēti, vt dignaretur mittere sibi quam haberet de infamia informationem, vt eius copiam reo faceret, quo eam si iuste posset, elideret vti falsam, vel ex maleuolis ortam, & cui si non dignaretur mittere,quā humillime rescriberet non audere se suam suique Domini animam periculo peccandi mortaliter legem Dei frangendo subiicere.

Quarto quod inquisiturus specialiter virtute infamiæ,vel alicuius ei æquipollentis, debet inprimis super ipsa informationem suscipere, Quod tenuit Augustin. contra Angel. in lib. de malef. col. 18. vers. Tu autem,probatum ab Alciat.in d.c.1.de offic.ordin.sed melius reprobatum per Dec.in d.cons.170. & ante illū ab Anan. cons. 59.visa inquisitione,& Fulgos. cons.136.In causa citationis & Felin.in d. c. Qualiter col.3.Pro quibus est casus in c.2.de accusat.lib. 6. si bene perpendatur, quatenus habet:valere processum contra præsentem, & hoc non opponentem,factum,præsupponēdo tamen Iudicem male facere. Quibus addo,quod licet consensus inquisiti,vel taciturnitas eius præsentis,& non opponentis, sufficiat ad valorem processus; non tamen sufficit ad excusandum: Quia licet fur excusetur consensu Domini l.Inter omnes §.Recte ff. de furt. infamans tamen non excusatur consensu infamati, qui etiam se infamando peccaret arg.c.non sunt audiendi 11.q.3.vt post D. Antoni.3.part.tit.8.c. 4.§.10.& Gaietan.2.2.q.73.art.2.tradimus in d.c.inter verba,& in c.18.Manual. Confess.nu.18.nec Iudici asserenti præcessisse infamiam, & eam sibi cōstitisse, credendum est,nisi ex processu id appareat,vt determinat Fulgos in cons. 107. incip.Super eo,probatus à Dec.in d.cōsil.170.Pro quo est textus irrefragabilis in c.Quoniam contra de probat.

Quinto,Quod non est assentiendū Alciato viro alioqui eruditissimo,quatenus

tenus in d.c.1.de offic. ordin. dixit, posse contra regulares inquiri non præcedēte infamia. Tum, quia eodē præcepto Decalogi 8. vetatur infamatio eorum, quo aliorum, imo magis, quia cæteris paribus eorum fama magis seruanda, vt colligitur ex vtroque Thom. 2. 2. q. 72. art. 3. relat. à nobis in d.c.Inter verba concl.6.coroll.& in d.c.18.Manual.Confess.nu.43.Tum, quia licet Ioan. Andr. in c. olim col.2.de accusat.id dixerit, non tamē probauit: Quia c.In singulis de stat.monarch.quod in id citat, loquitur de generali inquisitione, de qua nemo dubitat non prærequirere infamiam, nos autem de inquisitione speciali agimus: Tum, quia licet ordo procedendi contra regulares non seruetur adeo stricte, ac cōtra seculares quoad alia d.c.Qualiter 2. sub fin. quoad hoc tamen sic, vt clarè sentit Tho.2.2.q.33.ad 4.& 5.& Gaiet.& Sot.vbi supra, & Vmbertus in reg. sancti August. & communis, sed neque sequendus est idem Alciat. qui paulo post dixit, posse in omnibus criminibus atrocibus absq; infamia inquiri, quod ante ipsum dixerat Angel.in d.l. si vacantia, efficaciter ab Aretino in d.cap.qualiter 2.confutatus, sed neque quod postea, cum dubitatione tamen, tenuit, quod toties potest Iudex inquirere sine infamia, quoties nō præsumitur calumniosè id facere: Tum, ob ea quæ dicit Salic.in d.l.ea quidē col. 8. & Aret. in d. cap. qualiter nu. 59. Tum, quia ratio cur vetatur Iudex inquirere, non est, quia præsumitur calumniari, vt Bart. quem ipse citat ait in d.§.si publico, sed quia, vt dictum est, iure naturali incluso in 8.præcepto Decalogi prohibetur.

Sexto, Quod infamia nata post rei capturam, non sufficit ad inquirendum, nec antea nata, si non habuit ortum à personis honestis, nec tunc sola ad torquendum, secūdum Petr.de Anchar.cons.253.non tamen amittit vim probandi eo solo, quod fuerit causa inquirendi, & quandam accusatoris personam gesserit, vt annotauit Aret. in d. cap. qualiter nu.51.contra Panor.cum nec denuntiator excludatur à testimonio, quamuis accusatoris vicē gerat, secundum Barth.in l.Diuus nu.14.ff.de custod.reor.saltem quando non prosequitur caussam, secundū Salicet.in d.l.ea quidem q.12.C.de accusat. tametsi testes recepti super fama ante propositam inquisitionem non citata parte, citata ea, repeti debeant, vt ait Aret.vbi supra.

SVMMARIA.

Inquiri potest ad impedienda crimina sine accusatore etiam ficto nu.92.

Legi naturali fortiori cedit minus fortis, & consequenter legi de seruanda vita lex de seruanda fama nu.92.

Hæreseos in crimine inquiritur specialiter sine accusatore etiam ficto, non tamen sine aliqua suspicione nu.93.

Correctio fraterna quem excusat à denunciando hæretico nu.93.

Inquiri potest sine infamia etiam in crimine læsæ maiestatis humanæ n.94.

Denunciatio qualis ad inquirendum sufficiens nu.95.

Denuncianti etiam officiali testanti de infamia non esse credendum nu.95.

Inquiritur quando ob suspicionem iuris habitam pro infamia nu.96.

Suspicio qualis potest à Iudice haberi pro infamia ad inquirendum nu. 96
Indicia ob iudicialia qua ratione inquiri potest nu. 96.

92 VIgesimumsecundum queritur, An sit vllus casus exceptus à præfata lege, De non damnando sine accusatore vero vel ficto. Ad quam respondeo affirmatiuè.

Primus quidem casus est, in quo agitur ad impedienda & euitanda mala futura, præsertim animarum, & tollẽdam occasionem illorum. In illo enim potest sine vllo accusatore etiam ficto infamiæ, vel ei æquipollẽtis procedi, secundum mentem Innoc. recep. in cap. primo de postul. Prælat. quæ colligitur à cõtrario sensu ex illis suis verbis (delicto contracto) Pro quo facit, quod clericus potest apprehendi à laico, ad obuiandum delicto futuro, secundum Panor. communiter recep. in cap. At si clerici inf. eod. & c. vt famæ de sent. excom. & quod ad eundem finem admittitur correctio fraterna secundum omnes de qua Math. 18. & cap. Si peccauerit 2. q. 1. & fortius, quod, vt diximus in cap. Sacerdos de pœnit. dist. 6. nu. 24. Omnes etiam priuati tenemur aliorum mortem & pericula, si possumus, vitare, iuxta illud Prouerb. 24. Erue illos, qui ducuntur ad mortem translatum in cap. Non inferenda 23. q. 3. facit cap. Quãto de sent. excomm. & §. 1. 83. dist. facit & fortissime, quod lex illa naturalis de non infamando, contenta in d. præcepto 8. illo casu non habet locum, quoniã occurrit cum illa lege, alia etiam naturali, videlicet Eripe illos, qui ducũtur ad mortem quæ fortior est lege illa de non detegendo occulto. Et per ea quæ latè tradidimus in capit. Sicut de consecr. dist. 1. constat, concurrentibus duabus naturæ legibus, contraria in aliquo casu dictantibus, standum esse illi quæ fortior est; fortiorem autem esse legem de seruanda alicuius spiritali vel temporali vita, quam legem de seruanda fama, ex eo vel maxime cõstat, quod sicut bona famæ bonis fortunæ præstant; ita bona famæ à bonis corporis excelluntur l. In seruorum ff. de pœn. coniunctis, quæ tradidit glos. in l. pen. §. Ad crimen ff. de pub. Iudic. & melius in l. Seruum §. Publice ff. de procurat. & in cap. Veniens de accus.

93 Secundus casus est, hæreseos & Apostasiæ, in quibus sine accusatore vero vel ficto etiam infamiæ specialiter potest inquiri cap. Excommunicamus §. Adiicimus de hæret. l. Apostatarũ C. de Aposta. & l. Nullus C. ad leg. Iul. maiest.

Aduertendũ tamẽ primo, Quod non potest procedi, nisi aliqua suspicione præcedente, vt ex cap. Vt officium de hæret. lib. 6. satis clare colligunt Ioa. And. Domin. & Franc. ibi & Aret. in d. cap. qualiter nu. 66. quin & meo cõsilio, nemo nisi timeatur fuga, ob solam suspicionem capietur: ob magnum famæ detrimẽtum, quod inde saltem de facto nascitur, Quod etiam Sanctæ inquisitionis officium seruat in Hispaniis.

Secundo quod §. ille Adiicimus ea ratione probat posse inquiri specialiter contra aliquem non præcedente infamia, quod verbum (diffidentes) in eo positum, secundum Ioa. And. communiter recep. includit non solum diffidentes à fide, sed etiam à communi cõuersatione honesta, puta si sunt laici non professi, & portant habitum regularem, vel quia non visitant Ecclesias, non audiunt verbum Dei, vel non colunt diem Dominicam, fortè colentes sabbathum, vel

clara

clara luce non comedunt, vel abhorrēt panis esum, in die dormiunt, vel nocte vigilant, vel vadunt nudi per totum corpus vel partem corporis, puta in pedibus vel similia.

Tertio, Quod ratio quare in crimine hæreseos possit contra aliquem specialiter inquiri sine accusatore & infamia, videtur esse, quia recidit in primum casum præfatum de vitando, & impediēdo peccata futura, eo quod per contagionem & infectionem illius perducuntur, & transeunt in alios: Nam hæresis serpit vt Cancer, quippè quæ pestifera est cap. Vt inquisitionis de hæret. lib. 6. Vnde putarem, quod si esset suspicio contra aliquem, qui ante aliquot annos admisit hæresim, sed nullum infecit, nec timetur de vlla infectione, nōdebere contra eum inquiri specialiter, sicut neque qui corripuit fratrem, ita vt iuste credat eum vere resipuisse, nec probabiliter timetur de lapsu, tenetur eum denunciare, iuxta doctrinā Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. Et licet nos dixerimus in d. repet. c. Inter verba, raro id cōtingere, putamus tamen nunc frequenter id accidere in illis, qui per solam ignorantiam vel simplicem reuerentiam, vel imitationem parentum vel amicorum incidunt in illam, nec vllum eam docuerunt, quales multos hoc anno Iubileo Romam venisse à Confessariis accepimus, iuxta resoluta à nobis post alios prælud. 1. nu. 10. & c. 11. n. 17. Manual. Confess. Quamuis de incidentibus per solam ignorantiam, & simplicitatem dici possit, eos concipere quidem hæreses, hæreticos tamen non esse, nec excōmunicatos, modo credant implicite, quicquid Ecclesia credit. Tertius casus est, criminis læsæ
94 maiestatis humanæ, in quo secundum Barth. in d. extrauag. Ad reprimendum super verbo inquisitionis, ante illam etiā Iure Canonico non poterat procedi per inquisitionē, sine infamia, vel notorietate, sed post eam sic. Contra quem sic argui potest. Quod aut præfata extrauag. agit de crimine læsæ maiestatis occulto nondum perpetrato, sed ad perpetrandum parato, vel perpetrato, & cōtinuato, vel cuius iteratio, vel renouatio Iure timeri potest. Et hic casus pertinet etiam ad primū, de obuiādis delictis futuris, in quem finem semper licuit inquirere, vt dictū est: Aut de iam patrato, sed omnino sopito, ita quod nullus timor est iterationis, vel renouationis, & hoc casu, vel nulla est notorietas, nec infamia, nec suspicio alicuius particularis criminis læsæ maiestatis humanæ, & hoc casu non potest habere locum inquisitio particularis, vt palam est. Aut est suspicio de aliquo crimine particulari, & etiā de eius Authore, & hoc casu locus erat etiam ante illam, Quia & super alio crimine licebat inquirere cum suspicione, quæ à Iudice pro sufficienti haberetur, vt dicetur infra nu. 96. Aut est aliqua suspicio de crimine, & nulla de Authore, & hoc casu locus erat etiam ante illam inquisitioni speciali, super crimine, cuius facti suspicio erat habita pro sufficienti: Quoad Authorē autem omnino occultum, nulli speciali videtur locus etiam nunc: Ergo nihil noui videtur illa induxisse, Ad quod tamen responderi potest, præfatam extrauag. nihil noui induxisse quoad casum, in quo crimen erat perpetrandum, neque quoad perpetratum, casu quo nulla suspicio esset de crimine, nec Authore, neque quo esset aliqua suspicio populi, vel vniuersitatis, de vtroque, vel de altero, sed solum quando interueniret aliqua suspicio Iudicis, vel alicuius particularis, vel aliquorum particulariū. Volo dicere quod ante illā extrauag. poterat inquiri specialiter de præfato crimine

nondum patrato, quo ad obuiãdum eius perpetrationi, quoad patratum vero non: esto quod aliquis particularis, vel aliqui particulares scirent, vel suspicarentur de tali crimine, & nunciaretur hoc Iudici per d. cap. Inquisitionis de accusat. & ei cõcordantia, post illam autem sic: Adde tamen quod non sufficit suspicio resultans ex eo solo, quod sit factionis suspectæ, vel de genere suspectorum secũdum Angel. in l. pen. C. de captiu. quem sequitur Bossius de crimi. læs. maiest. nu. 116. Sed quia ex hoc sequitur, quod potest Imperator facere facultatem alicui reuelandi peccatum secretum, & Infamandi alium, vrgent argumenta supra nu. 83. posita, ad probandum contrarium, quibus respondendum est, vt ibi.

95 Quartus casus ponitur communiter ille, in quo proceditur per denunciationem, quæ tamen exceptio inepta videtur, quia, Aut intelligitur de denunciatione Euangelica, de qua in cap. Nouit infra eod. & inepte excipitur: Tum, quia rebellio ista, qua non audit Ecclesiã, est accusator fictus, vt ex Tho. supra nu. 81. declarauimus & ita non proceditur sine accusatore vero vel ficto: Tum, quia per illam non intenditur peccati punitio, Sed peccatoris emendatio: Aut intelligitur de denunciatione Iudiciali priuata, & inepte excipitur: Quia, per illam non damnatur denunciatus pœna criminis, Sed suum interesse denuncianti restituitur: Aut intelligitur de Canonica, & idem, quia per eam non intenditur punitio criminis, sed solum illius cessatio per not. in d. c. Nouit infra eod. Si autem intelligatur de denunciatione Iudiciali publica, quam aliqui denunciam vocant, non est casus diuersus à casu procedendi propter infamiam, vel notorietatem, quæ sunt accusatores ficti, siue nunciatio fiat per officialem publicum, siue per quemuis alium, quia illa non debet fieri, neque admitti, nisi super notoriis, vel famosis per d. l. ea quidem C. de accusat. emendatam per Budæum in l. ab accusatione §. Nunciatores ff. ad Senatuscons. Turpil. vbi etiã idem probatur, & tenet glossa vtrobique recep. per D D. vt ait Salic. in d. l. ea quidem col. 4. Quod etiam præfatus Sotus determinat de rat. teg. memb. 2. q. 5. in princ. Et consequẽter non proceditur sine accusatore vero, vel ficto: Addit tamen recte idem Sotus, quod Iudex non debet credere nuncianti, etiamsi sit officialis, quod crimen sit famosum, vel notorium, nisi aliter ei probauerit, & merito, quia alioqui quilibet officialis etiam vilissimus, posset efficere, vt quis etiam innocentissimus, & honoratissimus in custodiã & carcerẽ coniiceretur, & impune grauissime de facto infamaretur, quod est absurdũ, & ideo cauẽdũ l. nam absurdum ff. de bon. lib. & c. dudum de præb. lib. 6. Aduertendum tamen dici posse, quod licet cum proceditur per denunciationem Euangelicam, aut Iudicialem priuatam, aut Canonicam, non agatur ad punitionem delicti, si tamen per illas vias illud manifestum fiat Iudici, poterit ille ex officio per viam inquisitionis procedere, orsa siue texta noua tela Iudicij, & punire illud, quemadmodum posset, si id Iudicialiter constaret ei per confessionem incidenter coram eo factam, vel per generalẽ inquisitionem, vt supra dictum est, sed tunc non procederet sine accusatore vero vel ficto, qui erit notorietas, vel infamia resultans ex illa probatione Iudiciali.

96 Quintus casus est, quo inquiritur de morte Domini contra seruos iuxta l. 1. in princip. & §. Occisorũ ff. ad Syllan. & contra nautas nauis submersæ iuxta l.

Quoties

Quoties C.de naufrag.lib.11.Sed nec hic satis caute excipitur,Quia in eo cum accusatore ficto nempe infamia,vel illi æquipollenti,scilicet suspicione legis per eam habita pro sufficienti,proceditur.Quia licet nulla infamia hominum particularis sit contra præfatos Nautas vel seruos, est tamen quædam legis suspicio,quę habetur pro æquipollenti infamiæ,cõtra eos,vt pulchre declarat Salicet.in d.l.Ea quidem col.9.Eadem est ratio de casu,in quo sine integra infamia,à Iudice tamen pro sufficienti habita,proceditur,vt aliquando procedi posse determinat Innoc.dilatatus per Antonium,Abbat.& maxime Aret.in c. Cum oporteat de accus. secundum quos Iudicis arbitrio relinquitur, quanta debeat esse illa,quod pulchre explicat Salic.vbi sup.col.9.Admoneo tamen,vt in d.repet. admonui,quod famam non supplet suspicio Iudicis,vel alius particularis,sed suspicio populi,vel vniuersitatis,cuius opinio famosa desideratur, nec aliud sentiunt Inno.& præfati,quanquam aliqui recentiores aliud incaute putarunt. Volo dicere, quod licet non requiratur fama integra populi, semper tamen requiritur suspicio populi probata, ita quod non sufficiat suspicio Iudicis,vel alius particularis,ad hoc,vt Iudex etiam aliquãdo arbitretur illam suspicionem dignam,quæ suppleat famam.

Nec obstat quod Bart.in l.fin.ff.de quæst.(quem August.in fauorem Angel. vbi supra in verb. fama col. 2. allegat)dixit, sufficere indicia ad torquendum, Quia non sequitur ex hoc sufficere illa ad inquirendum, cum longe aliud sit, & à diuersis non fiat illatio l.Papinianus exuli ff. de minor.c. Ad audientiã de decim. vel certe intelligi potest de indiciis Iudicialibus siue iudicialiter probatis,quæ quatenus pariũt quandam iuris notorietatem,possent pro infamia, & ficto accusatore haberi vt supra nu.65.saluando Gaietanum diximus.

SVMMARIA.

Henricus de Moerendael authori gratus,& commodus moritur nu.97.
Iudices multi nimium suo arbitrio vtuntur n.97.præsertim in pœnis n.98.
Iudex potest ex causa iuste augere,vel leuare pœnam, sed non alias nu.99.
Causa augendi vel minuẽdi pœnam duplex intrinseca,& extrinseca n.99.
Misericordia altera iusta,altera iniusta nu.99.
Christi actio nostra instructio,sed non ad hoc nu.99.
*Princeps cur nequit pro libito remittere pœnam,vt Deus ipse nu.*100.
*Iudices rogantium pro reis absoluendis stultos peccare nu.*101.
*Iudicare aliqua esse iusta ea ratione præcipua, quod expediunt, multorum causa malorum nu.*102.
*Indicaturus iuste deliberet prius,An liceat,& deceat,quam expediat n.*102.
*Pax Christianismo ob quæ peccata parui habita forte negatur nu.*103.
*Christianismi vnitatem quorum incogitantia discindit nu.*103.
*Iustitiam qui facit omnis honorandus,quia Deo acceptus nu.*103.
*Duces duo tantum orbi,cuius omnibus, & solis bonis præest alter, & malis alter nu.*103.

Bellum

*Bellum ex vtraque parte pro iusto frequenter haberi nu.*105.
*Orari quid debeat in hostes nu.*103.

97 Vigesimotertio loco illaturo mihi ex definitione præfata iusti Iudicij sup.n.71.posita, grauiter à multis Iudicibus nostra ætate errari, suo sensui & arbitrio plus satis in criminum punitione indulgentibus, occurrunt lachrimæ, tranquillum turbatur ocium, stupet ingenium dura & insperata morte mei Henrici de Morēdal Traiectensis, nobili de gēte prognati, iuuenis qui moribus ambiguum maior an ingenio, qui mihi à manibus, à pedibus, ab oculis, à studiis, à sacris precibus, & ab honesta iucundaque cōsuetudine cum primis omniū, quos in hunc, quem ago octogesimum secundum annum habui, mihi iugis, vtilis, & dulcis amicus: Cui & si rapto à Deo, ne sanctum eius malitia mutaret intellectum, congratulari debeam, absentiam tamē eius, quem pro literularum mearum hærede funus habeo, æquo animo vix ferrem, nisi me pietas, & obedientia, qua in Deum esse debeo, merito cogeret meam sensilem, & rebellem voluntatē suæ iustissimę subdere.

Hoc non facto, non fortuna cœca, sed diuina prouidētia in finem sibi notum disposito præpeditus, præfatam illationem non dilatabo quantum conceperam, sed tantum dicam Primo, peccare multos Iudices, dum plus satis suo sensui & arbitrio indulgentes transgrediuntur illud c.primi de constit. Nemo in actionibus, vel Iudiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum scilicet canonum authoritate ducatur, & illud Ambrosij c.iudicet 3.q.7.bonus Iudex nihil ex arbitrio suo facit, & proposito domesticæ volūtatis, sed iuxta leges, & Iura pronunciat, statutis iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil præparatum, & meditatum de domo defert, sed sicut audit, ita iudicat, & sicut se habet natura, decernit, obsequitur legibus, non aduersatur, examinat causæ merita, non mutat, & reliqua, & contra c.1.de re iudic.lib.6.quatenus habet, quod Iudex Ecclesiasticus, qui contra iustitiam: & conscientiam in grauamen alicuius partis per gratiam, vel per sordes, idest precium secundum Archid. ibidem, quicquam fecerit, incurrit suspēsionem annalem, & irregularitatem, si ea durante se diuinis ingesserit, quam vereor multos incaute incurrere, quæ constitutio licet quoad has pœnas Iudices seculares non liget, ligat tamen quoad pœnam peccati mortiferi, & illati damni restitutionem, vt colligitur ex eius proemio quod lege naturali, & diuina omnes Iudices etiam laicos ligante nititur.

98 Secundo, quòd Iure quis miretur paucos collatione aliorum esse Iudices etiam inferiores, etiam sæculares, qui pœnas ipsas à Iure communi, vel particulari statutas sine augmento vel diminutione criminosis imponant: Alij quidem per ignorantiam, & imprudentiā Instit.de oblig.quæ ex quasi delic.nasc. in princip. Alij per misericordiam contra illud Deut.19. Non misereberis illius & c. relat. in c. est iniusta misericordia 23.q.4. Alij per odium, & iram augent contra c. Illa & c. ira 11.q.3. Alij autem prece, vel precio l.fi.C.de pœn. Iud. qui malè iud. Alij ob inanem gloriam nimiæ clementiæ, vel seueritatis, contra illam Philosophicam l.Respiciēdum ff. de pœn.ibi. Respiciendū est iudicanti, ne quid aut durius, aut remissius constituat, quam causa deposcit, nec enim aut

seueri

seueritatis, aut clementiæ gloria affectanda est, sed propenso iudicio, prout quæq. res expostulat, statuendum est, hæc ibi. Et omnes contra illam legem naturalem, diuinam, & humanam, qua iubentur inferiores seruare legem, & præcepta superiorum c.2.de maior. & obed.l.Veluti ff.de iust. & iur. & contra leges, quibus tenentur omnes inferiores imponere pœnā à Iure statutam l.1.§. Sin autem ff.ad Turpil.& d.c.1.de constit.

99 Tertio, quòd non excusat eos dicere quod Iudex potest pœnam augere, & diminuere l.quid ergo §.pœna grauior ff.de his qui not. infam. & l. Etsi sæuerior C.eodem tit.& l.aut facta §.fi.ff.de pœn.translata in c.aut facta de pœnit. dist.1.Non inquam hoc eos protegit, quoniam id procedit, quando subest iusta causa id faciendi, & non alias, vt tradunt glossæ recep.in d.§.pœna grauior, & in d.l.etsi seuerior: Causa, inquam, vel intrinseca, quæ verè auget, vel minuit delictum, puta minor ætas, & discretionis paruitas l. auxilium §.in delictis ff. de minor. & ignorantia c.sicut dignum de homicid. vel extrinseca, puta notabile obsequium Reipub. præstitum l.Non omnis §.fi.vers.Qui transfugit ff.de re milit. per quem aliquando putaui posse diminui pœnam verè pœnitenti ob egregia in Rempub. merita non solum propria, sed etiam parentum, imo & fratrum. Non etiam prodest quod Iacob.2.misericordia maximè commendatur, neq.quod Christi actio est nostra instructio c.Significasti de elect.Et quod Christus ob pœnitētiam remittit peccata c.Magna c.Dixi de pœnit.dist.1.neq. quod remissio pœnæ videatur nulli nocere, & alicui prodesse, quod nō videtur peccatū arg.c. Denique 14.q.5.& c.vlt.de postul. Non inquam etiam hæc prosunt. Tum quia Iacobus laudat misericordiam iustam, qualis non est illa, qua vtitur Iudex contra legem sui superioris vt ait Ambros.in d.c.Est iniusta misericordia. Tum quia vt ait Thom.2.2.q.67.art.4.ad secundum: Alia ratio est de Christo Deo, qui est super omnia & contra quem principaliter delinquitur, & aliud de Iudice inferiori, qui est subiectus legibus, nec cōtra eum principaliter delinquitur. Tum quia vt idem Thom. ibid. subdit, & probatur optimè in d.c. est iniusta, remissio iniusta pœnæ nocet Reip. cuius interest crimina puniri c. vt famæ de sent.excomm.& l.ita vulneratus ff.ad leg.Aquil.

100 Quartò quod ex eo, quod de Deo dictum est non est inferendū Monarchas pro suo libito iustè pœnas reis remittere posse. Tum quia non sunt omnino liberi vt ille, quippè qui subiecti sunt eius legibus naturali, & diuinæ c. Sunt quidam 25.q.1.c.Quo iure 8.dist.Imo & suis propriis, quoad vim directiuam, licet non quoad vim coactiuam, secundum Thom.recep.1.2.q.96.art.5.& probatur per c. Cum omnes de constit. & annot. ei præsertim per Decium. Tum quia licet possent remittere iustè pœnas, vtendo clemētia, quæ est virtus mouens ad remittendum iusta de ratione pœnas legales, vt tradit Thom. 2. 2. q. 157.articu.2.sicut per Epyceiam temperatur ex æquo & bono rigor legum scriptarum, vt dictum est supra nu.71.non tamen pro libito, & libera voluntate possunt id iuste facere in foro Dei, cui subiiciuntur, licet facta sæpe teneant etiam quoad forū interius, vt vtiliter præ aliis declarasse mihi videor in Comment. de spoliis super c.non liceat 12.q.2.§ 3.nu.8.

Quinto, ex his inferri etiam Monarchas posse grauissime peccare condonando delicta præsertim absque consensu eorum, quos illa offenderunt, ro-

gantes item eos, vt id faciāt, & alios Iudices, vt absque iusta causa pœnas à Iure statutas remittāt: Vnde Possidonius in vita patris nostri Augustini fol.5.pag.1. innuit eum ab hoc abstinuisse, & raro, & non sine causa rogare solitum sæculares potestates, quo reos absoluerent: Quem imitati non semel negauimus literas pœnarum deprecatorias ad quosdam nobis amicissimos Iudices, Qua in re multi summates & infimates grauiter peccant, obnixè rogantes, vt sui iuste vel iniuste absoluantur, cum id sit velle, & rogare vt Iudices peccent, quæ maxime non solum Iudicum, sed etiam aliorũ Confessariis sunt memoranda.

102 Sexto loco aliquot alia me addere volentem interrupit febris à nonnullis pro vltima in me Atropi Catapulta æstimata, à qua iam liber id tantũ admonebo, quod non leuis fomes est furiarum, quæ iam pridẽ orbem Christianum vexant, iudicare multa esse iusta, eo præcipue, quod nobis, aut nostris amicis vel heris, quibus à consiliis, & ministeriis sumus expediant, cum semper meminisse oporteat, in extraiudicialiter iudicando & deliberando tria per ordinem esse consideranda, secundum Innoc. in cap. Magnæ de voto, nempe, An liceat secundum æquitatem? An deceat secũdum honestatem? An expediat secundum vtilitatem? Ita quod si non liceat, vel dedeceat, non est vltra progrediendum, esto expediat: Si autem liceat & deceat, tunc demum deliberandum, An expediat: Qua in re grauiter Deum offendimus, qui pro affectu potius, quam pro ratione iustũ iudicamus quicquid nobis, vel prædictis expedire videmus, idque quod peius est ardẽter fieri cupimus & consulimus, & in id opitulamur: Equidem, vt alia taceam, vidi mea ætate tam in Hispaniis, quam in Galliis plurimos etiam eruditos, & egregie pios sibi, & suæ genti, suisque Regibus, & Dominis adeo affectos, vt nil dubitarẽt in fauorem eorum, nonnulla falsa & iniusta pro veris & iustis, & multa incomperta pro cõpertis asserere, vtque illis ea euenirent, vehementer cupere, & ad opitulandum pro virili paratos se præstare, & quamlibet iuste contradicentibus vehementer irasci: Vidi etiam, & proh dolor video, vnius Monarchiæ, & gẽtis homines aliarum Monarchiarum & gentium subditos, eo solo quod illius vel illius gentis sint, odisse, turpisque notæ nominibus appellare. Et adeo quidẽ vt ab hinc circiter triginta annis in repet. cap. quādo de consecr. dist.1. not.19. nu.92. scripserimus
103 vereri nos, ne Deus Opt. Max. negaret Christianismo pacem ob ea sola peccata, quæ subditi Cæsaris in Francum, & subditos eius, & contra subditi huius in illum, & subditos eius, male volendo, conuiciando, & dira imprecando, peccabant, parum considerantes illud Pauli ad Galat. 5. Si inuicem mordetis, videte ne ab inuicem cõsumamini, nec illud Pet. Act.10. relat. in c. ad decorem de instit. In omni gente qui facit iustitiam, acceptus est Deo. neque quod duo tātum sunt Duces nempe Christus Rex Regum, Apocal.19. cuius signa omnes & soli, cuiuscunque sint gentis boni, sequuntur: & Beemoth Cacodæmonum Princeps, cuius meminit Iob.42. & cap. Principium de pœnit. dist.2. cuius signa omnes, & soli cuiuscunque gentis mali sequuntur, Quæ si consideraremus, facile iudicaremus multos nostræ gentis esse peiores aliquot aliarum gentium, & aliquot illarum meliores aliquot nostræ; & ita neminem eo solo, quod sit illius, vel illius gentis, oderimus, & damnaremus, quod maxime deberẽt concionantes & cõfessarij persuadere, simul deterrere ab orando Deũ cum vulgo,

vt quo

vt quoquo modo hostes perimātur, & eorum ciuitates diripiantur incendanturque, sed potius, vt resipiscant, male ablata restituant, pro iniuriis illatis satisfaciant, pacemque piam æquis cōditionibus dent & accipiāt, vt quos vnum baptisma, vna fides, & vna spes in vna eademque Ecclesia Romana cōiungit, vna etiam charitas vinciat, & in gloriam deducat æternam, Amen.

FINIS.

SVMMARIA.

*Confessarius quem bellantem, & bellum indicentem absoluet nu.*104.
*Iustum bellum quod requirat, & iniusta inter se vt differunt nu.*105.
*Lex iustitiæ obligat restituere, non lex charitas &c. nu.*105.
*Rex quos debet consulere in bello indicendo nu.*106.
*Milites quos excusat ignorantia iniustitiæ belli nu.*106.
*Irregularitate de nata ex homicidio quædam pulchræ, in Rub. nu.*107.
*Iohannes Facchinetus de Nuce præsul laudatus, in Rub. nu.*108.
*Christophorus à Capite Fontium Generalis Minorū laudatus in Rub. n.*110.

VT satisfiat Typographo nolenti quod vllæ paginæ maneant albæ: Quæritur circa ea, quæ proxime de bello, & discordia sunt tacta.

An Confessarij absoluere possint indifferenter indicentes bella, & bellantes, nisi destiterint, & satisfecerint? Pro cuius resolutione præsuppono primo, quod bellum iustum duo requirit secundum Innoc. receptum in cap. olim 1. de restitut. spoliat. nempe, vt indicatur à non recognoscente superiorem, & quod subsit causa iusta indicendi, puta vltio iniuriarum, vel repetitio rerum ablatarum, vt colligitur ex August. in lib. 83. quæst. relato à Gratiano in cap. dominus 23. quæst. 2. Aut religionis cōseruatio, cap. omni. 23. quæst. 8. Aut sui, suorumque defensio cap. scire eadem causa & quæst. Quod est verum de bello accepto proprie, vt ait Innoc. in d. cap. olim. nu. 8. siue specialiter de bello, quod fit pro Repub. in non subditos: Nam ad iustitiam eius, quod fit pro re priuata: vel publica in subditos, sufficit potestas legitima iuris naturalis, diuini, vel humani ad id faciendum, quale est bellum quo quis se, vel sua iuste defendit cum moderamine inculpatæ tutelæ iuxta d. cap. olim & l. 1. C. vnde vi. Quale item est id, quod Iudex inferior indicit damnatis à se iuxta leges sui territorij instar dispositionis cap. 1. de homicid. lib. 6. vel faciendo facultatem occidendi lictori damnatū à se, vel capiendi delinquentē, & percutiendi, & occidendi eum, si restiterit. Quibus addit tertium requisitum Thom. 2. 2. quæst. 40. artic. 1. videlicet rectam intentionem ad promouendum bonum, vel vitandum malum.

Secundo præsuppono, quod multum refert, An bellum sit iniustum ex defectu duarum priorum causarum, an ex defectu tertiæ, scilicet rectæ intētionis:

Nam si est iniustum ex aliqua illarum, indicens, & bellans non solum peccant mortiferè, sed etiam tenētur damna data restituere: si autē solum est iniustum ex defectu rectæ intētionis; peccant quidem etiam mortiferè, sed non tenentur restituere, si bellū alioqui fuerit iustum, vt vtiliter annotauit Gaiet. in d. art. primo. Vnde lictor occidens mala intentione hominē iustè damnatū à Iudice, licet peccet, non tamen tenetur ad restituendum vestes occisi, quas ex officio lucratur, vt idem ibidem dixit: Cuius, quæ quotidiana est, decisionis Gaietani ratio; quam ille non reddit, illa est, quod illa sola peccata, quæ fiunt contra leges iustitiæ specialis, obligant peccantem ad restituendum, non autem illa, quæ solum violant leges charitatis, & aliarum virtutum, vt diximus in Apolog. lib. de reditib. eccles. quæst. 2. monit. 7. post Alex. Halen. Adrian. & alios ibidem citatos, & etiam in cap. inter verba 11. quæst. 3. concl. 6. nu. 714. & in Manual. cap. 24. nu. 7. Et qui bellans peccat ob solam malam intentionem animi, non peccat contra leges iustitiæ specialis, quæ versatur specialiter circa actus exteriores, & in reddēdo debitum æquale, vt copiosè colligitur ex prædicta Apologia quæst. 2. monit. 1. & 2.

106 Quibus præsuppositis Respondeo ad quæstionē primo, quod confessarius non potest iustè absoluere indicentem bellum iniustum defectu authoritatis, vel iustæ causæ, nec bellātem in eo, nisi destiterit, & damna restituerit, vel nisi iusta ignorantia excusetur, quia venia non datur nisi correcto cap. venia de reg. iur. lib. 6. nec nisi restituenti cap. peccatum eodem tit. nec ignorantia, nisi iusta excusat. 1. quæ. 4. §. notandum, & cap. ignorātia cum ei notatis de reg. iur. lib. 6. Dixi *iniustum defectu authoritatis vel causæ*: quia si est iniustum solo defectu rectæ intentionis, sufficit eam rectificare per dicta in secundo præsupposito. Secundo, quod superior indicens bellum non excusatur eo solo, quod credat esse iustum, vt exertè eruditissimus Franciscus à Victoria in relect. de iure belli nu. 22. ait, quia vt ille ibi probat, oportet eum diligenter examinare iustitiam belli, audiendo rationes aduersarij, & cum eo æqua offerente conueniendo, consultis in id viris probis & sapientibus, & ab odio, ira, & cupiditate liberis. Tertio quod, vt idem ibidem ait, Senatores, & alij subditi ad deliberandum de bello vocati, non excusantur, nisi diligenter iustitiam belli expendant, & suas sententias liberè dicant: Tum quia vt ipse sentit, periculum esset Reipub. vt solus Rex, qui potest errare, id definiat: Tū quia, vt ait Innoc. receptus in cap. 1. num. 4. de his quæ fiunt à maio. parte cap. habens vocem in capitulo non solum potest, sed tenetur cōtradicere aliis, qui iniusta decernūt. Quarto, quod nec præfati subditi maiores, nec alij minores scientes bellum indictum esse iniustum, excusantur à peccato, & restitutione, si nauēt ei operā, vt exertè diffinit præfatus à Victoria, vbi supra nu. 22. & ante illum Ioan. maior in 4. dist. 15. q. 15. col. 6. & 7. & probatur eo, quod contraueniens conscientiæ peccat. c. fin. de præscript.

Quinto, quod alij subditi minores excusantur, credendo bellum à suo superiore indictum esse iustum, quia non tenētur ad discutiendas causas iustitiæ belli à superiore indicti, per rationes quas idem à victoria subdit. Pro quibus est casus in cap. quid culpatur 23. q. 1. quatenus habet, quod subditus iubente superiore potest rectè bellare, Si non est ei certum id, quod iubetur, esse cōtra legem

legem Dei, licet non sit certum esse secundum eius legem, per quem cõtextum probatur etiam id, quod supra dictum est, subditum, qui scit bellum indictum à superiore esse iniustum, non excusari à peccato, si eum iuuet, quia peccanti consentit & opitulatur, consequenter peccat. c. 1. ad Roman. & c. 1. de offic. deleg. Quod ipsum ait dicendum idem à victoria de his, qui per ignorantiam affectatam, vel crassam ignorãt iniustitiã belli, & credunt esse iustum: Alioqui enim subditi Regum infideliũ pugnantes contra nos excusarentur, & milites crucifigentes Christum Pilato suo superiore iubente, & populus Iudæorũ, qui persuasus à maioribus, clamabat: Tolle, tolle, crucifige &c. fuissent excusati: quod est contra omnium sententiam.

107 Sexto ex his inferri illud quotidianum Ioan. maio. vbi supra, scilicet non excusari eos, qui militant Principi alieno, indiscussa causa belli, quia cessat in eo ratio obediẽtiæ, quæ excusat subditum obediendo in dubio, per prædictum cap. quid culpatur. & trad. à Thom. 2. 2. quæst. 104. art. 5. Inter prædictum tamen à victoria, & Adrian. quodlib. 2. quæst. 2. videtur dissentio quotidiana de subdito dubitante de iustitia belli à suo superiore indicti, & bellante. Adrianus enim ait, peccare, quia non solum peccat faciens contra cõscientiam certam, sed etiam contra conscientiam dubiam, cap. Si quis autem 2. de pœniten. distinct. 7. adiũctis multis quæ ibi à n. 81. adducimus: A victoria vero dicit, non peccare, eo quod licet dubitet de iustitia belli, certus est tamen, quod debet in dubio superiori obedire. Nobis videtur difficile posse quẽ dubitare de iustitia præcepti superioris, & nõ dubitare de obediẽtia ei debita, quoad illud. Quarè arbitramur Confessariũ debere dicere eiusmodi subdito, vt deponat dubietatem de iniustitia belli, credendo esse iustum, eo quod nescit, nec tenetur scire esse iniustum, & potest probabiliter credere esse iustum propter authoritatem superioris, & id credendo iustè bellare per supradicta.

Septimo, Quod circa dicta præfati à Victoria dubitari potest, quod in aliquot locis præsupponit non licere occidere iustè pugnãtes, & in nu. 32. cõcedit, quod licet non possit esse bellum iustum ex vtraque parte, Seclusa ignorantia probabili, per eam tamen fieri potest, quod sit verè iustũ quoad vnam partem, & probabiliter credatur esse tale, quoad alteram, quo casu vtriusque exercitus iustè pugnat, & vtrique licet alterius milites iustè occidere. Quarè arbitror dicta Viri vndequaque doctissimi ita concilianda esse, vt non liceat occidi iustè pugnantes ab his, qui sciunt, vel debent scire eos iustè pugnare, sed sic ab eis, qui nesciũt eos iustè pugnare, imò probabiliter credũt eos iniustè id facere.

Octauo, Quod ex differentia posita suprà inter bellum iniustum ratione defectus iustæ causæ, vel authoritatis, siue potestatis, & inter iniustũ ex defectu rectæ intentionis, & ratione reddita pro illa, scilicet, quod defectus rectæ intentionis non facit actum esse contra legem iustitiæ, sed contra leges alterius virtutis, infertur primo, Quod sicut bellum iniustum solo defectu rectę intentionis in bellãdo non obligat ad restitutionẽ, ita nec bellum iniustum defectu aliarum circunstantiarum, modo adsint potestas, & causa legitima bellandi: Tum quia cum defectus rectæ intentionis non faciat vt actus sit contra leges iustitiæ specialis, minus id facient aliæ circunstãtiæ præsupposita potestate, & causa legitima, Quia circunstantia finis est potior aliis iuxta Tho. recep. in 1. 2.

quæst.7.art.4.& q.18.art.4.& 6. Tum quia defectus circunstantiæ personæ ad iustè bellandum, non efficit, vt quis bellans in bello alioqui iusto incurrat eam irregularitatem, quam incurreret si bellum alioqui esset iniustum, vt probat cap.penult.de homicid.inductum sic: Certum est, quod omnis bellãs, & fauẽs, bello iniusto fit irregularis, si quis occidatur in eo etiam ab alio, & etiamsi ipse non percusserit, vt ait Innoc.recept.in d.cap. pen. per cap. sicut dignum §. fin. eodem tit: At præfatum cap. penult. probat clericum, cui ob circunstantiam personæ non licet pugnare manu propria, etiam in bello iusto, non incurrere irregularitatem, si bellum erat contra infideles inuadentes, licet multi occidantur, & ipse pugnet manu propria, & percutiat aliquos, modo neminem occidat, & non alia ratione, quam quia licet bellum esset iniustum ob circun-
108 stantiam personæ, erat tamẽ iustum ex causa, & legibus iustitiæ specialis, ergo propositum. Quæ inductio visa fuit placere nuper admodũ Illustri eidemque eruditissimo, integerrimoque viro, Domino Ioãni Facchinetto de Nuce, Neo castrensi Præsuli Reuerendissimo, multisque nominibus mihi suspiciẽdo, cum eam coram D. eius Reuerendissima in quendam scopum collimassem.

109 Secundo infertur Conclusio maximi ponderis, & quotidiana, nempè quod homicidium voluntarium factum authoritate legitima, & iusta de causa, non parit Irregularitatẽ indispẽsabilem, de qua in c.miror.50.dist.& c.5.de reform. sess.25.Concil.Trident.licet sit iniustum, defectu rectæ intẽtionis, vel alicuius alius circunstãtiæ personæ, loci, temporis modi &c. præfatũ enim cap. penult. probat iustam causam occidendi cõcurrente authoritate legitima id faciendi, plurimum excusare ab irregularitate opitulantem occidere etiam iniustè ob circunstantiã personæ, adeo quidẽ, quod per opitulationẽ etiam percutiendo, eam non incurrit. Deinde quod per superius dicta probatur huiusmodi homicidium non esse iniustũ legibus iustitiæ specialis, nec obligare ad restitutionẽ.

Tertio, quod sicut non contrahitur Irregularitas nisi in casibus expressis à Iure cap.is qui de senten.excomm.lib.6.ita à simili videtur, quod Irregularitas indispensabilis non cõtrahitur nisi in casibus expressis à Iure. At nullo Iure exprimitur Irregularitatem indispensabilem oriri ex homicidio iniusto ob defectum circunstantiæ finis, personæ, vel alius, modo autoritas, & iusta causa
110 occidendi subsint.

Postremo quod tam facile & gratiosè fœ. recor. Pius V. dispensabat cum multis præsbyteris constitutis in sacris etiam religiosis, qui in illa fœlicissima contra Turcas habita Victoria anno 1571. occiderunt aliquos eorũ, ea ratione, quod licet contra leges suorum ordinum & Religionum peccassent manibus propriis occidẽdo, & ita incurrissent irregularitatẽ iuxta cap.pen.de homicid. non tamen incurrerunt præfatam indispensabilem, quia suberat authoritas, & causa legitima. Quẽ in hoc imitatur Sanctissimus D.N.Greg. XIII. dispensando sæpè cum his qui in bellis iustis hæreticos vel alios occiderunt.

Tertio infertur rectè responsum esse de subdiacono qui Iudicẽ criminalem agens, rectè quoad leges iustitiæ specialis condemnauit quosdam ad mortem, incurrisse quidem irregularitatem, sed non præfatam indispensabilem, quia licet occidisset iniustè ob circunstantiam personæ, non tamen ob defectum authoritatis, vel causæ iustè occidendi.

Quarto,

Quarto,quod qui inuasus non potens mortem aliter vitare, occidit inuasorem,mala intẽtione,& ad vindictam, sed alias cum moderamine inculpatæ tutelæ,licet peccet mortiferè,non tamẽ incurrit irregularitatẽ,neque obligationem ad restituẽdum damnum, quia non occidit illum contra leges iustitiæ specialis, imo secundum illas l. vt vim ff. de iustit. & iure. adiuncta Clemen.1. de homicid.& l.1.C.vnde vi. Quibus cõsequens est,eum qui iuuit inuasum occidẽtem inuasorem, qui aliter non potuit mortem euadere,non fuisse factum irregularem,si ipse non occidit eum,etiamsi percussit per dict.capit.penult.de homicid.neque si ipse occidisset,incurrisset præfatã irregularitatẽ indispensabilem,licet sic dispensabilem,argum.gloss.singul.Clemen.1.de homicid.

Quinto,rectè responsum fuisse illi,qui comitatus fuit lictores missos à prætore ad capiendum,& occidendum Bannitos, quod nullam incurrit irregularitatem, si propriis manibus non occidit,neque indispensabilem, si propriis manibus id fecit,etiamsi clericus fuerit, quia non occidit iniustè ob defectum authoritatis, vel causæ,sed ob circunstantiã personæ, & ita non contra leges iustitiæ specialis,sed alias charitatis,vel sui ordinis. Quæ omnia sunt addenda nostro Manuali Confess.cap.29.nu.220.

TAnta de Iudiciis vsurpatis,iniustis, & inordinatis prolocutus, moneo lectorem, operæ se precium facturum, si legerit aureum de fidei maiorum defensione librum,quem nuper ædidit Pientissimus,idemquem eruditissimus,
110 & Generalis Illustrissimi ordinis Franciscanorum,Pater in Christo Reuerendissimus Christophorus à Capite Fontium,in quo perspicuè demonstrat,plurimos circa iudicium de fide Catholica nostri temporis hæreticorum abusus: primo vsurpando sibi iudiciũ:Secundo malè recusando præsules,& Inquisitores:Tertio respuendo,& maledictis incessendo Pontificem Max.Leonem decimum,in id ab eisdem sponte delectum:Quarto detrahẽdo Parisiensi,& Louaniensi Academiis, ad quas à Leone impudẽter appellarunt:Quinto,eleuãdo authoritatem Conciliorum Oecumenicorum,& aliorum, posteaquam se illis parituros promiserunt:Sexto, recurrendo ad Cæsarem,& alios Principes laicos quibus cognitio de spiritualibus,pręsertim de hęresibus vetatur:Septimo, renuendo bonam partem eorum tanquam incompetentem,eo solo quod eos condemnauit: Octauo,ad se solos solumque suum iudicium recurrendo, dum solum populum à se deceptum, & solam scripturam sacram solo suo proprio modo intellectam,omnibus omnium antiquorũ interpretum reiectis scholiis Iudicem faciant:Nono quod iudicant, & iudicare procurant inauditis catholicis, nulla eis se defendendi copia facta: Decimo quod inflammant Iudices, quos serenos esse oportet,contra catholicos imponendo eis multa, quæ cane peius & angue oderũt. Vndecimo,Quod iudicibus in id à se delectis duo contraria persuadent,nempè,quod sufficiat sibi ad hoc iudicium cognitio linguarum,vel lectio alicuius eorum libelli,vel auditio concionis, & quod non suffecerit in id tota doctrina Pontificum, Conciliorum,Academiarum,& innumerorum doctorum sacrorum, & scholasticorum, qui à 1500. annis & amplius floruerunt,& alia quæ dulcius inde colligas.

RELECTIO C. NOVIT DE IVDICIIS NON MINVS SVBLIMIS quam celebris, pronunciata anno 1548. coram frequentiſſimo, eruditiſſimo, ac maxime illuſtri auditorio in inclita Luſitaniæ Conimbrica per Martinum ab Azpilcueta Iureconſultum Nauarrum, tunc eius in ſacra facultate Canonum primariæ functionis gymnaſtam, decennio vero ante, eodem munere in præclariſſima Salmantica functum, & ante annos circiter 20. iam iubilatum ſeu rude donatum. nunc autem hoc anno 1575. maxima de cauſa in vrbe reſidentem & in ſacræ pœnitentiariæ Prætorio Doctoris Decretorum officio fungentem.

*Præmiſſo in rubricam eiuſdem tit. auctario vtili, quotidiano, & reſoluto, additis item ſub hoc ſigno * quibuſdam, quæ in hac ſecunda æditione occurrerunt, præfati lectoris & authoris ætati apta.*

PRAEFATIO.

DE more huius noſtræ (quæ mire floret) Academiæ interprætaturus iterũ vnum è capitulis, quæ ſuperiori anno in hoc tit. de iudic. interprætabamur: elegi, ampliſſime rector, Patres & ſenatores grauiſſimi, magnificentiſſima, & cuiuſque ordinis ornatiſſima concio. c. hoc Nouit. de iudiciis multis nominibus celebre, ſtylo alio, quam ſolito relegendum. Cum enim nunquam antehac, neque in Galiis, neque in Hiſpaniis plures, quam ſingulos ſcopos ſingulis relectionibus pronunciandis præfixerimus: Huic tamen, ob varietatem rerum diſputandarum, varios præſtituemus, ſenexq; nouo vtar ſtylo. qui tum demum fœlix erit, ſi tu, O optime Ieſu, idemque maxime θεάνθρωπε, rem tuam orſis, proſperos præſtiteris ſucceſſus: præſtiteris noſcere hoc caput, quod omnia te noſſe, nihilque latere iam pridem clamat. Quod te præſtaturum haud dubito, ſi tua mater illa vna θεότοκος, illa vna παρθενόμητηρ, illa omnium vnum commune aſylum Maria, cum Petro & Paulo quibus hic

dies ſacer eſt,nobis te in hoc conciliarit: quam,vt de more faciat,ſupplex oro & flagito.

Hac ope fore ſpero,ne poſt,XVIII. authorum excelſa,quæ ipſis immortalem gloriam pepererunt, commentaria,noſtra hæc,licet humiliora, cuiquam videantur ſuperuacanea,& quibus actum(quod aiunt)agatur: Tametſi agnoſcamus,quanto interuallo alij eorum, in aliis nos ſuperent, & meminerimus vnum eorum Andream Siculum virum omniũ cõſenſu omnigena eruditione clarum,affirmare hoc capitulum eſſe famoſum,quotidianum,& elegans,egereque ad ſui enucleationem ſummo, & excelſo Doctore, & in vtraque cenſura facile principe: imo, & vt nobis videtur, diuinarum legum mediocriter ſaltem perito.

Dicturus autem de rebus ſummis,iiſdemque ſumme controuerſis,iam non tam vt diſputem,quod iunior faciebam,quam vt,veluti pronũciem, teſtatum eſſe volo,(quod nunquã non ſoleo facere,etiã cum ſermo futurus eſt de rebus humilibus, iiſdemque extra controuerſiam poſitis)ea me videlicet mente dicturum,vt nolim vel trãſuerſum(vt aiunt)vnguẽ ſecedere à Romana,quæ vna eſt omnium magiſtra, eccleſia,neque ab huius Academiæ,ac veſtra,quæ grauiſſima eſt,cenſura.

I. Notabile ſuper exordio, ſcilicet, Nouit ille, qui nihil ignorat.

SVMMARIA.

1 *Deum omnia noſſe quadruplici iure probatur.*
2 *Fratrum minorum templa,cur præ ſe ferre debeant paupertatem.*
3 *Natura naturans Deus.*
4 *Dei conſpectum nemo fugere poteſt. Nec latet eum etiam cogitans nu.5.*
6 *Scientia Dei non ponit neceſſitatem futurorum.*
7 *Deus eſt ſua ipſa rerum omnium notitia.*
8 *Dei ſcientiam non augeri. Nec variari nu.9.*
10 *Dei ſcientiam parum meminit qui nu.*10.*&* 11.
12 *Dei ſcientiam miminiſſe ſaluberrimum.*
13 *Fruſtra petit,quæ quis intus habet.*
14 *Interrogans non videtur fateri,niſi &c.*
15 *Peccata Deo abſcondita.*
16 *Deus ſciuit olim,quod nũc neſcit: & quomodo Deus intelligit,quod Deus non intelligit nu.22.*
17 *Scire more humano & ſcire more diuino.*
18 *Interrogare vt diſcas,& vt alius diſcat &c.*
19 *Scire ſecundum præſentem iuſtitiam: & ſcire ſecundum æternam.*
21 *Scit Chriſtus vt homo: & vt Deus.*

Et

ET quanquam ex ſupradictis 18. commentantibus ſoli ſex, & hij quidem leuiter tetigerint hoc exordium, ſcilicet, Ioh. Andr. Petrus ab Anchar. Antonius à Butr. Panormitan. Andr. Sicul. & Decius: Ipſe tamen altius id tractandum duxi, quo etiam intra iudiciorum ſtrepitus cōtemplantes illam interminā Dei ſcientiam maiore amore, ac timore id, quod apud Prudentium eſt recolamus: Speculator aſtat deſuper, qui nos diebus omnibus, actuſque noſtros proſpicit à luce prima in veſperum. Ergo ſex prædictorum mentem ſequutus colligo
1 primo, † Deum omnia noſſe. Quod iure Pontificio, Cæſareo, ac diuino, tam ſupernaturali, quam naturali, demonſtratur. Primo quidem Pontificio, eo, quod Innoc. 3. hic ſentiens de Deo, ait, nihil eum ignorare. Qui idem in c. A nobis 2. de ſententia excommunic. dixit, ipſum nec fallere, nec falli poſſe: licet eccleſia ſæpe fallatur, & fallat. Quodque Vrbanus in c. Erubeſcant 32. d. appellat, eum ſecretorum cognitorē. Et Euariſtus, omnia nuda: & aperta eſſe oculis eius pronunciat, in c. Deus omnipotens 2. q. 1. Et Auguſtinus in c. Deus quando 24. q. 3. ait, ipſum nec fallere qualitatem peccati, nec peccantis affectum. Sed & Nicolaus 3. in c. Fundamenta §. Proinde de elect. lib. 6. appellat, Deum infallibilem, & omnia ſcientē. Qua ratione cōcilium Viennenſe determinauit,
2 in Clem. Exiui. de verb. ſignifi. §. Quamuis, † fratribus minoribus non debere eſſe ampla templa, nec nimium multa, vel nimium precioſa ornamēta, quibus Deo ſeruiant: nec eſſe cur illa illi curent, quando Deus etiam abſconditorum eſt cognitor, & potius reſpicit animum, quam manum.

II. Idipſum Oſtendo iure Cæſareo, eo quod Paulus iureconſultus in l. Sed
3 & ſi reſtituatur §. fi. ff. de iudic. ait, in natura omnia certa eſſe. † Naturā autem, de qua ille agit, dicebat gloſ. l. Reſpiciendum ff. Si certum pe. eſſe naturam naturātem, hoc eſt, Deum ipſum, & omnia ſcire. Quia mille anni ante oculos ſuos, tanquam dies heſterna, quæ præteriit. Et in l. 1. in princ. C. de vet. iur. enu. ait Iuſtinianus, A prouidentia diuina totius mundi elementa proceſſiſſe, & in orbe terrarum diſpoſita eſſe: nouit ergo illa Deus. Quia nihil volitum vel diſpoſitum, quin prius cognitum, ſecundum Auguſtinum. Glo. item, per iocum (vt ipſe credo) narrat in l. 2. §. 1. ff. de orig. iur. de illo Græco, qui nutu diſputaturus cum Romano, manum leuauit apertam, innuens, omnia eſſe Deo aperta.

III. Idem probatur iure diuino ſupernaturaliter dato, eo, quod 1. Regum c. 2. Deus dicitur ſcientiarum Dominus, & cui præparantur cogitationes. Et c. XVI. Ipſe dicitur intueri etiam corda. Et apud Paulum ad Hebræos 4. Nulla creatura eſt inuiſibilis ipſi. Omnia enim nuda & aperta ſunt oculis eius. Et prophetarum clariſſimus Pſal. 138. alloquens Deum, aiebat: Quo ibo à ſpiritu tuo,
4 & quo à facie tua fugiam: † Si aſcendero in cœlum, tu illic es: Si deſcendero in infernum ades. Cui alludēs glo. c. Et venit de pœ. d. 1. meminit illud: Quo fugis Encelade, quaſcunque acceſſeris oras, ſub Ioue ſemper eris, bene fac ſi viuere quæris.

IIII. Idipſum probatur iure naturali, eo, quod Thales apud Laertium in-
5 terrogatus, an lateret Deum iniuſte agens, reſpondit: † nec cogitans quidē. Et Ariſtoteles li. de bo. fortu. Deum (inquit) videre præſentia, præterita, & futura. Homerus item Odiſſææ 4. θεοὶ δὲ πάντα ἴσασι; Dij omnia ſciunt, Sed & apud

Maronem Ilioneus monebat Carthaginēses: Si genus humanum, & mortalia temnitis arma: At ſperate deos memores fandi, atque nefandi. Facit & illud celebre: Deus eſt, cuius centrum vbique eſt, & circunferentia nuſquam.

V. Confirmatur, eo, quòd Deus nouit & futura contingentia. Et non ſolum in ſuis cauſis: ſed etiam in ſeipſis, iuxta illud Pſal. 37. Qui finxit ſigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum ſcilicet hominum, quorum opera maxime ſunt contingentia. Quippe quæ manant à libero arbitrio c. Si enim §. Liberi enim arbitrij de pœ. d. 2. Et quod maxime admirandum eſt, ita illa co-
6 gnoſcit, † vt ſua præſcientia non efficiat illa neceſſaria: ſed pura contingentia maneant, iuxta Magiſtrum, & alios in 1. diſt. 38. & Tho. 1. par. q. 14. art. 13.

VI. Probatur eo, quod Deus Opt. Max. non ſolum habet omniū notitiam,
7 † imo eſt ipſa ſui, & omniū vna ſimpliciſſima notitia. Hoc eſt enim Deo eſſe, quod ſapientem eſſe, ſecundum Auguſt. lib. 7. de Trin. Nam quicquid in Deo eſt, Deus ipſe tātum eſt c. Productior de pœn. d. 3. Probatur in c. Firmiter verbo ſimplex de ſumma Trinita. vbi gl. mihi ſingularis ait, in Deo neque eſſe compoſitionē illam, quæ eſt partis ad partem: nec illam, quæ formæ ad ſubiectum: nec illam, quæ generis ad ſpeciem.

Ex quibus infertur primo, illud Petri Lombardi recētiorum theologorum
8 ducis & aurigæ, in lib. 1. diſtinct. 39. ſcilicet † Diuinam ſcientiam nec augeri quidem, nec minui: ſicut nec ſua ipſa eſſentia augetur, vel minuitur.

II. Infertur illam quam demiramur, Dei omniſcientiā ſtabilem eſſe, atque
9 manentem, † nullaque ex parte variari, docēte Iacobo 1. c. ſuæ epiſtolæ catholicæ: Apud Deū non eſt tranſmutatio, neque viciſſitudinis obumbratio. Quod etiam ad eius ſcientiam pertinere oſtendit Tho. 1. part. q. 14. art. 15.

10 III. Infertur, incogitantiam illam noſtram Chriſtianorum, qua † multa peccata ſecreto peccamus, minime publice illa peccaturi, ad quandam impietatis ſpeciem, vel certè pietatis nonnullam obliuionē quodammodo accedere. Qui enim credimus firmiter, & ſimpliciter confitemur, omnia etiā abditiſſima quæque, nuda eſſe Deo, & aperta: qua fronte occulte plus, quam palam audemus peccare?

IIII. Infertur, operæpretium facturum eum, qui meditabitur illud Eccle-
11 ſiaſtici c. 23. Omnis homo, † qui tranſgreditur, dicens: quis me videt? tenebræ circundant, & parietes cooperiunt me, & non intelligit, quod omnia videt oculus Dei: nec cognouit quoniam oculi Domini ſole ipſo lucidiores ſunt, circumſpicientes omnes vias hominū, & eorum corda intuentes: hic in plateis ciuitatis vindicabitur, & quaſi pullus equinus fugabitur, & erit dedecus omnibus hominibus, eo, quod non intellexerit timorem Dei.

12 V. Infertur † eſſe ſaluberrimū nobis ſæpe verſare mente, illud patris noſtri Aug. in ſuæ regulæ c. 3. Nempe: Nec putare debet, qui peccat ſe non videri, cum hoc facit: videtur enim omnino, & à quibus ſe videri non arbitratur. Sed & ſi lateat & à nemine hominum videatur, quid faciat de illo deſuper inſpectore, quem latere nihil poteſt? An ideo putandus eſt non videre: quia tanto videt patientius, quanto ſapientius?

Contra tamen hoc notabile, ac omnia ex eo illata faciūt quatuor. Primum, quod Geneſeos 18. c. narratur, dixiſſe Dominum Abrahamo: Deſcendam & videbo

videbo an clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non eſt ita, vt ſciam: Et transfertur in c. Deus omnipotens 2.q.1. & in c. Qualiter 2. de accuſa-
13 tioni. Ecce, quod deſcendit, vt videat; & ſcita ergo ante neſciebat. † Fruſtra enim labores, ſi quæ petis intus habes c. Examinata de iudic. Inſtit. de act. §.1.

II. Facit, quod qui interrogat, ignorare videtur interrogata c. Iudicantem 30.q.5.l.1.ff. de interrog. action. vbi. Bar. nu. 6. ait: Interrogationem fieri ad cer-
14 tificationem † & ideo non videri fateri, quiſquis interrogat, ſecundũ eundem ibidem, & in l.2.§. Quod obſeruari C. de iureiur. prop. cal. dan. nu. 19. & Panor. in c. fi. col. 5. de confeſſ. quicquid glo. & Archid. dixerint in c. fi. 30.q.1. & Anto. in d.c.fi. Quorũ opinio poſſet procedere in interrogatione facta interoganti, iuxta l.1.§. Siquis ita ff. de verb. oblig. vel cum fit perdictionem, quæ rei veritatem præſupponat, vt eſt illa, nonne? c. Nonne de præſump. At multis ſacræ paginæ locis legimus, Deum interrogaſſe ſimpliciter non præcedente interrogatione, nec dictione, nonne, adiuncta. Interrogauit enim Adamũ Geneſ. 3. vbi es? Et Paulo inferius Euam: Quare hoc feciſti? Quæ reſpondit: Serpens decepit me c. Serpẽs de pœ. d.1. Et Geneſ. 4. interrogat Cainum: Vbi eſt Abel frater tuus? Et rurſum: Quid feciſti? c. Voluiſſent §. Denique de pœn. diſt. 1. Et Lucæ 16. Quid audio de te? redde rationem villicationis tuæ. Quod item habetur in d.c. Qualiter, & Matth. 16. interrogat Dominus diſcipulos: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Et adulteram mulierem interrogarat Iohan. 8. Interrogat & Iohan. 6. Philippum: Vnde ememus panes, vt manducẽt hi? Et alibi ſæpe. Quod longum eſſet referre: Quomodo ergo omnia nota ſunt Deo?

III. Facit illud Pſal. 1. Nouit dominus viam iuſtorum, & iter impiorum peribit: Quippe quod ignorat Dominus. Et Prouerb. 4. Vias, quę à dextris ſunt nouit Dominus: peruerſæ autẽ ſunt, quæ à ſiniſtris aſſiſtunt. Et Matthæi 7. comminatus eſt dominus dicturum ſe prauis hominibus, etiam eis, qui ipſius nomine eiecerunt dæmonia: vel futura prænunciarunt, ſe minime noſſe illos. Quod habetur in c. Prophetauit 1.q.1. Et eiuſdem Matth. 25. Virginibus fatuis reſpondetur à ſponſo, nempe à Deo: neſcio vos. Et Pſalm. 16. ſcribitur: De ab-
15 ſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum: † quæ abſcõdita interpretatur ibi Auguſtinus, eſſe peccata. Et pſal. 137. Alta, hoc eſt ſuperba, Deus à longe, ſiue elonginquo, & ita confuſo quodam modo cognoſcere ſignificatur.

IIII. Quod multa prænunciauit Deus per prophetas, quæ non euenerunt. Quale eſt illud Eſaiæ 38. Diſpone domui tuæ Ezechia: quia morieris, & non viues: Qui tamẽ 15. annis poſtea vixit. Quale illud Ionę c.3. Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur. Quę tamẽ non fuit ſubuerſa etiam poſt 100. annos. Sed & timet Daniel c. 9. & apud Hiero. in c. Prædixit de pœn. d.1. ne adimpleatur inſtauratio populi Iſrael, quã Hieremias prænunciauit c.29. At cur timeret alter propheta, ne quod alter prænũciarat eueniret, ſi verum eſt, Deum neque falli, nec fallere poſſe, & præſcire omnia, & eam inſtaurationem reuelaſſe? Et Auguſtinus ait in lib. 83. quęſtio: Neque quicquam extra ſe Deus intuetur. Quo ſignificari videtur, Deũ ſeſe ſolum, & non alia cognoſcere: Et Ambroſ. ait in c. Nouit. de pœn. d.1. Nam dominus ſcit mutare ſententiam, ſi tu vis emendare vitam. Cui conſentit concilium Toletanum in c. Incommutabilis 22. q. 4. At ſentẽtiæ mutatio ſciẽtiæ varietatẽ arguere videtur, Magiſter item in diſtinctio

42.c.fin.dixit quod ante mundum creatum ſciebat Deus illum creandum: ante Christum natum ipſum naſciturũ: Quæ tamen hodie neſcit: Quippe quæ falſa ſunt, & falſa ſcire nequeunt, iuxta ſingulare c. Quamuis 38.d. Denique Thom. ait 1.par.q.14.art.16. non eſſe hanc concedendã: Quicquid Deus antehac ſciuit, & hodie ſcit. Et Nominalium princeps, ingenio vir acerrimo in centilogio
16 ſuo, in concluſione 83. concludebat, poſſe † Deum aliquid ſcire, quod nunc non ſcit, neque vnquam ſciuit. & hoc ſine mutatione aliqua ſui, vel alicuius alterius. Maius eſt paradoxum illud eiuſdem, in eodem libello concluſione 41. Deum intelligere aliquid, quod Deus non intelligit. Scire Deum aliquid, quod Deus non ſcit. Et Deum ignorare aliquid, quod Deus non ignorat.

His quatuor nubeculis, veluti obtenebratur ſplendentiſſima illa veritas, Deum omnia noſſe. In quibus diſpellendis, latus aperiebatur dicendi campus: Sed ne vos, emunctiſſima nare viros, plus ſatis remorer: neque vos tædio afficiat per diuiſionum, perque diſtinctionum ſyrtes impedita oratio, conſilium fuit, ſolutionum tantum ſeminaria iacere, magis quam explicare.

17 Ad primum reſpondeo, † aliud eſſe, noſſe more humano, de quo loquuntur citata in eo: Aliud noſſe more diuino, vt Thomas à Vio annotauit in c. 18. Geneſ. de quo noſtrũ notabile intelligitur, vt in ſimili dicitur in c. Omnis de pœn. & remiſſ. cum ei annotatis.

18 Ad 2. reſpondeo, † aliud eſſe, interrogare, vt diſcat interrogans, quod nunquam fecit Deus omniſcius: Aliud interrogare, vt interrogatus diſcat, aut agnoſcat, aut vt alia inde vtilitas naſcatur. Quod frequenter feciſſe illum, argumentum probat, nec noſtrum notabile negat, vt diſtinxit doctus Abulen. Matthæi 16.q.19. Pro quo primus omnium (ni fallor) expendo id, quod annotauit Grati. in c. fi. in fine 26.q.5. in hoc mihi ſingulari.

19 Ad 3. reſpondeo, † aliud eſſe noſſe ſimul & approbare aliqua quod erga omnia non facere Deum: probat argumẽtum: Aliud ea tantum noſſe, ſiue probes, ſiue non, iuxta Caſſiodorum Pſal. 16. & Petrum Lombard. in primo Sent. diſt. 36. de quo agit notab. noſtrum.

20 Ad quarti principium, & dictum Ambroſij reſpondeo, † aliud eſſe ſcire res in ſuis cauſis naturalibus vel meritis humanis, ſecundum præſentem iuſtitiam: de quo intelligẽda ſunt citata in argumento, aliud eas ſcire, ſecundũ æternam præſcientiam, de quo noſtrum notabile, vt colligitur ex Tho. 2. Sec. q 171. art. 6. Pro quo duo mihi ſunt text. ſingulares, in hoc vix vnquam allegati: Alter in c. Peccatum §. Eorum de pœn. d. 4. Alter in c. In domo §. Sic itaque, eadem diſtin.

21 Ad dicta Magiſtri & Thomæ reſpõdeo, † aliud eſſe, res, quæ ſciuntur à Deo mutari, & elogia, quæ de ipſis dicuntur modo eſſe vera, modo falſa: quod eorũ dicta probant: Aliud eum, qui ſcit illa, mutari, ſecũdum Tho. 1. part. q. 14. art. 15. Quod Deo repugnare noſtrum notabile præſupponit.

22 Ad reliqua reſpondeo, † aliud eſſe Chriſtum θεάνθρωπον, ſiue Deum & hominem, quatenus eſt Deus ſcire omnia: quod habet noſtrum notabile: Aliud eum, quatenus eſt homo neſcire aliqua, puta illa, quæ non ſunt in potentia creaturæ, ſed ſolius Dei, quæ ſunt infinita & neſciuntur ab eius anima benedictiſſima, ſecundum multos, in quibus eſt Tho. 3. parte q. 10. art. 3. vel ſaltem non ſciuntur actu intuitiue ac diſtincte, ſecundum alios: & ita multa quæ ſcit Deus: & Chri

& Christus in quantum Deus, nescit ea in quantum homo: vel non ita vt ille, vel saltem potest ea nescire: iuxta ea, quæ traduntur ab antiquioribus, & recentioribus in 2. lib. sent. d. 14. & Tho. vbi supra, & aliis alibi. Quod probant quædam citata in hoc argumēto 4. de quo non agit nostrum notabile. Et aliud scire aliquid stricte, hoc est noscere esse verum. Quod non conuenit nisi compositis & veris, de quo quædam in argumento citata intelliguntur: Aliud scire large, hoc est, simpliciter nosse, siue sit simplex siue nō, siue compositū verum, siue non, quod omnibus etiam falsis & simplicibus est commune, iuxta Nominalium principem lib. 1. Senten. d. 39. de quo nostrum notabile agit.

II. Notabile collectum ex eodem exordio, scilicet, Nouit ille, qui nihil ignorat.

SVMMARIA.

1 *Creatura nulla omnia scit.*
2 *AEtas nulla sera ad discendum.*
3 *Paulus visit Hispanias.*
4 *Discere conuenit etiam in fossam pedem habenti.*
5 *Scit nemo an sit amore, vel odio dignus.*
6 *Socrates cur sapiens iudicatus.*
7 *Aristoteles summus in omni scientia vir.*
8 *Marcus Varro incredibilis lector, & scriptor.*
9 *Futura nec homo, nec angelus in sese nouit: neque cordis cogitatus, si nolit cogitans nu.* 10. *&* 11.
12 *Discere non licet à quolibet.*
13 *Consulere dæmones sapit hæresim quando.*
14 *Librum fabulosum legere quibus vetitum nu.* 15.
16 *Astrologi qui fugandi.*
17 *Sciri potest quem ad malum inclinari non tamen &c.*
18 *Astrologia non est prohibita contra Philip. Dec.*
19 *Anima Christi omnia nouit, etiam præterita, & futura nu.* 20. *Et possibilia, quæ non sunt, nec erunt, nec fuerūt n.* 21. *Et ita omnia, quæ Deus: licet non æque perfecte nu.* 22.
23 *Iudicium præcedit cognitio.*
24 *Noscere faciens aliquando, noscere dicitur.*
25 *Dæmones prænunciant futura.*
26 *Prophetam habet dæmon: Et quo distet à Dei num.* 27. *Et quos cogitatus sciat* 28.
29 *Sybillæ prænunciarunt, & an seruatæ.*

30 *Vita*

30 *Vita hominis militia, & qui duces eius.*
31 *Angelorum familiaritas, quid præsagit.*
32 *Dæmon nunquam prodest: nisi vt obsit.*

1 EX hoc eodem exordio colligitur per locum ab speciali † rursus, nullam creaturam omnia scire. Quod etiam testimoniis iuris canonici, cæsarei, & diuini tam naturaliter, quam supernaturaliter dati confirmari potest. Et primo quidem Innocentius tertius pro epitheto creatoris summi Dei proprio, & peculiari posuit hic, nihil ignorans, Ergo nulli creaturæ id conuenit. Quod enim est proprium alicuius, non communicatur alteri: sed illi soli conuenit, tex. & ibi annotant Bart. & Alber. in l. 2. ff. de adoptio. Tum, quia Augustinus tot annorum episcopus aiebar, se paratum, discere à collega etiam anniculo c. Si habens 24. q. 3. vbi gl. secutus Senecam ait, † nullam ætatem seram esse ad discendum. Et Hieronymus in c. fi. 36. dist. testatur etiam Moysen Episcoporum exemplar, solitum fuisse discere in tabernaculo Domini indesinenter à Deo, legendo diuinas scripturas, quod postea populum doceret. Et ita nec Moyses, nec episcopi omnia sciebant: qui tamen præsumũtur omnium aliorum sciẽtissimi: Quippe quorũ labia dicuntur custodire scientiam, & ex quorum ore legis interpretatio quærenda est. iuxta Malachiam c. 2. & c. Qui ecclesiasticis 36. d. Tum, quia beatus Paulus, quamuis spiritu Dei plenus, falsus fuit, cum ad Rom. 15. se visurum Hispanos credidit c. Beatus Paulus 22. q. 2. Tametsi † Faber Stapulen. in cõtraria sit opinione, cum Isidoro, & aliquot aliis in d. c. 15. Quæ magna est Hispaniarũ gloria. Et Ecclesiam errare posse, ac falli, dicitur in c. A nobis 2. de sent. exc. exceptis his, quæ sunt morum & fidei c. Maiores 24. q. 1. Cum ergo nec ecclesia, nec episcopi, nec sancti sciant omnia, consequens fuerit, neminem illa scire.

(the margin numbers 2 and 3 stand beside the lines beginning "cam ait" and "Beatus Paulus")

II. Idem probatur testimoniis iuris cæsarei. Nam l. 2. §. Sed neque C. de vet. iur. enucl. singulariter habet posse plures maiores, & doctiores errare in eo, quod vni minori, & indoctiori reuelatur. Et in §. Si quid, habet, Omniũ habere memoriam, & in nullo errare diuinitatis, & non mortalitatis esse. Et Iulianus
5 optabat † discere etiam altero pede iam in fossam incluso l. Apud Iulianum ff. de fideicom. lib. Quæ palam præsupponunt, neminem omnia scire.

III. Idem cõfirmatur testimonio diuino supernaturaliter dato, Tum quia 1. Reg. 2. c. Deus dicitur scientiarum dominus, & significatur neminem, præter ipsum omnia nosse. Et Hieremias relatus in c. In scripturis 8. q. 1. respõdit A, a, a, Domine nescio loqui, quia puer ego sum: Hiere c. 1. Tum, quia, quæ humana miseria est, nemo nouit, an sit amore Dei dignus, c. 9. Ecclesiastes. Quod paulopost, hæc verba habet: Nescit homo suum finem. Sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur, homines in tempore malo. * Dubitauit hic quidam cur author dicat hic solum nescire quem An sit amore Dei dignus, cum tamen in prædicto c. 9. dicatur, hominẽ nescire, vtrum amore an odio dignus sit: Huic respondetur ideo id factum esse, quia facile quis scire potest se odio Dei dignum, cum possit quis scire se mortali peccato infectum, quod qui scit, consequenter nouit se odio Dei dignum cum per quodlibet peccatũm mortiferũ incurratur illud: Iacob. 2. ibi. quicunq; offendit

in vno, factus est omnium reus, Tradit Tho. post & ante alios 2.2.q.24.art.12.
& adde hinc desumi ineuitabile telum contra Nouellos hæreticos, dicentes,
posse quem habere certitudinem infallibilem de statu suo in gratia Dei, cótra
quos nuper Concil. Trid. protulit canon.15.& 16.sess.6.*

IIII. Idipsũ probatur testimonio diuino naturaliter indito. Socrates enim
6 † vnus Apollinis oraculo iudicatus sapiens: Hoc vnum se scire asserebat, quod
nihil sciret. Ideoque se interpretabatur sapiẽtem iudicatũ ab Apolline, quod
quamuis omnium rerum ignorantiam cum cæteris haberet cõmunem: eo no-
7 mine tamẽ illos superabat, quod suam inscitiã agnosceret. † Etiam Aristoteles
(quem Plinius lib.8.c.6. appellauit summũ in omni sciẽtia virum) confessus est
2. Methaphysi. Intellectũ nostrũ se habere ad naturę manifestissima: sicut ocu-
8 lus noctuæ se habet ad lucem diei. † Et Marcus Varro (qui authore Terẽtiano,
tanta legit, vt aliquid ei vacasse scribere miremur: & tam multa scripsit, vt vix
quicquam ei vacasse legere credamus) dicebat omnia scire impossibile pauca
vero minime laudabile. Et Horatius Carminum libr. 4. Ode. 4. Nec scire fas
est omnia.

9 V. probatur, eo quod neque homo, neque angelus nouit † futura in sese,
Quia hoc proprium Dei est, iuxta illud Esaiæ, 41. Annunciate nobis vẽtura, &
sciemus quod dij estis. Et Eccl.8. scribitur, multam esse afflictionem hominis,
qui præterita ignorat, & futura nullo potest scire nuncio. Dixi *in sese* Quia in
suis caussis possunt cognosci aliqua ex illis etiam ab homine, vt docebat Tho.1.
par.q.8.art.4. multo magis ab angel. secundum eundem q.7.art.3.

10 VI. probatur, eo quod multa sunt etiam præsentia † quæ non modo nes-
ciuntur ab angelo & homine: sed nec sciri possunt ordinarie ab eis, cogitatio-
nes nempe & affectus illius, qui nolit ea sciri ab aliqua creatura: nec prodit illa
verbo, gestu, vel alio signo, Est enim & hoc Deo proprium iuxta Hieremiam
c.17. Prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscit illud? Ego Do-
minus scrutans corda & probans renes. Et tex. ad litteram est in c. Sciendum
26.q.3. Docuit Thom.1.par.q.12.art.8.q.57.art.4. quamuis Augustinus dubitasse
videtur in c.fi. ead. causs. & quæst. Dixi *cogitationes & affectus eius, qui nolit ea*
11 *sciri ab alio* † Nam cogitatus, & voluntates illius, qui vult ea patere angelo,
videri possunt ab ipso & cognosci, vt sentit idem Thom. in eod. art. vers. Ad
primum. Dixi etiã *nec prodit illa verbo aliquo. &c.* Quia non solum angelus:
sed etiam homo cognoscere potest cogitatus & affectus alterius, cum per ali-
qua signa vel affectu, produntur, iuxta illud: Intima per mores cognoscimus
exteriores § Pauonum. Inst. de rerum diuisi. Et illud: Frons est animi mutabilis
index. Et illud: Inæqualitas corporis inæqualitatem indicat mentis 41.d.c.fi. Et
illud Ecclesiastici 9. Amictus corporis, & risus hominis enunciant de illo.

VII. probatur, eo quod nec exteriora etiam quæ sunt: dum absunt, intueri
homo potest: nec angelus ipse, nisi sit eis satis propinquus, secundum Guiliel.
Ocam.2.lib.in q.16. super sent. quem sequuntur nouiores Tumbingenses in 2.
distin.4. quicquid vterque Thomas senserit q.47.

VIII. probatur eo, quod non solum ignoramus multa: sed etiam vetamur
ne à quouis illa discamus. Non enim licet vlla discere à cacodæmonibus, iuxta
illud Deuter. c.18. Non inueniatur in te, qui ariolos sciscitetur, aut pytones

conſulat. Huc tendunt omnes nouem leges C. de maleficis & mathe. Huc tota quæſt. 2. & 5. cauſ. 26. Huc totus titulus de ſortilegiis. Hoc appellauit curioſitatem Tho. 2. 2. q. 167. art. 1. & ſuperſtitionem in 2. 2. q. 95. art. 4.
13 † Imo eſt crimen hæreſeos, ſiue ſuperſtitio, ſapiens manifeſtam hæreſim, conſulere dæmones ſuper futuris: Adeo, vt de illo cognoſcere poſſit inquiſitor hæreticæ prauitatis, iuxta c. Accuſatus §. Sane de hæreti. lib. 6. ſecundũ Oldradum cõſilio 210. quem ſequitur Felinus in rubrica de hæret. Quod limitandum videtur procedere, de conſulente ſuper futuris ſupernaturalibus, vel aliis caſu contingentibus, vel à libero arbitrio pendentibus, iuxta ea, quæ notant vterque Thomas in locis præallegatis.

Infertur ex his primo, nimis hyperbolicum eſſe illum titulum frequẽtatum Iaſoni in l. Lecta nu. 12. ff. ſi cert. pet. & alibi ſæpe: Baldus, qui nihil ignorauit.

II. Infertur nimiũ ſuperbire illos, qui ſe idoneos putant ad reſpondendum de quolibet in ampla materia. Qualis fuit ille, quem narrat Paul. Caſtr. in l. Pater Seuerinam ff. de condit. & demonſt. ad quæſtionem Baldi obmutuiſſe.

14 III. Infertur, † ſtultum eſſe occupari lectione librorum fabuloſorum, & inutilium, qualia ſunt quæ Amadis, quæ Splandiam, quæ Reynaldus inſcribuntur. Quia, iuxta Varronem apud diuum Antoninum prima parte hiſtoriæ tit. 4. c. 6. § 3. Sunt quædam, quæ eradenda eſſent ex animo ſciẽtis: quia vera inſerendi locum occupant. Et Thom. 2. 2. q. 167. determinauit, curioſitatis peccatum incurrere, qui per ſtudium minus vtile retrahuntur à ſtudio, quod eis ex
15 neceſſitate incumbit: † quales ſunt (meo iudicio) quidã noſtræ ætatis epiſcopi, & parochi, qui humanioribus literis, Aſtronomia, Coſmographia, & Geographia delectati, literas ſacras, canonicas, & ciuiles veluti faſtidiunt. In quos inuehitur Hieronymus in epiſtola, cuius caput eſt Beatitudinis. pagina mediocri 5. Et transfertur à Gratiano d. 37. c. 2. Sacerdotes Dei omiſſis euangeliis & prophetis videmus fabulas legere, amatoria Bucolicorũ verſuum verba cantare, tenere Vergilium in manibus, & id, quod pueris adeſt cauſa neceſſitatis, crimen in ſe facere voluptatis.

16 IIII. Infertur † fugandos eſſe, veluti homines peſtilẽtes Aſtrologos illos, qui per Aſtronomiam ſe iactant prænunciare poſſe futura ſupernaturalia. Quoniam illa per cauſas naturales nequeunt præſciri, vt docet Tho. à Vio 2. 2. q. 95. art. 4. columna ſexta ſui commenti. Qualia videntur, quod talis propheta tali tempore, tali naſcetur regione. Quo fit vt videantur comburendi libelli, in quibus per aſtrorũ motus prẽnũciatur Antichriſtus quidam mixtus, quidam merus propheta, quidam optimus: & alia id genus neniarũ: quæ à Deo quidem Opt. reuelari potuerunt: ſed per Aſtronomiam præſciri nequaquam.

V. Infertur, fugandos item eſſe illos, qui prænunciãt certo futura quædam, quæ mere contingenter accidunt, quæ præſertim à libero pendent arbitrio. Qualia ſunt: ille erit diues, ille inueniet theſaurum, hic morietur in aquis, hic traiectus pectora ferro, Is in venerem putris erit, is caſtus, & cætera id genus
19 alia. † Quamuis enim per aſtra ſciri poſſit ad quæ quis inclinetur, & frequentius quam oporteat inclinationes & appetẽtias noſtras ſequamur: tamẽ prænunciari non poteſt id, ad quod inclinamur certo futurũ, iuxta illud vulgatum: Vir ſapiens dominabitur aſtris. Nec ſcire poſſunt dæmones an illa certo ſint

17 euentura per ea, quæ supra diximus: Et multo minus Astrologi. † Non tamen assentior Decio hic dicenti Astrologiam esse prohibitam. Neque hoc dicunt Ioa. Andr. Panor. & Annania in c.2. de sortileg. quibus id ille tribuit, imo contrarium affirmant. Quod etiam præsupponit Thom. 2.2.q.95. art.5. Et aliud est, hanc scientiam abire in desuetudinem apud Christianos, quod ait Gratianus in §. His ita 26.q.2. Et aliud eam esse prohibitam, quod nos negamus. Quamuis fateamur peccare illos, qui credunt per hanc scientiã prænosci posse, aut prænunciari aliqua supernaturalia, vel naturalia certo futura: imo neque aliquid contingens per accidens, vt prædictum est, & late docet vterque Thomas in dicto articulo.

18 Contra tamẽ hæc omnia facit primo, quod anima Christi creatura est, † & tamen omnia nosse videtur. Tum, quia in illa sunt omnes thesauri scientiæ, & sapiẽtiæ Dei c.2. ad Colloss. Et plena fuit gratia & veritate Ioh.1. Quæ veritas ad scientiam refertur, secundũ Aug.13. de Trinit. Tum, quia Christus qua parte est homo iudicaturus est viuos, & mortuos, & redditurus singulis, secundum opera sua, tam reprobis, quam electis c. Firmiter in fin. de summa Trinit. & fid. & habetur Ioh.5. & Actorum 10. Ergo nouit omnia opera hominum, & bona & mala, & præterita, & præsentia, & futura, cum eorum circunstantiis: quæ peiora, vel meliora, aut minus mala, vel minus bona efficiunt ipsa: Quan-
19 doquidem cognitio † præcedit iudiciũ l. De qua re. ff. de iudi. & optimus omnium iuris text. in extrauag. Quia quorundam de verb. signif. Ioh.22. Et iuxta Aristotelem: Cæcus male iudicat de coloribus. Cum ergo ipse iudicaturus sit omnia bona & mala, qua parte homo: oportet etiã, vt qua parte homo, nouerit illa cum suis omnibus circumstantiis. Tum, quia Apocalipsis 5. Dignus est agnus accipere diuinitatem, & scientiam, scilicet omnium cognitionem, secundum gl. ibidem. Quod & discipulos credidisse patet ex illo Iohan.16. Nunc scimus, quod omnia scis. Non enim loquebantur illi quoad diuinitatem: quoniam multo ante didicerant Deum, nihil latere. Et Petrus Ioh. vltimo ait: Domine tu omnia noscis. Tum, quia Petrus Lombardus dixit in 3. lib. Sent. dist.13. c.6. illam benedictissimam animã tantam scientiam accepisse creatam: quantam Deus potuit illi conferre. Qui idem diffiniuit animã Christi omnia scire, quæ Deus scit: quamuis non omnia possit, quæ ille. Quæ confirmat ex eo: quod ei datus sit spiritus sapiẽtiæ sine mensura. At si quædam sciret, quædã nesciret: ad mensuram datus esset. Item ex eo, quod nihil scit aliquis, quod eius anima ignorat: Sed Christus secũdum omnes omnia scit: Ergo & anima ipsius omnia
20 nouit. Tum, quia etiam Thomas fassus est in 3. part. q.10. art.2. † animã Christi sciuisse omnia præsentia, præterita, & futura per scientiam, quam habet in verbo beatificam. Sed & quæst. sequenti art.2. asserit animam illam vere reuerendissimam omnia, præter essentiam diuinam sciuisse, etiam per scientiam inditam, vel infusam, quamuis aliter scripserit in 3.d.14.q.1. art.1. Mouetur inter alia, per illud Esaiæ x1. Repleuit eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus scientiæ, & consilij. Vnde etiam in eodem art.2. docuit per illud Marci. 14. De die autẽ illo nemo scit, neque angelus in cœlo; neque filius hominis, nisi pater
21 non esse intelligendum, illum diem ignotum fuisse animæ Christi. † Sed quod non faciebat alios agnoscere illud. Sicut è contrario dicitur incipere Deus co-

gnoſcere, quando illud alios facit noſſe: iuxta illud Geneſ. 22. Nunc cognoui, quod timeas dominum i. nunc feci cognoſcere. Tum, quia Scotus iunior & nomine maior in illa diſt. 13. ſequitur & ſtrẽnue propugnat opinionẽ Magiſtri
22 præfatam: dicens † illam animam ſcire omnia: non ſolum præterita, præſentia & futura: ſed & poſſibilia, vel factibilia quæcunque. Quod eſſe probabile dixerunt ibi Pariſienſes nouiſſimi. Nec Tumbingenſes attulerunt aliquid, quod hæc refallat.

II. contra, præcitata pro notabili noſtro facit cap. Sciendũ 26. q. 3. quatenus
23 probat, † multa futura prænunciata olim fuiſſe, ac nunc etiam prænunciari à cacodæmonibus. Et Regum 8. quidã appellãtur prophetæ Balaam: & ita videtur aliqua prophetia à dæmonibus eſſe. Quod fatetur Tho. 2. 2. quęſt. 172. art. 5. Ergo dæmõ futura nunciare poteſt: Igitur & ſcire. Sic ſybiliæ multa de Chriſto prænunciarunt, ſecundum Auguſtinum, & Lactantium. Sic Balaam quamuis propheta eſſet dæmonum, ſecũdum vnam gl. Numer. 22. prænunciauit tamen illud: Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virgo de Iſrael, Numer. 14. Sunt & qui dicant ſe vidiſſe homines, qui cogitatus aliorum palam facerẽt: Ergo ſunt creaturæ quæ cogitatus ſciunt, & futuros euentus. Quod contra prædicta eſt.

Ad harum duarum oppoſitionum priorem reſpondeo, me largiri & concedere, quod illa probat, nempe aliquam creaturam, animam videlicet illam Chriſti ſexcẽtis nominibus ſublimiſſimã, ſcire omnia quæ verbum, cui vnitur
24 ab æterno, ſciuit: atque ideo omnia quæ Deus, † quãuis non æque clare, neque ita perfecte. Et conſequenter dicendum, hoc exordium, qui nihil ignorat, non ſoli Deo eſſe peculiare: ſed etiam animæ Chriſti conuenire. Niſi quis dicat, nihil ignorare, hic accipi pro omnia ſcire per eſſentiã, aut pro omnia ſcire perfectiſſime: Quę ſoli Deo cõueniunt. Quoniam licet anima illa nouerit omnia, quæ Deus: non tamen per eſſentiam, nec adeo clare ac perfecte, ac Deus.

25 Ad poſteriorem autem oppoſitionẽ reſpondeo: primum largiendo, † ipſos cacodæmones pro intellectus ſui præſtantia, pro varia & longa rerum experientia ſcire, quæ remota ſunt ab humana cognitione: vt late docet Auguſtinus in lib. de natura dæmo. Atque ideo poſſe manifeſtare hominibus: non quidem per mẽtis illuminationem, ſed per aliquam imaginariam viſionem, aut etiam ſenſibilem locutionem, ſecundum Thom. dicta quæſt. 172. art. 5. quæ tamen ad perfectam prophetiæ rationem minime ſufficiũt. Imo fatemur aliquando dæmonum prophetas ex diuina inſpiratione reuelare aliqua mortalibus. Legitur
26 enim Numer. 21. Dominum locutũ fuiſſe per Balaam † qui tamẽ erat propheta dæmonum: quia interdum vtitur Deus malis ad vtilitatem bonorum, quo res prænũciata credibilior fiat, accepto ſibi ab aduerſariis teſtimonio, vt ait Tho. vbi ſupra, dicens hoc modo Sybillas multa de Chriſto prænunciaſſe, quamuis in quæſt. 2. art. 7. eiuſdem 2. 2. inter ſeruatos enumerare videatur eas. Hinc eſt
27 quod ipſemet ait art. 6. inter verum & falſum prophetam hoc diſtare: † quod verus ſemper veritatis ſpiritu afflatur: falſus vero non ſemper falſo. Dicit item verum † illud, quod ſpiritus malignus iuxta naturam ſuam manifeſtat hominibus, à ſpiritu ſancto eſſe. Quia omne verum à quocunque dicatur, à Spiritu
28 ſancto eſt ſecũdum Ambroſium, facit cap. legimus 37. d. † Fatemur item cacodæmones noſcere poſſe quid cogitamus, quid volumus, etiam ſine vllo exteriore

riore signo nostro, speciali permissione diuina: sicut & eadem permissione possunt prænoscere aliqua futura contingentia. Negamus tamen vllos homines, vllos angelos, vel cacodæmones futura contingentia in seipsis suapte natura præscire posse. Negamus item eos scire posse cogitatus hominum aut affectus: quos, is cuius illa sunt, voluit esse omnino occultos: neque hoc reuincũt, ea quæ supra fuere citata.

Exhoratio ad castigandos diuinos.

29 LOcus simul & pietas exigunt à me hic, candide lector, † vt admoneam omnes, quos diuini honoris cura tenet: castigãdos esse illos, qui ea, quæ in longinquis terris fiunt, nullo inde nuncio accepto, vel ea, quæ in secretis locis accidunt, nemine illa ipsis prodente, nunciant: cum aliis, tum principibus, iactãtes sese (o impudentiã arrogantissimam, & arrogantiam impudẽtissimam) per Astronomiam illa cognosse: cum à cacodæmonibus illa superstitiosissime (& vtinam non hæretice) didicerint. Qua in re quis satis demiretur quanta cum socordia, ne dicam impudentia, bona pars Christianorũ (quod summopere dolẽdum est,) & in his summatum, & aliquot literarum cultorum, cum multis ægrotantium centuriis errent? dum alij habent cacodæmones familiares, aut habere percupiunt, à quibus quæ in longinquis partibus aliisque locis secretis fiunt, quam citissime addiscãt, quorumque obsequiis & ministerio multis in rebus vtũtur. Alij vero quærunt homunciones, etiam à Christiana fide alienos, qui obsequio maligni spiritus, se vti iactant: aut talem certe se Astronomiam callere mentiuntur, qua sciant, & nouerint quædã in remotis, occultisue locis facta. Quos cum inuenerint altis donant muneribus, digniores qui cruentis donarentur verberibus. Alij se in specubus & subterraneis, aliisque locis abditissimis docẽdos cacodæmonibus (vt audio) tradunt. Alij ægroti, & grauiter vulnerati adorãt carmina quædam, quibus nulla est vis à natura, neque à diuino, vel ecclesiastico instituto. Alij (quorum nescio an maior sit culpa) cum sciant aliquot sibi subditos talia vel facere, vel curare: nullo tamen pietatis zelo in eos armantur: Sed veluti conniuentibus oculis altissimi Domini dissimulant iniurias. Quod ne fiat: intelligite iam adhortante propheta, [a] reges intelligite, qui latera eorum clauditis & erudimini, qui iudicatis terras: erudimini qui ipsis assidetis. Scitote quoniam Deus ipse fecit vos: & non ipsi vos: [b] Meminerimus omnes, vitam hominis super terram quandam esse militiam. [c] Meminerimus duos esse huius militiæ duces: alterũ (qui pro nobis est) Christũ, lucis scilicet pacisque principem, [d] alterum (qui contra nos est) Sathanam principem item, sed huius mundi, [e] sed tenebrarum. Meminerimus inter hos ductores, & ipsorum exercitus, bellum esse perpetuũ & irrecõciliabile: & quod merito ἄσπονδος πόλεμος dici debeat. Meminerimus nos dedisse Duci nostro nomina, & in eius verba iurasse, cum salutaribus aquis tingeremur. [f] Veniat in mentem: quam exosi, quam turpes, quanta pœna digni habeantur transfugæ & desertores [g]. Non obliuiscamur multis nos erratis à Christo desciscere: [h] at quo maxime morum peruersitate deficimus & transfugimus, infidelitatem esse. [i] Cui proxima est hæc (quam in-

a *Psal. 2.*
b *Psal 99.*
c *Iob. 7.*
d *Esaias 9.*
e
f *c. Baptizandi. de consecr. dist. 4.*
g *l 3. ff. de re milit § is qui.*
h *c. Omnis de pen dist. 1.*
i *Thom. 2. Secun. quæst. 10. art. 3.*

sectamur) cacodæmonum familiaritas [k]. Veniant hæc in mẽtem: veniant, pu-
deatque Cristi (sub quo militare cœpimus) vexillum deserere: vos Reges præ-
sertim & summates: Qui odio impotenti ferimini in vestros milites, non solũ
transfugas & proditores: sed etiam in emansores [l] & desertores, & arma præ-
sertim tota alienantes [m]. Pudeat cum illo iungere amicitias, illũ habere fami-
liarẽ, qui vt Christi, qui vt totius generis humani, hostis [n] est antiquissimus:
ita & truculentissimus. Pudeat, quod est apud Esaiam [o], percutere fœdus cum
morte, & facere pactũ cum inferno. † Expendamus nobiscum dæmonũ in hac 30
vita societatẽ, initium esse quoddã æternæ damnationis, & (quæ perpetua est)
inferorum cohabitationis: quemadmodum contra, cõuersatio cum angelis &
sanctis, his, quibus interdum apparẽt, initium quoddã est futuræ fœlicitatis, &
(quæ in cœlis futura est) perpetuæ cohabitationis. Expẽdamus nobiscum illud
Augustini [p]. Qui sine saluatore salutem vult habere, & sine vera sapiẽtia æsti-
mat prudentem se fieri posse: non sanus, sed æger: non prudens, sed stultus: in
ęgritudine assidua laborauit, & in cęcitate noxia stultus & demẽs permanebit.
Expẽdamus cacodæmones diuini honoris auidissimos, nil non agere, quo pro
Diis habeãtur [q]. Cuius rei testis est locupletissimus, tãdiu delusa, & quę in hũc
vsq; diem deluditur Gentilitas. Non dubitemus toties illis videri tribui diuinũ
honorẽ [p] quoties curamus ab illis discere futura, quorũ præsciẽtia soli Deo est
peculiaris. Nõ dubitemus [q] nos toties dare dexteras ipsis: quoties cupimus ali-
quid ab eis discere, vel scientia, quam habẽt de his, quæ nobis sunt secreta vel
absentia iuuari, vel opera medicari. Quid per Deũ ꝓdest [r] remotissimas gẽtes
fidei Christianæ subigere, imperium Christianũ extendere, operam pro virili
strennuã summatibus (qui hæc curãt) impẽdere: si nos interim & nostros prin-
cipis tenebrarũ tyrannidi inquieta curiositate, ac pestilenti superstitionẽ sub-
iicimus, aut certe subiici patimur impune, nõ sine magno infirmorũ scandalo?

At inquies, res dulcissima est mens sana [s] in corpore sano, corpus fidele in
senecta. Longe pulcherrimum aliis eruditione præeminere. Maxime vero è
Repu. scire quid cũ suis proceribus secreto moliatur hostis, quid amicus, quid
Lusitanus aut Castellanus, quid Gallus, aut Italus & Germanus. Quid deest
nostro vel hostiũ exercitui absenti. Fateor quidẽ hoc: dum illa illis cõtingant
modis, quos Deus probat, quos vigilãs prudẽtia parq; diligẽtia inuenit. † At [t] 31
O curuæ in terras animæ & cœlestiũ inanes, potest ne mortalibus quicquam
dulce, pulchrum, vel cõmodum venire à cacodęmone hoste versuto, mille [a] ad
nocendũ ipsis vias habenti, & totidẽ alias quærenti? Qui à ruinæ suæ principio
conatur omnibus modis humanũ genus euertere & perturbare? Qui dolet &
erubescit charitatem, quam in cœlo nequiuit seruare? homines lutea materia
in terra tenere, qui humanũ intellectũ non potest, quemadmodũ angelus bo-
nus illuminare, [b] sed tantũ obtenebrare? Qui mẽdax est & pater mẽdacij? Qui
si aliquãdo quicquã vel dicat vel faciat, quo suis cultoribus vel parũ cõmodet:
non tamen id facit vt prosit, sed vt grauissime aliquo mẽdacio postea (illi fide
habita) obsit? [c] Si cauendum est ab inimico reconciliato: [d] quid de inimico
prorsus irreconciliabili? Iam quod prodesset fortunis, nec obesset vnquã illis:
quod prorsus contra est. Quid prodest homini totũ mundũ lucrari cum animæ
suæ detrimento? [e] Vbi est illa charitas qua Deũ plusquã te diligere teneris [f]? Si
Deum

k Quia est superstitio contraria religioni, quæ maxima virtutum moralium est, Tho. 1. Sec. qõ. 81. art. 6.
l 3. §. Emãsor. adiuncta cum sequentibus. ff. de re mili.
m l. Qui commeatu. §. Qui arma. ff. de re mili.
n c. Visis. 18. q. 2.
o Esa. 28.
p 26. q. 2. c. Qui sine.
q c. Sciendum. 26. q. 2.
q Tho. vterq; 2. Sec. q. 75. artic. 4.
r c. Nihil prodest. de consecr. d. 5.
s Pers. sat. 3.
t Persius sat. 2.
a c. Visis. 16. q. 2.
b Tho. 2. Sec. q. 172. art. 5.
c Athanasius apud Tho. 2. Sec. q. 75. ar. 4.
d c. Accusatores. 1. 3. q. 5.
e c. Matthæus de symo. & Matth. 16.
f c. Charitas est. de pœn. d. 2.

Deum Opti.Max.pro domino ducis:vbi est ipsius timor [g]?Si pro patre:Vbi ipsius amor?Absint à nobis hæc remedia:quæ ipsis morbis sunt grauiora [h]. Absit à nobis Leonina societas cum eo præsertim, qui tãquã Leo rugiẽs circuit qrẽs quẽ deuoret [l]. Quod bel:ũ iam inde à baptismo indiximus illi perpetuũ,geramus grauiter,geramus & strennue,alta mẽte versantes illud Pauli [m] paulo im mutatũ.Quid nos separabit à charitate Christi?Quid nos faciet deserere crucis vexillũ, in quo vincẽdũ?Quid nos faciet ad signa funesta perfidi hostis per familiaritatẽ trãsfugere?An tribulatio, an angustia,an nuditas, an periculum? Decernamus ope diuina,quod eadẽ exequamur,scilicet:quod neq; mors,neq; vita, neq; angeli,neq; principatus,neq; instãtia,neq; futura,neq; creatura aliqua nos separet à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro,Amẽ.

g *Malach.1.*
h *Ibidem.*
i *l.Si non fuerint.§.Aristo. ff.pro soci.*
l *1. Pet.5.*
m *Ad Rom.8.*

* Inter alia Christiane lector,quæ me ad hæc duo Notabilia dilatanda, & ad proximã exhortationẽ faciendã mouerũt, fuerunt quidã, qui quo tempore hanc relectionẽ Conymbrice composui & pronũciaui,frequentabãt Curiam Iohannis huius nominis tertij,non solum Lusitaniæ sed etiã totius orbis Christiani Regum cum primis religiosissimi,prudentissimi, & iustissimi, & in sibi subditos amore paterno,& Regia magnificentia benignissimi,& iactantes se Astrologos,euentus futuros prænunciabãt:cõsilia,dicta,& facta in prouinciis longissime remotis,denunciabant:fures,& furta secreta indicabant:& plagas aliquas,& morbos sine medicinis curabãt,quos ante mẽsem post hanc repetitionem in eiusdem Regis Curia publicatã,inde abiisse accepimus: Vtinam & in vrbe aliqui ob eam æditam resipiscant. Et quoniam ab egregiis cõfessariis audio,nõnullos esse in Vrbe & in vicinis prouinciis, qui Cacodæmonũ opera in prædicta quatuor vtũtur,& plurimi,præsertim fœminæ,multiplici superstitione sibi victũ quæritãt, etiã atq; etiã rogo & flagito omnes cuiuslibet ordinis Cõfessarios,vt occasione oblata doceãt sibi cõfitentes,illas bases, quas in Manual.nostro Confess.c.11.n.20.posuimus,1.quod,vt virtus religionis est maxima virtutum moralium,ita vitium superstitionis ei contrariũ, in suo genere est vitiorum illis cõtrariorum pessimum. 2.n.22. quod duplex est modus inuocandi Dæmonem, vnus expressus,alius vero tacitus, Expressus est quo apertè vocatur vel inuocatur Dæmon,vel fit aliquid quod creditur opera ipsius Dæmonis perficiẽdũ: Tacitus autẽ est,quo aliquis enititur efficere aliquid per causas,quæ nec virtute sua naturali,neque ex diuina aut Ecclesiastica dispositione possunt illud efficere,vel quando huiusmodi causæ tanquã necessariæ adiũguntur aliis,quæ possunt talẽ effectũ producere, vt 1.vti verbis sacris hac cõditione,vt sint scripta in illa vel illa materia,vel tali tẽpore aut hora,& aliis huiusmodi,quæ neq; ad diuinũ cultũ,neq; eius honorẽ,neq; ad rectã rationẽ pertinẽt.2. adiũgere causis naturalibus aliquos characteres, vim significãdi nõ habẽtes,q ad Dæmones illos probe intelligẽtes referũtur,vel sunt nomina ignota q eo ipso quod sunt talia,tacitè ad eos referuntur: Vt 3.vti causis naturalibus ad effectũ super naturalẽ,veluti ad agnoscẽdas hominũ arcanas cogitationes, vel ad subito medendum:vt 4.vti verbis sacris ad inanẽ effectum,sicut ad mouendum annulum supra filum, vel ad voluendum cribrum, quæ quidem non verba sacra, sed ipse diabolus mouet, vt illis verbis honorem sibi faciat exhiberi: Vt quinto, miscere falsa, veluti dicendo Christum habuisse febres:

Quibus

Quibus additur num.34. Qui breuia aliqua,(vt vulgo vocant,) vel coniurationes vel nomina collo appensa gestant, nisi hæ quatuor cōditiones cōcurrant. Prima, quod sint nomina cognita, & intellecta, & sancta veluti ex Euangelio, & scriptura sacra, aut aliquo viro sancto desumpta. Secūda, quod in eis nullus alius character, aut signū præter Christi crucem, aut aliud sacrum cōtineatur. Tertia, quod in eis nihil sit falsi aut vani, aut ad inuocationē Dæmonum pertinens. Quarta quod nullam constituat spem in modo scribendi, vel ligandi: neque in eo, quod in membrana, vt vocant virgine, aut cum sol oritur, vel quando legitur Euangeliū conscribantur, vel quod debeant tot filis ligari, & à puella virgine, aut quod à nemine videatur, & alia similia quæ neque ad laudē Dei, neque ad alium effectum naturalem, vel institutum deseruiunt secundum Anton.2.par.tit.12.cap.1.§.13.arg.cap.Non licet 26.q.6.

III. Notabile. Non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris Regis Francorum perturbare, aut minuere intendamus, cum ipse iurisdictionem nostram nec velit, nec debeat impedire.

SVMMARIA.

1 *Potestas summa laica non est penes Papam.*
2 *Papa iudicat subditos imperij eo uacante & in.* 149.*casibus remißiue.*
3 *Papa transtulit imperium, super quo multa potest: Et deponit reges .nu.*5.
4 *Papa Soli, & imperator Lunæ similis idem. num.*25.
6 *Reges Hispani, & Galli subiacuerunt imperio.*
7 *Imperij ortus quando.*
8 *Christus dominus uniuersorū etiam quatenus homo, & caput omnium hominum nu.*10.*Et omnium angelorum nu.*11.*Et iudex viuorum, & mortuorum nu.*11.*contra Anto.Rosel.nu.*66.
9 *Christi monarchia incepit à natiuitate eius.*
12 *Papa successor Petri, & vicarius Christi &c.*
13 *Benedicit qui; maior benedicto.*
14 *Ecclesia militans instar triumphantis.*
15 *Rationes gubernandi optimæ quæ.*
16 *Ars altioris finis iudicat de fine inferioris.*
17 *Anima, vt finis corporis: ita temporalia spiritualium.*
18 *Comisso vno committi ea, sine quibus id commode &c.*
19 *Extrauag. Vnam sanctam* 8.*modis inducta pro Communi.*
20 *Hierony. Balb. nonnullis tribuit aliena.*
21 *Author pridem mutauit sententiam contra Communem.*

22 *Negli*

Noua confutatio quorundam dictorum authorum.

1 TErtio Ex his verbis colligitur,supremam iurisdictionẽ laicam non esse penes Roman. Ponti. Quod,vt alij gladiatorio(vt aiũt)animo affirmãt: sic alij,quorũ receptior est opinio,mordicus,& in ostrei morem negant,inter quos:Longeuam fecit discordia litẽ, assimilemque iugi loris, quæ Gordius olim Nexuit,atque Iouis Phrigij suspendit ad aras. Quam ob rem primo vtriusque opinionis fundamenta, quasdam veluti acies in campum educemus.Deinde virtute illarum expẽsa,notabile nostrum, cui adhærebimus, alienum faciemus ab erroribus manifestioribus vtriusque partis fautorum,& multis declarationibus & illationibus illud muniemus,& illustrabimus,simul & euertemus opinionis receptioris fundamenta.

Pro communi opinione quadruplici de gente milites deliguntur, nempe de ratione canonica, cæsarea, diuina supernaturali, & naturali. Et primo quidē de canonica, hoc capit, quod semper & vbiq; pro altera parte citatur: nūc primū à nobis, pro Communi expenditur, in eo quod Innocentius dixit se non posse, vel non debere perturbare, vel minuere iurisdictionem Regis Francorum: sed non intendere id facere: cum tamen de rege dicat eum, nec velle nec debere impedire iurisdictionem, ac si clarius dixisset: Regis iurisdictionem ego nolo impedire, ille vero neque vult, neque potest: & ita innuit posse, si vellet. Nam qui è duobus sibi propositis alterum negat alterum fateri videtur cap. Qualis 25. dist. l. Cum prætor ff. de iudiciis. At velle, & posse diuersa esse ponit cap. Sciscitatus de rescri. cap. Cum super. de offic. deleg. l. Multum interest C. si quis alteri vel sibi. Et vtrumque habuit hic præ oculis Innocentius III.

2 Secundo pro Cōmuni facit, quod vacante imperio Papa iudicat illius subiectos, Clem. Pastoralis §. final. de re iudi. & Extrauag. 1. ne sede vacante. Cum item laicus iudex est negligēs cap. Licet cap. Ex tenore infra tit. proximo. Cum item actor est persona miserabilis actu, & habitu, qualis est pauper, aut vidua diues oppressa cap. Significantibus de offi. delega. cap. Ex parte infra tit. proxi. cum vtrobiq; annotatis per Inno. & etiā persona miserabilis habitu, & si non actu, vt vidua diues nō oppressa, potest validū impetrare rescriptū, antequam iudex laicus iudicare negligat: licet eo nō possit vti, donec ille neglexerit cap. Ex tenore cum resolutione Pan. ibi, & aliorū in d.c. Licet & d.c. Significantibus. Cum item aliquid arduū occurrit, Papa prouidet circa illud, vt mire fecit in cap. 1. de homici. lib. 6. contra occidentes, vel mādantes occidi per assasinos. Cum item aliquid maxime ambiguū occurrit ipse declarat cap. Per venerabilem §. Rationibus qui fil. sint legi. Quale fuit olim illud, nō dum penitus adhuc demortuū dubium, de duabus quartis detrahendis à filio hærede instituto, eodemque restituere grauato. Quod definiuit ecclesiæ Romanæ princeps in cap. Raynutius & cap. Raynaldus de testamen. At nulla ratio apta, & quæ mentem satiet serenam, reddi posse videtur: cur Papa his casibus laicos iudicare possit, cur circa illos prouidere nisi quia laicā, eandemq; supremā potestatē habeat, saltem in habitu: ensem intra vaginam recōditam, quam prædictis casibus & aliis similibus veluti coactus euaginet, siue exerat: Ergo propositū. Simili modo

3 possent induci alij similes casus, in quibus ecclesia cognoscit inter laicos †. Quorum 36. colligit Hosti. in summa ti. proximi §. Ex præmissis. Et 43. Marian. in d. cap. Licet. Et 149. Stephanus de potest. eccle. super laic. & horum multos Speculat. in tit. de iudi. compet. §. 1.

III. Papa trāstulit Imperiū à Græcis ad Germanos, anno à nato seruatore 776. secundum glo. singul. & receptam in cap. Venerabilē de elect. Ipse dedit potestatē eligendi Imperatorē illis septē Germaniæ magnatibus, qui recēsentur à glo. in cap. Ad apostolicæ, sub finē, de re iudi. lib. 6. Ipse cognoscit de Imperatoris electione, confirmanda ne sit, an cassanda. Ipse confirmat, aut cassat eam, prout iustum fuerit d. cap. Venerabilē. Ipsi iurat Imperator fidelitatē cap. Tibi 63. d. Cle. 1. de iureiuran. Ipse confirmatum & coronatum Imperatorem iustis de causis deponit d. cap. Ad apostolicæ de re iudi. lib. 6. quod continet sententiam qua Innocent. III. deposuit Federicū secundum. Hæc autem, &

alia id genus facere superioris est,& eius,qui super eum , qui talia patitur , iurisdictionem habet,arg.c.Inferior.21.d.cap.Cum inferior.de maiori.cap.Cum ex iniuncto.de hæreti.& totius tituli,de cõfirmatione vtili, vel inutili. At eam non haberet,nisi suprema potestas laica penes eum esset:Ergo propositum.

4 IIII. Quod potestas papalis auro,Imperatoria vero plumbo comparatur in cap.Duo sunt.96.d.Et quod Papa Solis instar est orbi. Imperator autem instar Lunæ.cap.Solitæ.de maior.At luna quod lumen habet,à Sole recipit:Ergo & Imperator quam potestatem habet,à Papa dicetur habere.

V.Quod Nicolaus Papa id expresse ait in cap.1.2.di.in illis verbis,Christus Petro æternæ vitæ clauigero , iura terreni simul & cælestis Imperij commisit. Quid clarius dici potuit? Et in cap.Authoritatem.15.q.6.ait : Hæc in mandatis damus,vt spirituali simul, & temporali gladio, malignos illos insequantur : si gladius vterque apud Papam non est , quorsum Nicolaus hoc mandat episcopis Galliæ?

VI.Ne dicas aliud esse de Regibus:aliud de Imperatore,probo Reges,qui-
5 bus non imperat Imperator,Papæ subesse.Tum,quia † Zacharias Papa deposuit Childericũ Regem Francorum.cap.Alius.15.q.6. Et Inn.4. in concilio Lugdunensi dedit coadiutorem Regi Lusitanorũ.c.Grandi.de supple.neglig.prælat.lib.6.Tum,quia nemo potest libertatem sibi quærere ab obedientia, & illi annexis , vni debita, nisi se alteri subdendo.c.Accedentes.c.Cum non liceat.c. Cum ex officii.de præscript. Nemini enim licet esse ἀκεφαλῷ siue sine capite.c.
6 Nulla.cum gl.93.dist.At †Reges Christiani omnes etiam Hispani & Galli subditi fuerunt Imperatori.c.Volumus.11.quęst.1.& l.in Lusitania.ff.de censi.Ergo vel adhuc illi subiiciuntur,vel alteri : non illi,vt ipsi mordicus asseuerant, nec alij quam Papæ:Ergo illi subiacẽt. Tum,quia Innoc.in c.Per venerabilem.qui fil.sunt legit.dicebat : Regem Francorum, qui dicitur ibi non subesse Imperatori,subiectum esse Papæ.Qui idem in cap.licet ex suscepto.de for.compet.ad Papam,aiebat, recurrendum esse, quando non est alius superior. Et Hostien. quem Ioan.And.& Anto.secuti sunt,affirmauit in d.c.Per venerabilem,Reges Franciæ,Hispaniæ,& Angliæ peccare,si non cognoscant superiorem,aut Imperatorem,aut Papam. Quia nõ potuerunt vsucapere libertatem ab imperio, nisi se alteri subdendo. Is idem dixit in c.Cum Ioannes.de fid.instru.Verbo ad nostram:à Regibus non agnoscentibus superiorem in tẽporalibus, ad Papam appellari posse, quẽ sequitur Pan.in c.Exposita.de arbitris , & in c.Si duobus. § 1.de appellat. At hæc non possunt constare, nisi Reges,quibus non imperat Imperator,subsint Papæ.Ergo illi ei subsunt:& non possunt ei subesse in temporalibus, nisi suprema potestas laica sit penes eum : Ergo notabile nostrum non est verum.

VII. Idẽ probatur lege Cæsarea,eo quod lex:Bene à Zenone.C.de quadr. præscr.probat:Imperatorem suscipere infulas.i.diadema , iuxta gl.fi.illius, seu coronam,iuxta Alberic.col.7.ibidem: & nõ ab alio,quam à Papa : Et quod lex Omnes dies.C.de feriis,coniuncta glos.fin.verbo.Ortus.probat,tunc demum
7 † imperium oriri,quando Imperator coronatur:Ergo à Papa cum corona sumit Imperium.Et ita vel tacitè fatetur illud habere à Papa : Imo expressim legibus Papæ,& per consecutionem potestati eius legislatiuæ,agnoscit Impera-

tor se, suosque subiacere in Authenti.de monachis.§ Si verò relinquens,& Authenti.quomodo oportet episcopos.§.1.colla.1.& in Authenti.vt Clerici apud proprios Episcopos.§.fin.col.6.& in Authenti.de ecclesiast.titul. in princ.col.9.& horum nulla ratio alia, quæ apta sit, reddi posse videtur, quam, quia suprema potestas laica est penes Papam: Ergo propositum.

8 VIII. Idem probatur sacris literis, eo quod Christus † non solum quatenus verus Deus est,& fuit Dominus vniuersorum, Psalm.Domini est terra,& plenitudo orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo.ca.Quo iure.8.d.Sed etiam quatenus perfectus homo. Tum, quia illi dicitur: Dabo tibi gentes, hæreditatem tuam,& possessionem tuam, terminos terræ, Psalm.2.Illi reges cum insulis oblaturos esse munera. Illum dominaturum esse à mari vsque ad mare, prænunciatũ est, Psal.71. Quod aliqua saltem ex parte impletum est quando à Magis fuit adoratus, Matth.2.Ille rex regum,& dominus dominantium.Apoc.19 Sed quid mendicamus? Illi data est potestas omnis, & in cœlo, & in terra, Ioan.vlt.cap. Quod ad humanitatem referendũ esse Hieron.& August.testantur: Quia quoad diuinitatem indubitatũ erat, eleganter refert & sequitur doctissimus ille Aquinas de regim.princ.lib.3.c.12.sub finem: Qui duobus sequen-
9 tibus ostendit † à natiuitate Christi eius monarchiam etiam quo ad temporalia cœpisse. Quod plerique omnes sequuntur. Et in his Hostien.in cap.Quod super his.col.4.de vot. Et Diuus Antonin.3.part.tit.3.c.2.col.5.Iacobus Almaynus de potestate Papæ.c.8.col.6.rationem in hoc adducens neruosissimam, & per natiuitatem intelligens conceptionem illam in vtero virginis matris terque, quaterque mirabilem. Pro quo facit l.Qui in vtero.ff.de stat.hominũ.Adde quod ille etiam quatenus homo, est caput super omnem ecclesiam, ad Ephe-
10 sios 1. † Et caput omnium, etiam qui natiuitatem ipsius præcesserunt: siue sint vniti per gloriam, siue per gratiam, siue per fidem tantum, siue sint quãdoque vniendi, siue nũquam dummodo sint ad id in potentia: Ita, vt omnes homines huiusmodi ipsius membra mistica sint, vt docet Tho.3.part.q.8.art.3. Adde quò
11 magis demiremur, magisque obstupescamus, † ille est caput omnium angelorum. Nam hoc nomine ministrarũt ei, vt habetur Matt.4. Est caput omnis principatus,& potestatis, ad Coloss.2.& ad Eph.1. Et positus ad dexteram patris in cœlestibus super omnem potestatem,& principatum,& virtutem,& dominationem,& omne nomen, quod nominatur, nõ solum in hoc seculo, sed etiam in futuro: Et omnia subiecit sub pedibus eius, ad Eph.1. Quæ omnia conuenire Christo Iesu, non solum qua parte est Deus: sed etiam qua parte homo, docuit magnus ille Tho.receptus.3.par.q.8.art.4. Ille denique Sanctus Sanctorũ, constitutus est iudex viuorum,& mortuorum, Act.10. Et ne putes hoc ad eum pertinere solum, quatenus est Deus, audi illud Ioan.5.cap. Potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Per quod ita concludit post alios sacros authores, sacer & ipse Tho.communiter receptus.1.part.q.59.art.2. Erat igitur.& est Christus, etiam quatenus homo, monarcha totius orbis, etiam in tempo-
12 ralibus. † At Papa successor est Petri,& Christi vicarius: iuxta textũ in hoc omnium iuris aptissimũ in cap.Licet.de translat.prælat. Illi dictum est: Quodcunque ligaueris super terram,&c. Matt.16.cap.transfertur.in cap.Quodcunque.24.q.1.& in cap.A nobis.2.de sententia excommunic. Factum ab ipso censetur

factum

factũ à Deo. Non enim puri hominis: sed vicem Dei gerit in terris. cap. Quanto. de translat. præla. expresso, & omnium iuris in hoc optimo. Ex quo ibi Hostien. infert, idem esse tribunal eius, quod Christi. Et gl. sing. ibidem, ideo neminem illi dicere posse: Cur ita facis? Et quidam Anglicus relatus per gloss. sing. in prooemio Clement. sic Papam alloquebatur: Papa stupor mundi, qui maxime rerum, Nec Deus es, nec homo, quasi neuter inter vtrumque. Et gloss. singul. in cap. Serpens. de poenit. dist. 1. dixit, perinde sacrilegium committere qui Papę mentitur, ac qui Deo: quia eius vices gerit. Cũ igitur Christus vtramque potestatem habuerit, & in vtraque sibi tam magnifice substituerit Petrũ: Habuit ergo & vtramque Petrus: Habet ergo & hodie vtramque Paulus III. successor eius. Et verum erit illud Inno. IIII. in cap. 1. de constit. ab omnibus receptum: Papæ Christi vicario omnis creatura subiecta est.

13 IX. Facit, quod † qui benedicit maior est illo, qui benedicitur, ad Heb. 7. & c. Denique 21. dist. Et maior non potest coargui à minore, iuxta illud: Seniorem ne increpaueris. 1. ad Tim. 5. & cap. Paulus. 2. quæst. 7. facit ca. Qualis. cap. Oues. cap. Laici. ead. caus. & q. quæ fundantur in facto illius pessimi Cham: Qui se maiorem, nempe patrem irrisit, Gen. 9. Patet & per multa, quæ congerit ex sacris literis Gratianus c. Plerunque. 2. q. 7. At Imperatorem & omnes alios reges Papa benedicit, Papa cum opus est coarguit: Ergo maior est illis.

X. Facit, quod Saul primus Hebræorum Rex, à sacerdote domini, scilicet Samuele vnctus fuit. 1. Reg. 10. ca. Secundus item, scilicet Dauid. eod. lib. cap. 16. Quem etiam Natan Propheta grauissime reprehendit. 2. Regum 12. Et Hieremias constituitur super gentes, & regna, vt euellat & dissipet, ædificet & plantet, Hierem. 1. Et c. Solitæ. de maiori. Et si quid difficile & ambiguum inciderit iubetur Hebræorum populus ad sacerdotes Leuitici generis, & iudicem, qui pro tempore fuerit accurrere, Deut. cap. 17. & cap. Per venerabilem. §. Rationibus. qui filij sint legit. Quis ergo neget sacerdotibus subiici omnes, etiam laicos, etiam principes supremos?

14 XI. Facit, † quod ecclesia militans instar triumphantis est constituta, iuxta illud Apoc. 21. Vidi Hierusalem sanctam nouã descendentem de cœlo: hoc est, ecclesiam militantem veluti exemplatam à triumphante, iuxta gl. sing. Cl. Ad nostram. verb. ecclesiæ. de hæret. Et ita est, vna, sicut & triumphans, iuxta illud: Vna est columba mea. Cantic. 6. Quod de ecclesia militante intelligit Hieron. in c. Loquitur. 24. q. 1. habetur in symbolo maiore, & symbolo. 4. scilicet. ca. Firmiter. §. Vna, de summa Trinit. Ergo, sicut in triumphante vnus est omnium princeps: ita & in militante vnus erit omnium monarcha. Cõfirmatur hoc ex eo, quod vnius corporis vnum caput esse oportet, alioqui, monstrum dicetur c. Quoniã in plerisq;. de of. ord. l. Nõ sunt liberi. ff. de stat. hominũ: Ergo & vnius ecclesiæ vnum caput sit oportet: & non est aliud, quam Papa: Ergo propositũ.

XII. Idem probatur ratione naturali, eo quod optimum optima decent. c. Vilissimus. 1. q. 1. c. Licet. 8. q. 1. l. fi. ff. de consti. principum: Sicut & pessimum pes-
15 sima consequuntur. c. Illud. 8. q. 1. c. Principium de pœn. d. 2. † At rationum gubernandi, quæ tres sunt, Aristocratia siue optimatum: Democratia siue populi: & Monarchia siue vnius: optima est monarchia, siue regalis, secundum Aristotelem. 8. Ethicorum. & 3. Politicorum: Facit capit. In apibus. 7. quæst. 1. Et

omnium legiſlatorum optimus & maximus fuit Christus: Ergo optima ratione gubernandi ſuam rempublicam Christianam instituit. Et ita vnus eſt totius eccleſiæ ſiue Reipublicæ Christianæ princeps, & nō alius quā Papa: Ergo ipſe.

XIII. Faciunt aliæ tres rationes naturales, quod nemo dat quod non habet, neque non habet quod dat. c. Quod autem. de iure patronat. l. Si vniuerſæ. C. de legat. Et quod maior poteſt, id quod minor. c. Illud. 95. diſt. c. Historia. 23. q. 2. Et quod cui, quod eſt plus licet, licet etiam quod eſt minus. ca. Cui plus, de reg. iur. lib. 6. l. Non debet. ff. eo. At Papa dedit poteſtatem eligendi & faciendi Imperatorem: Papa dat poteſtatem gubernandi temporalia, iuxta citata in 3. arg. Et ipſe gubernat ſpiritualia maiora vtique tēporalibus. c. illud. de maior. & eſt maior Imperatore: Poterit ergo Papa gubernare temporalia.

16 XIIII. Facit illa ratio naturalis: quæ dictat, † eius eſſe iudicare de mediis, cuius eſt de fine. l. De qua re. ff. de iudiciis. l. Oratio. ff. de ſponſal. Vt medicinæ ars, cuius finis eſt ſanitas, iudicat de mediis ſanitatis. cap. Tua. de homicidio: Et ars militaris, cuius finis eſt victoria, iudicat de equeſtri, quæ ad illam eſt neceſſaria, Et equeſtris iudicat de frenefactiua: & generaliter, vt Aristoteles primo Ethicorum docet, in omnibus artibus, & poteſtatibus ordinatis, illa, cuius finis eſt altior, & potentior, præcipere debet, & dirigere illa, quorum finis inferior eſt, & ordinatur ad illum finem altiorem: Vt ars architecti, cuius finis eſt ipſa domus tota, præcipit, & dirigit artes illas aliorum artificum, quarum finis eſt inferior, & ſubordinatus illi altiori fini: Quales ſunt lapidicidæ, lignicidæ, & id genus aliæ. At certum eſt poteſtatis Papæ finem eſſe fœlicitatem æternam, & omnes in illam dirigere: & poteſtas ſecularis quoddam medium eſt tendendi in eum. cap. Princeps. 23. q. 5. ibi: Sępe regnum cœleſte proficit per terrenum: Facit. c. Regum. ead. cauſa, & q. ca. Vides. ead. cauſa. q. 6. Ergo ad Papam pertinet poteſtatem ſecularem iudicare. Quod eleganter expreſſit Henricus à Gandauo Quodlibet. 6. artic. 23.

XV. Facit illa ratio naturalis, quod ſicut corpus eſt propter animam: Ita
17 temporalia ſunt propter ſpiritualia. Et † vt finis corporis eſt anima: Ita finis temporalium ſunt ſpiritualia, & per conſequutionem poteſtas temporalis eſt, propter ſpiritualem, atque ideo poteſtas ſpiritualis iudicat de temporali, & dirigit illam, veluti medium, quo tenditur in ſuum finem.

18 XVI. Facit illa ratio naturalis, quæ dictat, † commiſſo vno cenſeri commiſſa illa, ſine quibus id expediri non poteſt. l. 2. ff. de iuriſdict. omni. iudi. cap. Præterea. de offi. deleg. Imo etiam illa, ſine quibus id expediri quidem poteſt, ſed non commode. l. penul. ff. de vſufruct. l. Quicunque. §. Si ei, qui ad vendendum. ff. de inſti. Per quod pulchre reprobat Aret. in cap. De teſtib. gloſſ. ſingu. quæ ſecunda eſt. cap. Solet. de ſententia excommunicat. lib. 6. Sicut etiam pulcherrime ait Bart. in l. Ambitioſa. num. 17. ff. de decret. ab ordine faciend. quod commiſſo arbitrio ſuper ſtatu pacifico Reipublicæ, cenſetur data poteſtas compellendi ad concordiam ciues etiam particulares.

19 Poſtremo † hæc opinio videtur definita pro vera in Extrauag. Vnam ſanctam. de maiori. & obe. Primo quidem quatenus habet, ſubeſſe Romano Pontifici, omni humanæ creaturæ eſſe de neceſſitate ſalutis. II. Quatenus prope medium ait: Qui in poteſtate Petri temporalem gladium eſſe negat, male ver-

bum

bum attendit Domini, proferentis: Conuerte gladium tuum in vaginam. III. Ibi iterum: vterque est in potestate ecclesiæ, spiritualis gladius, & materialis. IIII. Ibi: Oportet gladium sub gladio esse, & temporalem authoritatem spirituali subiici potestati. V. ibi: Lex diuinitatis est, infima per media in suprema reduci. VI. ibi: Non ergo secundum ordinē vniuersi omnia æque immediate: sed infima per media, inferiora per superiora in ordinem rediguntur. VII. Ibi: Spiritualis potestas terrenam habet instituere, & iudicare, si bona non est, VIII. Ibi: Spiritualis iudicat omnia: Quis ergo catholicus neget apud Rom. Pontificem esse vtramque potestatem, alteram in actu, alterā saltē in habitu?

Hæc sunt, amplissima & ornatissima concio, fulcra illa, quibus hæc sentētia cōmunis annitēs, regina veluti quædā magna stipante caterua, incedit: quam mille sequūtur non (vt ille ait) oreades: sed insigni authoritate doctores. Quorum de numero sunt Innocenti. hic cum Host. gl. & Iohan. Andr. Quos Petrus ab Ancha. Anto. à Butr. Panor. Imol. Andr. Sicul. Felin. & Dec. sequūtur: gl. item Hostiens. Pan. Præposi. & Cōmunis in c. Causam quæ. qui filij sunt leg. Archi. & Cardin. Alex. in cap. Quoniā 10. distin. & Alex. in c. Cum ad verum 96. dist. Oldr. consil. 81. Bartol. item in l. 1. §. Præsides ff. de requirend. reis, innuens contrarium esse hæreticum, & quasi ob id hæreseos fuisse damnatū Dantem Florentinum, poetam alioqui celeberrimum. Bartol. item eleganter in Extrauag. Ad reprimendam in verb. Totius orbis Paul. Castren. in l. Non ambigitur ff. de leg. Augustinus Anchonit. de potest. eccles. Antoninus 3. parte tit. 26. c. 14. §. 17. Prieras verb. Papa q. 10. & 11. Iohan. Selestadiens. in Quadriuio prima part.
20 col. 1. Nouissime † Hierony. Balb. episcopus Corsens. vir varia lectione, & eruditione insignis, in lib. de coronat. Imperatoris ad Carolum 5. qui nunc feliciter imperat: non semel hanc tenet. Quamuis frequēter in contrariā inclinet. Quam nescio an indiligētia lapsus imposuit Barto. in prædict. locis: cum tamē Anto. à Rosellis, in tractat. de potestat. Imperator. col. 15. ægreferat, & lugeat, illum adhæsiste huic, quam nunc fundauimus, conclusioni communi. Idipsum imposuit idem Hierony. Innocen. in d. cap. Licet, de for. compet. qui tamen expresse ait, Imperatorem suum Imperium habere à Papa. Idipsum imposuit etiam Archid. in c. Duo & c. Si Imperator. cap. Cum ad verum 96. dist. In quorum nullo, de hac conclusione vllum verbum fecit. Eadem imponit etiam Hostiens. in Summa tit. de appellati. in §. Quoniam, qui nusquam est & in §. A quo. 2. col. vbi aliquid ad hanc rem pertinens dicens, communiorem potius amplectitur, si satis perpēdatur, sicut & illam amplexus fuit in Summa tit. qui filij sint legit. §. Qualiter, & à quo 3. col. Denique hanc esse opinionem communem affirmat Pan. Inn. c. Si duobus §. Denique de appellatio.

Huius tamen conclusionis frequentius receptæ gloriā multa interturbant:
21 & adeo quidem, † vt me quoque ipsum, qui olim ab ea stabam, pridem in diuersam vi sua traxerint sententiam. Quæ etiam desumuntur ex ratione canonica, Cæsarea, diuina supernaturali, & naturali.

Et primo quidē ex canonica deligitur hoc, c. multipliciter in hoc expēsum. Primo quatenus author eius Innocen. III. de suprema laica potestate Francorum inquit, illam esse Regis illorum, non obscure innuens, eam ad se non pertinere. Secūdo vero, quatenus inquit, non esse sui propositi illā perturbare:

22 cum tamē id nequiuisset omittere, si ad Papā illa spectasset. Quia † negligētiā conseruandi res Ecclesiæ suæ, peccatum est prælato c. In canonibus 16. q. 1. cap. Irrefragabili de offic. ord. & non quale quale peccatum: sed mortiferum, si est magna, secundum gl. multis sing. in c. Ea quæ de offic. archi. Imo & dignum, propter quod quis deponatur ab officio, secundum gl. etiam multis sing. in c. Dictum 81. dist. Tertio vero, quatenus innuit ita se habere Papā ad Francorum Regis iurisdictionem, ac Rex ad iurisdicti onē ipsius: At cōstat iurisdictionem Papæ nullatenus spectare ad Regem: Ergo nec illa quæ Regis est pertinet ad Papam. Quod autem Innoc. loquatur de suprema laica potestate patet. Nam ipsemet asseruit in c. Per venerabilem, qui fil. sunt legit. Francorum Regem, de cuius iurisdictione, & potestate hic agitur, nemini esse subiectū. Quarto, quatenus probat non potuisse vllo modo Papam cognoscere de hac causa, vt erat feudalis cōtra Regem Frāciæ, ordinaria via: sed solum extraordinaria, scilicet denunciationis, eo, quod allegabatur, peccare mortaliter non restituēdo illud feudum Anglo. At si superior eius fuisset, potuisset cognoscere aliquo modo de hac causa, etiam quatenus erat feudalis, etiam ordinarie. Quoniā cum inter Dominum, & subditum est contentio de feudo, non cognoscit dominus: sed ordinatius, si non sunt pares curiæ cap. 1. de cōtrouers. feudi apud pares curiæ, & c. Imperialem §. fin. de prohi. feud. alien. per Freder. vbi gl. recepta: Imo & si sint pares curiæ, si tamē illi sint suspecti, ordinarius cognoscit, secundum Bal. in d. §. fin. & Præpo. in c. 1. nu. 2. de inuestitur. in marit. facta: Cum igitur Innoc. II. pæsupponat hic nullo alio modo, quam ratione peccati posse cognoscere de hac causa, clare præsupponit, nullo modo esse suum ordinarium.

II. Facit, quod August. in cap. Quo iure 8. dist. iura humana ideo ait iura temporalium Imperatorū esse. Quia Deus per Imperatores, & rectores seculi ipsa iura humana distribuit humano generi. Audis, non Papam, sed Deum per Imperatores iura humana humano generi distribuere. Neque aliud sentit Gregor. Nazianzen. in cap. Suscipitis 10. dist. Cyprianus item relatus in
23 cap. Quoniā ead. distin. sic loquitur: Mediator Dei, & hominū † homo Christus Iesus sic vtriusque potestatis officia discreuit, vt Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerēt: & rursus pontifices pro temporaliū tantummodo cursu, Imperatorum legibus vterentur. Audis, Christum discreuisse vtriusque potestatis officia: Audis, Papam egere Imperatore quoad bona temporalia. Audiamus nunc Nicolaum idem repetentem in cap. Cum ad verum 96. distin. & addentem: Postquam ad verum idest Christum ventū fuit, nec Imperatores iura pontificis arripuisse: nec pontifices iura Imperatorum vsurpasse. An non clare distinguit vtriusque iura?

III. Facit, quod Gelasius Papa ita Imperatorem alloquitur in c. Duo sunt 96. distin. Duo sunt quippe Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur, authoritas sacra pontificum, & regalis potestas, Audis verbum,
24 duo. Adde, † quod ex c. Constantinus eiusdem 96. d. iuncto c. Fundamenta de electi. lib. 6. & c. Futurā 12. q. 1. colligitur, per donationē Canstantini conuenire Papæ supremam in vrbe Roma laicam iurisdictionem, & non ex suo summo pontificatu. Omitto cap. Nos si incompetenter §. Sed notandum 7. q. 1. qui non solitus in hoc allegari habet, duas esse personas, quibus mundus iste regitur,

regalem

regalem scilicet & sacerdotalem. Et sicut reges præsunt in causis seculi Ita sacerdotes in causis Dei. Et paulopost habet, quod sicut Ozias à domino percussus est: quia sacerdotũ officia vsurpare non licuit: sic sacerdotibus, & prophetis regũ officia vsurpare non licuit. Quid clarius potuit dici in huius partis confirmationem?

IIII. Facit, quod Ambrosius in cap. Conuenior 23.q.8. dixit, ad Imperatores, palatia: ad sacerdotes, pertinere ecclesias. Et Innoc. III. in cap. Solitæ de
25 maior. † & obed. Papam Soli, & Imperatorẽ Lunæ confert: sed Luna non fuit per Solem facta, nec à Sole dependet: immo in diuerso defertur in cœlo. Quia defertur in primo, cum tamen Sol deferatur in quarto: Ergo nec imperator fit à Papa, nec dependet ab eo.

V. Quod Honorius III. in cap. Tuã de ordi. cogni. præsupponit, se quidem idoneum iudicẽ ad cognoscendũ de natalibus reginæ Cypri: ad cognoscẽdum vero de successione, non ipsum, sed regem Francorum existere competentem. Et Alexand. III. in cap. Causam, quæ 2. qui fil. sunt leg. respondit, ad regem, & non ad ecclesiã pertinere de possessionibus cognoscere. Et addidit, Ne videamur detrahere iuri regis Anglorum, qui ipsarum iudiciũ ad se asserit pertinere. Audis iurisdictionẽ aliquam esse, quæ ad regẽ Anglorũ, & non ad Papam pertinet. Idem Alexãd. in cap. Si duobus §. Denique de appella. declarat, extra terras ecclesiæ, nõ posse ad ipsum appellari à iudice ciuili nulla inter supremã, & inferiorẽ, facta differentia. Quin & glo. singul. in c. Quoniam d. 10. tenet ab Imperatore ad Papã non posse appellari. Quod totus seruat Christianismus.

VI. Faciunt multa, quorum prætereo inductionem, scilicet cap. Quæsitum 23.q.4. & c. Princeps, & c. Regum 23.q.5. & c. Celebritatem de conceerat. d. 1.
26 Referam tamen Extrauag. Meruit. de priuileg. per quam † Clem. 5. in gratiam regni & regis Francorum declarauit, nullum eis fieri præiudiciũ per Extrauag. illam: Vnã sanctã de maior. supra in vltimo fundamento alterius partis relatã.

VII. Idẽ probatur ratione Cæsarea, qua Imperator dominus dicitur mũdi l. Deprecatio ff. ad l. Rhod. de iactu. l. Bene à Zenone C. de quadr. prescription. l. 2. §. penultim. C. de iureiur. propter calu. dand. l. 1. §. Et cum lex. C. de rei. vxor. Non est igitur Papa dominus mundi: cum duo insolidũ nequeant esse domini
27 l. Si vt certo §. Si duobus ff. commoda. Adde, quod † Papa Iohannes scribens Iustiniano præposuit nomen illius suo: cum tamen Iustinianus scribens Papæ contra fecerit, vt habetur in inscriptionibus l. Inter claras, & legis seqũetis C. de summa Trinit. Quod nõ videtur fuisse facturus Papa Ioh. si superior fuisset Imperatore in omnibus, tam tẽporalibus, quam spiritualibus: quia indiscreta videri potuit illa modestia arg. cap. Cum humilitatis causa mentiris, si antea non eras peccator, mentiendo efficeris 22.q.2.

VIII. Facit, quod Cæsar in l. 1. C. de veter. iur. enu. ait, Imperium traditum esse à cœlesti maiestate Imperatori. Idem in princi. Auth. quomodo oporteat
28 episcopus coll. 1. testatur, † maxima dona Dei à superna clemẽtia donata esse, sacerdotiũ, & Imperium. Illud quidem diuinis ministrans: Hoc autẽ humanis præsidens. Et vtraque ab vno eodemque principio procedentia, humanã exornare vitam. Quid clarius dici potuit? Audis, vtrunque donum à superna clementia collatum. Audis, vtrunque ex vno eodemque principio manare: Non

igitur alterum ab altero. Idem in Authen. de non alienan. § .Sancimus coll. 2. dixit, Imperium à ſacerdotio parum differre: Quod nequit intelligi quoad dignitatem & perfectionem: cum tanto ſit Imperio ſacerdotium ſublimius, quanto aurum plumbo c. Duo ſunt 96.d. Ergo intelligendũ eſt quoad originẽ, eo quod vtrumq; manat à Deo immediate. Quod eſt propoſitio noſtra. Idem in Authen. de inſtrument. fide & caut. §. Quia igitur coll. 6. dicit, Imperium à Deo de cœlo inſtitutum: Suprema ergo poteſtas laica non naſcitur ex eccleſ. nec penes eccleſiæ principem eſt.

IX. Facit id, quod refert Albe. in l. Bene à Zenone C. de quadri. preſcri. n. 16.
29 ſcilicet † Ludouicum à Bauaria cum electoribus condidiſſe legem quandã, relatã ab ipſo ibi ad verbũ, quę declarabat poteſtatẽ Imperatoriã eſſe immediate à Deo: & incurrere crimen læſæ maieſtatis, quicunq; diceret electũ in Imperatorem ante coronationem non eſſe verum Imperatorem, vel non poſſe adminiſtrare Imperium. Quam legem Albericus ait iuſtam viſam fuiſſe tunc
30 multis prælatis, & eruditis viris Romæ, vbi tũc ipſe agebat: Facit, & epiſtola † Philippi regis Francorum cognomento Pulchri ad Bonifacium VIII. conditorem prædictæ extrauag. Vnam ſanctam, qua indignabundus adeo, vt nec ab iniuriis ſibi temperet, negat Franciam, eiuſque regem in temporalibus ſubiici Papæ. Quod & ſatis innuit prædicta extrauagans: Meruit de priuileg. allegata
31 in argument. præcedenti. Facit, quod † omnes Hiſpaniæ reges, qui ſe credunt nemini ſubiacere in tẽporalibus, iuxta glo. multis ſing. in c. Adrianus 63. diſtin. quæ tamen habet ſimilẽ in cap. Et ſi neceſſe de donat. inter vir & vxor. eo ſunt animo, vt prius ſuam, ſuorumque vitã cum morte cõmutent, quam ſe fateãtur ſubiectos, & (vt cum vulgo loquar) vaſallos Papæ in temporalibus. Quis enim eorum ferat ſubditũ ſuum à ſeipſo ad Papam appellãtem? Quis eorum pareat Papæ iubenti, ne in illa, vel illa cauſa prophana cognoſcat? Quis eius legitimationẽ quoad ſucceſſionẽ tẽporalẽ in ſuis regnis recipiat? Quis legibus eius cõtrariis ſuis, extra ſpiritualẽ materiã pareat? Qui etiã horũ regnicolæ audiant æquo animo ſuos reges ſubeſſe Papæ in tẽporalibus? At vel oportet diſcedere ab opinione cõmuni, vel fateri: & reges & eorũ ſubditos perſeuerare in peccato mortali, & cõfeſſarios eorũ non poſſe illos abſoluere, citra ſacrilegij crimen. Cum igitur hoc non ſit concedendũ, concluditur opinio cõmunis falſa.

X. ſacris litteris, ſiue iure diuino ſupernaturali, hoc ipſum demonſtratur.
32 Nam † Saul rex primus Hebręorũ à Deo fuit electus & factus, nõ à ſacerdote: licet per ſacerdotẽ illa electio fuit publicata, & vnctio miniſterialiter celebrata 1. Regũ 10. c. Quod habet, Samuelẽ dixiſſe Sauli: Vnxit te Deus ſuper hæreditatem ſuam & iterũ: Vnxit te Deus in principẽ & paulo inferius: Certe videtis quem elegit dominus. Dauid item ſecundus Hebræorũ Rex non fuit electus à Samuele: ſed à Deo 1. Reg. 16.

33 XI. Etiam ſacris litteris probatur, eo quod nunquã in eis legitur † Saulem, vel Dauidẽ, vel vllum alium Hebræorũ Regem ſubiacuiſſe quoad temporalia ſacerdotibus, nec ei obediſſe in illis, ſaltem qua parte ſacerdotes erãt, quamuis qua parte nuncij erãt Dei, obedire tenerẽtur: ſed illud non erat obedire ſacerdotibus: ſed Deo, arg. c. Cũ aliquibus de reſcript. li. 6. c. Hi, qui de præb. eod. li. l. Qui autẽ §. fin. cum l. ſequenti ff. de cõſtit. pecu. per quã ſingulariter probatur,

etiam directam actionem quæri alicui, per liberam personam, quando illa interuenit vt nuncius. Imo in c. Nos si incompetenter. §. Sed notandum. habetur
34 † singulariter, Dauidem prefuisse sacerdotibus in causis secularibus: subiacuisse verò illis in causis Dei, & 3. Reg. 1. Propheta Nathan appellat Dauidem dominum suum, per illa verba: Domine mi Rex, & per illa: à domino meo Rege: & per ea: mihi nō indicasti seruo tuo. Et Reges superiores fuisse sacerdotibus, fatetur etiam Tho. de reg. princip. lib. 1. c. 14. vers. Quia igitur. Vnde 3. Reg. c. 2. Salomon in regni sui principio, dum adhuc esset iustus, Abiathar sacerdotem deiecit à sacerdotio: Ergo superior eo erat, argum. c. Cum ex iniūcto. de hæret. c. Cum inferior de maior. & c. inferior. 21. distinct.

XII. Facit, quod etiam in Euangelio seruator noster iubet reddi ea, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: quæ sunt Dei, Deo. Matth. 22. cap. Conuenior. 23. q. 8. Imo quod maius est, tributum soluit illi pro se, & pro Petro, Matth. 17. & c. Tributum. 23. quæst. 8.

XIII. Facit, quod illa duo luminaria totius orbis Christiani Petrus & Paulus Apostolorum principes, quibus hic dies sacer est, id manifeste videntur docuisse. Petrus quidem in 1. Epistola. c. 2. qui relatus in c. Solitę de maiorit. & obedien. iubet omnibus Christianis, obedire Regibus, etiam ethnicis, quales tunc omnes erant. Paulus vero ad Rom. 13. & ad Tit. 3. relatus in c. Conuenior 23. q. 8. & in c. 2. de censib. pręcipit, vt omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit. Quos constat non cœpisse quicquam à Petro, quippe qui essent ethnici: sed à Deo ipso, vel à populis, qui eam ab eo acceperunt, iuxta illud: Omnis potestas à Deo est, ad Rom. 13. Idem item Paulus relatus in c. 1. ne cler. vel mon. ait 1. ad Tim. 2. Nemo militās Deo implicat se negotiis sæcularibus: Qui vero maxime militare Deo debet, Papa est. c. Si Papa. 40. dist. Ergo non debet esse penes eum potestas, saltem summa omnium sæcularium: Nec ergo laica totius vniuersi potestas.

XIIII. Ratione naturali idipsum ostenditur, eo quod illa suadet, singula officia singulis esse committenda personis. c. 1. 89. dist. c. Cum singula. de præb. lib. 6. l. Nemo. C. de adsess. & l. Consulta. C. de testa. Et ideo excepta necessitate, nemo debet esse carnalis simul & spiritualis pater eiusdem cap. Ad limina.
35 30. q. 1. † Nec Comes Palatinus proprium legitimat filium, secundum gloss. singularem. cap. Per venerabilem verb. regi. qui filij sint legit. quam sequitur Ancharr. consil. 320. Primum dubium. 3. dubio. Antho. à Rosellis de legitimat. in c. De causa materiali. n. 12. Ioan. ab Anna. cōsil. 29. Visa Imperiali: dubio. 3. quamuis contra tenuerit Bal. in l. Si consul. 4. q. ff. de adopt. & Bologninus in additio.
36 consilij præfati Ioannis. † At monarchia spiritualis, siue summum sacerdotiū, & summum imperium, siue secularis monarchia: duo sunt munera distincta, & non quomodocunque: sed vt aurum, & plumbum. cap. Duo sunt. 96. d. Imo, & vt duo luminaria diuersis præsidentia. c. Solitæ. de maiori. Et vt duo dona maxima Dei, Authen. quomodo oporteat episcopos, collat. 2. in princi. Ergo non sunt committenda vni, aut certe melius committuntur duobus. At Dei opera sunt perfectissima, Deut. 32. Ergo illa duo non vni: sed duobus fuere à Christo summo Deo commissa.

XV. Facit illud ab hac eadem naturali ratione manans: Qui ad vtrunque

festinat neutrum bene peragit.l.Nemo.C.de assess. Et illud: Pluribus intentus minor est ad singula sensus: Et illud: Psalterium cum cithara male concordat, cap.Quod à te,cap.Diuersis fallaciis.de cleri.coniugat.

XVI. Facit ratio canonica mixta naturali,ob quam in c.Te quidem.11.q.1.
37 † Petrus sic alloquitur Clementem destinatum Papam:Oportet summo te studio niti, Clemēs, vt omnes vitæ huius occupationes abiicias ne fideiussor existas, nec aduocatus fias, neue in vlla alia occupatione mundialis officij prorsus inueniaris, ne præfocatus præsentibus hominum curis, non possis verbo Dei vacare.In quibus verbis pondero primo illud, omnes vitæ huius occupationes,per quas certum est intelligi seculares. II. Illud,ne fideiussor existas. III.Illud,ne in vlla prorsus. IIII.Illud,ne præfocatus præsentibus hominum curis.V.Illud,non possis verbo Dei vacare.Constat enim,& id quidem palam, eum,qui summam,præsertim omnium Christianorum,potestatem laicam habet, non posse præcepta hæc seruare: Ergo videntur hæc duo munera secum pugnare,vt quidam male dixerunt, aut certe magis conuenire, vt illa diuersæ subeant personæ.Quod subiicit ille canon in illis verbis:Hæc verò opera quæ tibi minus congruere diximus, exhibeant sibi inuicem vacantes laici. Audis
38 minus congruere?Adde,† quod Romulus Romanorum ille rex primus legem naturæ solam doctus, instituit sacra, & qui illa peragerent sacerdotes à se distinctos,Marco Varrone,Dyonisio Halicarnasseo,& Anton.Coccio testibus. prospiciens vir prudens se non posse Imperio simul,& sacerdotio facere satis, & quod post illum ea in melius reformauit eius successor Numa Pompilius
39 solam item legem naturæ doctus. Sed & † Moyses Hebræorū dux ille primus, & optimus, ratus etiam non posse ab vno temporalia, & sacra omnia iuste curari,Aaroni hæc,illa sibi curanda partitus est.

Postremo,vt finiamus in ratione pontificia, à qua etiam incepimus, facit, & neruose quidem cap. Per venerabilem, qui fil.sint leg. primo,quatenus de rege Francorum ait, neminem eum superiorem in tēporalibus recognoscere. Quod certè non dixisset,si ipsemet,qui dicebat,fuisset illius superior in illis.

Secundo facit,quatenus de rege ipso verba illa subdit, nostræ iurisdictioni subiicere se potuit. Nonne aperte indicat eum non esse iurisdictionis Papæ quoad temporalia,sine subiectione voluntaria?Audis enim,potuit,& non debuit. Tertio facit,quatenus probat,regem Franciæ, posse legitimare subditos suos quoad temporalia,sine vllius cōsensu.Quod facere non posset, si Papam recognosceret superiorem:vt etiam ipsemet Papa ibidem palam probat.

Hæc Sunt,amplissima,& ornatissima concio alia pedamenta, quibus, veluti sublimibus erecta columnis suprema potestas laica,in cœlum vsque suum caput extollit,& se Ioue illo summo natam sibi persuadet,ac gloriatur: Quod iure facere posse affirmat Ioannes Theutho. vir vndequaque doctissimus in scholiis.cap.Quoniam.10.dist.& sentit in cap.1.22.distin.& in cap.Cum ad verum 96.dist.Franciscus item à Zabarellis Cardinal.Floren.in præsenti,& Bal. in rub.digestorum,col.2.parum memor Bar.contrarium tenentis,dixit omnes legistas tenere pro maxima, Imperatorem Romanorum neminem habere in temporalibus superiorem.Idem Ioannes Parisiensis theologus ordinis prædicatorum doctor antiquus in lib.de potestate Papali,& Imperiali,quem sequitur

tur Albe.in l.Cunctos.num.9.& 20.C.de ſumma Trin. & in l. Bene à Zenone. C.de quadri.præſcript.nu.16. Hoc idem ſentit Coſmas in proœmio pragmat. ſanctio.Galli.Idem Gulielmus Ocã, & eius protector Iacobus, in libris de poteſtat.Papæ.Idem Ioannes cognomento Maior.in 4.diſt.24.q.3. & ſuper Matthæum,c.16.Idem Antonius à Roſellis de poteſt.Imperat.col.15.

Eidem etiam ipſe adhæreo, & per prædicta, poſteaque dicenda credo primo, non eſſe tenendum cum his, qui dicunt, poteſtatem ſupremam laicam omnium regum,non ſolum habitu: ſed etiam actu eſſe penes Papam. Neque cum Communi noſtrorum,ſupremam poteſtatem laicam eſſe ſaltem in habitu penes Papam. Neque cum aliis affirmãtibus,poteſtatem laicam ſupremam adeo repugnare ſupremæ eccleſiaſticæ, vt ambæ ſimul in vna & eadem perſona concurrere nequeant. Neque cum aliis, qui dicunt, eccleſiaſticam nullatenus extendi ad temporalia. Neq; cum his,qui affirmant, duas prædictas eaſdemque ſummas poteſtates, eccleſiaſticam nempe: ac laicam, non poſſe concurrere in eadem perſona. Imo affirmamus etiam nunc & iuſte concurrere in Pontificibus Romanis, qui qua parte ſunt Pontifices ſummi, ſummam eccleſiaſticam habent, qua vero ſunt Reges ſupremi vrbis Romæ, ac multarum aliarum terrarum donatione Conſtantini, Caroli magni, & aliorum Imperatorum,ſummam laicãm habent in eiſdem terris.Credimus autem id,quod notabile hoc noſtrum tertium habet, ſcilicet Romanum Pontificem, quatenus ſolum eſt Romanus Pontifex,& vicarius Chriſti ſummus:ſed nudus ab omnibus priuilegiis, & donariis humanis:nullam habere poteſtatem laicam,neque ſummam, neque mediam, neque infimam, neque actu,neque habitu, habere vero id, quod noſtra con cluſio affixa valuis habet, ſcilicet poteſtatem eccleſiaſticam noue à Chriſto ſeruatore noſtro inſtitutam,qualis nunquam ante illius inſtitutionem in orbe fuit. Quæque eſt ſpecies poteſtatis diſtincta à laica, & longe nobilior ea: vt aurum eſt ſpecies metalli diſtincta à ſpecie plumbi, & nobilior ea. Quæque directe ſolũ amplectitur ſupernaturalia:indirecte vero eatenus naturalia, quatenus ſunt neceſſaria ad conſequutionem finis ſupernaturalis,ob quem ſunt inſtituta.

Ex qua reſolutione & argumentis pro vtraque parte ſupra formatis dico, & infero primum, errare Bart.in l.1.§.Præſides.ff.de requiren.reis.dum ſignificare videtur hæreticam eſſe quam elegimus,opinionem,& ob id quaſi damnatum fuiſſe Dantem Florentinum poetam celeberrimum, & qui eam affirmant hæreticos. Tum,quia hæreſis eſt dogma peruerſum fidei Chriſtianæ contrarium: iuxta cap.Hæc eſt fides.24.quæſt.1.& gloſſ.fin.eandemque memorabilem Clement.1.de hæret. quam commendat Panorm.in tractatu de concilio Baſilien.in 2.dubio. Hæc autem opinio licet falſa eſſet: non eſſet tamen eiuſmodi. Tum quia eius contradictoria neque ſacris literis continetur, neque ab eccleſia determinata eſt. Tum quia non eſt hæreticus, qui hæreſim ſine pertinacia tenet,Cle.1.iuncta gl.in verb.pertinaciter.de vſuris,&Cle.1.§.Porro.iun
40 cta gloſſ.verb.pertinacia,de ſumma Trinita.† Pertinaciter vero is aliquid tenet,qui adeo affirmat impudenter,vt ſit irreuocabilis,indocilis,& obſtinatus, ſecundum gl.in dicto §.Porro. Vel certe qui nõ credit illud,quod ſcit eſſe fidei Chriſtianæ, vt præclare declarat Tho.à Vio 2.Sec.q.11.art.2.Vel, vt ipſe addo, quod

quod esse fidei debet scire. Quales non sunt, qui hanc opinionem tenent, vel tenuerunt. Quippe qui parati sunt & fuerunt corrigi, nec sciunt, vel scire debuerunt, id esse contra fidem catholicam. Tum, quia Parisiẽsis schola nullatenus esset passa, vt sui doctores hanc partem libellis editis defenderent, si putassent illam hæreticam. Quod tamẽ non solum passa est, & patitur quotidie: sed etiam videtur eam comprobare. Neque putet aliquis idem, quod Bart. tenere Durandum de iuris. eccle. q. 1. col. parua. 19. Quoniam licet id videri posset negligentius eum legenti: tamen longe aliud ait. vt in 6. notab. dicam.

43 II. Errare Ant. à Rosell. vbi supra fol. 7. col. 4. quatenus ait, † hæreticũ esse, & insanum tenere communem opinionem cõtrariam nostri notabilis, & hoc peius errat quam Barthol. meo iudicio: quod multo magis, quam ille affirmat. Nam & asseuerat illud, quod ille non facit. Is error eisdem fere fundamentis, quibus præcedens confutari potest.

III. Errat, vt pace eius loquar, prædictus Hieronymus Balbus. cum in pag. 26. prædicti lib. de coronatio. ait leges in hac conclusione sibi vbique constare: canones vero diuersis, & inter se male cohærentibus sententiis conflictari.

44 † Tum quia nulla est inter canones non abrogatos contrarietas, iuxta procemium Gregorianum. Tum, quia fidem abrogat Romanorum pontifi. decretis contra cap. Si Romanorum, 19. distin. Quanquam fateor, non esse accipienda illa, veluti scripturas sacras, quicquid legatur in cap. In canonicis. ead. distinct. Quoniam fragmentum illud corrupte desumpsit Gratianus, vt videre est in Archetypo apud August. lib. 2. de doctrina Christiana. cap. 8. Quod latius monuimus cum illud cap. Salmanticæ interpretaremur. Nec obstant ea, quæ Hieron. mouere potuerunt. Nam Deo duce, belle nos conciliabimus canones, qui illi videntur compugnare.

IIII. Errare eundem Hieron. in ead. pag. 26. quatenus ait nec ius canonicum, nec ciuile satis virium, vel firmitatis habere ad dirimendam hanc quæstionem, eo quod non est credendum plus voci mortuæ, quam viuæ. l. In exercendis. C. de fid. instru. & quod Papa, & Imperator, qui hodie viuunt, non admitterentur testes in hoc negocio, ne in sua causa testificarẽtur, contra. l. Nullus. ff. de testib. Ergo nec voces mortuæ prædecessorum suorum admittendæ
45 sunt. † Hæc enim sententia vtcunque toleraretur quoad ius ciuile, & ipsius authores, iuxta ea, quæ notat Oldradus consil. 69. col. 3. Quo ad sacros tamen canones, eorumq; authores minus mihi videtur modesta. Quoniam primo, principalis fidei declarandæ potestas penes Roma. pontifi. est, secundum Hieron. in cap. Hæc est fides. & c. Quoniam vetus oriens. 24. q. 1. Deinde quod Innocentius IIII. quo, ipso Hieronymo teste, pag. 18. nemo syncerius incorruptiusque sacrorum canonum fontes reserauit, in cap. Licet ex suscepto. de foro compet. pronunciauit, temerarium eum, qui negaret adhibendam esse in his fidem sacris canonibus. Postremo meminisse debuerat se ordinis esse Dominicani & Thomam Dominicanorum ducem, cuius doctrinam in cœlum vsque non in-
46 iuria extollit ipse, in illa esse opinione. 2. Secun. quæst. 11. art. 2. vt putet Papam qua parte Papa est, in his, quæ fidei sunt, errare non posse. Quod diligenter annotauit ibi Tho. à Vio, reprobans per hoc Panor. qui in cap. Significasti. de electio. dicebat, dictum vnius priuati, præferendum esse dicto Papæ, si efficaci

niteretur

niteretur ratione. Thomam etiam sequitur Diuus Antoni. III. parte titul.22. c.6.§.18. At cõstat omnes canones vniuersales editos fuisse à Romanis Pontifi. quatenus sunt vel fuerunt Papæ, vel eorum authoritate: Ergo secundũ opinionem Thomæ non potuerũt Romani Pontifi. in hoc errare. Neque secundum aliam, tam facile, vt ipse innuit. Adde quod virum episcopum, & alioqui perdoctum non debuerunt mouere illa fragilia, imo falsa fundamenta. Nam se-
47 cundum receptiorem sententiam, licet † Papæ, & cuilibet alij principi non agnoscenti superiorem in sua propria causa, siue patrimonij, siue delicti ius dicere cap. Cum venissent de iudi. vbi glo. Panor. & alij, quos citauimus ibi post Dec.nu.5. & l.Proxime ff.de his, quæ in test.del. Vbi Barto. & alij. Quanto
48 magis in causa suarum dignitatum † in qua etiam inferior, nisi alias recusetur, iudex est competens, iuxta glo. celebrem cap. Siquis erga 2. q.7. communiter receptam in d.cap. Cum venissent per Panor. & alios, quos retulimus ibi post Dec.nu.6. & Iason in l. Qui iurisdictioni col.1. & 3.ff.de iuris. omni. Licet item etiam inferioribus prælatis regulariter testificari in causis suarum ecclesiarum cap. Insuper vbi Panor. notabil. primo annotauit, & dilatat Felin. in princi. cap. Cum nuncius, eodem tit. post Inno.

49 V. Errare etiam eund. Hierony. cum in pag.28. plus satis extollens † nunquam satis laudatum Thom. neminem ait, sine hæreseos suspicione dissentire posse ab eo, motus (vt suspicor,) eo quod eius doctrina probata est authoritate Apostolica, contenta in literis, quæ asseruantur apud clarissimã, aut clarissimæ proximam Galliarum vrbem Tholosam, in dominicanorum cœnobio longe religiosissimo, vbi eius corpus decore sepultum nos quoque frequentissime, atque libẽtissime adorauimus. Sed non solũ id generaliter, vt ab illo asseritur, est falsum: sed etiam, vt specialiter cõclusioni nostræ applicatur. Primum quidem, quia Parisiens. facultas determinauit, non ita esse Thomæ doctrinam à Rom. ponti. probatã, vt omnia in ea cõtenta credi oporteat esse vera, propter multa, quæ in hoc allegat neruosissima, quæ in hunc locum ideo non trãsfero, quod passim habeãtur impressa inter errores, qui circunferuntur excussi cum textu Magistri sententiarum titu. vlt. c.3. Per quæ probantur, aliqua reperiri in illius doctrina sibi mutuo compugnantia: alia esse proprietate sermonis falsa, & omni potentiæ diuinæ cõtraria: nonnulla vero à Sede Apostolica cõtrariis factis saltẽ explosa, quale est illud, quod dixit 2.2.q.88.art.1. scilicet ob nullam causam Papam posse dispensare cum monacho iam professo, vt cõtrahat ma-
50 trimonium. † Contra quod multi Papæ dispensarũt, & cuius contrariũ etiam ab eius scholæ viris tenetur, vt videre est apud Caiet. in eod. art.11. & Diuum Anto. complures alios citãtem in 3. parte tit.22.c.7. versicul. Duodecimus. A quo etiam recedunt Ioh. Andr. & omnes nostri sequuti gl. in c. Cum ad monast. de stat. monachor. & Ioh. Andr. cum Perusi. in mercuriali c. Semel Deo de regul. iur. lib.6. Et Palu. in 4. distinct.33. quæst.5. col.11. versi. pro conclusione, cui plerique omnes ibidem consentiunt.

Secundo probatur, falsum hoc huius Hierony. dictum, per cap. Ego solis, & per cap. Noli meis 9. distinct. quibus testatur Augustinus: Nec sibi, nec vlli alij quantalibet sanctitate, quantalibet doctrina polleat necessario credendũ, nisi quatenus literis authenticis, vel ratione probat necessaria.

Tertio facit, quod per ista, quæ nunc allegabam Diuus Anto.1.part.titul.17. c.8.§.8.& vterque Cardi.cum Archid.& Domi.in d.cap.dixerunt: Licet sentire aliter, quam sancti patres dixerũt in his, quæ nondũ sunt ab ecclesia determinata, in quorũ numero ponit paulo post in eod.§. Antoninus ipsum, de quo loquimur, Thomam. Cui cum primi diuorũ modesto, sat scio, nimias, & superstitiosas laudes minime placituras. Non obstat, quod ipsius doctrina probata
51 sit præallegato illo diplomate. † Quia non est probata, vt vsquequaque vera: sed vt vtilis ecclesiæ, iuxta declarationem prædictæ facultatis, & vt multorum aliorum sanctorũ opera approbãtur in c. Sacrosancta 15.dist. in quibus tamen reperiũtur nõnulli errores. Qualis est ille Cypria. Quod baptizatus ab hæretico non recipit verum baptisma. Qui damnatus fuit, vt habetur in cap. Præter col.fin.32.distin.

52 VI. Errare † Bal.in l.1.col.1.C.de summa Trinit.quatenus ait, Imperatorem esse vniuersalem omnium Christianorũ dominum, & ecclesiam iuris esse Imperij. Quia Imperator ab ecclesia suscipit insignia, & ecclesia non generat, sed cõseruat Imperium. Errat inquam, eo quod multi sunt Christiani, ad quorum vsque terras nunquam se protendit Imperium Romanum. Quandoquidẽ nec Scythia, nec Sarmatia, nec vltra Euphratem vniuersus oriens illi vnquam pa-
53 ruit. † Quod etiã doctissimus, & nedum vtriusque iuris: sed etiam historiæ ca-
54 lentissimus Andreas Alciat. dixit in ead.l.col.1. †. Neque India, quæ hodie Lusitano paret Imperio, paruit vnquam Romano. Tum, quia ratio Baldi potius probat contrariũ, quam propositum, Tum quia cõtra Bald. est cap. Conuenior 23. quæst. 8. quatenus habet ad Imperatores palatia pertinere: ad sacerdotes ecclesias. Tum, quia laicis, quamuis religiosis non est data facultas vlla imperandi quicquam, in ecclesiasticis, imo necessitas manet eos obsequendi cap. Bene quidem 96. distin. & cap. Ecclesia de constit. vbi Panor. receptus ab aliis extendit hoc ad reges, & Imperatores, pro quo tex. in specie optimus in cap. Tua de decimis.

VII. Errat † in hac materia idem Baldus in rubrica digesti veteris col. 2.
55 cum ait, Romanum pontifi. re, & nomine maiorem Cæsare secundum quid: contra vero Cæsarem simpliciter maiorem esse, quam Papam. Quia (inquit) Cæsar Imperat iure in vniuersa ditione, quæ ascendentẽ videt, & descendentẽ solem, & quæ est ex vtroque latere, scilicet meridie, & septentrione. O temeritatem tanto viro indignam. O posterorum, qui hoc non reprehenderunt, oscitantiam. Nonne maior est qui melioribus præest [a]? Nonne Papa saltem spiritualibus omnibus omniũ cõsensu præfectus est [b]? At spiritualia meliora, & maiora sunt temporalibus [c]. Nonne maior est qui benedicit quam qui benedicitur [d]? Non longius latiusque patet Imperium Papæ, quam Imperatoris [e]? Non certũ est quem ille allegat §. [f] non probare id, quod ille ait, sed tantum Cæsarẽ Imperare his omnibus, qui sceptris eius obediũt in ditione, quę solem videt oriẽtem? &c. Nonne Papa Sol quidam est, & Imperator Luna quædam [g]? Et papatus, siue vicariatus ille summa Dei summus, tãto est altior Imperio, quanto plumbo aurum [h]. Nonne à Constãtino vsque ad translationẽ imperij, Constantinopolitanus imperator subiacuit Papæ [i]? Et à translato Imperio ad Germanos in hunc vsque diem Papæ pedes exosculantur Imperatores prostrati

a *Auth.de defens c.§. Nos igitur col.1.*
b *c.Cuncta 9. q.3.*
c *c. Illud de maior.*
d *Ad Heb.7. & c.Denique 21.d.*
e *Inno.in c.1. de consti.*
f *Auth.vt omnes ob.d.in d.§. Hac considerãtes. coll. 5.*
g *Solita de maior.*
h *c.Duo sunt 96.distin.*
i *Late Tho.li. 1.de reg.princ.*

ſtrati [k] ? Nonne cum crimina hoc exegerint Imperatorem Papa deponit [l], & habet iuriſdictionem ſaltem ſpiritualẽ in eum [m] ? Nonne Imperator eſt filius eccleſiæ, cui tamen præeſt Papa [n] ? Vnde ergo iſta vox Balde: Imperator ſimpliciter maior eſt Papa, quanquam ſecundũ quid Papa eſt maior Imperatore? Abſit hoc, abſit ab ore tuo Chriſtiano. Quin potius, & prorſus cõtra παλινῴδει, ſiue recanta: Papa ſimpliciter maior eſt quocunque Imperatore, quocunque
56 rege, † Quanquam ſecũdum quid, & quoad aliqua Imperatores, & reges ma-
57 iores ſunt ipſo. Nec mirũ. † Nam vno ſaltem Chriſto excepto nemo eſt adeo felix, nec adeo diuorum munere diues, qui non poſſit iuſte arbitrari, & credere in quolibet alio, quamlibet abiecto eſſe aliquid diuini muneris, quo præcellat ipſum, & ratione cuius non poſſit eum ſibi arbitrari ſuperiorẽ: vt in materia modeſtiæ modeſtiſſimus ipſe Tho. definit vtiliſſime 2.2. quæſt. 16. art. 3. ad 2. ita interpretans illud ad Philipp. 2. In humilitate ſuperiores ſibi inuicẽ arbitrãtes.

58 VIII. Errare videri † Aluarum Pelagium virum alioqui authoritatis apud eruditos non contemnendæ, in libro de planctu eccleſiæ lib. 1. art. 13. qui in noſtra materia poteſtatem Papæ ampliãs ait in littera d. idololatras, & paganos nullam vnquam habuiſſe iuriſdictionem: & ideo regna illorum omnia pertinere ad eccleſiam Chriſtianam, & per conſequutionem ad Papam, qui præfectus eſt illi. Mouetur per illud Sapient. 10. Iuſti tulerunt ſpolia impiorũ ſatis relatum in cap. Quo iure 8. diſtinct. & in cap. Si de rebus 3. quæſt. 7. quatenus habet. Labores Impiorum à iuſtis edendos. Mouetur, & illo Matthæi 21. & Eccleſ. 19. A gente in gentẽ regnum trãsferetur propter iniuſticias. Qui error in cauſa forte fuit, vt multi noſtra ætate in orbe nouo ſuis dominiis ſint ſpoliati.

Sed hæc concluſio periculoſa videtur. Primum quidẽ, quod nullo iure probatur. Deinde, quod ex illa, & eius fundamẽtis infertur, per peccatum mortale
59 ipſo iure perdi dominium. † Quod error eſt Armachani in defenſorio pacis, quem meminit & reprobat Ioh. Maior in 2. Senten. d. 42. & Iacobus in 4. diſt. 15. quæſt. 2. col. 10. Quodque multis ſacræ ſcripturæ locis poſſet confutari & dam-
60 natur in concil. Conſtan. Ad hæc, quod dominiũ, & iuriſdictio non fundantur in charitate, vt cõcludunt prædictis: Alioqui Dauid ille regũ excellentiſſimus ipſo iure perdidiſſet regnum, propter peccatum illud celebre adulterij, & homicidij in Vriam cõmiſſi, de quo 2. Regum 10. & in cap. Ille rex de pœnit. diſt. 3. cap. Cum olim 2. de offi. deleg. Adde, quod ſpeciale eſt in crimine læſæ maieſtatis diuinæ, & humanæ, vt quis bona perdat ipſo iure, cap. Quo iure 8. d. & c. Ad abolendam de hæretic. cap. Cum ſecundum, eod. tit. lib. 6. l. Quiſquis C. ad l. Iuliam maieſtat. trãslata in cap. Siquis cum militibus 6. q. 1. Poſtremo hæc eſt contra glo. cap. Si de rebus 22. q. 7. & contra Inno. Iohan. And. & Communẽ in cap. Quod ſuper his de vot. Et cõtra Oldra. & omnia fundamẽta eius in conſil.
61 264. † Qui omnes præſupponunt, dominium rerum naturale ſaltem, & ciuile penes infideles, paganos, & idololatras haberi, quanuis forte à Papa, ſi certis eius ſentẽtiis, & monitis non parent, poſſent illis priuari, de quo poſtea. Quin & ipſemet Aluarus eod. lib. art. 59. col. 19. dixit, gentiles habuiſſe aliqua regna
62 iuſta, & legitima. Non obſtat Hoſtienſ. in d. c. Quod ſuper his col. 4. verſiculo. Mihi videtur. trãſcriptus ab Anto. III. parte tit. 3. cap. 2. col. 5. qui tenuit omnia iura regnorum ſimul & dominia translata fuiſſe in Chriſtum iam inde à con-

k In pontificali de coron. imperat.
l c. Ad Apoſtolicæ de re iu. lib. 1.
m c. Hoc ipſo Nouit.
n c. Si imperator 96. diſt.

ceptione, vel natiuitate ipsius, & eum suo vicario Petro illa omnia cõmisisse.
63 Tum,† quia Christus ita fuit dominus omniũ regnorum mundi, vt tamen nemini auferret, quod ante suũ fuisset, iuxta illud ecclesiæ: Hostis Herodes impie,
64 Christũ venire quid times? Non eripit mortalia qui regna dat cœlestia. Neque obstat l. Si vt certo §. Si duobus ff. comm. Quoniam licet duo nequeant esse æquales domini eiusdem rei, vt habet illa l. possunt tamen esse inæquales ita, vt alter sit altero superior, vt dominus directus, & vtilis, Deus, & homo, & Christus qua parte est homo, & alius homo.

65 IX. Errat item † Anto. à Rossellis vir alioqui gentilitia nobilitate, & eruditione clarus, in sui libri titulo de potestate Imperatoris, & Papæ, de industria,
66 vt videtur; præponens Imperatorẽ Papæ. † Tum, quia digniora sunt præponenda, iuxta glo. illas memorabiles cap. Bene quidẽ 96. d. verb. Mediolanens. & c. Quorundã de electio. lib. 6. verb. Prædicatorũ, & iuxta ea, quæ nos adiecimus non omnino pœnitenda Decio ea de re profunde agenti in cap. Auaritiæ de præb. Tum, quia ipsemet Ant. in eodem lib. fol. 12. col. 4. versicul. vt ora leonum concludam, fatetur, Papam simpliciter maiorem esse Imperatore. Quod nos neruose probauimus supra n. 55. Cum eo tamen nolim cõtendere, qui contenderet, ideo prępostuisse potestatem Imperatoris potestati Papæ, quod hanc illa præcederet tempore, licet non dignitate, vt dicemus infra in corol. sicut Io. Paris. videtur præposuisse in lib. de potestate regia, & Papali.

67 X. Errare videri † eundem Anto. à Rosellis in eod. lib. dum col. 16. & multis sequẽtibus nullũ non mouet lapidẽ, quo probet, Christo seruatori nostro quatenus erat homo, nullam potestatem secularem fuisse, atque ideo neque Petro vllam mãdasse. Contra eum enim sunt omnia illa, quæ allegauimus supra in 8. fundamento prioris, eiusdemque cõmunis opinionis. Et extrauag. Cum inter nõnullos Ioh. 22. de verb. signif. quatenus habet: Hæreticũ esse dicere, Christũ, & apostolos eius nihil habuisse in cõmuni: nec in particulari: & condemnatio Auinione ab Vrbano 4. facta 9. articulorum cõtra illam extrauag. Parisiis defensorũ, quæ habetur inter errores, post 4. lib. Magistri Sentẽtiarum excussos.

68 XI. Errare † item eundẽ Anto. verbis (vt opinor) potius quam mente, cum in eod. lib. col. 5. dixit, imperij iura fuisse populo Romano, antequam Christus
69 esset. Hæc enim conclusio, vt ab illo asseritur, falsa est. Quoniã † Christus ab æterno fuit. Secũda enim Trinitatis persona fuit ab æterno: & Christus est secunda persona Trinitatis: Ergo & Christus fuit ab æterno. Et Tho. vterque 1. parte q. 16. art. 9. non solum asserit, esse falsam illam, Christus incepit esse: sed etiam illã demonstrato Christo: Iste homo incepit esse: iuxta illud ad Hæbreos vltim. Iesus Christus heri, & hodie ipse, & in sæcula. Quod etiam communiter tenetur in 3. lib. sẽten. distinct. 11. vbi Iacobus ait, hãc falsam: Christus aliquãdo non fuit. Et Ioãnes Maior illã: Christus incepit esse: Quãquã vera est illa: Christus nõ fuit ab æterno homo: Et illa: Christus cœpit esse homo. Et illa: Christus quatenus homo nõ fuit ab æterno. In quo sensu crediderim præfatũ Ant. virũ alioqui piũ, intellexisse, Operæpretiũ tamen visum est præmonuisse lectorem.

70 XII. Errat † meo iudicio, idẽ Anto. quatenus eod. lib. col. 24. tenuit, Pilatũ habuisse iurisdictionẽ ordinariã, & potestatẽ legitimam iudicandi Christum.
71 Et fol. 12. col. 3. iterum dixit, † Pilatum Tiberij Cæsaris præsidem potestatem habuisse

habuisse coactiuam super Christum. Quod mihi videtur falsum. Tum, quia
72 † inferior non habet potestatem in superiorem. cap. inferior. 21. distin. & cap. Cum inferior de maior. Etiamsi delinquat in territorio sui inferioris, secundum glos. 3. & sing. cap. 1. de rapto. communiter receptam ibi, & à Pan. & Felin. in cap. Cum inferior. de maior. Quod pulchre probat Ioan. Andr. in mercur. Regul. Cui licet. de reg. iur. lib. 6. At Christus etiam quatenus homo superior erat Tyberio Cæsare, cuius Pilatus erat præses: Ergo. Tum, quia Thom. in illo
73 lib. de regimine princ. lib. 3. c. 8. concludit † Octauianum Augustum Christi vices gessisse in temporalibus, licet ipse id non intelligeret: Sicut, & Cayphas prophetauit, non intelligens se id facere. Non obstat, quod superior volens possit iudicari ab inferiori, si ipsemet consentiat, leg. Est receptum. ff. de iuris. omni. iudi. Quod gloss. sing. ibi extendit etiam ad Imperatorem, & glo. cap. In synodo verb. Apostolicam. 93. dist. & gl. 1. cap. Nemo. 9. q. 3. & in proœm. 6. ver. Seruus, extendunt ad Papam, per c. Nos si incompetẽter. 2. q. 7. Non (inquam) id obstat. Tum, quia non constat de tali Christi consensu, imo vero magis de dissensu: cum Ioan. cap. 19. illi dicenti: Nescis, quia potestatem habeo dimittere te, & crucifigere te? respondit: Non haberes potestatem aduersum me vllam; nisi tibi datum esset desuper: Innuens ipsum non iuridicam: sed quandam permissiuam potestatem habere, iuxta cap. Nec mirum. 26. q. 5. ibi: Omnia, quæ
74 fiunt, aut † Deus iusto iudicio facit, aut fieri permittit. Non enim colligitur ex illis verbis Christum quatenus homo erat consensisse in iurisdictionem Pilati: sed permisisse quatenus Deus, nec repugnasse quatenus homo. Tum, quia non videtur decuisse Christum θεάνθρωπον, siue Deum & hominem, consentire, vt homuncio peccator, & impius potestatem habuisset in illum legitimam vitæ præsertim, & necis. Quia & communis conclusio, cui magis adhæreo, quam Panor. Felin. & alij relati per ipsum sequuntur in cap. Ecclesia. de con-
75 stit. tenent, non decere, neque licere, vt † Roman. Pontif. subiiciat se iudicandum alicui laico contra prædictas glossas, licet eas iure veriores: sed communiter reprobatas asseruerit Decius ibidem.

76 XIII. Errare haud dubie grauiter † eundem Anto. qui in eod. lib. col. 28.
77 asserit, insanum, & hæreticum esse dicere, † quod administratio vniuersalis rerum temporalium, possit esse apud Rom. Pontif. aut apud aliquem alium in sacris ordinibus constitutum. Tum, quia possibile ac verum est id, quod ipse appellat impossibile ac insanum: & adeo quidem verum, & possibile, vt ita sit factum à Constantini donatione in hunc vsque diem, quo tempore summa potestas laica exercita est à Rom. Pontif. summam potestatem ecclesiasticam habente, tam Romæ, quam in aliis multis terris donatis ab eo ecclesiæ cap. Constantinus. 96. distin. & c. Fundamenta de electio. lib. 6. & ca. Futuram. 12. q. 1. ibi: Sedem Imperialem reliquit, & Petro successoribusq; suis profuturam concessit. Quam donationem valuisse communis opinio tenet cum gloss. c. Ego Ludouicus. 63. d. & glo. in Clem. Romani. §. Porro. de iureiu. & late tradit Cardin. Alexan. in d. cap. Constantinus. Quod etiam tenet ipse Anto. fol. 15. col. 3. & 4. quoad rerum dominium, licet quoad iurisdictionem, & Imperium supremum id neget, motus quibusdam argumentis satis leuibus ad probandum Accursiũ illam differentiam sentientem, in Auth. quomodo oportet episcopos. §. Igitur.

col.1. Tum, quia dato quod esset falsum: non tamen foret insanum. Quando-
quidem negari non potest bonam doctorum partem Christianorum id asse-
uerare, idque seruatum esse circiter mille annis. Tum, quia effrontis, & vere
insani hominis fuit, appellare hæreticum, & insanum id, quod omnes Papæ
mille annis seruauerunt: quod bona pars iurisperitorum probat. quod ecclesia
adeo non damnauit, vt credatur damnatura contrarium, si ea de re pronun-
ciaretur. Tum, quia illæ duæ potestates ipsa rei natura non repugnant sibi mu-
tuo, vt dilucide monstrat Iacobus Almaynus. de potesta. ecclesiast. cap. 6. col. 9.
qui etiam col. 3. probat, fratri minori non repugnare supremam iurisdictionẽ,
78 quamuis repugnaret aliud rerum dominium. Tum, quia † Moyses potestatem
hanc vtranque habuit, vt constat ex Exod. Machabæi etiam vtranque habue-
runt, simul & exercuerunt. Fuerunt enim populi Israelitici duces supremi, &
sacerdotes maximi, vt ex primo, & 2. Macha. aperte colligitur. Tum, quia licet
falsum esset, quod ille appellat hæreticum: longe tamen esset ab hæresi. Pro-
pter ea quæ dicta sunt in coroll. primo, & 2.

XIIII. Non satis dolatum esse illud eiusdem fol. 12. col. 4. Imperatorem
maiorem esse Papa hæretico, eo quod, vt ipse ait, quilibet catholicus maior est
tali pontifice, iuxta gl. quæ à plerisque putatur singul. in c. Achatius. 24. q. 1. quæ
tamen non est ita simpliciter intelligẽda: sed data prius incorrigibilitate, quod
probat tex. cum gloss. memorabili in cap. Nunc autem. 21. dist. cui similis est in
cap. Si Papa. 40. dist. Incorrigibilem autem Papam illum appello, qui post bi-
nam monitionem recidit in hæresim, vt subtiliter de more declarat Thom. à
Vio primo Tomo tit. 1. cap. 23. Limanda ergo est conclusio prædicti Anton. vt
tantum procedat in Papa, qui post binam monitionem perseueraret hæreti-
cus: non autem in alio. Nam potestas ecclesiæ suprema non fundatur super
charitate, neque etiam super fide ita, vt his quoquomodo perditis perdatur
& illa ipso iure, vt satis probat prædictus Iacobus de potestat. eccles. cap. 3. &
Thom. à Vio vbi supra cap. 20. latissime iuxta ac acerrime. Iura enim humana
imponentia pœnam excommunicationis, vel priuationis bonorum ipso iure
hæreticis, non ligant Rom. Pont. Quippe qui superior est illis. cap. Proposuit.
de conces. præben. l. Princeps. ff. de leg.

79 XV. Errare videri eundem Anto. dum fol. 1. col. 3. asserit. † Concilium œcu-
menicum si coadunandum esset aliquo casu principaliter ob temporalia, con-
uocandum esse ab Imperatore, & non à Papa. Tum, quia nunquam eiusmodi
conuocatio facta est, & res nouæ vt plurimum, in re presertim adeo ardua dis-
cordiam generant. cap. Cum consuetudinis. de consuet. Tum quia per inferius
dicenda patebit, potestatem ecclesiasticam extẽdi ad temporalia eo casu, quo
ingrueret necessitas conuocandi tale concilium. Tum, quia contra Anton. fa-
ciunt. cap. Mandasti. 2. q. 5. cap. Si Imperator. 96. dist. & §. Hinc etiam 7. distin. &
alia, quæ citat Aluarus de planctu ecclesiæ. lib. 1. art. 22.

80 XVI. Parum caute † laudata esse à posteris duo, dicta quæ circa significa-
tum verbi, potestas, de quo hic agimus dixit Bald. Quorum alterum, quod ipse
quoque semel olim laudaui, est in rubrica de offic. & potest. iud. deleg. num. 19.
quatenus ponens differentiam inter officium, & potestatem dixit, potestatem
nihil aliud esse, quam posse, dicique in abstracto, veluti albedo: Officium au-

tem

tem in concreto, velut album: Hoc enim parum laudis meretur. Tum, quia parum lucis affert. Tum, quia in summa idem per idem declarat, contra gloss. penult. l. 1. ff. de except. Tum, quia, vt mox dicam, potestas recte diffinitur esse, facultas propinqua faciendi aliquid: Officium autem, id quod facere conuenit alicui ratione personæ quam gerit. Et ita potius differunt, vt potẽtia & actus, quam vt abstractum & concretum. Alterum est in cap. 1. de consti. nu. 31. s. aliud esse potentiam, aliud potestatem. Quia esse (inquit) in potentia nondum, est ens, sed ens ante ipsum. l. Quod Seruius. ff. de condi. caus. dat. & caus. non sec. Sed potestas est ens, & sic ex parte potest, &c. Quoniam primum id obscurum nimis est iurisperitis. Deinde quod falsum videtur, per l. Suus quoque. §. Puto. ff. de hæredib. instituen. Vbi potestas pro potentia sæpe ponitur. Ad hæc quod in illa l. Quod Seruius. allegata per ipsum non ponitur verbum potentia, neque verbum potestas. Præterea, quod ratio eius, & inductio solum probant, differentiam interesse in actu, & esse in potentia. Ex quo non sequitur eius conclusio. Denique ipsemet Bald. subdit, non significari aliud in rescripto principis per plenitudinem potentiæ, quam per plenitudinem potestatis. Fateor tamen Priscianum dixisse, potentiam quidem ad dominationem referri: potestatem vero ad vim. Quod tamen nihil Baldum adiuuat. Neque videtur vsquequaque verum. Nam in illo Lucani:

Omnisque potestas impatiens consortis erit. relato à Speculatore. de iudiciis. §. Sequitur. In principio, potestas pro dominatione sumitur. Et in cap. Siscitatus. de rescript. impotentia, pro re contraria vi, siue viribus assumitur, & per consequutionem potentia, quæ est illi contraria, pro vi, & viribus. Facit & illud Maronis, Nate meæ vires mea magna potentia solus.

81 Facit, quod potestas, & potentia ab eod. verbo, possum, deducuntur. Quam ob rem pro resolutione dico primo, has duas voces, potestas, & potentia, eiusdem significationis esse, & cum generatim capiuntur comprehendere vim, siue vires, tam supernaturaliter datas, quam naturales, & acquisitas: siue iuris siue facti, quæ Græcis significat δύναμις. Id enim verbum (vt tradunt eruditi) comprehendit virtutes, Imperium, magistratum, vim, robur & fortitudinem: Imo & quod nondum est actu: sed esse potest, vt semen δύναμει magna est arbor, & qui petit à fideiussore δύναμει, à reo petit. l. Aduersus. ff. de recept. arbitr. quæ olim in libro meo pro δύναμη habebat, Etenim.

II. Dico quod potestas siue potentia sic accepta diffiniri potest esse, facultas propinqua ad aliquid agendum, vel faciendum. Dixi, propinqua, ad excludendum remotam, qualem habet lignum ad calefaciendum, antequam calefiat: lignum autem incensum aut calidum dicitur habere potentiam, vel potestatem calefaciendi: quia facultatem propinquam illud faciendi habet. Sic dominus potestatem dandi seruum pro noxa: cum habet facultatem illius exhibendi. l. Quoties. ff. de noxal. Et potestas pro facultate ponitur, in l. Celsus. §. fin. ff. Ad exhibend. Quæ omnia optime confirmat. l. Potestatis. ff. de verbor. signifi. scilicet: Potestatis: verbo plura significantur in persona magistratuum, Imperium: in persona liberorum, patria potestas: In persona domini, serui dominium. At cum agimus de noxæ deditione, copia, & facultas, Quibus quatuor significationibus, aliam addit ibi lex ipsa, & alias ibidem doctissimus Alciar.

Alciat.quas desumpsisse potuit ex Francis.Paui.qui copiosè de hoc agit in principio tractatus de offic.& potestat.cap.sede vacant.prelud.4.Quę tamen omnes sub prædicta diffinitione continentur excepta vna,vel altera figuratiua.

III. Dico in materia nostra,verbum,potestas,accipi pro eo tantum,quod Græci appellant ἐξουσίαν.i.pro authoritate, ac facultate iuris comprehendente etiam iurisdictionem tam voluntariam,quam contentiosam. Potestas autem sic accepta duplex est, ecclesiastica, scilicet & laica, quas infra coro.17.& 20. diffiniemus & non omnino,ni fallor,indiligenter.

XVII.Potestatem ecclesiasticam generaliter acceptã bene diffiniri, quod est potestas à Christo instituta immediate, & supernaturaliter, ad gubernandos fideles secundum legem euangelicam in supernaturalibus,& quatenus ad illa est opus etiam in naturalibus. Quæ diffinitio longe videtur melior, quam illa illius doctissimi,ac pientissimi Ioan.Gersonensis in lib.de potestate ecclesiastica,consid.1.Et etiam quam altera eiusdem consid.10.col.2.licet ibi cautius
82 loquatur.Et eius bonitas ex eo apparet,quod † constat ex genere & differentia sufficienti.Habet enim pro genere verbum, potestas,quod continet ecclesiasticam,& laicam.Reliqua pro differentia. Addidi enim,à Christo,ad significandum causam eius efficientem,& ad excludendam potestatem ab homine puro,vel à Deo ante Christum incarnatum,institutam.Addidi,supernaturaliter & immediate,ad excludendam eam,quę mediate,vel naturaliter est à Deo instituta.Dixi,ad gubernandum secundum leges euangelicas,&c. ad declarandum qualis debeat esse illius vsus,& ad excludẽdas alias potestates, quæ competunt per gratiam gratum facientem, prophetiam, dona spiritus sancti, & alia supernaturalia,quæ non dantur principaliter ad gubernandum alios: sed potius ad perficiendum ipsosmet,vel docendum alios,& monendum. Dixi,in supernaturalibus,ad significandum, materiã principaliter huic potestati subiectam esse illa, quæ supernaturaliter sunt data, vel danda fidelibus. Dixi, & quatenus &c. ad ostendendum,quod indirecte, & per quandam accessionem necessariam extenditur etiam ad temporalia. Quæ diffinitio satis probatur per ea,quæ probant Ioan.Paris.Duran.Ioan.Gers.Augusti.Anconi.Antonius, Ioan.de Turre crema.Caiet.Iacobus Almaynus in libris de potestate authori. & iurisd.Ecclesiæ & Papæ,quos infra citabimus.

83 XVIII.† Colligo multas esse species potestatis ecclesiasticæ: nempe sex secundum Ioan.Paris.& Petrum Alliacensem. Prima est ordinis, quæ essentialiter nihil aliud est, quã ipse character ordinis,& fuit instituta à Christo secundum communem in cœna,quando dixit Apostolis: *Hoc facite in meã commemorationem*.i.accipite potestatem hoc faciendi, hoc est,consecrandi. Secunda est potestas administrandi sacramenta populo, & præcipue sacramentum pœnitentiæ. Quæ secundum Communem fuit instituta in die, quo insufflauit Apostolis dicens: Accipite Spiritum sanctum,&c.Ioan.20. Ad hanc spectat potestas baptizandi. Licet enim omnes possint baptizare instante necessitate:soli tamen sacerdotes possunt ex officio, cap.Constat.de consecr.distin. 4.Tho.receptus 3.part.q.67.art.2.Idem dicendum de potestate cathechizandi, & exorcizandi baptizandos,cap.Cathechismi.& cap.Sacerdotes ead.d.Tho.3. part.q.71.art.4. Tertia potestas est iurisdictionis in foro exteriori.i.potestas

ius

ius dicendi, corrigendi, & inferendi pœnam in contumaces etiam inuitos, & fuit tradita Apostolis Matthæi 18. per verba illa in hoc capit. relata: Si peccauerit &c. quatenus habẽt: Dic ecclesiæ, & si eam non audierit sit tibi, tanquam ethnicus, & publicanus. cum illis aliis, quæ sequuntur in euãgelio, licet hic non referantur, videlicet: Quæcunque solueritis & ligaueritis, &c. per illa enim verba institutam esse potestatem Papalem: traditam vero Petro per illa: Pasce oues meas Iohan. 20. Magnis viribus contendit Iacobus Almaynus de author. ecclesiæ cap. 2. col. 2. & c. 8. col. pen. Quarta est potestas instituendi ministros, distribuẽdi beneficia, & dignitates ecclesiasticas. Quæ quicquid dicat Occam, data fuisse videntur, secundum Communem per illa verba: Pasce oues meas. Iohan. vltimo. Nam ad officium pascẽdi non solum spectat, audire confessiones, & ministrare sacramentum pœnitentiæ: sed etiam instituere alios super determinatas regiones; & populos ad eos pascẽdos, & erudiẽdos in necessariis ad salutem. Quinta potestas est, apostolatus, seu prædicandi, quam contulit apostolis Christus Matthæi, & Marci capitulis vltimis, in illis verbis. Ite prædicate euãgelium omni creaturæ. Sexta Potestas, quæ oritur ex supradictis est, potestas accipiendi, & etiam exigendi à subditis temporalia victui, & vestitui necessaria, de qua Paulus 1. ad Corinth. 9. quam instituit Christus, cum dixit: Dignus est operarius mercede sua. Lucæ 10. secundũ eos, quos sequitur Iacobus. Quamuis nobis potius videatur hæc potestas à lege naturæ descendere, quam à Christi noua institutione. Illa enim lex: Dignus est mercenarius mercede sua, legis naturę corollarium est, vt latius in cap. 1. & cap. Cum secundum de præben. scripsimus. Quamuis verum sit, hanc potestatem præcedẽtibus accessoriam esse, & ita dici posse à Christo accessorie saltem institutam.

Quibus addo primo, has omnes potestates reduci posse ad duas, scilicet: ad potestatem ordinis, & iurisdictionis, quicquid Iacobus Almaynus & prædicti doceãt. Nam prima est potestas ordinis, & aliæ 4. omnes, pertinẽt ad potestatẽ iurisdictionis, aut cõtentiosæ, aut voluntarię, aut fori exterioris, aut interioris, vt colligere est ex c. Nouit. cũ ei annotatis de offic. legat. & c. Omnis de pœnit. & remiss. & aliis multis locis. Potestas vero accipiendi, & exigendi victui necessaria, non videtur potestas ecclesiastica principaliter, sed accessorie tãtum: Quia non est principaliter noue à Christo instituta: Sed descendẽs à lege naturæ, quæ dictat mercenariũ dignum esse mercede sua vt prædiximus. Deinde addo exactiorẽ videri diuisionẽ Ioan. Gersonensis diuidentis potestatẽ ecclesiasticam, vbi supra in duas tantũ species ordinis, scilicet & iurisdictionis. Nos tamen hic de sola potestate ecclesiastica iurisdictionis fori exterioris & contentiosi tantum agemus, imitantes in hoc omnes præcessores nostros.

Postremo addo omnes, & singulas quinq; potestates ecclesiasticas prædictas priores contineri sub diffinitione in præcedenti corollario data: imo & sextam accessorie, sicut, & accessorie est potestas ecclesiastica.

XIX. Caute positum esse in diffinitione potestatis ecclesiasticæ verbum, instituta, loco illorũ verborum, collata Apostolis, & c. positorũ per Io. Gerson, vbi supra. Tum, quia longe aliud est instituere aliquã potestatẽ, & illam conferre, ac tradere alicui, vt docte docebat Durandus de iurisdi. ecclesiast. col. 2. & 3. & Herueus de potest. Pap. col. 3. Tum ne me oporteret diffinire, cui prin-

cipalius illa fuerit à Christo collata, an ecclesiæ toti: an vero ipsi Petro. Quod non est consilium facere in præsentia propter illā maximam discordiam Romanorum, & Parisiensium. Illi enim tenent Petro & successoribus datam esse hanc potestatem, atque ideo Papam concilio esse superiorem, Hij vero, quibus Gerson adhæret, contra datam esse toti ecclesiæ, licet exercendam per vnum: atque, ideo in aliquot saltem casibus cōcilium esse supra Papam. Quarum Illa, scilicet Romanorum videtur placuisse Thom. 2.2. quæst. 11. art. 2. & 3. & quæst. 1. art. vltimo & in 4. distinct. 19. quæst. 1. Thomæ à Vio in eisdem, articulis, & in lib. de autho. & potest. Papæ cap. 3. & in apologia 2. parte cap. 1. & in 2. parte cap. 9. vbi altius omnibus, & profundius hoc demonstrare conatur. Altera vero placuit Panor. qui pro Parisiensibus est in cap. Significasti de electi. & in tractatu super concilio Basil. quem frequentius nostri sequuntur, vt tradit Dec. consil. 15. Quam mordicus tuetur Iac. Almay. è Sorbona Theologus, qui respondit Thomæ à Vio libello iusto. Et Iohan. Maior, qui in cap. 16. super Matth. idem facit aiens, Romæ nemini permitti tenere Parisiēsium & Panor. sententiam, nec rursus Academiam illam Parisien. excelsam pati, vt contraria opinio vt probabilis asseratur in ea, quorum vtrique videtur replicasse prædictus Thom. à Vio in dicta apologia.

XX. Quod potestas laica recte diffinitur, esse, potestas naturaliter à Deo immediate data mortalium cōmunitati ad sese gubernandum in rebus naturalibus, vt bene beateque viuant secundum rationē naturalē. Quæ diffinitio conuenit menti prædictorum: & Thomæ in lib. 1. de reg. princip. cap. 14. Et videtur bona. Quia in ea ponitur verb. potestas, pro genere: Reliqua vero, pro differētia, qua laica potestas differt ab ecclesiastica, vt ex declaratione diffinitionis potestatis ecclesiasticæ supra positæ patet. Et probatur primo, per omnia fere argumēta pro notabili nostro supra formata. Secūdo probatur, quod altissimus humilia respiciens homini condito iussit multiplicationem, Genes. 1. & 2. Et per consequutionem voluit esse hominum congregationem. At qui vult aliquid, creditur etiam velle illa, sine quibus id esse nequit cap. Præterea de offic. delegat. l. 2. ff. de iuris. omnium iudi. & alia citata in vltimo arg. contra notabile supra formato. Et nulla cōmunitas, sine potestate gubernandi, præcipiendi, leges instituendi, & iudicandi, regi potest, saltē bene, iuxta illud: Vbi non est gubernator, dissipabitur populus. Prouerb. 14. & tex. mihi singularissimū in cap. fin. 89. dist. in principio & Paulopost ibi: Neq; enim vniuersitas alia potest ratione constare: quam si eiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret. Ergo à principio per quandam saltem consequutionē concessit Deus humano generi eam, de qua loquimur, iudicandi, & gubernandi, potestatem. Tertio probatur eo, quod Deus fecit hominem animal rationale politicum, secundum Arist. & Tho. 1. Politic. & Tho. lib. 1. cap. 2. & 4. de regim. princip. & facit cap. Monachi de statu mona. ibi: Væ soli, &c. & l. Ex hoc iure ff. de iustit. & iur. At hominum societas, sine tali potestate conseruari & augeri non poterat. Quarto facit, quod potestas, se vitam, corpusque tuendi cum moderamine inculpatæ tutelæ à Deo naturaliter, & immediate data est homini singulari, teste Cicerone offic. 1. & l. Vt vim ff. de iustit. & iure. An autē eodem modo, licet non eodem tempore hæ duæ immediate potestates fuerint à Deo datæ

dicetur

dicetur in corol.49. Olim de restit.spolia.cap.Delicto.de sententia excōmuni. lib.6.Ergo pari ratione potestas necessaria ad societatem hominum conseruandam data est ei naturaliter & immediate. Quinto, quod modo aliquo data est mortalibus hæc iurisdictio, quæ vsque ad occidendos homines protenditur cap. Non solum cap. Non est crudelis cum multis præcedentibus & sequentibus 23.quæst.5. Et non legitur, nec potest assignari alius, quam prædictus, vt aiunt Innoc.& post eum Hostiens.& Ioh. And. in cap. Quod super his de vot. Ergo ista est vera laicæ potestatis origo.

87 Confirmantur hæc omnia, per illud Aristotelis 3. de anima: † Natura non deest in necessariis: nec abūdat in superfluis. Itaq; vt dixit Iohan.Paris.ordinis Dominicani cap.5. col. 3. vbi supra, Potestas laica prædicta immediate à Deo est, sic: scilicet: quod Deus indidit hominibus rationē naturalē: per quam concluditur esse debita in hominibus talis potestas propter bonū regimē eorum, vt ait Durandus vbi supra q.1.sub finem. Quod ipsum etiam Herneus, Iohan. Gers.& Iacobus tradunt.

88 XXI. Potestatē ecclesiasticā, † & laicam differre à se mutuo penes causam materialem, formalē, & finalem, & quodammodo penes efficientem quidem. Quia, vt ex diffitionibus earum, datis in duobus corollariis proximis apparet: Potestas laica data fuit humano generi à Deo puro nondum homine facto ab exordio mundi: Potestas vero ecclesiastica à Deo facto homine. Penes materialē vero. Quia laica directo data est ad gubernādum naturalia: Ecclesiastica vero directe ad regendū supernaturalia. Penes autē finalē. Quia ecclesiasticæ finis est status supernaturalis in hoc seculo per gratiam: in altero per gloriam æternam: Finis autem laicæ status naturalis: vita nempe bona, & beata, hoc est virtuosa, quā faciūt virtutes morales duce naturali ratione, sine gratia gratum faciente, quæsibiles. Penes autem formalem. Quia ecclesiastica principaliter dirigit, secundum legem supernaturalem, euangelicā videlicet regulam. Laica vero secundum legem & rationem naturalem.

89 XXII. Antiquiorem esse potestatē laicam, † quam ecclesiasticam, saltem eam, qua post Christum regitur ecclesia Christiana. Si quidem illa naturaliter ab exordio ciuitatum cœpit, vt clare monstrat Tho.in li.1.cap.4.de regi.princ. Et clarius ostenditur eo, quod quæ naturaliter dantur ab exordio eorū, quibus dantur, cōpetunt 5.distin.in princ. Et tradit Ioh.Parisien. de potestate Regia & Papal.cap.5. Hæc autem, scilicet ecclesiastica supernaturaliter cœpit à Christo nato, imo & passo. Nempè à tēpore, quo dixit Petro: Pasce oues meas, relatum Ioh.20. & in cap. Solitæ de maior. vt colligitur etiam ex eod. secundum vnam opinionē: Vel ab eo tempore, quo Matthæi c.18.dixit: Dic ecclesiæ &c. secundū alteram vt sentit Tho. de regi.princ. cap. 10. vel à tempore quo dominus dixit illa verba: Tibi dabo, &c. Matthæi 16. vt tāgā in corol.5. Itaq; laica præit ecclesiasticā ętate ac tēpore: Et è cōtrario ecclesiastica laicā dignitate, ac excellētia.

XXIII. Verum esse id, quod glo. 2. cap. Cum contingat de iureiur. circa medium sentit, & est receptum à Calderi. & Panor, in proœmio Gregorij &
90 profunde à Thoma in lib.1.de regi.princip.cap.14. † scilicet, alium esse legum secularium finem: & alium legum canonicarum. Idque noua illa ratione probari, quod leges seculares producuntur, & manant à potestate laica, & natu-

rali:Leges vero canonicæ ab ecclesiastica, & supernaturali cap.1.& c. Translato de cõstitut. iuncta l. Omnes populi ff.de iusti.& iure,& l.final.C.de legib. cum ei annotatis. Cum igitur potestatis ecclesiasticæ finis sit vita æterna supernaturalis,illa erit & finis legum ab ipsa manantium. Cum item finis potestatis laicæ sit vita bona,beata,& quieta temporalis mortaliũ : illa erit & finis legum ab ipsa emanantium.Siquidem effectus esse non potest altior sua causa c.1.§.Hoc autem qui feud.dar.poss.in vsu.feud.& c.Licet ex quadam de testi.& tradit Bal.in l.1.ff.de Senator. Quod & prædictos authores, nescio an meminisset & perpẽdisset satis Fortunius noster vir alioqui eruditissimus in principio lib. de vltimo fine vtriusque iuris:dum cõtra omnes eundẽ vtriusque iuris finem esse contendebat. Quod de fine immediato, & principali non videtur
91 propter predicta concedi:† Quanquam de mediato & minus principali concedi possit,neque denegant glo.& prædicti.

XXIIII. Potestatem ecclesiasticam,quam Papa & ecclesia sub euangelio
92 habẽt, nunquã ante Christi sanctorum sancti aduentũ fuisse in illa. Quoniam primo ab ipso nouè fuit inducta illa,vt prædictum est : & effectus nequit præcedere suas causas, cap. Dixit Sara.32.q.4.ibi:pœna criminis ex tempore legis est,quæ crimen inhibuerat. Facit cap. 2. & fin. de constit. Vnde septem sacramenta nouæ legis ideo dicimus post Christi aduentũ cœpisse,nec antea fuisse. Quia Christus illa instituit, iuxta frequentiorem sententiam doctorum in 4. dist.1. * relatam à nobis in manuali confes.cap.22.nu.1.Quam pro fide Catholica esse tenendam diffiniuit prefatum Concil. Trid.sess.7. can.1.relatum ibidem à nobis. * Adeo,vt etiam matrimonium,qua parte est sacramẽtum, post
93 Christum natum cœpit, iuxta plerosque omnes in 4.d.26. † Deinde, quod id probat tex.singul.in cap. Ita dominus 19.dist. & in cap. In nouo testamento 2. dist. ibi: post Christum dominum à Petro cœpit sacerdotalis ordo. Postremo, quod hoc corollariũ præsupponit Aquinas de regim. lib. 1.cap.14. Hoc Iohan. Par.Durandus.Herneus & Thom.à Vio de author. Papæ,cap.1.& in apologia 1.parte cap. 1. & 2. part.cap. 9. Hoc Iohan. Gerson, Iohan. maior, Iacobus,& Communis. Inter enim prædictos,& plerosque alios omnes patres conuenit, potestatẽ hãc, qua post Christũ regitur ecclesia,à Christo fuisse noue inductã.

94 XXV. Ecclesiasticam † potestatẽ,& laicam natas & progressas,aut saltem exhibitas mortalibus cõtrario modo.Ecclesiastica enim supernaturalis,supernaturali modo incipiens tota simul,& perfecta prodiit in Papa, & ab eo progrediens per media,patriarchas, scilicet primates & archiepiscopos, & episcopos,descendit ad infima,nempe alios prælatos inferiores,iuxta Leonẽ in d. cap. Ita dominus 19. d. & Anacletum in d. cap. In nouo 21. d. Laica vero, quia naturalis est,naturali modo ab imperfecto, & minimo incipiens prodisse dici potest in domo,& pago,per ea quæ in fine huius corollarij dico, & paulatim crescẽs per media,scilicet oppida,& ciuitates,ascẽdisse ad summa,& perfecta, scilicet regnum multarum ciuitatum,& Imperium multorum regnorũ. Idque illa consideratione probatur,quod orbe cõdito primum fuit vna sola domus, deinde aliæ seiunctæ:Et quia homo est animal sociale, nec potest omnia vitæ necessaria sibi cum solis domesticis parare,ex multis domibus cõiunctis, coactus fuit pagus ad aptius conuiuendũ:postea ex multis pagis coacta ciuitas, ad bene

bene ac per se sufficienter conuiuendum. Quæ postea dicta sunt regna singularum ciuitatum, quando sibi reges fecerunt, qui eas, & ciues regerent: Creuerunt autem, cum ex his paruis regnis constituta sunt magna multarum ciuitatum, & cum ex multis magnis conflatum est Imperium. Dum autem vna ciuitas tantum, vel multæ seiunctæ fuerunt, singulæ in singularum homines, hanc ditionem & iurisdictionem habebant, donec electione, vel alia via concessa fuit, vel acquisita illa vni personæ singulari. Quæ omnia colliguntur non ex vno loco, sed multis in vnum collatis, videlicet Aristot. & Tho. 1.3. & 4. Politi. ex Cicerone in procœ. Rhetor. veter. ex Innocen. qui illa sua sapientia altiloqua loquutus fuit alta in cap. Quod super his. de voto, quem ad verbum sequitur ibi Hostien. & Ioan. Andr. quorum dicta transcripsit Anto. 3. parte tit. 3. c. 2. col. 5. Ex Thom. item de regim. princi. lib. 7. cap. 14. & lib. 3. cap. 5. Ex Ioan. Pari. Durando, Gerso. & Iacob. qui nihil horum allegant. Pro qua consideratione,
95 & rerum successione † pondero nouissime legem in hoc singularissimam, Ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. vbi ordine retrogrado prædictorum progressus memorantur: Habet enim lex: Ex hoc iure, scilicet naturali inducta sunt bella, discretæ gentes, condita regna, agris termini positi, ædificia collata. Certum est enim ante bella fuisse gentes, quæ bella facerẽt, & antequam gentes essent condita aliqua regna. Quia, vt tradit Aristot. 1. Polit. quælibet ciuitas cœpit habere suum regem: Eum enim regem vocamus, cui summa regiminis commissa est in rebus humanis, secundum Thom. d. cap. 14. Et ante cõdita regna fuerunt collata ædificia in vnum multa, & factæ domus singulæ. Faciunt cap. 1. 2. & 4. Geneseos adiuncto. §. Final. 6. distin. & iunctis 8. & 9. capitulis eiusdem Geneseos, vbi narratur Noam sententiam grauem tulisse aduersus filium suum Chanaam. Per quod & cap. 14. Geneseos, quatenus habet, Abrahamo fuisse in sua domo 318. vernaculos expeditos: defendi forte posset id, quod supra in princip. huius corollarij significo: scilicet etiam in domo ampla, quæ nulli ciuitati, neque regi subesset, inueniri potuisse regiam potestatem. Quoniam cum Communis, hanc potestatem cuilibet ciuitati tribuat, & domus illa Abrahami instar esset ciuitatis, egeretq; non solum potestate patrisfamilias, quatenus erat domus: sed etiam potestate publica, quatenus erat vna communitas: merito facile videri posset fuisse illi hæc potestas. Quanuis non sim nescius Aristot. 2. Polit. c. 1. contrarium sentire, dum carpit eos, qui putant domum magnam instar paruæ ciuitatis esse, & ciuitatem paruam instar domus magnæ: eos item, qui putant patrisfamilias, & regis eandem esse potestatem. Sed respõderi forte posset, quod Noas & Abrahamus alia ratione dici potuerunt patresfamilias, & alia reges.

XXVI. Potestatem prædictam ecclesiasticam principaliter, & directe sola supernaturalia, & spiritualia respicere: Temporalia vero non, nisi per consequutionem & accessorie. Et ita toties & tantum hanc potestatem ad temporalia extendi, quoties, & quantum Euangelij, & aliorum supernaturalium & spiritualium conseruandorum, vel consequẽdorum, aut non impediendorum ratio id exigit. Huius corollarij prior pars probatur illis 14. argumentis pro notabili nostro supra formatis. Posterior vero monstratur primo aliis 17. contra
97 illud ab initio adductis. II* quod, † quæ ad aliquem finem sunt instituta, se-

cundum ea, quæ ille exigit, ordinantur, extenduntur, & contrahuntur ca. Prodest. 23.q.5.Quod in hoc allegauit Archidiaco.in cap.Si peccauerit.2.q.1.docet Bart.in l.Ambitiosa.num.17.18.& 19.ff.de decret.ab ordin.facien.Nam & iuxta finem, & rationem legis extenditur illa, vel limitatur.l.Adigere.§.Quamuis. ff.de iure patron.cap.Meminimus.iuncto cap.Suggestum de appellat.cum his, quæ late congerit Felin.in cap.Tua.de iureiur.& subtiliter Dec.in cap.Secundo requiris, de appellat. At potestas hæc supernaturalis, de qua loquimur ecclesiastica instituta, est ad regenda supernaturalia, & ad dirigendos mortales in vltimum finem, qui est vita æterna, vt patet ex diffinitione in corol.17.præmissa: Ergo tantum se ad temporalia extendet, quantum ratio supernaturalium exigit, & non vltra. Tertio probatur hoc per varia Thomæ dicta, quæ secundum hæc intelligi possent. Ait enim in lib.1.de regim.princ.cap.14.Sacerdotio regali Papæ omnes Christianos, & eorum reges subditos esse. Nam sentit eatenus subditos, quatenus illa supernaturalia postulant. Hoc idem sentit lib. 3.cap.10.cum ait, Potestatem Papæ transcendere omne dominium, præsupposito quod, sicut Christus intendit, pro vtilitate gregis agatur: Sic item intelligendum, quod paulo ante in eod.cap.dicebat, Potestatem hanc Romani pontificis non esse referendam quoad spiritualia tantum: Quia quod corporale est & temporale, ex spirituali perpetuo dependet. Sicut operatio corporis ex virtute animæ, & potestate, sic etiam id, quod clarius explicat vir ille eruditione, ac pietate cum primis suspiciendus lib.3.cap.12.dum per principium Malachiæ concludit, Christi dominium ordinari ad salutem animæ, & spiritualia bona, licet à temporalibus non excludatur eo modo, quo ad spiritualia ordinantur. Expende quæso illa verba: eo modo quo ad spiritualia ordinantur. Nam illo, & non alio modo suprema hæc Papæ, patrię patris potestas extenditur ad illa. Huc tendit, quod ait eod.lib.ca.15.Quamuis enim Christus temporaliter esset dominus orbis: directe tamen ad vitam spiritualem, hunc suum ordinauit principatum, iuxta illud Ioan. Ego veni vt vitam habeāt, & abundantius habeant. Huc pertinet id, quod ait in c.13.sub finem, scilicet Christū non delegasse suam omnem potestatem Petro. Vnde par est credere, illam illi commisisse totam & solam, quæ necessaria erat ad finem supernaturalem consequendum toti ecclesię, ac partibus eius. Huc pertinet illud eiusdem.2.Sec.qu.40.art.2. Omnis persona, vel ars, vel virtus, ad quā pertinet finis, habet disponere de his, quæ sunt ad finem. Bella autem carnalia in populo fideli sunt referenda ad spirituale bonum diuinum, cui clerici deputantur. Et ideo ad clericos pertinet disponere, & inducere alios ad bellandum bella iusta. Ad hæc restringendū est illud eiusdem in fine 2.Sententiarum.s.spirituali potestati secularem coniungi in Papa, qui vtriusq; potestatis apicem tenet, scilicet spiritualis, & secularis, hoc illo disponente, qui est rex & sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & dominus dominantium, cuius potestas non auferetur, & regnum eius nō corrumpetur. Nolim tamen contendere cum eo, qui contenderit Thomam diuersæ opinionis fuisse, & magis inclinasse in Communem, quam nostram.

98 XXVII. Errare † Marsyliū à Padua, qui in suo pacis defensorio, omnem coertionem & iurisdictionem aufert ecclesiæ. Quod etiam prædictus Iacobus damnabat in d.lib.c.2.col.3. Tum, quia iurisdictio, quæ coertionem non habet, frustra

frustranea est.c.Ex literis.de offic.deleg.Tum,quia nisi iurisdictionem,& coertionem haberet,parum potens esset ad inducēdum finem, quem sponsus ipsius Christus opt.max.prætendit,arg.cap.1.2.& 3.24.quæst.6.

99 XXVIII. Colligitur ratio, quare Papa deponere potest reges adeo neglig ētes in regendis regnis suis,vt ob id populus Dei subditus illis, retrahatur à consequenda vita æterna,dum delicta ipsius non castigantur:boni scandalizantur,siue offenduntur,vnicuique suum ius non redditur : est enim illa,quod talis depositio est necessaria in eo regno ad tollenda impedimēta vitæ æternæ consequendæ,quo sensu simili, & germano accipi potest illud.ca.Alius.15.q.6.

100 † Colligitur itē ratio,quare Papa,si cum authoritate ipsius populus audet deponere regem,potius debet deponentibus cōsentire, quam deponere. Quod gl.solemnis in d.c.Alius sensit.Quia tunc non est necessaria depositio:sed con

101 sensus in depositione † iuxta eorū opinionē,qui putant regna nō esse inducta propter reges : sed reges propter regna. Et ideo regna esse regibus suis potiora:imo & superiora casibus illis,quibus reges potestate sibi cōcessa abuterētur ad eorū destructionē,vel ad finē cōtrariū illius , ad quē regna illa ipsis regibus concesserūt,vel concedere debuerūt. Quod tamen breuitatis gratia aliter nec probo,nec extendo latius. Tametsi satis memini Iac.Alm.dicere in c.15.col.11. de suprema potest.eccl.& latius in vesperiis,Regnū non esse regis: sed cōmunitatis,& ipsam regiā potestatē iure naturali esse ipsius communitatis, & non regis:ob idq; non posse cōmunitatem ab se penitus illam abdicare.Neq; oblitus fuerim fœlicis illius diei,quo id in longe frequentissimo studiosorū,& eruditorum conuentu , non sine magno applausu defendimus Salmanticæ in illis præaltis conclusionibus,quas super c.Quæ in ecclesiarū.de constit. Anno 1528. defendimus primas omniū,quas cathedrarij defendere ibi cœperūt ex institu-

102 to illustrissimi † D.D.Petri Pacheci,tūc visitatoris,& reformatoris illius Academiæ vigilantissimi:nunc autē episcopi Mentesæ siue Gienēs.& Card.sacros. Ro.eccl.Illustrissimi.In quas tela,quæ si schiticis calibum durata caminis, non

103 tamen lernęo infecta veneno torserunt illustrissimus.D.D.Franciscus à Mendoca & Bobadilla,Græce,ac Latine calētissimus,& iuris diuini,ac humani valde peritus, tunc illius Academiæ præfectura, quā magisteriū scholarū vocant, illustris:nunc autem episcopatu Caurensi , & Sacros.Ro.eccl.Cardinalitia di-

104 gnitate longe Illustris.†Et D.D.Didacus ab Alba tunc cathedrarius iuris pontificij doctissimus : post autē episcopus Asturcensis:nunc vero,vt audio,trans-

105 latus in Abulensem, valde illustris.Modestissimus item † Mendesius de Saa in hac inclyta Conymbrica nobilissima familia ortus , tunc insignis collegij Archiepiscopi Toletani collega perdoctus:nunc vero senatoria dignitate clarissimus,cum aliquot aliis,fautore ac Mecœnate, D.D. Frācisco à Nauarra regia stirpe illustrissimo, tunc Roncæsuallis rerū ibi cum humanitus , tum diuinitus gestarū gloria inclytæ præfecto insigni : nunc autem episcopo Pacensi, longe reuerēdissimo,ac iuris diuini,& humani apprime docto:animi vero cādore,ac omnium virtutum cōuentu cum paucis principe. Qui anno 1562.mense Aprili migrauit ad Dominum Valentinus Archipræsul.longe desideratissimus.

106 XXIX. Infertur ratio,†quare potest & permittitur Papa dare coadiutores Regibus , aut certe consentire , & autoritatem impertiri regnis id cupi. & citra

citra consensum Christi vicarij, forte non audentibus, iuxta cap. Grandi. de supp. negli. prælat. lib. 6. Qui tamen non permittitur id facere cum vno subdito laico regum, qui prodigeret, fureret, vel esset minor annis, non præcedente saltem negligentia secularis iudicis. Est enim ratio, quia illud est necessarium ad vitam bonam, & virtuosam, secundum rationem naturalem, quæ rursus necessaria est ad supernaturalem: Hoc autem non item.

107 XXX. Ratio vera & noua, quare statutum fuit, vt † Imperatore mortuo Imperium regatur à Papa. cap. Licet ex suscepto. de for. compet. cum alij principatus, & alia regna eorum principibus, & regibus mortuis non regantur ab eo, est enim illa, quod Imperator non relinquit aliquem successorem: qui populos sibi subiectos regat: & periculum est ne rectore subtracto populus labatur in vitia, & scandala, quibus à vita æterna elongetur. Alij vero reges & principes, successores, vel superiores, qui id supplere possunt relinquũt. Et ita non poscit idem in illis ratio consequendæ, vel non impediendæ vitæ æternæ; quod in Imperio.

108 XXXI. Ratio vera quare Fredericum † Imperatorem potuit deponere Innocentius IIII. iuxta c. Ad Apostolicæ. de re iud. lib. 6. est enim illa, quod multa crimina spiritualia admisit: periuria videlicet, sacrilegia, & hæresim, quibus clerum Neapolitanum afflixit: quæque directo tangebant supernaturalia, violabantque ea, quæ directo fuere commissa Petro, qualia si commisisset alius etiam alij regi subditus, potuisset iure ab illo deponi, & castigari, arg. ca. Cum sit. & ei annotatorum, de for. compet.

109 XXXII. Pontificem Romanum eundemque summum, † aliquot maxima statuere posse inter laicos etiam in temporalibus: aliquot minima nõ posse. Statuit Papa, vt quicunque occideret, vel occidi mandaret aliquem Christianum per assasinos, hæc & illa grauissima patiatur, vt legitur in c. 1. de homi. lib. 6. Et tamen non permitteretur statuere, regulariter saltem, vt hac, vel illa pœna castigetur fur, vel alius, qui committeret contra solas naturæ leges in
110 terris sibi non subiectis quoad temporalia. † Nec obstat regula Cui licet plus, licet vtique quod est minus. Quia illi regulæ non est locus, nisi cum maior, vel
111 saltem æqua ratio inuenitur in minori, quam in maiori, vt sentit gloss. recepta regulæ eiusdem, & exprimit gloss. c. 1. de torneamentis. At opprobrium Christianorum, & grauissimum animarum eorum, qui subito occidebantur, periculum (quæ sunt impedimenta vitæ æternæ supernaturalis) effecerunt, vt potestas, & iurisdictio Papæ extenderentur ad illam grauissimam prouisionem. d. cap. 1. de homicid. lib. 6. Quæ ratio cessat in alio minore casu.

XXXIII. Verum esse sextum notabile infra tractandum. s. Summum eundemque Rom. Pontificem posse quemlibet etiam laicum corripere, ratione cuiuscunque peccati mortiferi, siue illud committatur contra leges supernaturales, siue committatur circa contractus, siue circa alia prohibita. vt latius in eo declarabitur.

112 XXXIIII. Etiam lege naturali, etiam † omni lege ciuili & gentium, humana seclusa, quamlibet ciuitatem iurisdictionem, & potestatem habere super singulos illius ciuitatis. Quod vltra prædicta probat primo illa irrefragabilis ratio, scilicet, quod præceptum de non occidendo homine iuris naturalis

diuini

diuini eſt, ſecundum omnes cap.4.Geneſ.Exod.20.& Mat.26.ſed à lege diuina nemo poteſt excipere caſum aliquem, niſi Deus ipſe: qui cōdidit illam legem. Quia illud vere eſt diſpenſare in l. naturali, & diuina. Quod fieri nequit ab homine, iuxta glo. j. memorabilem in ſumma d. 5. & communem ſententiam in lib.3.ſententiarum d.37.& Thom.1.Sec.q.100.art.8.ad 3.& Inno.communiter
113 receptum in cap. Quæ in eccleſiarum de conſtitutio. † Ergo ſi qua eſt lex, quæ in aliquo caſu permittat occidere hominem, oportet illā legem eſſe diuinam, ſiue naturalem, ſiue aliam ex tempore datam. At hæc de qua loquimur, ditio, & poteſtas extendit ſe vſque ad hominis occiſionem incluſiue cap. Non ſolum, & c. Non eſt 23.q.5.c.1. de homici. lib.6.ita, vt cum neceſſe eſt pro quieto ſtatu congregationis, ſiue communitaris tollere aliquem è vita, id fieri poteſt mediante iſta poteſtate publica: Ergo qui inſtituit illam, per quam id cuilibet communitati, licet, Deus eſt, & non purus homo: ſed Deus fecit illam legem ante legem gratiæ, & ſcripturæ Moſaycæ iam inde ab exordio communitatis & congregationis hominum. Ergo propoſitum.

114 Secundo facit † pro hac illatione illud ſingulare dictū Bald. tit. de allodiis, ſcilicet: Quod quando populi non habent lumen, & ſuffragium Imperatoris, oportet, quod ipſi ſibi ipſis ſint lumen: Et qui non habet ducē ipſe eſt ſibimet dux. Et ita licet aliqua gens non habeat ducem, neque regem per humanam prouiſionem, nihilominus habet à natura naturante, quæ eſt Deus, poteſtatem ſe ducendi, & regendi, & illuminandi. Per quæ verba clare ſenſit vir doctus, quod ſi quæ gentes reperirentur in vnum cōgregatæ, illæ ſecluſa omni diſpoſitione humana haberent ab ipſo Deo immediate poteſtatem regendi ſe, & faciendi ea, ſine quibus non poſſent bene viuere in cōmunitate: quæ poteſtas
115 eſt hæc, de qua loquimur iuriſdictionis laicæ. Facit item id, quod Bal. ait † ibidem, ſcilicet. Legem Imperialem non poſſe tollere prouidentias naturales. Facit & illud ſingulariſſimum eiuſdem Bald. in cap. 1. col. 2. ſecundæ lectionis ſupra eod. ſcilicet: ſi non eſt ſpes, quod ſuperior defendat ciuitatem, vel non eſt in apparatu id faciendi, poteſt ſe ciuitas ſubdere alteri, & etiam per cōſecutionem accipere vnum regem, cui ſe ſubdāt: & hoc cōceditur iure naturali: Vnde (inquit) hodie multa regna ſunt exempta ab Imperio. Quod videtur ſenſiſſe glo. noue in hoc mihi expenſa & ſingularis c. Adrianus 2.63. diſtinct. quatenus habet, reges Hiſpaniæ à faucibus hoſtium eam eruiſſe. Quæ etiam ſentit non fuiſſe illos ſubiectos Imperio, vt dicam in coroll.65.

116 XXXV. Reges, † & regna Hiſpaniæ iuſte ſe potuiſſe ab Imperio Romano eximere, etiam ſi aliquando illi ſubiecta fuiſſent. Quod ipſe non facile admitterem, vt dicam in corol. 64.& 65. Illationis autem huius veritas colligitur ex proxime dictis, & ex addēdis coroll. ſequen. & adiunctis annalibus Hiſpaniæ. quibus probatur, eam ſubactam fuiſſe armis ſaracenorum, à quorum tyrānide non Imperatorum virtute, & auxilio: ſed diuina, & ſua propria ſeſe Hiſpani in libertatem eſſeruerunt: Et duæ primæ gentes, quæ id facere cœperunt, nempe
117 † Nauarri, & Legionēſes ſuos ſibi reges cōſtituerūt vnde alij omnes Hiſpaniæ propagati, idemque exemplum ſecuti mira fortitudine, parique prudentia, & rei militaris peritia omnia regna huius orbis Hiſpani è manibus Saracenorū eripuerūt: In qua re Luſitani vltimi ſitu, non vno reſpectu fuere primi. Nauarri

Q

quidem authoritate ad id summi pontificis accedente, ac formam vngendi præscribente, Enecum, non à Vegorra, quæ Galliæ regio est, vt Raphael Volaterranus deceptus ab aliis scribit: sed à Vigura, quæ domus Nauarræ antiqua est. Legionenses vero, Pelagium. Et ita, iuxta prædicta elogia Baldi, fundata per superiora, quam optime eximere sese potuerunt ab Imperio, non obstantibus illis, quæ supra modum torserūt Feli. & citatos ab eo in cap. Cum nobis col.5. de præscriptio. Licet enim contra legē diuinā supernaturaliter, à Christo datam sit, aliquē Christianū eximi omnino ab ecclesiastica iurisdictione, quæ penes Papam est: contra nullam tamen legem diuinam, nec naturaliter, nec supernaturaliter datā est, vt vnus aut alter, & multi, ac plurimi reges exempti sint ab Imperio Romano, vel alio temporali, & ab omni alia potestate laica.
118 Tum ob corollarium præcedens. Tum, quia † ante Christum plurimi fuere, qui neque suberant, neque subesse tenebantur alicui potestati seculari: Nec postea est instituta à Christo vlla potestas laica omnia cōplectens. Tum, quia ante illum natū non suberant omnes etiam vni sacerdoti: vt in coroll.61. latius dicam. Et licet hodie vni sacerdotali potestati oporteat subesse: quia instituta est noua potestas sacerdotalis, quæ omnes comprehēdat: Non tamen oportet subesse vni Regi, vt in coroll.62. & 63. demonstro. Quia nullā talē potestatem laicam regalem quoad omnes instituit ipse, neque vllam talem vlli commisit, vt colligitur ex corol.21. & 22. & aliis.

119 XXXVI. Nullam † communitatem posse abdicare se ita penitus ab hac iurisdictione sibi naturali lege indita: vt nullo casu eā resumere possit. Primo, quia nulla singularis persona potest renunciare potestati se defendendi, secundum glo. sing. l. Pactum inter hæredem ff. de pact. quæ satis probatur per l. Non tantum ff. de appellat. & c. Contingit 2. de sentent. excommuni. Ergo à fortiori nulla cōmunitas publica poterit ita renūciare prædictæ iurisdictioni datæ lege naturæ ad sui defensionem publicam: Quandoquidem vtraque est concessa lege naturali: & magis necessaria, & vtilis est defensio publica, quam priuata, arg. cap. Si diligenti, de foro compe. adiuncta l. Si quis in cōscribendo C. de pactis. Deinde, quod l. fin. ff. de constit. princ. & §. Sed quod princ. Insti. de iure natural. gen. & ciuil. habent: Populum Roma. concessisse iurisdictionem
120 Imperatori, & non in eum transtulisse: † Quam differentiam vigilantissimus Accursius sensit in l. Non ambigitur ff. de legi. Postremo, quod Baldus citatus in 32. coroll. dicebat in tit. de allodiis agens de hac potestate, non posse Imperiali lege tolli prouidentias naturales. Non obstat, quod multi populi videntur carere omnino iurisdictione, vt notatur in d. l. Omnes populi, & in cap. Cum omnes de constitu. Quia non carent omnino iurisdictione: sed eius vsu. Habēt enim illam, saltem in habitu, licet careāt actu. Et ideo quoties incideret casus, in quo populorum gubernationi non prouideretur, per eos, quibus electione, hæreditate, vel alias concessus est vsus iurisdictionis, poterunt ipsi ea vti, vt clare docuit Bald. in cap. 1. supra eod. col. 2. secundæ lectionis: & in d. titul. de allod. & clarius, his tamen non adductis, Iacob. Almaynus in lib. de auth. Pap.

121 XXXVII. Ratio vera & noua, † quare clerus non potest statuere quicquam contra superioris legē cap. Quod super his de maior. populus autē sic, l. Omnes populi ff. de iustit. & iure est enim illa, quod populus laicus, licet concesserit

cesserit Imperatoribus aut regibus iurisdictioné, quæ sibi naturaliter compe-tebat,& ita vsum eius,& exercitium:Retinuit tamen sibi habitũ illius,& radi-cem:& ita facile potest præsumi,velle principé,vt quilibet populus statuat ea, quæ sibi conueniunt,modo ei non prohibeantur expresse.Clerus auté nullam penitus habet,nisi quã à superiore accipit:& quia ab illo nõ accipit facultatem statuendi contra legé ipsius, ideo non potest aliquatenus cõtra illam statuere.

XXXVIII. Vnde vsque ad LIIII. soluuntur arg.partis aduersæ.

Ad 1. Infertur solutio primi argumenti,pro priore,ac communi opinione superius per nos facti,scilicet hunc tex.in verb.intendimus,solum à contrario sensu significare,posse Papam, si vellet,miscere se his,quæ sunt iurisdictionis regis Francorum,& ideo nihil probare cõtra id, quod alio iure inuenitur sta-
122 tutum. Quoniam † argumentum à contrario sensu nullas vires habet eo casu, iuxta cap. A nobis 2.de senten. excommunicationis & glo. cap. Significasti de foro compet.cum multis aliis,quæ ibi adduximus.

Ad 2. XXXIX. Infertur solutio 2.argumen. scilicet quod in casibus in eo relatis,& aliis,quos referunt in eo citati,potestas ecclesiastica cognoscit inter
123 laicos: † Aut quia ea,de quibus cognoscit sunt supernaturaliter instituta, vel reuelata,quales sunt articuli fidei, & qualia sacramenta:aut eis annexa,qualia sunt sacramẽtalia:Aut per legem diuinam supernaturalẽ declarata,cum essent obscura sola lege naturali attenta,qualis est prohibitio vsurarum,aut inest eis aliquid supernaturaliter institutũ,quales sunt personæ clericorũ:Aut cognitio illa est necessaria,vt aliqui vitã consequãtur æternã,vel aliqua supernaturalia, aut vt non impediantur ab illis consequendis, qualis est gubernatio Imperij, cum illud vacat,& datio curatoris alicuius regis,& similia: Aut ratione donationis,consuetudinis,priuilegij Imperialis,vel regalis. Non autem ideo,quod vlla potestas laica formaliter actu, vel habitu sit in ipso Rom. Pontifi. quatenus est pontifex, licet multã,magnã & supremã habeat,quatenus est rex in eis terris,quas donatione Imperatorum habet ecclesia Rom.nemini subiectas.

124 Ad 3. XL. Infertur solutio 3.argumẽti,† scilicit quod illud,maximũ impedimentũ supernaturalis beatitudinis consequendæ,& aliorũ supernaturalium in ecclesia Christiana exercendorum,quod oriebatur fidelibus ex infidelitate, & defectione græcorũ Imperatorũ ab ecclesia Romana,& consensus eorum, qui suberant Imperio,fidelium,effecerũt,vt potestas prædicta ecclesiastica extenderetur ad transferendũ Imperiũ, & ad ponẽdas in illa translatione leges, per quas satis cõsultum esset ecclesiæ Christianæ,& fidelium saluti æternæ; & supernaturalium exercitio:in quibus fuit illa,per quam constitutũ fuit ad quos pertineret electio Imperatoris,& ad quem confirmatio, & ad quem cognitio vacante Imperio, & id genus alia. Non autem ideo,quod potestas Imperialis actu,vel habitu esset penes Rom.Pontifi.ante quam translatio illa fieret.

125 Ad 4. XLI. Infertur solutio 4.argumenti,scilicet excellentiorem esse potestatem ecclesiasticã laica, sicut aurum excellẽtius est plumbo:non auté hanc illi inesse, sicut neque auro inest plumbum:Et ecclesiasticam quidẽ comparari Soli,& laicam Lunæ:Non ideo,quod laica suam vim accipiat ab ecclesiastica, sicut à Sole accipit Luna:Sed quia est minus perfecta,& longe inferior in sese, quam illa.

126 Ad 5. XLII. Infertur solutio 5. argumẽti, fundati in illis verbis † cap.1.21. distin. Christus Petro æternæ vitæ clauigero iura terreni simul, & cælestis Imperij cõmisit. Nempe, quod sicut per verbũ, cœlestis Imperij, non intelligitur paradisus, & ecclesia triumphãs: Ita per verbum; terreni, non esse intelligendam potestatem laicam: Sed per regnum cœleste intelligendos esse bonos, & per terrenũ malos. Vel per regnum cœleste eos, qui cœlesti cõuersationi deduntur, quales sunt personæ ecclesiasticæ: & per terrenũ, eorũ qui terrenis rebus curandis animum intẽdunt, quales sunt laici. Vel germanius, per verbum, iura, intelligendam esse potestatem ecclesiasticam, siue spiritualem, & sensum esse, Petro data esse iura regni cœlestis, & terreni, id est, potestatẽ spiritualem, tam super Imperatore, ac aliis omnibus laicis, quam super prælatis ecclesiæ, ac omnibus aliis clericis. Quæ potestas spiritualis extenditur etiam ad omnia temporalia, quatenus id est necessariũ ad salutẽ mortalium spiritualẽ. Infertur etiam solutio, & intellectus mandati eiusdẽ Nicol. in illo 5. argumẽto assumpti ex cap. Authoritatem 15. q. 6. per quod mãdabat quibusdam, vt spirituali simul, & temporali gladio malignos insequerẽtur. Intelligendũ enim est illud, quod ait de materiali gladio, per inuocationẽ eius in adiutorium gladij spiritualis, iuxta cap. 1. & ei annotata, de offic. ordin. vel quia ex consuetudine, donatione, vel priuilegio Imperatorum, vel regum competebat ecclesiæ iurisdictio temporalis in eis terris, de quibus loquitur.

127 Ad 6. XLIII. Infertur solutio 6. argumenti † scilicet idem quidem esse dicendũ de aliis regibus, quod de Imperatore quantũ ad hoc: quod sicut aliorũ regum potestas nõ est penes Papã ex diuina institutione: ita nec Imperatoris. Quamuis super Imperio multa cõpetãt Papæ, per leges humanas in trãslatione Imperij de consensu populorũ fideliũ, in quos translata potestas fuit eligendi, iuxta ea, quæ habentur in d. cap. Venerabilẽ & Cle. Rhom. de iureiur. & ea quæ

128 diximus supra in coroll. 8. & 9. & 10. † Vnde colligi potest intellectus verus c. Alius 15. q. 6. & cap. Grandi de supplen. negli. lib. 6. citatorũ in arg. Intellectus item verus omnium illorum quæ à doctoribus, cum in arg. tum alibi citantur. Quæ sonãt potestatẽ regũ non agnoscentiũ superiorẽ, esse penes Papã. Intelligi enim debent esse penes Papam quantum ad hoc, quod potest iubere vsum eius, quatenus ratio cõsequẽdæ vitę supernaturalis, gratię, aut glorię id exigit, & quod etiã ipsemet Papa eis negligẽtibus potest facere id, quod ipse poterat quoties, & quatenus ratio illa vitæ supernaturalis consequendæ id postulat.

Ad XLIIII. Infertur, falsum esse illud dictũ doctorũ relatorũ in d. 6. argumen. scilicet nullos reges potuisse vsucapere, siue prescribere libertatem, vel alias sese eximere ab Imperio, nisi sese subdẽdo Papæ quoad tẽporalia. Quoniam nulla ratione, vel iure id efficaciter cõprobatur, & per supradicta palam confutatur: & apertus est nouus modus, quo reges ab Imperio sese potuerunt eximere in cor. 22.

129 Ad 7. XLV. Infertur solutio 7. argumenti, † scilicet Imperatorẽ quidem suscipere infulas, & coronam à Ro. Pontifi. Sed non ex diuina institutione, & ratione solius potestatis traditæ ei à Christo: Sed humana constitutione apposita in translatione Imperij, vt in 38. illatio. & solut. 2. arg. tangebam.

130 Ad 8. XLVI. Infertur solutio 8. argumẽti, scilicet † Christũ quidẽ verum

& vni

& vniuersalem monarcham fuisse etiam quo ad temporalia: non tamen concessisse Petro totam potestatem suam, quam habebat, etiam quatenus homo erat omnium potentissimus. Quia non transtulit in eum, neque concessit ei vllam potestatem laicam directe respicientem naturalia, vt prædictum est: Imo neque omnem ecclesiasticam etiam spiritualem. Non enim potestatem illam excellentiæ faciendi miracula, instituendi sacramenta, & dandi sine sacramento effectum sacramenti, & id genus alia, vt pulchre docet Thomas in fine cap.10.lib.3.de regi.princi. Neque vllus vnquam contrarium asseruit, & ita non sequitur. Hoc potuit Christus quatenus homo: Ergo & potest Papa quatenus eius vicarius.

131 Ad 9. XLVII. Infertur solutio 9.arg.scilicet, † quod potestas illa ita benedicendi, vel vngendi reges, vt per eam solam quis fiat rex, non inest Papæ, quatenus Papa est sola lege diuina inspecta, licet benedictio alia simplex non traditiua potestatis regalis competat ei hoc respectu.

132 Ad 10. XLVII. Infertur † solutio eorum, quæ non pauca congeruntur in argumento, scilicet vnctiones illas primorum regum Hebræorum factas quidem fuisse à sacerdotibus: Sed si & quatenus saltem erant regalis potestatis traditiuæ, non fuisse factas virtutes potestatis ordinariæ, quam habebant quatenus erant sacerdotes: Sed virtute potestatis in id à Deo delegatæ, quatenus tanquam ministri Dei speciatim ab eo in hoc deputati id fecerunt, vt in arg.9.
133 pro nostra conclusione adducto probatur. † Id item quod in d.arg.10.tangitur in re graui, & multum dubia recurrendum ad sacerdotes Leuitici generis. &c. solum concludere videtur, ecclesiasticam potestatem extendi ad temporalia, quatenus ratio salutis æternæ id postulat. Quod nunquam negauimus. Cum enim quæstio aliqua, etiam tantum temporalia tangens ambigua est, & ideo grauia scandala, & lites, ac discordias parit inter Christianos, necessaria est eius solutio ad tollenda impedimenta salutis æternæ. Quæ ratio fuit decidendi graues illas quæstiones, de quibus in cap. Rainucius, & cap. Raynaldus, de testamen. & in cap. Si pater. eod. tit. lib. 6.

134 Ad 11. XLVIII. Infertur solutio 11.argumenti † ecclesiam quidem militantem instar habere triumphantis in multis: non autem in omnibus: alioqui essent in hac quoque omnino beati, sicut in illa, & nulla esset hic edendi, vel bibendi necessitas, sicut neque in illa. Quare satis est in hac esse vnum summum principem tantum in spiritualibus, tantæ ac talis potestatis, cui omnis secularis potestas subdatur, & qui ea vti possit etiam circa temporalia, cum ratio salutis æternæ id poposcerit, vel ad iubendum aliis secularibus monarchis, vt sua potestate vtantur: aut ad faciendum ea, quę ipsi facere neglexerint, cum salutis æternæ impedimento euidenti.

135 Ad 12. XLIX. Infertur solutio 12.argum. † scilicet Christum optimum maximum legislatorem, optimam rationem gubernandi instituisse monarchiam, scilicet quoad spiritualia, quæ se ad temporalia quoque extendat cum, vbi, quando, cur, & quatenus ratio spiritualium, & supernaturalium id exigit: Non autem instituisse, nec oportuisse instituere, vt suus ille vnicus vicarius ad saluandas totius orbis hominum animas relictus, omnium regum potestatem ordinariam, etiam quoad temporalia haberet. Tum ne spiritualium & æter-

norum oblitus curis se illigaret secularibus, & perituris, iuxta c. Te quidem. 11.
136 q. 1. Tum quia, † vera monarchia ecclesiæ non requirit, vt ei subditi nullam potestatem suscipiant immediatè à Deo: Et vt omnia veniãt eis per manus ipsius vicarij, quod sit eius monarchia. Quoniam si hoc requireretur non esset vera monarchia in ecclesia, nec Papa verus monarcha, etiam si vtramque summam potestatem ecclesiasticam, & laicam haberet, etiam quoad actum: Quoniam alia multa suscipiunt Christiani à Deo immediatè, nempe gratiam gratum facientem, virtutes infusas, inspirationes bonas, dona Spiritus sancti, gratias gratis datas, & id genus alia multa, quæ non trãseunt per manus Papæ, neque officiarios eius: quorum tamen susceptio fortius deberet corrumpere monarchiam Papæ, quam susceptio potestatis temporalis. Si quidem illa sunt spiritualia: hæc vero temporalia: Et monarchia hęc magis est spiritualis, quam temporalis, etiam secundum eos, qui tenent vtranque potestatem esse penes Papam, vt patet per illa multa dicta Thom. citata in corol. 10.

Ad 13. L. Infertur solutio 13. argum. scilicet † translationem illam Imperij valde necessariam fuisse illo tempore ad salutem spiritualem populorũ Christianorum, & ideo Rom. Pontificis authoritatem ad id pertigisse per quãdam consecutionem. Quæ tamen non pertingit ad alia minora. Quoniam tunc demum potest minora, qui maiora potest, vt habet argumentum, cum eadem ratio, vel maior est faciẽdi minora, quam maiora, vt in corol. 16. probaui. Quod in hac re non cõtingit: cum longe maior ratio suadeat, vt vicarius Christi omnium hominum seruatoris possit spiritualia, quæ directe respiciunt supernaturalia, & æternam salutem eorum, quam temporalia, quæ ad id non pertinẽt, nisi indirecte: quo casu etiam ea poterit.

Ad 14. LI. Infertur solutio 14. argumen. scilicet potestatem ecclesiasticam posse quidem iudicare de mediis salutis æternæ, quam ipsa proponit, quatenus ad eam est necessarium. Quod concedimus. Non autem quatenus non est necessarium. Quod est id, quod negamus.

Ad 15. LII. Infertur solutio 15. argum. scilicet, quod nihil aliud concludit, quam 14. & eodem modo soluitur, quo illud mutatis mutandis. Quod gratia breuitatis non explico.

Ad 16. LIII. Infertur solutio 16. argum. scilicet spiritualem potestatẽ extendi ad omnia, quæ sunt necessaria ad salutem hominum æternam, iuxta ea, quæ in illat. 33. 34. & 35. dicta sunt.

Ad 17. LIII. Infertur intellectus Extrauag. Bonifa. VIII. Vnam sanctam, de maiori. & obedientia, & omnium in ea contentorum, scilicet quod debent
139 reduci ad hoc, quod potestas spiritualis sublimior est temporali, vt aurũ plumbo: & quod hæc subest illi adeo, vt cum ratio supernaturalium id exegerit, poterit imperare ei oportuna: & eam, si opus erit censura ecclesiastica cogere ad faciendum ea: imo & facere ea, quæ secularis facturus erat eo nolente facere, quatenus ratio illa supernaturalium poscit, & non amplius. Quod satis significauit Extrauag. Meruit. de priuileg. Clemen. V.

140 LIIII. Ecclesiam † catholicam vnam quidem esse, fuisse, ac fore ab exordio in finem vsque mundi, dictam cœpisse ab Abelo propter ipsius innocentiam, vt post Gregorium in homel. 20. super Matth. declarat Aluarus Pelag. in lib. 1.

lib.1.de planct.eccl.art.36.& melius art.63.sub litera H col.2. Non tamen semper habuisse vnum summum monarcham penes quem esset summa sacerdotalis, seu ecclesiastica potestas omnium fidelium: Alij enim in aliis, aut domibus, aut ciuitatibus, aut gentibus fuere sacerdotes, neque omnes vni summo suberant. Quod satis affirmat Tho.li.1.de regi.princ.cap.14. Neque enim vsq; ad Christi aduentum necesse fuit omnes omnium gentium fideles vlli vni subesse sacerdoti, etiam Hebræorum: quorum leges quatenus non erant naturales nullas alias gentes, quam Hebræam obligabant, vt colligitur ex Dyonis.c.9.Cæl.Hierarch.& tradit Tho.receptus.1.Sec.q.98.art.5.

140 LV. Infertur † ratio soluendi argumentum illud, quod aliquando in consessu doctissimorum virorum per me propositum remansit insolutum. Impugnaturus enim gl.sing.c.Non autem.7.q.1.quatenus habet, non posse fieri, vt duo essent Papæ eod.tempore etiam ex vrgentissima causa, vt Iac.Almay.determinat in lib.de eccl.potest.c.5.quicquid sentiat Io.Maior, in 4.d.24.q.3. Impugnaturus (inquam) hæc, sic argumentabar: In omni eo, quod lege naturali, diuina, vel supernaturali vetitum est, potest ob necessitatem dispensari, si ob eam aliàs circa id inuenitur in sacris literis dispensatum, iuxta id, quod sentit gl.memorabilis, & clarius exprimit Card.Alex.ibi in c.Quoniam.48.distin. At ante legem nouam, cum vetus adhuc vigeret, multi erant summi sacerdotes, non agnoscentes alios superiores: Ergo & nunc post nouam multi tales poterunt esse, saltem per dispensationem ob causam iustam. Ex proxime enim prædictis infertur modus soluendi hoc argum.s.quod nusquam ante legem euangelicam fuit talis summus pontificatus, qualis nunc est: & ita non potuit antequam esset, ob vllam necessitatem, vel vtilitatem relaxari lex diuina de vnico summo Pontificatu Petro, & successoribus eius commisso, Neq; postea quam cœpit vnquam est relaxata: Cui consequens est, vt neque nunc relaxari queat. Qua eadem ratione neque duo Papæ possunt præesse Papatui: Licet possint esse duo Imperatores eiusdem Imperij, & duo supremi reges eiusdem regni. Quia nulla vnquam lege diuina, neque naturaliter, neque supernaturaliter data, neque ante, neque post euãgelium statutum fuit: vt vna tantum esset monarchia: & vnus tantum monarcha toti orbi quo ad temporalia.

141 LVI. Temerarios & insanos † esse illos qui negãt vllos homines vlli potestati subijci. Tum, quia id est contra ius naturale, & omnia citata supra in corol.20. Tum, quia hæreticum est id asserere, etiam de Christianis etiam iustis, per Clem. Ad nostra.in versic.3.de hære.

LVII. Falsum esse id, quod tenuere pauperes Lugdunenses, & Vualdens. reuocatum à Ioan.Vviclef.& cõdemnatum à concil. Basil.vt habetur post sess.

141 45.conci. Constant.† scilicet potestatem ecclesiasticam ita iure diuino fundari in charitate, vt nemo eam habere possit, nisi charitatem quoque habeat, & sit in statu gratiæ gratum Deo facientis. Quoniam nemo scit se amore dignum. cap.9.Eccles. & ita consequeretur, neminem scire se esse verum episcopum, vel parochum. Quæ ratio, licet videatur Iacobo Almayno in cap.3.de potestate ecclesiast.euidenter errorem prædictum confutare: non tamen satis confutat. Quoniam etiam retenta opinione contraria communi, nemo vere scit, se esse episcopum, vel parochum: quia nescit se vere baptizatum,

nec

nec habere caracterem baptiſmalem. Cum illa nequeat haberi, ſine debita intentione baptizantis, quæ à baptizato ſciri nequit: & ſine illo nequit eſſe epiſcopus, neque presbyter. cap. Veniens de presb. non baptiz. Fortius igitur facit, quod ſecundum eorum opinionem, qui caderet à gratia gratum faciente, caderet quoque ipſo iure ab epiſcopatu, & quolibet alio beneficio iuriſdictionem habente: & ita ſine noua promotione non poſſet eſſe epiſcopus, vel parochus. Quod eſt abſurdum. Ex quo infertur, fortius errare Bohæmos, qui dicebant, non ſolum Deo gratum: ſed etiam ab ipſo prædeſtinatum eſſe oportere illum, qui alicuius poteſtatis eccleſiaſticæ futurus ſit particeps.

142 L VIII. Errare † illos etiam, qui putant, poteſtatem eccleſiaſticam ita fundari iure diuino in fide, vt ea carens, carere quoque neceſſario dicatur hac poteſtate. Quoniam primo nullo iure diuino eſt inducta pœna priuationis ipſo iure ob hæreſim, ante binam ſaltem monitionem, vt eleganter probat Tho. à Vio in c. 23. de auth. Pap. & concilij, & latius dixi in ca. Nunc autem. 21. d. Deinde, quod Papa hæreticus non incidit in pœnam contra hæreticos ab eccleſia ſtatutam, arg. c. 1. cum ei annotatis de conſti. l. Princeps. ff. de legi. & tradidimus latius ſupra in corol. 13. Poſtremo, quod neque alij prælati inferiores perdunt ſuas dignitates ob hæreſim conceptam, & omnino occultam. Quæ communis eſt opinio Theologorum, & probatur arg. à contrario ſenſu in ca. Audiuimus. 24. q. 5. in illis verbis: Qui hæreſim nouam ex corde ſuo finxit, ex quo eam prædicare cœpit, neminem damnare potuit. Quare † verius videtur, hanc poteſtatem fundari in charactere baptiſmali, arg. cap. 1. & c. Veniens. de presb. non baptiz. quod etiam tenuit prædictus Iacobus: à quo tamen diſſentio, quatenus in probatione huius concluſionis præſupponit, † incapacem eſſe huius iuriſdictionis iure diuino eum, qui non eſt clericus. Tum, quia etiam fœmina religioſa eſt capax eius cap. Dilecta de exceſ. præl. Tum, quia etiam laicus vti poteſt eccleſiaſtica iuriſdictione per commiſſionem ſpecialem Papæ cap. Præter adiuncta gloſſ. communiter recepta, verb. Ducibus. 32. d. & annotatis in gloſſ. cap. 2. de iudi. Quamuis verum ſit, laicum eſſe incapacem illius iure humano c. Bene quidem. 96. diſt. & d. c. 2. de iud. cum aliis, quæ nota ſunt.

(143 and 144 are printed in the margin beside the lines beginning "dicare cœpit" and "in probatione huius".)

145 L VIII. Falſam videri differentiam † illam Iacobi Almayni in lib. de poteſt. eccleſ. cap. 1. col. 3. quam inter poteſtatem eccleſiaſticam, & laicam ponit: Videlicet, quod hæc nunquam fuit regulariter, & immediate à Deo inſtituta, licet per rationem naturalem eſſet debita: illa vero immediate fuit à Chriſto inſtituta. Tum, quia ratio, ex qua illam differentiam deducit, non concludit eam: ſed aliud longe diuerſum, ſcilicet poteſtatem laicam totam non fuiſſe à Deo vlli datam: Poteſtatem autem eccleſiaſticā ſic. Quod & verum eſt. Quia nuſquam regulariter iuſſit Deus, vt vni, vel pluribus: hiis, vel illis quoad poteſtatem laicam pareretur: Cum tamen ſpecialiter de poteſtate eccleſiaſtica ſtatuiſſet Chriſtus, vt vni Petro parerent omnes, Ioan. 20. & cap. Solite. de maior. Tum, quia poteſtatem laicam deberi communitati hominum lege, ac ratione naturali non infert, eam non eſſe à Deo immediate datam: Imo potius concludit contrarium. Nam poteſtas edendi de omnibus rebus ſiue ſuis, ſiue alienis inferioribus, tamen natura humana ad conſeruandam vitam propriam tempore neceſſitatis extremæ cuilibet eſt debita lege naturæ cap. Diſcipulos. de com

de consecrat.dist.5.cap.Si propter necessitatem.de furt.cum eis annotatis:non tamen ob id desinit dici data cuilibet immediate à Deo. Potestas item defendendi se ab alio iniurio inuasore,& etiam occidendi eum,si aliter defendi nequeat, debita est cuilibet, lege naturali l.Vt vim ff.de iusti.& iur. Non tamen ex eo infertur,eam non esse datam immediate à Deo: imo potius contrarium. Tum,quia Durãdus, cuius doctrinam sequitur in hoc potissimè idem Iacobus in tracta.de iurisdict.eccles.non ponit hanc Iacobi differentiã:sed eam,quam ipse supra posui. Iohan.etiam Parisiensis,cuius doctrinam plurimum sequitur ille,quod nos ait expresse,vt dixi in 20.coroll.

Verius itaque fuerit dicere primo,vtranque harum potestatum conuenire in hoc,quod vtraq; est data immediate à Deo,& quod neutra hodie quæratur alicui ita ex immediata largitione Dei:vt nullum hominum ministerium prærequiratur. Quoniam præuenire debet electio,vel,successio. Differre autem in eo,quod laica data est naturaliter, & generaliter ita, quod nihil speciatim de illius creatione,vel de illius alicui traditione cautum fuerit,saltẽ in generis humani,& illius creationis principio: licet postea de potestate communitatis Hæbreorum sic. Ecclesiastica vero data est supernaturaliter,& specialiter ita, quod speciatim de ipsius creatione,& traditione Petro quoad totam, & aliis quoad aliquas partes cautũ fuerit, vt prædictũ est,in corol. 18. Esse item aliam differentiam singularem inter has duas potestates,scilicet,quod,licet vtraque hodie quæratur, & accipiatur à Deo mediate, longe tamen mediatius laica, quam ecclesiastica. Laica enim accipitur mediante electione communitatis expressa,vel tacita,qua,quod suum erat alij concessit,vel mediãte successione in tali electione fundata. Potestas vero ecclesiastica, licet etiã accipiatur mediante electione ecclesiæ, vel cardinalium eam repræsentantium: non tamen accipitur tanquã res aliqua quæ sit fuerit ve ipsius ecclesiæ,secundum opinionem Romanorũ relatam in corol.19. Licet,secundum opinionẽ Parisiensium, Gerson. scilicet, & aliorum multorum sic. Secundum enim eos potestas hæc Papalis data fuit ecclesiæ in persona Petri,& etiam Papa mortuo,est in illa,& esset in concilio œcumenico legitime cõgregato: Quod magnis viribus contendit confutare Thom. à Vio:& magnis defendere Iacobus,& Iohan. Maior citati in d.coroll.19.

147 LIX. Non videri verum id, quod quidam eruditi noue dixerunt scilicet,† non solum communitates: sed etiam Reges suam potestatẽ capere à Deo immediate. Quoniam primo nemo negare potest regiam potestatem fuisse ante reges in ipsa hominum conuiuentium communitate: Quippe qui tanquam à lege naturę ortam,vt est recepta opinio & probata supra coroll,23.ab exordio mundi,vel communitatis,oportuit cœpisse 5.distin.in princ. cum tamen reges postea cœperint esse. Deinde, quod reges fiunt aut electione,aut successione: & ita mediante aliqua re creata. Præterea,quod licet aliquot reges & aliquot alij potestate regia vtentes, à Deo ipso immediate fuerint instituti,aut electi, vt Saul,Dauid,& ante illos Moyses:Et ita licet electi, & instituti immediate à Deo, ab ipso acceperint immediate potestatem regiam. Alij tamen, quorum de numero sunt,& fuerũt fere omnes,mediãte aliqua causa secunda,vel signo, eam à Deo accipiunt. Preterea quod licet Petrus immediate à Christo succe-

piſſet Papalē poteſtatē:alij tamen eius ſucceſſores mediāte electione eccleſiæ, vel cardinalium eam in hoc repræſentantium,ſuſcipiunt cap.Licet de vitanda de electio.Clem.Ne Romani eod.tit.& cap. Vbi periculum eod.tit.li.6.etiam ſecundum opinionē Romanorum tactam corol.19. & 20. Quanuis ſecundum
148 † eos Papa non ſuſcipiat ſuam poteſtatem, ab eccleſia, quæ eligit eum: ſed à Deo:Ergo à fortiori etiā alij reges,qui non fuere immediate à Deo inſtituti & electi, mediate ſuſcipiunt ſuam poteſtatem à Deo. Poſtremo, quod aliud eſt poteſtatē regiam immediate eſſe à Deo creatam: & aliud eam immediate illi, aut illi homini eſſe traditam. Illud enim verum fuit, & eſt ſemper,& vbique: hoc autem raro,vt ex Duran.& Ioh.Pari.vbi ſupra colligitur.Non obſtat illud
149 Sapient. 8. Per me reges regnant, &c. relatum in l. Inter claras C. de ſumma Trinit. Et illud ad Rom. 13. Omnis poteſtas à Deo eſt. Quoniam ad ſummum ſolum probāt poteſtatem regiam creatam eſſe immediate à Deo: Non autem ab eo immediate illi, aut illi homini datam. Per Deum quidem regnant reges ætatis noſtræ:quia regnant per poteſtatem, quam habent ab ipſo immediate creatam:ſed mediate acceptam ſucceſſione ſcilicet,vt fere omnes reges Chriſtiani:aut electione,vt Imperator,& aliquot alij.

150 LX. Inſanire illos,qui dicunt † regna,& regiam dignitatē, ac poteſtatem eſſe contra iura naturæ.Quoniā primo per ſuperiora palā eſt iure ipſo naturæ vnicuique ciuitati eſſe poteſtatem regna gubernandi, ſuos ciues ad bonum cōmune & illam ciuitatē iure naturæ non prohiberi exercere eam per alium. At regnum nihil aliud eſt,quam ciuitas,aut prouincia gubernata per vnum ad bonum cōmune,vt colligitur ex Tho.lib.1.cap.14.de reg. princ. & ex. Ariſt. in 3.& 4. Poli. Deinde, quod poteſt quis per alium facere, id quod per ſe ipſum poteſt cap.Poteſt.de regul.iur.lib. 6. Et per ſuperiora conſtat iure naturæ ſolo attento ciuitatem ipſam poſſe per ſe ipſam vti poteſtate regia. Ad hæc, quod rationum gubernandi(quę tres ſunt)optima eſt monarchia,ſiue regalis,id eſt, gubernatio per vnum, vt in argumento 12. contra notabile facto probabam. Poſtremo, quod id,quod eſt cōtra ius naturale nullo tempore,aut loco potuit eſſe laudabile,aut iuſtum 5.diſtin.in princ.At apoſtolus commendat Melchiſedech regem Salem:Et Ioſippus approbauit regnum Pharaonis cum procurationem ragni ipſius acceptauit,Gene. 41. Iacob.item,cum regionē Geſſem incolendam ab eo accepit Gene.47.Daniel item,qui pręfecturam ſuſcepit à Nabuchodonoſoro,Daniel.7.Sunt & alia ſexcēta ſacræ ſcripturæ loca,in quibus, vel duces,vel iudices,vel reges cōſtituūtur, aut laudātur ab ipſo Deo omnipotente,vt videre eſt in lib. Exodi,Iudic. Regū,& Machabæorū,vel ab apoſtolis coluntur,iubenturve coli.1. Petri.2.& ad Rom.13.& alibi ſæpe.

151 LXI. Stultam etiam videri eorum opinionem, † qui dicunt licite quidem fieri poſſe,vt alius in alia ciuitate regnet: non tamen vt vnus multis in ciuitatibus,& prouinciis regnet & imperet: Imo contra naturæ leges eſſe,vt rex,& dominus noſter regnet in tota Luſitania, Carolus Quintus quatenus rex in reliqua Hiſpania,& quatenus Imperator in Germania: Henricus 2.in Gallia, & alij in aliis magnis prouinciis. Quoniā primo hæc regna, & imperia omnia ſunt approbata per eccleſiā vniuerſam c. Venerabilē de electio c. Cum longe 63.diſt.c.Grandi.de ſupplen.negligen.prælat.lib.6.c.Per venerabilē qui fil.ſint

legit.

152 legit. Imò & eorum aliquot per Deum Opt. max. supernaturaliter, † vt hoc florentissimũ Lusitaniæ per quinque Christi stigmata diuo Alfonso huius nominis, & omnium regum Lusitanorum primo diuinitus, quæ diuina clementia fuit, ostensa, & in insignia regia insigni pietate in æternum suscepta. Regnum item Franciæ per tria lilia in insignia regalia, & per ampullam sanctam in sacram vnctionem Clodoueo primo regum Christianorum Franciæ cœlitus demissa. Deinde, quod licet non desint aliquot respectus, ob quos satius esset vnamquamque ciuitatem à suo peculiari rege gubernari: non tamen illi con-
153 cludunt, malum esse multas per vnum regi. Quia † multæ sunt causæ, ob quas longè vtilius est multas ciuitates sibi mutuo esse annexas, subdique vni regimini, siue aristogratiæ, siue democratiæ, siue monarchiæ, quã pluribus. Quorũ de numero sunt, quod facilius sese tueri poterunt ab hoste communi eo, quod Fortior est virtus vnita seipsa dispersa, secundum Arist. Et, quod audẽtius, & apertius facient iustitiã oppressis: maleficos punient: aliena tenentes ad restituendum cogent, & ne capiant arcebunt: seditiones, & factiones extinguent. Quod palã faciunt factiones Castellanæ tam longe lateque olim ardẽtes sub magno Regum Catholicorum & Caroli Quinti Imperio extinctæ. Factiones item Nauarræ in sese pridẽ crudelissimè sæuiẽtes: nunc vero sub eodẽ Carolo intermortuæ. Adde quod Saul, & Dauid diuinitus præfecti fuere toti Hebræorum genti, per multas varias, & magnas ciuitates, & prouincias dispersas. Postremo, quod nulla lege naturaliter lata vetatur cõiunctio duarũ, vel plurium ciuitatũ, quo minus electione, aut successione vni regimini, & vni rectori se
154 cõmuni cõsensu subiiciant. Non obstat primo, quod Nembroth † primus rex post diluuium descendẽs per lineam reprobati Cham, dicatur fuisse tyrannus, & per tyrannidem vsurpasse potestatem regiam, quæ post diluuium videtur fuisse penes Noam, & successores eius, per lineam Sem approbati, iuxta communem intellectum cap. 10. Gene. Non (inquam) hoc obstat. Quoniam primo responderi potest argumentũ ipsum præsupponere alium scilicet Noam fuisse regem ante Nembroth. Deinde negari potest, regnum ipsius fuisse iniustũ, & tyrannicum, vt negant aliquot authores citati in illa gemmea cathena, quam
155 super Genesim cõposuit † doctissimus idemque pientissimus vir Aloisius Lippomanus nunc episcopus Veronensis Reuerẽdissimus, qui ante paucos annos legatus à Sede Apostol. in nostrã Lusitaniã missus tãta pietate, ac iustitia vere liberali, tanta morum sanctimonia, & eruditione admirabili resplenduit, vt merito haberi debeat omniũ, qui nostra ætate à Sede Apostolica fuere legati, cum paucis princeps: Sed quia communis opinio contra tenet, vt colligitur ex ead. cathena & §. fin. 6. dist. III. respõderi posset, quod licet ipsemet Nẽbroth,
156 & successores eius ab initio violenti fuissent: † fieri tamen postea potuerũt iusti reges consensu coacto eius, vel eorum, quorũ intererat, mutato postea in voluntarium, & vere spontaneum: Sicut & matrimonium consensu coacto contractum non valet quidem: at si cõsensus ille coactus fiat spontaneus, valebit saltẽ à tempore talis mutationis, c. Ad id de sponsal. c. final. de raptor. IIII. responderi potest, quod licet eius regnũ iniuste cœpisset: non tamen ideo consequitur omnia regna iniuste cœpisse. Noas enim ipse, Sem item, & Iaphet, & aliquot filij eorũ potuerũt iuste regnare alibi cõsentientibus ciuitatibus, quas

regerent,& multis aliis modis alia iusta incipere, iuxta ea, quæ tradidimus in
coroll.23.V.palam tollitur, eo quod hoc argumentũ æq; probat illã ciuitatem
habere posse suum propriũ regẽ, ac quod multę non possunt habere vnũ. Quia
regnũ Nebroth vnius ciuitatis tantũ cœpit esse. At horũ prius illud non potest
probare: quia falsum esse cor. proximũ monstrauit: Ergo neque hoc posterius.

Non obstat 2. quod August. significat in lib.18.de ciui. Dei cap.2.& Duran.
157 vbi supra explicat,† quatuor celeberrima omniũ imperia, primũ Assyriorum,
& Chaldæorum, II. Medorum,& Persarum, III. Græcorum, IIII. Romano-
rum, per violentiam cœpisse. Non (inquam) hoc obstat. Tum, quia illi non ne-
gant, aliqua alia iustum habuisse exordium. Tum ob ea, quæ priori argumento
respondebam.

LXII. Errare communem, quæ à plerisque omnibus citatis per Ioh. Ign.
158 vbi supra recepta est, quatenus putat † iure diuino vnũ esse oportere Imperiũ
laicum totius orbis: sicut & vnũ est Imperiũ ecclesiasticũ. Quia primo id nullo
iure diuino supernaturaliter dato, siue reuelato probatur. Deinde nulla natu-
rali ratione id concludi potest: Imo. Ioh. Paris. vbi supra cap.3.col.vlt.dixit, po-
testatem vnius cuiusque ciuitatis naturalẽ esse: Imperium vero in multos non
item. Et ante ipsum Aristot. in Polit. maxime lib.7.cap.4.concludit, legislatoris
animi intentionẽ non debere illo tendere, vt ciuitas, cui præscribit leges, do-
minetur finitimis: sed ne illis seruiat. Quoniam illa dominatio magnum no-
cumẽtum afferret etiam ipsi ciuitati. Per quæ vir doctissimus palam significat
iustius, & vtilius esse vt vnaquæque ciuitas sibi tãtum, & suis pagis imperaret.
Augustinus etiam in 4.de ciuit. Dei, affirmat, maiore cum pace regi solita fuisse
regna, cum vnumquodque eorum terminis suæ patriæ finiebatur. Adde, quod
nusquam id ab orbe condito videtur contigisse, nisi forte donec Cainus filius
primogenitus Adami ciuitatem conderet, Genes.4. Ex eo enim videtur colligi
159 † iam inde cœpisse varia regna. Quia attestantibus multis authoribus relatis
ibi per doctissimũ Aloysium in prædicta catena, eam ideo ædificauit Cainus,
vt qui profugus,& eiectus erat à Deo ob fratricidium, se tutaretur ab aliis, qui-
bus odio habebatur. Et ita significatur, neq; illum cum suis in illam ciuitatem
receptis subiacuisse tunc alicui, neque alios ei. Non obstant ea, quæ pro errore
communi adducuntur. Quorum potiora corollarium sequens diluet.

160 LXIII. Errare innumeros,† quia putant cõclusioni præcedẽtis corollarij
obstare c. In apibus 7.q.1.in illis verbis: In apibus vnus est rex, & grues vnam
sequuntur. Tum, quia eorũ sensus non est, omniũ apum mũdi vnũ esse regem,
& omniũ gruum vnum ducẽ: sed apum vnius aluarij vnum esse regẽ, & vnius
agminis gruum vnã ducẽ. Et ita nullatenus probãt omnibus hominibus vnum
debere imperare, ac præesse: sed ad summũ solum probãt, vni ciuitati, vel gẽti
vnum debere præesse. Tum, quia in archetypo, & originali, scilicet in epistola
Hierony. ad Rusti. monachum, quæ incipit Nihil, non legitur. In apibus vnus
est rex, sed In apibus principes sunt. Quod pro nobis facere palam est. Errare
item innumeros, qui ideo putant, Imperatorem Romanorũ esse dominum, &
161 regem totius mũdi, & orbis terrarũ: quod Imperator Antoninus relatus in l. †
Deprecatio ff. ad l. Rhod. de iactu, dixisset: Ego dominus mundi. Primo qui-
dem ob ea quæ Galli contradicentes adducunt. Deinde, quod Scholiastes

Augustini

Augustini nouus: sed doctus, idemque Hispanus, & Imperatori, qui nunc imperat Carolo Aug. subditus, in lib. 5. cap. 25. de ciuitate Dei: Stultum esse ait, affirmare Imperatorem Romanum ius habere in totum orbem terrarum, cuius nunquam fuit dominus: nec in ea quidem, quorum aliquando fuit dominus, & iam amisit. Tertio, quod non est sentiēdum adeo sensu caruisse Imperatorem Antoninum, vt per illa verba: Ego dominus mundi, sentiret, se dominum totius orbis terrarum, qui nec illi, nec vlli præcessorum eius vnquam paruisset vel dimidiatus. Quarto, quod dici potest vsum fuisse hyperbole, aut synecdoche, sensisseque non de toto mundo, & orbe: sed solum Romano, hoc est, de illo, quod ex mundo, & orbe terrarum Romanis parebat. Pro qua expositione
162 facit, quod August. in d. c. 5. appellat † orbem Romanum, id, quod ex orbe Romanis parebat: sicut & orbem Christianū appellamus, id, quod ex orbe Christiani possident, & orbem Hispanum id, quod Hispani. Et Lucanus de Cæsare transituro ex Hispania in Galliam, & inde in Græciam ait:

Victrices aquilas alium laturus in orbem. Qui modus intelligēdi aptior, ni fallor, videbitur cuilibet erudito, quam illi, quos Ioan. Igneus vbi supra edidit.
163 Errare item Bartol. in extrauag. † Ad reprimendam. verb. Totius orbis, & plerosque omnes illum sequutos, quatenus per illum text. & illud Daniel. 2. c. Ad Nabuchodonosorum, siue Nabuchodrosorum, scilicet: Tu rex regum es, & Deus cœli regnum & fortitudinem, & Imperium, & gloriam dedit tibi, & omnia, in quibus habitant filij hominum, &c. dixerunt Imperatorem esse dominum totius orbis iure, licet non facto: Tum per proxime dicta. Tum, quia glossa illius cap. 2. habet, Danielem id dixisse Nabuchodonosoro, per figuram hyperbolen, siue transcensum veri manifestum, vt Maro in illo: Ferit astra clamor: vel per synecdochem ex toto intelligendo partem, vt idem poeta intellexit in illo: Ingens à vertice pontus in puppim ferit.

LXIIII. Errare item scholiasten Augustini præcitatum in corol. præced. quatenus in d. cap. 25. lib. 5. de ciuit. Dei, verbis quidem politis: sensu tamen non
164 satis dolato dixit † Imperatorem Romanum ius non habere in ea, quorum aliquando fuit dominus, & iam amisit: quia quo iure quæsierat amisit strage, scilicet hominum & bellicis furiis. His enim verbis significat primum omnia, quæ Romanus Imperator habet male quæsita esse, maleque possessa. Quod
165 tamen est falsum. Primum † quidem, quia eius consequens esset, Carolum V. Christianiss. peccatum ire donec restitueret omnia, quæ habet, quatenus est Imperator, arg. cap. Si res aliena. 14. q. 6. Regul. Peccatum. lib. 6. Quod tamen falsum est, neque vllus diceret. Deinde, quod Romani multa bellis iustis suo Imperio adiecerunt: sicut & nunc Lusitani apud Indos non pauca suo adiiciunt. Tertio, quod multi eorum, quos vi sibi ab initio subiecerunt, vere ac libere & sponte coram Deo in eorum consenserunt imperium, vt ex ipso Liuio colligitur. Quod sufficere ad hoc, vt male occupata iuste possint teneri expresse determinauit Ioan. Parisien. de potesta. reg. & Papa. cap. 5. Quod nos, quoque supra in 61. corol. tenuimus arg. cap. Ad id de sponsal. Facit, quod multi qui Romanum Imperium rexerunt in catalogum sanctorum relati sunt, vt Carolus Magnus, & Diuus Ludoui. Præterea, quod consensu totius populi Germaniæ, & authoritate Roman. Pont. translatum est Imperium à Græcis in Germanos

cap.Venerabilem.de electio.& ecclesia tota probat,& fouet Imperatores cap. Tibi domino.63.dist.Clem.Roman.de iureiurand.

Eisdem verbis 2.idem scholiastes significat,vere perdere Imperatorem,& desinere esse iuris eius quicquid ab aliis strage hominum, & bellicis furiis ei adimitur. Quod etiam palam falsum est. Tum, quia pari ratione idem dicere oportebit de regibus Hispaniæ,Galliæ,ac aliarum gentium:& per consequutionem daretur occasio maxima, & pessima bellis augendis, contra l.Conuenire.ff.de pact.dota.& ca. Ex parte.de consuet.Tum,quia id est contra omnia iura,rationes,& sententias patrum de bello iusto,& iniusto loquentium, in 4. lib.sententiarum.d.15.& in cap.Sicut.2.de iureiur.& alibi sæpe.

Eisdem verbis 3.significat idem scholiastes,omnes reges earum prouinciarum, quæ quandoque Romanorum fuerunt sola hominum strage, ac bellicis furiis esse ab Imperio exemptos.Quod tamen non est verum.Tum ob ea,quæ Cosmas in proœmio Pragmat.sanct.& Ioan.Igneus vbi supra, & alij aliarum gentium iurisconsulti tradunt in fauorem Frãcorum, Venetorum, & aliorum quorundam potentatum. Tum,quia certum est quod Hispaniæ Reges aliis titulis, eisdemque sanctissimis sese exemere, vt supra declarabam:si tamen vnquam iure fuerunt Romanis subiecti, de quo in corol.sequ. Tum,quia Roma
166 † ipsa,quæ caput erat Imperij, cum multis aliis Italiæ terris non strage hominum,& bellicis furiis exempta fuit:sed donatione Constantini,Caroli magni, Astulphi,& aliorum iusta & sancta de causa facta,omissa opinione contraria, vti temeraria,ne dicam sacrilega,& impia.Quam consequeretur omnes Christi vicarios, qui à Constantini tempore præfuerunt ecclesiæ Romanæ in peccatis continuis vixisse, cum tamen constet, Syluestrum, & alios plurimos in sanctos relatos esse.

Plus satis tamen verum arbitror id, quod idem scholiastes subdit ibidem, scilicet Accendit principes istis fictitiis titulis, eosq; aliud nihil esse, quam faces orbis terrarum, pestesq; totius generis humani: Tametsi parum modeste videatur dicere, quod in hac culpa est impia, & indocta iurisconsultorum argutatio:Cum licet indocta sit: non tamen dici debet impia,per dicta in corol. 1.Neque nominari argutatio, tot & tantorum patrum argumentatio: cui neque vllus alius,vsque ad nos plenè satisfecisse videatur.

167 LXV. Iustum esse vt arbitror dicere † Hispaniam totam nunquam iure subiectam fuisse Romanis. Quoniam primo nullum iustum titulum hactenus me legere memini,quo regia Hispaniarum potestas Romanorum cesserit imperio.Deinde,quod violentia, strages hominum, & bellicæ furiæ quibus subiecta fuisse videtur rerum dominiis quærendis, longè plus obsunt,quam prosint, argu.cap.Si res aliena.14.q.6.cap.Peccatum.de reg.iur.lib.6.leg.final.C.si per vim,vel alio modo.l.Authoritate.C.vnde vi,& arg.eorum,quæ scribit Innocent.in cap.Quod super his.de voto,receptus ibi per omnes, & Panorm.in cap.Venerabilem. de electio. Alber. in l.1.C.de summa Trinit. & alios alibi. III. Quod & si aliquot & Hispanię populi legantur forte consensisse postea, vt Romanorum Imperio subessent:pauci tamen id fecerũt, & pauciores sponte consenserunt:paucissimi autem,& forte nulli voluntate regum,quibus suberant. Postremo,quod pertinacissimè quoad eius fieri potuit repugnarunt Romanis

manis, præsertim Viriato duce Lusitani & natura loci muniti: Nauarri ac Cantabri, qui suum, & totius Hispaniæ antiquum idioma (quod nunc appellant Vasconicum) in hunc vsque diem seruant: nec vnquam admiserunt Romanũ, admittente illud tota reliqua Hispania, simul, & Gallia. Adde, quod gl. in hoc mihi singularis expressè id sentit in cap. Adrianus II. 63. dist.

169 LXVI. Non esse verum † id, quod quidam eruditi noue dixerunt, posse maiorem partem hominum orbis terrarum etiam inuita minore deligere sibi vnum Regem, vel Imperatorem, qui omnibus eis imperet. Quoniam primo id nullo iure fundatur. Deinde, quod falso imaginari videntur esse aliquã summam potestatem laicam, cui totum orbem terrarum subiici oporteat, vt in corol. 35. est dictum. Tertio, quod consequutio illa, qua illi vtuntur, non est necessaria, scilicet Aliquando maior pars hominum orbis, etiam renuente minore potuit sibi deligere vnum, qui omnibus imperaret: Ergo etiam nunc idem facere potest. Quoniam non est eadem ratio, eo quod lege naturæ vnicuique ciuitati competit potestas & necessitas se suaque regendi, vel authoritate alicuius aut maioris partis, vel aliquorum, à parte maiori electorum: & ita, si quando contingit olim solam vnam ciuitatem omnium hominum fuisse, certum est, maiorem partem illius potuisse deligere vnum, qui omnibus imperaret, arg. l. Quod maior pars. ff. ad municip. eo quod minor pars ciuitatis subest toti ciuitati, & per consequutionem parti maiori. At nunc quando plurimæ, ac innumeræ sunt ciuitates in orbe terrarũ constitutæ, quibus singulis sunt singulæ huiusmodi potestates separatæ: quarunque aliæ non subsunt aliis, nec minor pars maiori, nec maior pars earum, neque regum, vel rectorum earum potest deligere aliquem, qui aliàs nolentes conuenire in electione inuitas regant. Quamuis verum sit, quod si omnes ciuitates orbis. & earum rectores, quorum interesset conuenirent, vt vnus aliquis omnium rector, rex, aut Imperator deligeretur: is esset verus rector, rex, aut Imperator, quem maior pars deligeret. Quarto facit, quod conclusionem hanc nouam consequeretur, maiorem partem totius Galliæ deligere posse vnum aliquem, qui toti Galliæ Imperaret: ac per consequutionem tollere Sabaudo, si quid iuris in Sabaudos, vel Allobroges habet: Duci Lotaringiæ suum principatum: Carolo Quinto Brabantiam, & alias prouincias cis Germaniam intra Gallias constitutas. Consequeretur etiam maiorem partem totius Hispaniæ deligere posse vnum aliquem, qui totam eam regat, & per consequutionem ad manum esse reliquæ
168 Hispaniæ priuare † Lusitaniam belli, pacisque artibus florentissimam suo rege maximo & optimo. Consequeretur etiam maiorem Italiæ partem posse deligere vnum aliquem, qui toti dominetur: & item facile inuentum iri modum, quo vel sedes Apostolica, vel Rex Apuliæ suis deturbentur sedibus: vel Veneti, & alij potentatus sua denudentur gloria. Consequeretur deinde orbis terrarum turbatio, & confusio quam maxima. Quinimo consequeretur, quod maior pars Regum maioris partis orbis posset deligere vnum, cui omnes subiacerent: & quod vnus Rex maioris partis alicuius prouinciæ posset occupare maiorem partem eo ipso, quod statueret, vt tota vni pareret. Quoniam tota potestas omnium ciuitatum, variorum regnorum consistit penes Reges eorum: & potestas maioris partis prouinciæ penes ipsius solum

regem

regem:Et ita,si ciuitatum maior pars id posset quoque vel vnus rex, vel pars maior regum earum.

169 LXVII. Non esse verum etiam † id, quod prædicti eruditi noue dixerunt, scilicet maiorem partem Christianorum posse deligere vnum regem, qui omnibus Christianis imperaret, etiam inuita parte minore: propterea ipsa, quibus præcedens corollarium probauimus. Quanuis fateor Christianos omnes cogi posse à Rom.Pont.summo Christi vicario ad deligendum vnum aliquem communis belli, & totius exercitus ducē: quando hostis aliquis nominis Christiani ita vrgeret, vt verisimile esset, non posse aliter defendi rempublicam Christianam. Quoniam summa Christi summi vicarij potestas extenditur ad temporalia illa, quæ per alium nequeunt fieri, vbi salus animarum Christianorum id exigit, vt dictum est in corol.17. At tale esset huiusmodi ducis constitutio. Non obstat huic corollario, quod saltem, quando huiusmodi ducis belli constitutio non sufficeret, sed oporteret, vt ille cōstitueretur rex vniuersi Christianismi, tunc posset Rom.Pont.talem regem creare. Non (inquam) hoc obstat. Tum, quia non infertur ex hoc, maiorem potestatem Christianorum inuita minore, posse id facere. Quoniam alia est ratio de summo Christi vicario, qui superior est omnibus in spiritualibus, & temporalibus ad spiritualia necessariis, vt dictum est supra in resolutione disputationis, & corol.33. Alia de maiore parte Christianorum, cuius potestati non subiicitur minor: quæ suam particularem iurisdictionem diuisam à potestate maioris partis habet. Tum, quia nusquam dabitur casus, in quo commodius sit bello gerendo in hostes nominis Christiani deponere reges antiquos inuitos, & constituere vnum nouum: quam eis suo iure, ac regendi authoritate seruata, constituere nouum aliquem Imperatorem, & ducem exercitus communis. Quoniam hoc facile ferri & posset & solet: Illud vero adeo difficile, vt par sit credere multos reges Christianos se, ac suos prius dedituros hosti nominis Christiani: quam pati sua gloria, & auitis priuari regnis, vt recentia exempla confirmant. Quanquā non dubito, nisi hoc scandalum immineret, commodius esse toti Reip.Christianæ ad se tuendum à potentissimo Turcarū principe, vt tota vni subderetur.

Non obstat etiam, quod vna est omnium Christianorum respublica, iuxta
170 illud Apostoli.1.ad Cor.12. Omnes vnum corpus sumus. Quoniam † id verum est quoad spiritualia: non autem quoad temporalia, vt sæpe supra est dictum.

171 Non obstat etiam, † quod in liberis ciuitatibus, qualis est Florentia, maior pars videtur posse eligere sibi regem, qui omnibus, etiam minori parti inuitæ imperet. Quoniam talium ciuitatum ciues omnes vni seculari potestati subiacent: Et ideo volente nolente minore parte, modo legitime fuerit vocata, potest maior pars statuere, quicquid posset tota: imo quod maior pars statuit videtur statuere tota. At diuersæ ciuitates liberæ, diuersa regna, diuersi potentatus, & diuersa Imperia diuersas habēt potestates, & nulla earum subiacet alij, nec minor pars maiori: Et ideo nulla tenetur stare electioni alterius, neque minor pars earum electioni maioris, arg.l.fin.ff.de iurisd.omn.iud.& cap.2.de constit.lib.6.

172 LVII. Nullum regem † adeo liberare posse suum regnum, & suos regnicolas, vt non teneatur parere sibi, neque vllis magistratibus à se, vel à sua re-

publica

publica constitutis. Tum, quia id esset contra illã legẽ naturæ: vt parentibus, & patriæ obediamus l. Veluti ff. de iusti & iure. Tum, quia respublica ipsa priusquam regem haberet, non potuisset statuere, ne sui ciues tenerentur parere sibi, aut suis magistratibus. Quoniã illud esset abdicare se à tali potestate: quam tamen veluti lege naturæ sibi insitam ab se abdicare nequit, iuxta, ea quæ diximus in coroll. At reges earundem habent potestatem, quam respublicæ ante ipsos habebant: Ergo idem est dicendum de illis, ac de illa, arg. cap. Ecclesia. 2. vt lite pend. §. Fuerat. Instit. de actio.

173 LXVIII. Parum cautos videri † eos, qui aiunt non tam liberos esse homines regnorum parentiũ regibus, quam ciues liberarum ciuitatum, quæ nulli regi parent. Primo quidem quia eiusdem naturæ, & speciei est potestas, qua reges regunt: & potestas, qua liberæ ciuitates sese gubernant, vt per prædicta palam est. Nam licet modus regiminis reipublicæ sit diuersus, puta aristocraticus, democraticus, & monarchicus: Potestas tamen gubernandi vna, & ead. est, secundum Aristo. receptum in Politicis: siue ergo quis regatur per vnum regem, siue per plures optimates, siue per totum populum, eidem potestati est subiectus: & æque liber, vel æque seruus. Deinde facit, quod parere multis non est minor, imo maior seruitus, quam parere vni, arg. c. 1. 21. q. 1. At ciues liberæ ciuitatis parẽt multis, nempè toti populo, si regatur democratia: aut eius optimatibus, si aristocratia. Multis inquam saltẽ collectiue, & vt facientibus col-
174 legium licet non vt singulis. Regnicolæ vero vni tantũ regi parent. Præterea † omnium philosophorum recte docentium vna est sententia, Monarchiã, siue vnius regimen, melius esse democratia, siue optimatum regimine, & Aristocratia, siue populari gubernatione. Facit, quod ciues liberarũ ciuitatũ oportet parere vni edicto prætoris, qui frequentissime, minore beneuolentia, & charitate: maiore vero sæuitia, & libidine regit, quam Rex, qui, vt plurimum, ab incunabulis benę ad regnãdum educatus, satis noscit modũ, & artem vnumquenque iuxta sui ordinis gradum ad sese admittendi, & alloquendi. Et ita, vt oportet, respondendi, iubendi, & rogandi: vt omnibus placere possit, & omnibus velle prodesse, ac nemini nocere. Quippe qui omnes pro filiis ducit, & se magis patriæ patrem, quam dominum arbitratus, paterno affectu subditos
175 prosequitur. Cuius rei præclarissimũ, & rarissimũ exemplar sunt, † inuictissimus Rex, Heros, & dominus noster Iohãnes huius nominis, III. & Catharina eius vxor Augusta heroissa, & domina nostra huius nominis prima, qui qua parte possunt imitantes illam infinitam, & inimitabilem Dei benignitatem, qua in altis habitans, humilia respicit in cœlo & in terra: omnes sibi subditos tam in Aphrica, & Asia: quam in Europa, vt filios amãt, omnibus gaudentibus congaudendo, omnibusque dolẽtibus condolendo, consulendo, & opitulãdo, & nihil non agunt, quo filius eorum vnigenitus princeps, & dominus noster Iohannes pro summa, quam de se iam præbet, expectatione non minus sit eis hæres morum Christianissimorum, quam regnorum amplissimorum.

An autem mortales, quatenus sunt Christiani, subiaceãt potestati ecclesiasticæ, & non quatenus homines tantũ, vel ciues, profundius, ni fallor, quã hactenus alibi tradem⁹ in 6. notab. & fundamẽtis eis, & solutionibus cõtrariorũ.

IIII. Notabile.

SVMMARIA.

1 *Correptionis fraterna diffinitio aptior, quàm Alberti, & aliorum.*
2 *Correptionem fraternam iure diuino praeceptam.*
3 *Correptionis fraterna multa vbi tractet au thor.*

1 QVarto principaliter colligi possunt duo ex hoc capitul. Alterum est diffinitio correptionis fraternæ, scilicet, quod est: † Admonitio fratris ne peccet, neue maneat in peccato, ex charitate facta. Ex verbis enim illis: corripe illum, colligitur, esse admonitio fratris. Ex verbis autem: Peccauerit, & si te audierit, si te non audierit, eam fieri ne peccet, neue maneat in peccato. Ex verbis vero: frater, & lucratus es, eam ex charitate procedere. Verbũ enim, frater, charitatem significat, & amorem, vt in c. Causam quę. supra eod. late post Panor. diximus, & in coroll. 6. notabilis sequentis latius tangemus. Verbum item: lucratus es, beneficentiã denotat, quam cõstat actum esse charitatis, secundum Thomam receptum in 2.2.q.31. Quæ diffinitio verbis aptioribus videtur cõpacta, quam aliæ Alberti, & reliquorũ in 4. dist. 19. & aliorum alibi, licet eodem fere sensu
2 constet. Alterũ quod colligitur est, † diuinitus, hoc est, iure diuino præceptam esse hanc correptionem fraternam. Quæ recepta sentẽtia est tam Pan. & aliorum in hoc capitul. quam Archidia. & aliorum in cap. Si peccauerit 2. q. 1. & Richar. ac aliorum in 4. d. 19. Abulens. & aliorum, Matthæi cap. 18. Thomæ 2.2. q. 33. art. 2. & Adrian. in 4. de correctio. fraterna, & aliorũ alibi. Neq; Inno. hic contrariũ sentit, licet id ei Panor. imponat. n. 35. Verba enim eius n. 1. hæc sunt. Ad istam denunciationem non credimus aliquem teneri, nisi sicut tenetur ad alia opera charitatis, nisi sit talis, ad quẽ ratione officij, & curæ hoc pertineret. Per quæ verba palam significat, teneri nos ad eam: sicut & ad alia charitatis opera, ad quæ constat nos frequenter teneri, iuxta principium, & duo capitula priora 42. dist. & tradita per Tho. in hoc receptum 2.2.q.32.art.5. Colligitur aut hæc sententia ex hoc capitul. quatenus in eo Inno. III. significat, licet non exprimat, dominum id præcipere in Euangelio: & adeo quidem, vt etiã ipsemet summus ecclesię monarcha eo teneretur, cum subdit: Quomodo diuinũ possumus non exaudire mandatum? II. colligitur, eo quod verba Euangelij in tex. citata, quæ desumũtur ex capit. 18. Matthæi, sunt Imperatiui modi, quæ suapte natura, vt plurimum Imperium, & præceptum designant, Clem. Exiui. col. 3. versicul. Nos itaque de verb. significat. Quibus etiam concordant illa Paul. 1. ad Thess. 5. Corripite inquietos, consolamini pusillanimes.

Multas alias horum duorum cõfirmationes, & non paucas oppositiones, &
3 solutiones cum 30. corollariis, † plurima quotidiana, tam scholasticas disputationes, quam vtriusque fori iudicia respiciẽtia continentibus, in cõmentum cap. Si peccauerit 2.q.1. vna cum 5. notabili gratia breuitatis reseruo vt 6. notabile admittere possit hæc relectio: Tametsi non dubito ea, quæ illo mittimus sua dulci vtilitate placere potuisse lectori.

V. Nota

V. Notabile.

SVMMARIA.

1 *Denunciationem ad euangelicam certo ordine perueniendum.*
2 *Denunciationis diffinitio omnium hactenus datarum aptissima.*
3 *Delatio varia.*
4 *Denunciationis multa vbi tractet author.*

1 COlligo 5. alia duo. Alterum est, quod † certo ordine perueniendum est ad denunciationem, eo nempe, quod primo fiat fraterna, & secreta correptio: deinde testiũ adhibitio: postremo denunciatio. Colligitur autem hoc ex illo verbo: corripe, & si non te audierit, adhibe vnum, aut duos testes. Et ex iterato: si non te audierit. Et illo: Dic ecclesiæ. Alterum quod colligitur ex illis verbis: dic ecclesiæ adiunctis aliquot
2 aliis, cõtentis in hoc c. est, quod dẽũciatio, est † Delatio criminis ad iudicem, sine legitima inscriptione ad pœnitentiã, vel restitutionẽ eius, quod illa exigit, vel ad remotionem officij, quo crimina cessent, vel ad hæc omnia, vel aliquot ex his. Quæ diffinitio videtur omniũ hactenus datarũ aptissima. Nam delatio est genus: Si quidẽ omnis denunciatio est delatio, non cõtra. Est enim delatio, quæ est quedam prouocatio ad amicitiam, puta delatio studij & laboris apud
3 Ciceronem ad Trebatium: & est, † delatio mãdatorum apud eundẽ pro Sylla: & est delatio in censum l. Forma ff. de censib. Additur, criminis, ad differentiã delationum rerum prædictarum, & aliarum multarũ. Additur, ad iudicẽ, quo differat à detractione, & murmuratione, quam late diffiniuimus in repet. cap. Inter verba 11. q. 3. conclusio. 6. & susurratione ac aliis, quæ in alios fines fiunt. Additur, sine inscriptione legitima, quo differat ab accusatione, quæ sine illa non constat l. Libellorũ ff. de accusat. translata in §. Libellorum 2. q. 8. Additur, ad pœnitentiam, propter denunciationem euangelicã puram: & vel ad restitutionẽ, quam illa exigit, propter iudicialẽ puram: & vel ad remotionẽ officij, propter canonicam puram: vel ad hæc omnia, aut aliquot ex his, ad comprehendendam mixtam. †

4 Multa vero alia, quibus hæc duo confir mamus, & non pauca eis opposita, quæ soluimus cum plurimis corollariis, multa quotidiana, vtilia, & noua continentibus, in prædictum commentum d. cap. Si peccauerit 2. q. 1. reseruamus: sicut & etiam, III. notabile in idipsum supra reseruauimus. Quippe quæ singulas iustas rep etitiones pene continent.

VI. Notabile.

SVMMARIA.

1 *Ecclesiasticam potestatẽ extendi ad cognoscendũ de omni peccato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici, &c.*
2 *Corripi qui potest, potest & denunciari.*

3 *Corripi potest omnis Christianus, tam ecclesiasticus, quam laicus: imo & infideles.*
4 *Ambrosius de Theodosii peccato mere prophano cognouit.*
5 *Christianus omnis quatenus Christianus an sit fori ecclesiæ nu. 15. & 18.*
6 *Clerici quare subiecti ecclesiasticæ iurisdictioni.*
7 *Christianus non solum homo: sed quiddam supernaturale.*
8 *Character baptismalis quis? & quam necessarius ad sacramenta.*
9 *Ecclesiastica potestas an cognoscat de quolibet Christiano, quatenus Christianus est.*
10 *Cognitio de aliquo an sit iustum, & an sit peccatum mortiferũ differunt.*
11 *Quæstio an quid sit peccatũ tam est spiritualis, quam quæstio iuramenti.*
12 *Ratio cap. Quæcunque, & c. Volumus 11. quæst. 1.*
13 *Christiani vtrique subsunt potestati: sed diuersimode.*
14 *Finis consideratio cuius, eius & medij.*
16 *Durandi sententia subtilis de Christianismo: sed displicet nu. 17.*
19 *Christianus super eodem conueniri potest, vt ciuis, & vt Christianus.*
20 *Christianus cur super aliis peccatis lethalibus non permittitur conueniri vt Christianus, & super aliis sic.*
21 *Multa id genus alia, & an, & quale peccatum admittitur in emenda, vendenda vere vilius, aut carius, quam par sit, citra dimidium iusti precij: deque restitutione eo casu necessaria, & quod ad eam compelli possit laicus ab ecclesia: & alia, quæ prælo vrgẽte à tergo, & prælectionibus insequẽtis anni à fronte, decerpi non potuerunt ex opere nondũ perfecto, propter publicas & priuatas occupationes, à quibus percupiebam vacare his huius torrentis æstatis vacationibus, vt totus vacare potuissem omnibus, quæ super hoc cap. scripta erãt expoliendis, nu. 22. & insequentibus.*

1 SExto principaliter colligitur † hãc, de qua loquimur, potestatem ecclesiasticam, quæ in coroll. 17. tertij notabilis diffinita fuit, extendi ad cognoscẽdum de omni peccato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici: & ad compellendum eum per censuram ecclesiasticam, quo ab eo discedat. Colligitur autẽ primo ex illis verbis: Sed intendimus decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura: quam in quemlibet exercere possumus, & debemus. Perpende, obsecro, verbum, de peccato, simpliciter prolatũ, & verbum, quemlibet, quod plane, perinde cõtinet laicum, ac clericũ, II. colligitur ex illis verbis: Nullus, qui sit sanæ mentis ignorat, quin ad officiũ nostrũ spectet, de quocunque mortali peccato corripere quemlibet Christianũ. In quibus verbis etiam perpende verba illa, quemlibet Christianũ: Et ne dicas per hæc verba solum probari, eam extendi quoad correptionẽ, quæ sine vlla iurisdictione à quolibet etiam priuato fieri potest,

potest, vt in 4. notab. tangebam, & in commento cap. Si peccauerit. 2. q. 1. tracto, perpende illa, quæ sequuntur, nempè: Et si correptionem contempserit per districtionem ecclesiasticam coercere. Perpende item illa superiora: Dic ecclesiæ. Quorsum enim ei diceretur, si ipsa non posset cognoscere, & castigare? Perpende etiam illa: Et si eam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus.

III. Colligitur ex versic. Sed forsan qui cum versic. Cæterum, probat hanc potestatem etiam extendi ad peccata lethalia regum, etiam non recognoscentium Imperatorem. Quandoquidem probat eam extendi ad peccata Regis Franciæ: quem non agnoscere superiorem ipsemet Innocentius III. author huius cap. affirmat in c. Per venerabilem, qui fil. sint legit. IIII. Colligitur ex versic. Licet autem hoc modo procedere valeamus super quolibet criminali peccato, vt peccatorem reuocemus à vitio ad virtutem: ab errore ad veritatem. In quibus expende verbum: quolibet criminali peccato, & verbum peccatorem, quæ nemo negare potest intelligi etiam de laico, maximè cum per ea inferre velit, posse ipsum cognoscere de peccato Regis Franciæ vtique laico, ad instantiam Regis Angliæ etiam laici. V. Probatur sub finem, quatenus in eo Innocentius iubet, vt Francus pacem, aut inducias cum Anglo reformet, aut saltem humiliter patiatur, vt quidam abbas, & archiepiscopus Bituricen. de plano cognoscant: vtrum iusta sit querimonia, quam contra eum proponit coram ecclesia Rex Anglorum, vel eius exceptio sit legitima, quam cōtra eum
2 per suas literas duxit exprimendam. VI. Facit, quod omnis, † qui corripi potest correctione fraterna euangelica, potest etiam denunciari ecclesiæ, si correptus non corrigatur, & per viam denunciationis castigari, vt necessario colligitur ex ipso textu Euangelij Matthæi 18. citato in hoc cap. Nouit: quatenus habet: Omnem illum, qui fratrem corripientem non audierit, esse denunciandum
3 ecclesiæ, ac ab ea, si ei recte monenti non paruerit, castigandum. At † omnis Christianus tam laicus, etiam rex, & Imperator: quam ecclesiastici, etiam episcopus, & ipsemet Papa: imo & infideles corripi possunt, secundum communem opinionem theologorum, & canonum peritorum. Licet Panorm. & Decius quoad infideles aliter sentiant, vt latè monstrabamus in 5. notab. quod commento. cap. Si peccauerit. supra reseruauimus. VII. Facit, quod Ambrosius episcopus Mediolenensis palam prohibuit ingressum ecclesiæ Theodosio illi multis nominibus magno Imperatori: eo quod nondum eum pœnituisset tanti sanguinis tot innocentum hominum apud Thessalonicam crudeliter effusi. cap. Duo sunt. 96. dist. adiuncto cap. Apud Thessalonicam. 11. q. 3. & late narrat Diuus Antoninus in summa Historiali, part. 2. tit. 9. cap. 8. §. 3. & non alia ratione id fecit, quam, quia ecclesiastica potestas etiam episcopalis, vel archiepiscopalis, qualis erat potestas Ambrosij, potest procedere contra quemlibet laicum sui episcopatus, etiam Imperatorem, etiam super crimine mere prophano: quale fuit illud Theodosij ad cogendum eum pœnitere: Ergo verum est notabile propositum. VIII. Facit præcipua conclusio nostri cap. Quæ habet rectè à laico laicum, à rege, scilicet Angliæ, regem Francorum per viam denunciationis conuentum fuisse coram ecclesiastica potestate. Quod ea ratione à summo pontifice defenditur in ipso text. quod de omni peccato mor-

tali contra quemlibet Christianum potest cognoscere potestas ecclesiasticã
5 ad prædictum effectum. IX. Facit quod † omnis Christianus quatenus Christianus pertinet ad forum ecclesiæ, etiam quoad actiones merè ciuiles, & causas, in quibus non disputatur de peccato, vt affirmat Durandus de iurisd. eccles. col. parua. 18. & Ioan. de Turre cremata in cap. Cum ad verum. col. 6. 96. distin. Quorum si mihi authoritatem, quæ grauis est, parui facias, ea ratione noua
6 suppleo id, quod ipsi omittunt, quod omnes fere fatentur, † clericos ideo iure diuino esse subiectos iurisdictioni ecclesiasticæ, iuxta textum cum glo. singulari cap. Si Imperator. 96. d. Quia præter humanitatem, qua sunt homines, sunt
7 insigniti charactere clericali spirituali. At omnis Christianus baptizatus præter humanitatem, qua est homo, est insignitus baptismo spirituali, per quem regenerari dicitur Io. 6. & signari signo militię Christi. 2. ad Cor. 1. Quod signũ characterem vocat Aug. in c. Quod quidam. versic. Sed forte. 1. q. 1. & c. Displicet. prope medium. 23. q. 4. & c. Quemadmodũ. ead. cau. q. 7. & ca. Quomodo de consecr. dist. 4. Qui imprimitur in anima, secundum Tho. ab aliis receptum. 3.
8 par. 4. 63. art. 1. † Et est potestas spiritualis passiua ad recipiendum cultum diuinum necessaria, secundum eundem ibid. art. 2. non naturalis, secundum Caiet. ibid. & indelebilis, quemadmodum & character ordinis. cap. Licite. 32. q. 7. Per quem Christiani dicuntur genus electum, regale sacerdotium, gens sancta. 1. Petr. 2. & facti Deo regnum, & sacerdotes, Apoc. 1. Quippe qui ante baptismũ vnguntur oleo benedicto, & post baptismum chrismate. cap. 1. §. Quia vero. de sacr. vnct. † sine quo nemo est habilis ad suscipienda alia sacramenta cap. Veniens. de presb. non baptiz. Ergo tantum, aut plus differt quis factus Christianus à se nondum Christiano, quantum Christianus factus clericus, præsertim minorum ordinum, à se nondum clerico: & per consequutionem verum videtur id, quod aiunt Duran. & Io. à Turre crem. scilicet, omnem Christianũ, quatenus est Christianus, esse subiectum iurisdictioni ecclesiasticæ: & per conse-
9 cutionẽ, † qui eam habet posse cognoscere de illo, quatenus est talis, quod per hanc breuem collectionem conuinci videtur omnium spiritualium & supernaturaliter datorum cognitio pertinet ad potestatẽ ecclesiasticam, iuxta c. Ecclesia. de consti. & c. Bene quidem. 96. d. & ea quæ dicta sunt in cor. 18. At Christianus quatenus est Christianus, est quid spirituale, & supernaturale, per proxime dicta: Ergo cognitio de eo, quatenus est talis pertinet ad potest. eccles.

10 X. Facit, † quod aliud videtur esse cognoscere, an hoc, vel illud sit iustum, & æquum: iniustum, & iniquum. Quod pertinet ad naturalem rationem, & leges secundum eam factas. Aliud an sit peccatum mortiferum extinguens gratiam gratum Deo facientem, quæ vita est animæ, aut meritum in gratiam reducens. Quod pertinet ad legem euangelicam, & leges, secundum eam factas. Et ita quanuis iudex laicus cognoscere debeat inter laicos de contractu, voluntate vltima, vel alio actu, iustus sit an iniustus: æquus, an iniquus: quia id pertinet ad potestatem naturaliter datam, & leges secundum eam factas: Non tamen ex hoc sequitur non posse potestatem ecelesiasticam cognoscere de tali contractu, voluntate vltima, vel actu, an sit peccatum s. mortiferum animam gratiæ vita priuans: An vero meritum eam conseruans aut augens. Quia hoc pertinet ad potestatem supernaturalem, & leges per, & secundum eam factas.

XI. Facit, quod quæstio an hoc, vel illud iuramentum liget, an hic, vel ille contractus sit vsurarius: an hoc, vel illud sit hæreticum pertinet ad iurisdictionem ecclesiasticam: Imo ad eam solam, secundum ferè omnes tam legum, quā
11 canonum peritos.† At eadem omnino ratio est de quæstione, an hoc vel illud sit peccatum mortiferum: Imo fortè maior. Quoniam hæc directò tangunt mortem animæ supernaturalem, quæ est priuatio gratiæ in hoc seculo, & gloriæ in altero: & per consequutionem vitam animæ supernaturalem, quæ est vita gratiæ in hoc sæculo, & vita gloriæ in altero: quæ constat non esse minus supernaturalia, quam illa: imo magis: Ergo quæstio an aliquid sit peccatū mortale: & an aliquis maneat in peccato mortali nec ne, ad ecclesiasticam potestatem pertinebit: imo ad eam solam, arg. eorum, quę in diffinitionibus vtriusque potestatis diximus in corol.7.& 20.& c.Ecclesia S.Mariæ.de constit.& ca. Bene quidem.96.distin.

12 XII. Facit, † quod illud Theodosij, & Caróli relatum in hoc cap. & scriptum antea in cap. Quicunque.& c.Volumus.11.q.1. quo dabatur facultas cuilibet litiganti siue actori, siue reo relinquendi iudicem secularem, quo litigabat in quacunque parte litis, nulla ratione alia videbatur niti, quam, quod omnis Christianus, quatenus est Christianus, iure diuino supernaturaliter videtur subiici potestati ecclesiasticæ super quocunque actu etiam prophano: Ergo à forciori, super quocunque peccato mortali: Aliam tamen rationem infra reddemus.

XIII. Facit, quod omnis anima potestatibus sublimioribus subdita est: quippè qui non nisi à Deo sunt, ad Rom.13.& c.Omnis.de censib. Inter Christianos autem duplex est potestas, spiritualis, siue ecclesiastica, & temporalis, seu sæcularis: & vtraque est à Deo, secundum modum supra in 3.notab.corol. 21.& 58.expositum. Et ideo, vt Durandus ait vbi supra.col.paruula.16.vtrique
13 potestati subsunt Christiani †: sed aliter: & aliter. Quia potestati tēporali, vel seculari subsunt, non quatenus sunt Christiani: quia illa potest esse, imo est, & fuit etiam inter eos, qui non sunt, nec fuerunt Christiani: Sed solum subsunt illi quatenus sunt homines tantum, vel ciues. Potestati autem spirituali, & ecclesiasticæ subsunt, vt Christiani, & fideles: tanquam ei, quæ fundata est supra fidem, & firmam petram, super qua se fundaturum ecclesiam dixit dominus, Matth.16.secundum Duran.

14 XIIII. Facit, quod † cuius est considerare finem, eius est iudicare de iis, quæ debent ordinari ad finem. Tum, per illa multa, quæ adduximus in 17.argumento, contra notabile 3.supra formato. Tum, quia ratio eorum, quæ ordinantur ad finem sumitur ex fine. Intendens enim in aliquem bonum finem eligere debet ea, quæ sunt congrua fini assequendo, & tollere illa, quæ id impediunt: Verbi gratia. Medici, cuius est considerare sanitatem corporis, etiam erit iudicare de iis, quæ conseruant eam, vt illi applicentur: & de his, quæ impediunt eam, vt tollantur. At omnes actiones Christianorum debent ordinari in salutem animæ, & ad consequendam vitam æternam, tanquam in finem vltimum, secundum fidem catholicam in sacris literis traditam: † Cuius ergo, vel quorū est considerare de salute animæ, ac vita æterna, puta prælatorum curam & regimen animarū habentium, Papæ videlicet, archiepiscoporum & episcoporū,

est iu

est iudicare de mediis, quibus ea quæritur, vel perditur. At tales sunt omnia Christianorum peccata lethalia in quacunque materia illa fiant: siue contra fidei articulos, & sacramenta: siue contra bonos mores: siue fiant peccando in seipsum: siue in proximum: siue verbo, siue facto, siue quocunque alio modo: Ergo ad ipsos pertinebit etiam cognitio de omnibus illis, saltem tanquam de talibus. Postremo facit cap. Quæcunque. 12. q. 1. cuius verba sunt: Quæcunque contentiones inter Christianos oriuntur, ad ecclesiam deferantur, & ab ecclesiasticis viris terminentur: & si obedire noluerint, quousque obediant, à liminibus ecclesiæ excludantur.

Circa tamen hoc notab. & fundamenta eius valdè profunda, occurrunt hæ difficultates. Prima quidem, quod nemo est trahendus extra suum forum. l. fin. C. vbi in rem actio exerceri debet cap. Cum sit de for. compet. Et laici fori secularis sunt, cap. Si clericus. de foro compet. Ergo non videntur trahendi ad ecclesiasticum, vt habet notabile nostrum.

II. Quod notabile hoc videtur consequi, omnes causas fori secularis posse trahi ad ecclesiasticum, cum ferè omnes illæ, siue tangant vltimas voluntates, siue cōtractus, siue delicta, & iudicia super peccatis mortiferis vertantur: quippè quæ mouentur super iniustitia, quam constat suapte natura esse peccatum lethale, secundum Thom. receptum in 2. Sec. q. 59. art. 4.

III. Quod videtur consequi, omnia crimina esse vel spiritualia, vel mixti fori, & nulla omnino secularia & prophana. Quandoquidem de omnibus potest ecclesiasticus adiri, secundum hoc notabile, & ipsius fundamenta. Quod tamen consequens est contra omnium scripta in cap. Cum sit. de foro compet. & in c. Vt inquisitionis. §. Prohibemus. de hæret. lib. 6. & in cap. 1. de offic. ordinar. & alibi sæpe.

IIII. Quod cum vna & eadem res non debeat diuerso iure censeri. c. Cognouimus. 12. q. 2. durum videtur, quod Christianus, quatenus homo & ciuis, censendus, & iudicandus sit per secularem, & quatenus, Christianus per ecclesiasticum.

V. Eademque noua & grauis, quod consequeretur nullum Christianum ob vllum delictum, vel maleficiū occidi, membrove mutilari posse. Tum, quia secundum nonum fundamentum huius notabilis, omnis Christianus, quatenus huiusmodi, est res supernaturalis, & spiritualis: & per consequutionem quæ ratio inuenitur in clerico, ne id ei fiat, eadem videtur inueniri in laico Christiano.

VI. Quod consequeretur, quod etiam clerici, quatenus sunt homines, & ciues, subiicerentur potestati seculari, & laicæ: sicut quatenus sunt Christiani, & clerici subiiciuntur spirituali, & ecclesiasticæ. Quod tamen est falsum, per cap. Clerici. de iud. & cap. 2. de for. compet. cum aliis.

Ad primam harum difficultatum respondendum esset, secundum mentem
15 Duran. vbi supra, † quod Christianus, quatenus est Christianus, in omnibus est fori ecclesiastici, & quatenus ciuis & homo, fori sæcularis, & quod sic singulariter posset intelligi illud singulare ca. Quæcunque. 11. q. 1. relatum ad ver-
16 bum in vltimo huius notabilis fundamento. † Et per consecutionem non trahi Christianum extra suum forum, eo quod trahatur ad forum ecclesiasticum.

Neque

Neque per id principum ſecularium iuriſdictionem impediri, ſecundum eum, eo quod actor id volens poteſt reum trahere ad iudicem ſecularem, qui tunc cognoſcet: licet, ſi mallet, poſſet eum trahere ad eccleſiaſticum, qui etiam tunc cognoſceret. Quia, vt inquit, actoris eſt reum vtrò volet vocare, modo non vocet ſimul ad vtrunque: Et ita nouè intelligi poſſe cap.1.22.diſt. quatenus habet: Chriſtum Petro clauigero terreni ſimul, & cœleſtis Imperij iura cõmiſiſſe. Quin & in col.19. addit eum, qui hoc priuilegium eccleſiæ Romanæ detrahit, in hæreſim labi, & hæreticum eſſe dicendum.

Hæc tamen ſententia Durandi dura mihi videtur, ſaluo eccleſiæ Romanæ iudicio. Primo quidem quatenus ſentit, contrarium tenentes hæreticos eſſe.
17 Quod falſum videtur. † Tum per dicta in 3. notabil. corol.1. Tum, quia omnes Reges Chriſtiani cum omnibus fere ſuis ſubditis eſſent hæretici. Deinde, quod cap. illud Quicunque 11.q.1. palea eſt. Tertio, quod ſecundum eius ſententiam, iuriſdictio laica plus ſatis minueretur, & eneruaretur: licet non omnino impediretur, neq; tolleretur, vt palam eſt, quicquid ipſe dicat. IIII. quod cap. illi 1.22. diſt. belle ſatisfactum eſt in 3. nota. cor.41. Poſtremo, quod nullibi eam video ſeruari. Licet enim ipſe dicat, eccleſiã hoc iure liberius vſam eſſe in regno Franciæ, tanquam, vt ipſe ait, Chriſtianiſſimo, & cuius reges fuerũt deuoti eccleſiæ ab eo tẽpore quo cœperunt eſſe Chriſtiani: noſtra tamen ætate id nuſquam in illo regno ſeruatur, neque arbitror vnquã fuiſſe ſeruatum. Licet item in regno Nauarræ antequam vniretur Caſtellæ, latius quam in aliis Hiſpaniæ regnis, tenderetur eccleſiaſtica iuriſdictio: non tamen pertingebat ad metas vſque Durandi, ſcilicet, quod omnes fideles ſuper omnibus cõuenirentur coram ea volente id actore. Nunc autem in ſuam cocleam rediit.

18 Reſpondeo igitur ad hanc 1. difficultatem. Primo quidem, quod † omnis Chriſtianus, qui cõuenitur, vt Chriſtianus, in foro eccleſiaſtico eſt conueniendus. II. quod Chriſtianus, quando cõuenitur ſuper actu aliquo, tanquam ſuper mortifero peccato, dicitur conueniri, vt Chriſtianus: quia ſuper tangentibus Chriſtianiſmum, & mortem, vel vitam animæ ſpiritualem, temporariam, & æternam, per Chriſtum promiſſam. III. Quod Chriſtianus, cum ſuper hoc conuenitur coram eccleſiaſtico, non trahitur extra ſuum forum: Imo ad ſuum. Quia forum ſeculare nullius forum eſt, quoad hoc. IIII. Quod fallitur Durandus quatenus ait, omnem Chriſtianum eſſe vtriuſque fori quoad omnia, & actoris eſſe optionem eum conueniendi coram quo iudice maluerit, eccleſiaſtico, ſcilicet vel ſeculari. Tum propter ea, ob quæ dixi ſuperius, eius ſentẽtiam videri duram. Tum, quod quia facillitate defendi poteſt id, quod ille præſupponit, nempè Chriſtianos non eſſe exemptos à foro laico: eadem quoque defendi poteſt, eos conueniendos eſſe in eo, cum conueniuntur ſuper aliis, quam tangentibus Chriſtianiſmum. Quia tunc videntur conueniri, vt homines, vel ciues, & non vt Chriſtiani, vt paulo poſt dicam.

Ad 2. difficultatem reſpondeo, quod licet omnes fere cauſæ, quæ vertuntur coram iudicibus tam ſecularibus, quam eccleſiaſticis vertãtur ſuper iniuſtitia, quæ ſuaptè natura eſt peccatum lethale, vt argumentum: probat: non tamen vertuntur ſuper ea, quatenus eſt peccatum lethale occidens animã, & priuans eam vita diuinæ gratiæ: ſed quatenus eſt iniuſtitia quædam, & iniquitas con-

tra rationem naturalem,& leges per eam constitutas admissa.

Contra tamen hanc responsionem facit, quod secundum eam actores id volentes possent trahere reos saltem indirectè super omnibus causis ad forum ecclesiasticum. Quia ita possent concipere libellos petitorios,vt cócluderent eos peccare,& in peccando perseuerare. Qui enim emit equum,potest in suo libello scribere venditorẽ non tradidisse equum ei, quando & vbi tenebatur: & ita peccasse,perseuerareque in peccando,quia neq; nunc,vt oportet,tradit. Et qui mutuauit,& qui cómodauit, dicere potest reum peccasse:quia nõ restituit,vbi & quando tenebatur,nec nunc restituit,& sic de aliis.

Ad hoc responderet forte quis ex mente Hostiens.in præsenti col.2.scilicet, quod tunc demũ potest adiri hac via iudex ecclesiasticus inter laicos,cum deest remedium coram iudice laico:vel quia non vult,vel quia non potest iustitiam super eo facere,non autẽ alias. Sed contra hoc facit primo,quod alia ratione, quam peccati,scilicet recta via potest adiri ecclesiasticus data negligentia,vel impotentia iudicis laici, cap. Ex tenore cap. Licet ex suscepto de for.compet. Cum ergo via adeundi ratione peccati sit alia, illa poterit adiri ecclesiasticus etiam absque negligentia,& impotentia iudicis laici. Deinde, quod expresse habet hoc cap. potestatẽ ecclesiasticam posse cognoscere de quocunque peccato mortali cuiuscunque Christiani: Ergo etiam de illo, super quo potestas laica vult, & potest facere iustitiam. Tertio, quod illa ratione concluditur de
21 lethali peccato laici posse cognosci ab ecclesiastico: quia † peccatum lethale, quatenus est tale,spirituale quiddam est,mortem,& vitam spiritualem animę tangens:& quod sola lege supernaturali cognoscitur esse,vel non esse tale. At hæc eadẽ ratio tam militat in his, quæ castigat secularis,ac in aliis:Ergo super omnibus poterit conueniri Christianus laicus coram ecclesiastico.

Hæc argumentatio adeo difficilis semper mihi visa est, vt nunquam ausus fuerim proponere illã è cathedra. Quippe cuius solutio nulla idonea in hunc vsque diem, quo me prælum vrget, occurerat. Quanuis nunc, cum virginis matris gloriosissimæ natiuitatis peruigilio videtur occurrere. Nempè, quod
22 † actor quidem conuenire potest hoc modo reum indirectè corã ecclesiastico iudice super quocunque peccato lethali, & iudex ipse de illo cognoscere, nisi reus excipiat. Reum autẽ excipere posse: non quidẽ quod iudex ecclesiasticus non est competens ad cognoscendum de tali causa tali modo proposita: Sed quod actor malitiosè, dolo, ac fraude videtur eum trahere ad forum ecclesiasticum omisso seculari, cuius iudicio se ait paratũ stare. Et hanc exceptionem admittere tenebitur ecclesiasticus: eo quod sacrosancta mater ecclesia fraudẽ & dolum plurimum odit cap. Sedes & c. Ex tenore de rescript.cap.2.de operis noui nunciat. non vult videri arrogãs. Quippè quæ simplex columba est cap. Loquitur 24. q. 1. & simplicitatem columbæ cum suo sponso laudat cap. Ex merito 6.q.1.nec est alieni vsurpatrix c. Si filius de testa. & cap. fin.17.q.4.cap. Ex tenore de for.compet. Nec vexare vllũ cupit,quæ omnes leuare desiderat. cap.final.de dol.& contum.cap.Vt debitus de appel.At qui potest directè conuenire laicum Christianum coram laico iudice,super aliquo,tanquam ciuem, & hominem, & sperat, vel sperare debet ius suum sibi ab eo reddendum, & conuenit indirectè illum coram ecclesiastico, merito videtur potius simulare

ſe quærere, quam verè velle ea: quæ ſunt Chriſti, ſcilicet, vt conuentum pœniteat peccati, quo mortuus iacet, & ſatisfacto conueniente, Deo fiat gratus. Videtur (inquam) hoc ſimulare, cum potius credatur velle principaliter ſuam ſatisfactionem: & ita merito præſumitur id facere animo fraudandi poteſtatem laicam, aut reum artibus exquiſitis vexandi. Et ſi eccleſia non admitteret eiuſmodi exceptionẽ, arrogans videretur, & alieni cupida, & potius velle quærere potentiam, quam facere iuſtitiã. Et ideo merito non admittit talem actorem, cum tamen admittat alios, qui deſtituti remedio in foro ſeculari ad eccleſiaſticum recurrũt. Qua noua ratione illa Hoſtienſ. & Ioh. Andr. à quibus nemo recedit, antiqua doctrina defenditur, quam etiam ſatis ſenſiſſe videtur Innoc. nu. 4. Pro qua conſideratione faciunt illa multa, quæ de malitioſè excipiente poſt Felin. & Deciũ diximus in cap. In præſentia de probatio. & in repet. cap. Accepta de reſtit. ſpoliat. opp. 3. poſt Innoc. in c. Poſt electionẽ de cõceſſ. præb.

Ad 3. Difficultatem reſpondeo, quod ad hoc, vt crimen dicatur mixti fori non ſufficit, nec oportet ſuper illo poſſit adiri vtriuſque fori iudex aliqua via, directa, vel indirecta ratione peccati lethalis: vel cuiuſdam iniuſtitiæ, & ſiue
24 poſſit declinari per conuentũ, † ſiue non: ſed oportet quod poſſit adiri directa ea ratione, qua eſt crimen non habito reſpectu, quod ſit lethale tollens vitam animæ ſpiritualem: laicus quidẽ inter laicos, eccleſiaſticus inter eccleſiaſticos. Et ideo quamuis ſuper omni crimine, quatenus eſt peccatũ lethale, poſſit adiri eccleſiaſticus indirecte, ſalua exceptione, quod ſperatur iuſtitia in ſeculari: Non tamen ideo conſequitur omne illud eſſe mixti fori.

25 Ad 4. reſpondeo † regulam illam, quæ habet, eandẽ rem non eſſe diuerſo iure cenſendam, intelligendam eſſe attento vno, & eodem reſpectu: non autem attentis diuerſis, vt eſt caſus in l. Si quis ad perferendum §. 1. ff. de furt. & ſatis colligitur ex 3. oppoſ. Bald. in l. 1. C. de ſeruis fugit. & Aret. conſil. 110. col. 4. & glo. Quanquã 2. q. 7. c. 1. de offic. leg. & faciunt omnia iura probantia vnum, & idem vno reſpectu conſideratum differre à ſe cõſiderato altero cap. A collatione de appel. lib. 6. & l. Si quando C. de appell. Quare non eſt mirum, quod vnus, & idem, cum eſt conueniendus vt homo, conueniri debeat coram laico: cum autem cõueniendus eſt, vt Chriſtianus, cõueniri debeat corã eccleſiaſtico.

Ad 5. eandemque nouam difficultatem dico primo poſſe concedi nullum Chriſtianum conuentum, quatenus eſt Chriſtianus, poſſe iuberi iuſtè, occidi, vel mutilari membro ab aliquo iudice, eo quòd, quatenus eſt talis non poteſt
26 conueniri coram laico: Et poteſtas eccleſiaſtica, corã qua cõueniri poteſt, non extenditur ad occiſionem, vel mutilationẽ membri alicuius, vt colligi videtur ex illo Pauli 1. ad Thi. cap. 3. relato in princ. diſt. 45. Oportet epiſcopũ ſine crimine eſſe, non vinolẽtum, non percuſſorem. Ex quo id colligit Tho. 2. 2. q. 64.
27 art. 4. adeo quidem vt dicat † etiam epiſcopum, vel alium prælatum, qui vna cum eccleſiaſtica poteſtate habet etiã laicam: quia forte eſt dux, marchio, vel comes: non poſſe iubere per ſe occidere aliquem, vel mutilare, etiã quatenus eſſet dux, marchio, vel comes. De quo eſt caſus in c. fin. ne cleri. vel mon. lib. 6. ibi: debent, & poſſunt. Quoniam vt eruditè ait Tho. de Vio. ibidem poteſtas eccleſiaſtica modificat laicam in vna & eadem perſona ſecum concurrentem: ita, vt quæcunque dedecent prælatum, dedeceant marchionem, qui ſimul eſt

prælatus,& marchio: nimirũ digniori trahẽte ad se minus dignum, c.Quod in dubiis de consecrat.eccles.l.1.iuncta glo.ff.de verbo.oblig.Cui vir doctus con-
28 sequẽs facit,non licere his,qui sunt præfati simul † & domini vacare venationibus,& aliis prohibitis clericis,& prælatis.Secũdo dico,non esse cõcedẽdum
29 † Christianũ non posse iustè iuberi occidi à laico iudice,cum corã eo,vt homo vel ciuis,cõuenitur.Quia solus Christianismus non eximit quẽ à iurisdictione laica, licet clericatus additus Christianismo sic, vt in difficul. sequenti dicam.

Ad 6. eandemque difficilem difficultatem,dico primo facile quem forte dicturum clarã esse rationẽ, quare Christiani laici, vt homines,& ciues possunt conueniri coram laicis iudicibus, perinde ac si non essent Christiani: clerici
30 autem non item:Nempè, quod † clerici duplicem qualitatem spiritualem, & supernaturalẽ habẽt,Christianismi,scilicet, & clericatus:laici vero Christiani vnam tantum,scilicet Christianismum:Et duo vincula fortiora sunt vno cap.1. de treug.& pace Auth.itaque C.communia de succes.

31 At contra rationẽ hanc facit, † quod satis est aliquid esse vno tantum nomine spirituale: imo & spirituali annexum,quo non subsit potestati laicæ:sed soli ecclesiasticæ c.Ecclesia de cõstit.& c.Quanto de iudiciis:Ergo nihil refert, quoad hoc, an vno,vel duplici nomine aliquid dicatur spirituale. Cum igitur Christianus omnis sit quiddã spirituale,saltẽ eo vno nomine, quod impressum characterẽ baptismi: & per baptismum est regeneratus, siue denuo natus spiritualiter Ioh.6. vt late probatum fuit in nono fundamento nostri notabilis: Consequitur, perinde videri eum exemptum à iurisdictione laica eo vno nomine, quo est spiritualis: sicut clericus duobus, quibus est spiritualis: & per consequutionem, quod aut nullus Christianus potest conueniri coram laico, vt homo & ciuis,aut quod etiam poterit clericus vt talis.

32 Aliter igitur responderet alius ad hanc difficultatẽ 6. scilicet,cõcedendo,† quod attẽto iure diuino solo idem esset dicendũ de clericis,& aliis Christianis: & sic quod etiã clerici,cum cõueniũtur,vt homines vel ciues,hoc est,super his, quæ sunt eis cõmunia cum aliis hominibus,etiã non Christianis, possent conueniri corã laico:Sed quod iure humano inducta sit hæc diuersitas, per quã nõ omnes Christiani:sed soli clerici & monachi sunt exempti à potestate laica,& quo ad ea, quæ illis sunt cõmunia cum eis, qui non sunt Christiani:puta temporalia:Et id quidem ob multas, & iustas causas,ob quas merito eximi potuerunt etiam à solo Rom. ponti. perpendente id conuenire regimini, & saluti animarum fidelium,ob varios respectus.

Pro hac opinione faciũt ea,quę citat Steph.in decis.cappell.126.& 167.& Gul. Bened.in rep.c.Raynucius verb.Et vxorẽ nomine Adelasiã à n.126.vsq; ad 350. quatenus cõcludũt, clericos cõueniri posse corã iudicibus laicis super actionibus ciuilibus realibus:puta rei vẽdicationibus,& hipothecis, & aliquot personalibus:licet cõtrariũ significẽt,quatenus præsupponũt, nõ posse cõueniri eos corã eis super personalibus,nec super criminalibus etiam alioqui prophanis, iuxta c.Clerici supra eod.& c.1.de cleri.cõiug.li.6.Faciũt etiã argumẽta Marsilij zelata,sed nõ satis absoluta,per Iac.Almay.in li.de pot.eccles.c.8.& 9. Quibus omnibus fortè fortius vrget replicatio proxima contra solutionẽ primã huius difficultatis facta.Faciũt & illa quę in c.Clerici supra eod.pro hac parte adduximus,

ximus,nostram super hoc sententiā ferētes. Quibus addo eum,qui hāc exemptionē iuri humano tribueret, facile tueri posse hanc secūdam solutionē.Eum vero,qui tenuerit cōtrarium,(quæ communis est opinio) tam sacrarum,quam pontificiarum legum peritorum post gloss.sing.adiuncto text.c.Si Imperator. 96.dist.difficile soluturum hanc.6.difficultatem, etiam si dicat, ideo aliud esse de charactere spirituali primo, quo quis incipit esse Christianus: & aliud de
33 † charactere clericatus,qui postea superuenit. Quoniam ille est primus,& illum habet etiam laicus iudex,si est Christianus:hunc vero minimè: & hic non est primus,sed superadditus.Et ideo æquum videri,quod licet Christianus eximatur à potestate laica ethnicorum tali charactere carentium: subiaceat tamen potestati laicæ laicorum Christianorum simili charactere insignitorum. Difficile(inquam)soluet hanc sextam difficultatem etiam si hoc dixerit. Tum, quia eadē ratio vera est de qualitate spirituali prima,qua quis incipit esse Christianus:& de alia ei super addita. Tum,quia plus videtur differre Christianus à pagano non Christiano,quam clericus à Christiano laico:Et si ideo clericatus eximit,à fortiori videtur eximere Christianismus.Tum,quia potestas laica eadem penitus est principum Christianorum, quæ olim fuit ethnicorum: & per consecutionem non extendetur ad ea, in qua non extendebatur ea, qua fuit ethnicorum.Tum,quia quæstio tangēs characterem baptismi,vel baptismum perindè tractanda est coram ecclesiastico,ac quæstio tangens characterem clericalem,vel clericatum.

Corollarium primum. Ex his igitur omnibus prædictis colliguntur multa. Primo quidem vnus fasciculus cōflatus ex his manipulis, scilicet nostrum textum efficaciter probare, potestatem ecclesiasticam cognoscere posse de quocunque peccato lethali cuiuslibet Christiani,quatenus id est peccatum lethale ad pœnitentiam: & non solum hoc textu, sed etiam Euangelio, & multis nouis ac firmis rationibus id niti: eisdemque verum modum intelligendi hunc tex.aperiri. Et Christianum omnem duobus modis considerari posse, scilicet quatenus est Christianus,& quatenus est homo,vel ciuis. Et eum,quatenus est Christianus, habere quiddam in se supernaturale: eoque nomine dici posse quiddam spirituale. Et ideo quoties conueniendus est,vt Christianus, conueniendum esse coram ecclesiastico, nisi conuentio illa præsumatur maliciosa. Non tamen ob id omnem Christianum esse fori ecclesiastici quoad omnia, quicquid Duran.& Ioan.à Turre crem.fuerit visum. Et minus esse hæreticos, qui hoc tenent, & seruant, cum de numero eorum sint ferè omnes: imo plus satis incautos fuisse,qui eos hæreseos insimularunt. Colligitur etiam noua ratio,quare de quolibet peccato lethali,siue mortali,etiam quatenus est lethale, non cognoscat ecclesia:cum tamen eius potestas ad id extendatur:imo admittat,admittereque debeat exceptionem declinatoriam fori.

34 II. Infertur † hæreticum videri contrarium nostri notabilis modo supradicto modificati, scilicet, potestatem ecclesiasticam non posse cognoscere de quocunque peccato lethali,an sit tale,vel non,& an quis perseueret in eo,vel non, ad effectum reuocandi peccatorem à vitio ad virtutem, & ab errore ad veritatem,saltem per viam denunciationis euangelicæ. Tum,quia id clare est contra euangelium Matthæi 18.c.& contra hunc text.& inductiones claras ex

euangelio,& iure naturali ei adiuncto,in fundamentis nostri notabilis formatas. Et ita verum esse partim id, quod ait Durandus, vbi supra col.18.scilicet eum, qui tollit ecclesiæ priuilegium cognoscendi de actibus Christianorum, in hæresim labi,& hæreticũ esse. Verum enim est,si restringatur ad actus, qui allegantur esse peccata lethalia,siue mortalia,quatenus sunt talia: & verbum, cognoscere, ad cognitionem per viam denunciationis euangelicæ, ad effectũ cogendi ad subeundam pœnitentiam.Quamuis generaliter,vt ille accipit,acceptum, falsum sit, per dicta in 6.difficultate. Pari modo videtur limitandum
35 illud † Carlerij relatum, & probatum à Iacobo Almayno in lib. de potestate Papæ cap.11.col.13.scilicet,quod asserere iudicem ecclesiasticum non posse cogere laicum ad soluendum debitum,quando certum est,quod ipse debet illud, vel ad cedendum bonis,est errare in materia clauium. Videtur enim limitandum,vt procedat,quando ecclesiasticus via denunciationis aditur, & debitor non est paratus stare iudicio fori sui laici: aut deest iudex laicus, aut non vult, aut non potest statuere id eo casu:eo quod secundum leges, quas ipse tenetur custodire,toleranda est illa inæqualitas,vt satis colligitur ex eodem Iacobo in
36 alio libro quem de authoritate ecclesiæ inscripsit cap.5.col.penult.† Quæ duo dicta Durandi Carlerij, & Almayn.memorabilia duco latera regis claudentibus,nè dum plus satis placere pergunt regi terreno,displiceant cœlesti:& detrahant clauibus Petri, & ecclesiæ potestati acceptæ ab ipsomet Christo domino Deo nostro.

37 III. Infertur notabile nostrum † non solum intelligẽdum de peccato notorio, & peccatore notoriè in peccato iacente: sed etiam de alio quocunque peccato, quod probari potest esse tale, & de quolibet peccatore, qui probari potest taliter iacere.Tum,quia tex.noster indistinctè & generaliter: imo vniuersaliter loquitur de quocunque peccato, & quolibet peccatore. Tum, quia in specie id declarat seruandum in peccato,quod non erat notoriũ, & in peccatore,qui non perseuerabat in eo notoriè. Si quidem id declarat seruandum in quodam peccato regis Franciæ, quod non fuisse notorium peccatum, licet forte factum,quod dicebatur peccatum,esset notorium,neque regem notorio in peccato extitisse,cõstat ex illis verbis ferè postremis: De plano cognoscãt, vtrum iusta sit querimonia, quam contra eum proponit coram ecclesia rex Anglorum,vel eius exceptio sit legitima quam contra eum per suas nobis literas duxit exprimendam.

38 IIII. Christianum † tum videri conueniri, vt Christianum, cum conuenitur de inductis, aut reuelatis supernaturaliter per Deum opt.max. vel eius ecclesiam,quatenus talia sunt,vel super accessoriis eorum,aut aliis, quæ secundum legem supernaturalem iudicanda sunt,vel ex ea eruuntur. Dixi, de inductis supernaturaliter, ad excludendum inducta naturaliter, & includendum plurima inducta diuinitus, quorum in veteri testamento maxima copia erat. In nouo vero sunt omnia septem sacramẽta. Dixi reuelatis,ob articulos fidei, & alia quam plurima in vtroque testamẽto reuelata.Dixi per Deum opt.max. ad excludenda reuelata per cacodæmones,& artes eorum magicas, easdemq; damnatas. Dixi vel eius ecclesiam, ob sacramentalia, & alia per eum in diuinum cultum instituta.Addidi,quatenus talia sunt.Quia qui super eis alio respe

ctu

ctu extrinseco conueniretur, non videretur coueniri, vt Christianus: puta qui conueniretur super bibliorum libro, aut alio continente sacras literas, empto, vel vendito, quo tradere illum cogeretur, vel soluere pretium eius: Et qui conueniretur, eo quod dixit vel scripsit hæc verba: Deus est trinus & vnus. Addidi, vel super accessoriis: quia illa sequuntur naturam sui principalis cap. Accessorium. de reg. iur. lib. 6. Addidi, vel aliis, quæ secundum legem supernaturalem, iudicanda sunt, ob peccata lethalia, siue mortalia: Quæ an sint talia, & quatenus sunt talia per legem supernaturalem sunt iudicanda: ob hæreses item, iuramenta, & id genus alia, quæ per eandem legem iudicari debent. Addidi, vel ex ea eruuntur, ob multa, quæ licet expresse, ac speciatim non sint ab ipso Deo inducta, vel reuelata, eruuntur tamen, & fluunt per necessariam consequutionem ex inductis, vel reuelatis speciatim in eius lege, ac sacris literis. Quale potest dici præceptum de confessione sacramentali, & auriculari, & ea, quæ nos quoque scripsimus in summa de pœnit. dist. 5.

39 V. Infertur Christianum non conueniri, vt Christianum cum conuenitur super actionibus ciuilibus realibus, neque cum super personalibus: Imo neque cum super delictis communibus eo solo respectu, quo delicta sunt, vt clarè colligitur ex corol. præcedenti. Infertur item non satis delatum videri id, quod
40 ait Gulielmus Ocam in priore parte dialog. lib. 6. cap. 8. scilicet, † illa tantum esse spiritualia, quæ religioni Christianæ sunt propria, & quæ in nulla secta alia sunt reperta: nec ad legem naturæ sunt spectantia. Quoniam multa sunt spiritualia, quæ non sunt propria religioni Christianæ, puta illa, quæ sunt communia Christianis, & Iudæis, scilicet, decimarum perceptio: & Messiam promissum fuisse de semine Abrahæ: prophetas veteris testamenti spiritu Dei afflatos prædixisse futura, & id genus alia multa. Quoniam & aliqua sunt communia cum Saracenis: puta vnum tantum Deum esse, omnia scientem, omnia gubernantem: mundum fuisse creatum: Moysen Deo acceptum, & Iesum Christum eo acceptiorem. Nonnulla etiam cum paganis, & rectè philosophantibus, puta, vnum tantum Deum esse, animas esse immortales: esseque veras materiæ formas: & non solum motrices, iuxta Clement. 1. de summa Trin. & alia non pauca.

41 VI. Infertur † verum intellectum cap. Quicunque. 11. qu. 1. non esse, quod omnes Christiani, siue conueniantur vt Christiani ad sensum præmissum, siue non, possint conueniri super omnibus actionibus coram ecclesiastico iudice, vt Duran. & Ioan. à Turre crem. relati in 10. fundamẽto nostri notabilis dixerunt: sed quod tunc demum, cum conueniuntur, vt Christiani ad sensum prædictum: & ita non solum responderi potest illi cap. vt supra in 6. difficultate significauimus, esse paleam, vt inscriptio demonstrat, & Iacob. Almay. affirmat: sed quod etiam si esset granum, vt res in eo contenta insinuat, nihil obstaret. Infertur etiam: quod ratio statuendi cap. Quicunque. & c. Volumus. 11. quæst. 1. quatenus eorum tenor in hoc cap. recitatur non fuit, quod Christiani sint res spirituales spirituali charactere insigniti: Sed quod eo tempore tanta erat iudicum ecclesiasticorum sinceritas iudicandi vt Imperatores illorum conditores arbitrati fuerint è republica esse, vt omnes lites volente alterutro litigantium finirentur per iudices ecclesiasticos. Quia illa capitula non solum

faciebant

faciebant facultatem actoribus conueniendi reos coram ecclesiastico, vt dixerunt Duran.& prędictus Ioannes:Sed etiam reis,etiam post litem cœptam, contestatam,& ferè finitam,petendi,vt processus,& diffinitio qua parte nondum erant facta,remitterentur à seculari ad ecclesiasticum.

42 VII.Alia † esse peccata,vel crimina merè spiritualia,siue ecclesiastica:alia merè secularia:alia mixti fori,quæ diffinire tentarunt,sed imperfectè, gl.cap. Nos inter.de purg.canoni.Gofred.in summa.de for.com.col.3.Bald.in additio. Specul.tit.de compet.iudic.addit: & in Margarit.verb.Papa.vers.22.Gulielm. Ocam.in Dyal.3.part.lib.6.c.8.& 2.par.lib.6.cap.97.col.1.qui liber hodie prohibitus est in Indic.Pij IIII.classe 2.& post Cardinal.Panorm.Aretinus,in cap. Cum sit.de for.compet.num.30.& Iacobus Almay.de potest.Papæ c.10.col.7.

Multo tamen perfectius diffinieris dicendo, peccatum, seu crimen mere seculare,siue laicum esse peccatum,quod sola lege seculari est vetitum: qualis videtur in hoc regno delatio ensis longitudinis maioris, quam quinque palmorum:& asportatio tritici,& quarundam aliarum mercium extra regnum.

Peccatum autem merè ecclesiasticum esse, peccatum, quoad sola lege supernaturali cœpit esse vetitum,vel sola pontificia est prohibitum. Posui peccatum, pro genere, & ad excludenda multa, quæ cœperant esse olim peccata lege supernaturali ceremoniali, vel iudiciali veteris testamenti: nunc autem non sunt.§.fin.6.d.& cap.1.de purifi.post partum.Dixi,sola lege supernaturali, ad excludendum merè secularia, & mixta, quæ non cœperunt vetari sola lege supernaturali.Dixi cœpit esse,& non est,ob multa,quę hodie sunt delicta etiā secundum leges seculares,& nihilominus sunt merè ecclesiastica. Qualia sunt peccata hæreseos,& apostasiæ,quæ tam seculari,quam humana, quam supernaturali,& pontificia,sunt prohibita per tit.infra de hæret. & de aposta.& de hæret.C.& tit.2.lib.5.ordin.regi.& id genus alia multa. Dixi, vel sola pontificia est prohibitum, ad includendum peccata transgressionum ieiuniorum, & aliorum præceptorum humanorum ecclesiæ:de quibus in tit.de obserua.ieiun. & in cap.Missas,de consecr.d.1.& tit.de feriis. Non autem dixi,hic cœpit esse, sicut superius.Quia in ea sum opinione,vt credam mixti fori esse delicta, quæ cœperunt quidem esse talia lege pontificia, sed nunc vetita sunt etiam seculari,vel Romana,vel alia condita, per eum, qui potestatem eam condendi habuit legitimam.

Peccatum vero mixti fori est peccatum lege naturali, simul & ciuili, siue seculari,vel pontificia,simul & laica vetitum. Dixi,lege naturali simul & ciuili,ad comprehendendum omnia peccata,per legem naturalem,& ciuilem vetita,siue sint etiam per supernaturalem, vel pontificiam prohibita, siue non. Qualia sunt omnia peccata commissa contra præcepta Decalogi,de quo Exo. 22.&c. Quid in omnibus adiuncta glossa 32.qu.7.Et ad excludendum ea, quæ vetita quidem sunt in lege naturæ,sed permissa seculari. Qualis est fornicatio simplex,iuxta ea,quæ habentur in cap.Meretrices.32.q.4. & aliis locis allegatis,per gl.Cl.Ad nostrum de hæret.verb.Non est.& Thom.2.Sec.q.154.art.2.& in 4.dist.33.q.1.& Io.Andr.in mercur.regulæ Sine culpa.lib.6.

Dixi, pontificia simul & laica, ad includendum illa, quæ nec naturali,nec supernaturali lege vetantur: sed humana,ecclesiastica,& ciuili sic. Qualis est

delatio

delatio armorum nocturna post certum signum per vtrāque potestatē multis in locis prohibita. Qualis item satis dici potest in hoc regno, contractus matrimonij intra 3.& 4.gradum:imo & in secundo in linea æquali,quę nulla lege naturali,neque supernaturali etiam veteris testamenti vetatur: attamen prohibetur lege canonica cap. Quædā 35.q. 2. & lege seculari regia tit.13.§.2.lib.4. ordin. quamuis in 2. gradu non prohibeatur lege Romana §. Duorum instit. de nuptiis. Nec referre arbitror an prius lege pontificia, quam ciuili:vel prius ciuili,quam pontificia, cœperit prohiberi, modo vtraque sit prohibitū,quicquid sine ratione sufficienti dixerit Pan.in d.cap. Cum sit nu.31.Peccatū autem ecclesiasticum, sed non merè,est peccatum in sese quidem etiam lege alia vetitum:sed sola pontificia prohiberi cœptum,saltem quoad circunstantiā loci, temporis,personæ vel aliquā aliam.Posui peccatum,pro genere.Reliqua vero pro differentia,qua excluduntur alia tria genera prædicta,scilicet merè secularia,merè ecclesiastica,& mixti fori. Quoniam,si satis rem expendas nullum eorum inuenies,quod alia lege sit vetitū,& sola pontificia cœperit prohiberi. Dixi autem,cœptū prohiberi,& non est. Quoniā ad hoc,vt sit ecclesiasticum, non tamen merè,satis videtur, quod cœpit esse tale lege pontificia: Et quoad hoc posset sustineri doctrina Panor.in d.c.Cum sit, nu.31.si absque violatione verborum, & mentis eius ad id restringi posset. Exempla huius membri sunt omnia sacrilegia,siue sint talia ratione tēporis,siue ratione loci;siue personæ, siue alia,de quibus in tit.de immunit. ecclesiarū, & 17.q.4.per totū & 2.2.q.99. & c.Cum sit.de foro competen.& alibi sæpè. Sunt & transgressiones ieiuniorum,& festorum,& id genus aliorum.

43 Huius exactæ resolutionis † illa est quotidiana vtilitas, quod de peccato merè ecclesiastico solus ecclesiasticus cognoscit, & iudicat etiam inter laicos cap. Vt inquisitionis §. Prohibemus de hæret. lib. 6. Et de merè seculari solus secularis:& de mixto vterque. Ecclesiasticus quidē cōtra ecclesiasticos:Laicus contra laicos regulariter. De ecclesiastico vero non mero cognoscit ecclesiasticus etiam inter laicos,saltem quatenus tale est,secundum communem omnium,glossæ,& aliorum sententiam,in cap. Cum sit de for.competent.

44 VII. Latum hic aperiri campum inferēdi multa profunda, & quotidiana. Quorum de numero primū est ratio,quare,& an verè peccatum vsuræ, quod est prohibitum lege naturæ secundum Communem,vt tangit Panor.in rubri. de vsur.& latius tradit Vterque Thomas 2.2.q.78.art.1.& Cōmunis in 4.dist.15. merè tamen ecclesiasticum dicitur quoad quæstiones iuris,secundum eandem Communē in d.cap.Cum sit. & in l.Titia ff.solut.matrimonio & in l.Quoties C.de iudi.& Clemen.Dispendiosam de iudi.Cum tamen homicidiū mixti fori ponatur. II. Ratio determinādi,an licet id olim fuisset verum,secundū leges Romanas,quæ permittebant eas:hodie tamē aliud sit dicendū,secundum alias omnium ferè regum Christianorū,quibus illæ prohibentur,& eas exercentes castigantur. III. Ratio quare omne peccatum(vt nouiores quidam vocant) erroris,vel oppositionis,quo quis malè iudicat illud aut illud esse,vel non esse peccatū,in omni materia,est merè spirituale, vel ecclesiasticū. Peccatū autem (quod iidē vocant vendicationis)quo quis sibi vel alij malè vēdicat,vel quærit honorem,voluptatē,fortunas,vel aliquid aliud non item. IIII. Ratio,quare,

& an verè dicat Communis de quæstione etiam facti quorundam, etiam merè ecclesiasticorum non posse cognoscere secularem: puta, an quis sit ordinatus nec ne à tali episcopo, etiam omissa discussione iuris: an ordinatio sit legitima nec ne. De quæstione vero facti quorundã etiam merè ecclesiasticorũ sic: puta an iurauerit nec ne, omissa disputatione rectè, an secus id fecerit. V. Ratio, quare, & an verè dicatur principem seculare non posse castigare hæreticum, sine præuia cognitione iudicis ecclesiastici, vbi nullũ est dubium, an sit hæreticum id, quod accusatus dicitur fecisse, vel dixisse, neq; id ipse negat, sed solum an id fecerit, dixeritue nec ne. VI. Ratio cur, & an recte fecerit Rex Franciæ Frãciscus, cum ante paucos annos statuit, vt quisquis aliquid ex 20. & amplius dogmatibus quorundã Germanorũ ab illa celeberrima Parisiorum Academia damnatis in suis regnis prædicaret, doceret, affimaret ve, cẽseretur cõmittere crimen læsæ maiestatis humanæ: ac perinde contra eum (quisquis ille esset,) procederent iudices seculares, ac contra proditores, rebelles, & perduelles sui
45 regni. VII. Ratio cur, & an rectè potuit fieri lex 49. Tauri in regno Castellæ, qua filij clandestine cõtrahentes exhæredari possunt à parẽtibus: De quo post alios etiã doctissimus Didacus à Couarruuias in Epit. 4. 2. parte cap. 6. VIII. Ratio determinandi alia multa, quæ hactenus habeo quidẽ rudia, & informia: sed Deo Opt. Max. fauẽte, cum relectione cap. Tuam de ordine cogni. vulgabo formata, & formosa. IX. Infertur illud coroll. quod me notabili huic 6. insertum dixi ante octo menses, cum latè responderem pro Domino D. Iohan. Soarez prçsule nostro reuerẽdissimo, eodemq; comite valdè illustri multisque
46 nominibus mihi suspiciendo: † deceptum à laico grauiter citra dimidium iusti precij, posse via denunciationis euãgelicæ iudicialis, vel mixtæ, adire iudicem ecclesiasticum, vt illum deceptorem, aut læsorem moneat: & si opus fuerit per censuram ecclesiasticam cogat ad pænitudinem illius peccati: ac per consequutionem ad restituẽdum decepto tantum, quantum secundum legem euangelicam opus est ad hoc, vt illa inæqualitas desinat esse peccatum, saltem mortiferum.

I. Præsuppositum, scilicet peccare lethaliter eum, qui contrahendo notabiliter decipit proximum.

47 HOc corollarium probaturus præsuppono primo, † peccare mortiferè, quicunque cõtrahendo decipit aliũ in notabili quantitate, etiam citra dimidium iusti precij. Quod affirmauit Thõ. 2. 2. q. 77. art. 1. & in Quodlibet. 2. art. 10. & in 4. distin. 15. q. 3. art. 2. vbi Gabriel ait q. 10. colu. 9. nihil esse in hoc dubij. Quamuis non desint qui dubitent: sed non (vt opinor) ibi. Quod etiam tenet Diuus Anto. 2. parte tit. 1. cap. 16. §. 3. receptus à Clauasio, Siluest. Tabiens. ac aliis rapsodis siue summistis in verb. emptio, & Conrad. de contracti. 3. parte, q. 7. Et Inno. in cap. In ciuitate de vsur. quem Anto. Panor. & Ioh. ab Annan. ibi sequuntur, & Antho. in cap. Quia plerique de immunit. ecclcs. num. 12. & Pan. ibidem q. 9. Petrus ab Anchar. in regul.

regul. Peccatum de re.iur.lib.6.num.13.& 14. Et Panor.in cap.1. De emptione. Facit glo. memorabilis in §.Hoc ius.10.q.2.verb.Plus,recepta vbique per omnes. Salicetus in Auten. Ad hæc C.de vsur.q.21. & Fortu. de vlti. fine illa 17. & Bartol. Veron.de simulat.contract.in 2.præsupp. primi casus,col.2.& 3.Antoninus Burgens. in cap. Cum dilecti de emptio.nu.21. & recentiores in repetit. l.2.C.de rescind.vendit. col. 34. Diuus Bernardi.sermo.35. art.1. & 2.Facit glo. putata singul.l. Semper in conuentionibus.ff.de regul.iur. quæ habet hoc non licere bono viro,per quam,eam appellās singul.hoc ipsum tenet Bald. in cap. Cum causa de testibus in fin.

Et ne quis soli authoritati docentiū niti nos existimet,probamus id primo
48 eo principio iuris naturalis: † Ne facito aliis, quod tibi fieri non vis in princ. Decret.Deinde illo Apostoli. ad Thessal.4.Ne quis supergrediatur,& circumueniat fratrē suū in negocio. Vindex est enim de his omnibus.In quo pondera verb.supergrediatur,& verbum,vindex.Tertio illa ratione,quam sentit Tho.
49 in d.q.77.& alij in d.dist.15.scilicet,quod fundamentum iustitiæ commutatiuæ, quæ cōsistit in emptione,& venditione, ac aliis cōmutationibus,est æqualitas precij,& mercis,vel aliarum rerum commutandarum.Nam vt Aristo.1.Politicorum tradit,emptio, & venditio, & eadem ratione omnis alia commutatio introducta est pro communi vtilitate ambarum partium, quarum altera re
50 alterius indiget. Quod † autem pro communi duorum vtilitate inductum est, non debet esse grauius alteri, quam alteri:vt esset si preciū excederet valorem mercis, aut è contrario: Ergo prefata æqualitate non seruata contractus erit iniustus,cum alter eorum plus debito recipiat:alter vero minus.

51 Quarto † qui emit aliquid ab alio minore precio,quā sit iustū,aliquid recipit non gratuito à vendente,pro quo nihil ei dat,partē scilicet illā rei,sine qua residuum eius valeat tāti,quantū est datū preciū: Ergo emptio talis iniusta est.

52 Quinto cōuincit aduersarium quamlibet effrontē,& procacē,† quod omnis,qui credens,vel debēs credere recedit à medio virtutis, siue per excessum, siue per defectum etiam solo humano,ac iure naturali attento,peccat,& facit actū,vicij alterius extremi virtutis,relicta ea in medio:Quia virtus in eo con-
53 sistit,secundū Aristot.2.Ethi. & Th.late 1.2.q.64.Quod consequitur,† peccare omnē illum,qui credens,vel credere debēs recedit à medio iustitiæ(quæ virtus est clarissima)siue id faciat per excessum, siue per defectum: facereque actum iniustitiæ, quæ est vitium contrarium virtuti iustitiæ.Quod rursus cōsequitur,
54 †omnem illum,qui credēs,vel debens credere recedit à proportione quadam æqualitatis commutationibus peccare, admittereque actum vicij alterius extremi virtutis iustitiæ.Si quidem medium iustitiæ in tali proportione consistit, secundum Aristo. 5. Ethi. & Tho.2.2.q.18.art.10.receptum ab omnibus, saltem quoad ea, quæ faciunt ad propositum nostrum. Ex quo tertio sequitur, eum,
55 qui † contrahit aliter, quam gratuito & sciens, vel debens scire, non seruat proportionem æqualitatis,actum iniustitiæ,quod graue vitium est,admittere, ac per consequutionem peccare. Cum ergo omnis, qui credit, vel debet credere rem,quā emit pluris valere, quam sit precium, quo eam emit,credat,vel debeat credere se recedere à medio iustitiæ,consequitur eum peccare. Ex quo
56 necessario 4. sequitur,omnē † contractū non gratuitū,per quē res credita,vel

debita credi esse certi valoris cõmutatur pro re credita, vel debita credi maioris valoris, vel contrario esse peccatum. Ex quo infertur etiam necessario veram esse doctrinam illam, quam Scotus in 4.dist.15.q.2.tenet, & quam esse Communem inter alios ait Conrad.in d.3.parte q.57.& Iacobus Almayn. in d.
57 distin.15.q.2.col.49.& 50.scilicet omnem † emptionẽ & venditionem, in quam maius, vel minus precium quam sit iustum interuenit, esse peccatum: Cum tali tamen differentia, quod quando excessus est paruus vltra latitudinem omnem iusti precij, est peccatũ veniale: quando vero notabilis etiã citra dimidiũ iusti precij, est lethale: siue mortale: sed tale, quod leges ciuiles non puniũt, imo tolerant: Quando vero excedit etiam dimidium adeo est grande peccatum lethale, vt intolerabile sit: etiã secũdũ leges ipsas ciuiles, & potestatis prophanę.

VI. & postremo facit, quod Magnus ille Augustinus hoc expresse affirmat lib. 13. de Trinit. quem late sequitur Henricus Quodlib. 1. q. 40. & efficaciter probat capitulum 1.de emptio. quatenus prohibet peregrinis vendere carius, quam mercato vendantur. Pro quo noue, ac singulariter pondero cap. Cum dilecti de emp. quatenus reseruat remediũ agendi super deceptione & c.canonicis, non distinguendo inter deceptionẽ citra, vel vltra dimidium: licet glossa ibi (potius suo, quam authoris eius sensu) illud restringat. Confirmanturque omnia, per regulam locupletari lib.6.& l. Iure naturæ nemini Locupletãdum cum aliena iactura ff.de re.iur.

58 Non obstant leges illæ ciuiles. In causæ §.1.de minor. Item si precio §.final. ff.locati. Neque illa capitula: Cum causa.& Cum dilecti de emptio.cum illis 4. glossis c. Cum causa de testibus c. Per tuas de donatio. & c. In ciuitate de vsur. & d.c.Cum causa.de emptio.quæ videntur probare, licitam esse deceptionem citra dimidiũ iusti precij. Quoniã non est mens glossarum, neque etiã textuum dicere ita id licere, vt non sit malum, & in se turpe, atque à bonitate aborrens: Sed quod lege ciuili non punitur, imo toleratur. Sicut Lupanaria, secundum Augusti. in serm. de ordine: & ingurgitationes ante quadragesimam in quinquagesima, secundum Gregor. in c.Denique 4.distin.vt Tho.receptus ab omnibus tradidit in d.q.77.ar.1.& nos latius explicauimus in c.Qualitas de pœnit. distin.5. An autem, & quantũ toleretur id lege canonica, postea dicemus declarando illa, quę Panor.dixit in c.Cum causa de test.n.4.per alia ipsiusmet dicta.

Non obstat etiam, quod And. Sicul.ait in cap.1.de emptio.col.3.& in addit. Bal. Auth. Adhæc nu. 16.C.de vsur. se consuluisse contrarium tam in hoc præsupposito, quam in sequenti. Quod apparet in consil.22.col.2.& 3.lib.4 citans in id Inno.Anto.& Panor.in c.Quia plerique, de immunit. ecclesiarũ, & Bald.
59 in Auth.Ad hæc C.de vsur.oppos.21. † Non (inquã) obstat dictũ eius. Tum, quia fundat se super præallegatis capitulis, & legibus, quibus est respõsum. Tũ, quia Innocẽtius non dixit in dicto capitul. Quia id, quod ei imponũt Bald.& Andr. Sicul. Aliud enim est dicere, illi, qui per illicitã negociationẽ quæsiuit aliquid, quod nõ tenetur restituere, cõsulendũ esse, vt id pauperibus distribuat. Quod ille ait in fine, n.3. Aliud dicere, non teneri emptorẽ, vel venditorẽ ad restituẽdum id, in quo citra dimidiũ iusti precij proximũ læsit, vel decepit. Quod ipse non dicit. Multis enim aliis de causis, quã defectu iusti precij potest esse illicita negociatio. Puta ex circũstantia personæ, tẽporis, loci, verborũ superfluorum, & aliis

& aliis id generis multis, arg.cap.1.ne clerici, vel monachi. & cap.Decet.de im-
mun.eccles.lib.6.& similium. II. Quod ipsemet Innocentius contrarium vi-
detur tenere in cap.In ciuitate. de vsur. & expressiùs Panorm.quicquid impo-
60 nat ei Andræas Siculus. III. Quod etiam ipsemet † Andræas Siculus dixit in
d.cap.1.Ioannem ab Annan.quem magnopere laudat, consuluisse contrarium
eius, quod ipse respõderat, cuius tandem opinioni cedere videtur. Adde, quod
in casu Andreæ Siculi non fuit simplex emptio: sed permixta cum donatio-
ne, vt etiam ipsemet ait in d.cons.21.lib.4. IIII. Quod ipsemet Andreas Si-
culus nihil aliud affirmat, quam id, quod Salicetus in d.Authen. quæst.21.Ille
61 autem in effectu dicit, † primo peccare eum, qui emit rem minoris, quam va-
let ab eo, qui ignorat eam pluris valere: & è contrario eum, qui vendit rem
pluris, quam valet ei, qui putat eam tanti valere. Peccare secundo illum, qui
rem vendit carius, quam valeat ei, qui scit quidem verum eius valorem: sed
pressus aliqua necessitate, vel famis, vel alia emit carius, quo tali necessitati
succurrat. Peccare tertio illum, qui emit vilius iusto ab eo, qui scit quidem ve-
rum precium: sed necessitate pressus vendit rem vilius, aliàs non venditurus.
Peccare quarto qui quoquo modo mendaciis, vel alia fraude mouet alium ad
vendendam sibi rem vilius, & emendam carius. Non peccare autem in alio
quinto casu, quando, scilicet, tam emptor, quam venditor nouerunt iustum
precium mercis, & nulla necessitate premente vllum illorum, venditor spon-
te sua, cessante omni fraude, dolo, & mendacio vendit vilius, quam valet aut
emptor emit semper carius quam valet. Hoc enim casu videri potest emptor
donare id, quod adiicit iusto precio, & venditor id, quod illi detrahit, argum.l.
Campanus.ff.de oper.liber.& l.Cuius per errorem.ff.de reg.iur. V. Perpen-
dendum est, quod Salicetus vir vtique doctissimus non audet asseuerare etiam
hoc casu postremo non peccari: sed solum ait id videri sibi saluo meliori con-
silio. VI. Perpendendum est etiam; quod Andreas Siculus in d.cap.1.vix au-
det discedere etiam in hoc casu ab opinione Ioan.ab Annan.Et merito. Tum,
62 quia † vendere rem vilius, vel carius emere, non est donare: sed malè contra-
here, & rem damnosam facere, vt ait Fabianus de Monte de emptio.qu.prin-
cipal.8.num.20.& Pantaleo.in l.2 C.de rescind.vend. col.22.tribuentes id Bal.
in l.Si quis donationis.ff.de contrahend.emptio. vbi tamen nil tale ait: sed in
rubr.C.de contrahen.emp.col.4. Tum, quia in dubio nemo præsumitur dona-
re.l.Cum de indebito.ff.de probat.Et quod alioqui non esset locus prædictæ.l.
63 2.quatenus habet, † contrahenti læso vltra dimidium iusti pretij succurren-
dum esse: cum quilibet præsumatur scire vires patrimonij sui.l.Quisquis.C.
eod.tit.de rescinden.vend. Quibus tamen non obstantibus verum videtur id,
quod Saly.ait. Quoniam contrarium prædictæ determinationis Baldi affir-
64 mat idem Baldus in d.l.2.num.8.dicens remedium illius † l.secundæ cessare in
eo, qui sciens verum precium mercis suæ vendidit eam precio minore dimi-
dio iusti. Cui concordat Bart.& Pau.& Pantaleo latè in col.21.& proculdubio
tenendum est, quando in ea concurrerent omnia, quæ in quinto casu Saliceti
concurrunt. Quoniam concurrentia omnium illorum satis coniecturæ indu-
cere videtur ad præsumendum animum donandi eius, qui tam spontè patitur
talem inæqualitatem.

VII. Perpendendum Calderinum in d.cap.Nauiganti de vsur.etiam hunc casum non concessisse expresse, licet aliqui eum facile illi forte non satis perlecto imponant, etiam alios concessisse, vt videre est apud eum opposit.3.& quæst.8.Perpendendum postremo, Petrum ab Anchar.in regul.Peccatum.de reg.iur.lib.6.idem in effectu, quod Saly.tenuisse, vt patet.num.29.licet aliqui parum cautè illi contrarium imponant, vt etiam tangam in confirmat.vltima nostri corollarij.

65 Ex quibus omnibus colligitur,†peccare vendentem mercem carius,quam valeat ei,qui credit rem valere tanti:vel scienti quidem, sed aliam ob causam, quam donationis, danti precium maius iusto, Peccare & è contrario ementem notabiliter vilius, quam merx valet,ab eo, qui putat eam non valere pluris:vel scit quidem valere: sed ob aliam causam,quam donationis vendit rem vilius.

66 Addo his, quod † non solum mortaliter peccat is, qui scienter notabiliter lædit, aut decipit proximum sic contrahendo contra legem diuinam: Sed etiam qui bona fide putans se iustè contrahere, id fecit, si postea cognita veritate id, in quo illum læsit, ei non restituat: Quæ communis est conclusio tam Scoti recepti ab omnibus in 4.distinct.15.quæstio.2 quam Diui. Antoni.2. parte tit.1.cap.16.§.3.recepti à Clauas. Syluest. Caieta. Tabiens. & aliis rapsodis: Quam etiam tenent Anton.& Panormit.in cap.Quia plerique. quæst.9. de immunitate ecclesiarum, & Conradus de contractib. quæstion.1.col.2.& Adrianus in fine 3.artic.quæst.1. Quodlib.6.Et omnino tenenda. Tum, quia tutior. Tum,quia Communis. Tum,quia omnes rationes,quæ probant præcedens præsuppositum, si dexterè huic applicentur, eam quoque euincunt.

67 Tum,quia † deceptio reipsa,& dolosa æquiparantur, nisi quoad ea, in quibus iura expresse ponunt differentiam.l.Si quis cum aliter.ff.de verbor.oblig.vbi hoc Communis, post Paul.in 1.notab.affirmat, & nullibi inuenies expressum illa non æquiparari quoad effectum obligandi quem ad restituendum læso, id in quo læsit superueniente scientia.

Non obstat, quod contrarium teneat Franciscus Aretinus in cap.Cum causa.de testib.quem Antoni. Burgens.in cap.Cum dilecti.sequitur: eo quod non

68 occurrit ei solutio fundamenti Aretin. Tum, quia est doctrina noua, & animarum saluti periculosa, & occasionem tribuens delinquendi, vt palam est: & ideo minimè admittenda, argum.cap.Ex parte.de consuetud.l. Conuenire. ff.de pact.dotal. Tum,quia parum caute fundata, eo solo, quod si præscriptio bona fide completa lædens notabiliter proximum excusat à restituendo vsucapientem, siue præscribentem, cui mala fides superuenit post eam impletam, iuxta gloss. cap.Vigilanti.de præscript. communiter receptam: etiam emptio, vel venditio bona fide completa, licet notabiliter lædat proximum, debet excusare ementem,vel vendentem à restituendo.Parum caute(inquam) fundat suam opinionem Aretinus. Quia quæ ille putat similia, longe dissi-

69 milia sunt. † Nam vsucapio, siue præscriptio est quidam modus acquirendi non solum toleratus, & impunitus, sed etiam approbatus, & factus actus virtutis, siue virtuosus à lege tam canonica, quam ciuili. At emptio læsiua etiam citra dimidium iusti precij nulla lege neque ciuili, neque canonica approba

probatur, neque permittitur tanquam actus bonus, & virtuosus: sed solum relinquitur impunitus: vt præscriptio cum mala fide à lege Cæsarea. Quod nescio, quare non animaduerterunt illi duo viri alioqui oculatissimi Franciscus Aretinus, & Antonius Burgensis. Per quod adeo soluitur eorum fundamentum, vt eo vtens in theatro doctorum merito posset risui haberi: præsertim, si quis assentiretur Conrado dicenti in libro de contractibus, quæstione quinquagesimaseptima, in fine quintæ conclusionis, non posse id, quod ipsi aiunt statui legibus humanis, tam longe abest, vt id sit statutum canonicis: quorum verus intellectus in fine patebit.

II. Præsuppositum scilicet huiusmodi deceptorem seu læsorem non solum peccare: sed etiam teneri ad restituendum.

70 SECVNDO præsuppono huiusmodi † decipientem, & lædentem non solum peccare lethaliter ita contrahendo: sed etiam teneri ad restituendum, vt expresse affirmat Thomas in dict. Secun. Secund. quæst. 77. artic. 1. ad 1. & Diuus Anton. in d. 2. parte titul. 1. cap. 16. §. 3. col. 4. & Scotus in 4. distinct. 15. quæst. 2. vbi post alios Gabriel. quæst. 10. col. 19. dicebat hanc esse communem opinionem. Et idem tenet Panorm. in d. cap. Quia plerique. quæst. 9. & Bartol. Veronensis in tractatu de simulat. præsup. 2. col. 3. & Anthonius Burgensis, & ferè omnes
71 supradicti. Quod probatur primo ex eo, quod omnis † iniustitia, & inæqualitas commutationum reducenda est in foro animæ ad iustam æqualitatem, argum. fundamentorum pro primo præsupposito adductorum. Deinde, quod
72 deceptus vltra dimidium iusti precij tenetur restituere rem, vel totum illud, quod deest iusto precio. Nec satisfacit restituendo id, per quod precium crescit vltra dimidium, secundum Cyn. communiter receptum in d. l. C. de rescin. venditio. quæst. 8. & hoc non alia ratione, quam contractus aliter non reducitur ad iustitiam debitam: Ergo etiam decipiens citra dimidium iusti precij tenebitur ad resarciendum illud vsque ad iustum. Postremo, quod omnis
73 † damnificatio, retentio, & vsurpatio rei alienæ prohibetur præcepto, de non furando: & est peccatum. cap. Pœnale. 14. quæst. 5. Quod non tollitur, nisi restituatur ablatum, regul. Peccatum. lib. 6. cap. Si res aliena. 14. quæst. 6. At retentio rei emptæ precio notabiliter minore iusto contra voluntatem liberam donandi venditoris, est damnificatio, retentio, vel vsurpatio rei alienæ contra voluntatem liberam domini: Ergo peccatum inde resultans non tollitur, nisi per restitutionem.

74 Neque obstant ea, quæ pro contraria parte citari possunt. Quoniam eodem ferè modo resoluuntur, ac illa, quæ contra primum præsuppositum adducta resoluebantur.

III. Præ

III. Præſuppoſitum ſcilicet. Eum, qui tenetur reſtituere, & non reſtituit perſeuerare in peccato.

TERTIO præſuppono eos omnes,† qui tenentur ad aliquid reſtituendum, & id ſtatim, aut quam citiſſimè poſſunt non faciunt, inuita parte, peccare, nouo peccato, & perſeuerare in antiquo. Quæ concluſio eſt vtriuſque Thomæ.2.Secun.quæſt.62.art.fin.Thomæ, Scoti, & omnium aliorum in 4.diſtin.15.& Hoſtien.in ſumma.de pœnit.§.fin. col.penult.verſi. Quid ſi nullam. & Petri ab Anchar. in regu.Peccatum.col.1. de reg.iur.lib.6. Quare doctiſſimus Adrianus orſurus reſtitutionis materiam, eam appellat ceſſationem à peccato: & poſtea col.3. ſemper & continuo ait obligatum ad reſtituendum, peccare mortaliter quandiu detinet alienum inuito domino, etiam ſi non concipiat propoſitum non reſtituendi. Quia ſatis eſt ad peccandum, detinere alienum, & non reſtituere: † licet non concipiat propoſitum non reſtituendi. Quæ omnia etiam alij ſentiunt. Hæc Communis omnium concluſio, etiam ſi nemo eam affirmaret, efficaciter tamen probaretur, eo quod vt ait Thom.in d.art.fin.ead.videtur ratio omnium reſtituendorum, arg.cap.fin.14.quæſt.6. At quod debetur mercenario ſtatim eſt reſtituendum, iuxta illud Leuit.19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque
76 ad mane. Deinde probatur, eo † quod parum differunt quoad peccatum accipere, vel detinere alienum inuito domino cap.Sæpe.de reſtit.ſpoliat. At qui capit alienum inuito domino ſemper, & continuo peccat, Ergo, & qui deti-
77 net. Poſtremo, quod præceptum † de reſtituendo, licet ſit affirmatiuum, includit tamen intra ſe illud negatiuum, quo iubemur non detinere alienum: Et præcepta negatiua ſemper & pro ſemper, hoc eſt, quolibet tempore obligant, ſecundum doctrinam Thom.2.Sec.quæſt.33.art.1.receptam ab omnibus, & in his ab Archid.& vtroque Cardin.in cap. Si peccauerit.2.quæſt.1.& ab Archid. in ſumma.de pœn.d.5.

At præceptum de reſtituendo eſt negatiuum, qua parte iubet, non retinere:
78 Ergo ſemper, & pro ſemper obligat: † ac per conſequutionem qui rem reſtituendam inuito domino detinet in dies, & horas, apponit iniquitatem ſuper iniquitatem (vt verbis Pſaltis vtar.) Confirmantur hæc omnia per l.In omnibus obligationibus.ff.de reg.iur.quam in hoc citat Ricar.in d.diſt.15.art.5.q.4.

Probatio corollarij huius. IX.

PRæſuppoſitis ergo his tribus, ſcilicet, quod huiuſmodi deceptor
79 peccat mortaliter: & quod tenetur ad reſtituendum: & tandiu perſeuerat in peccato, quandiu detinet alienum. Probo nunc hoc noſtrum corollarium, ſcilicet huiuſmodi, de quo agimus, emptorem, & venditorem etiam ſi ſit laicus cogi poſſe ab eccleſiaſtico iudice, per viam ſaltem denunciationis euangelicæ ad ſatisfaciendum
80 læſo. Et primo quidem, ac irrefragabiliter ſic: † Eccleſiaſtica poteſtas cognoſcere poteſt via denunciationis de quocunque peccato mortali cuiuſcunque Chriſtiani,

Christiani, etiam puri laici, ad effectũ cogendi eum per censuras ecclesiasticas ad pœnitudinem: vt habet nostrum hoc 6. notabile, tam sacris literis, quam rationibus naturalibus, & pontificiis satis superque fundatum. At hæc, de qua loquimur, deceptio, & læsio notabilis, siue grauis siue fiat à laico, siue à clerico, est peccatum lethale, siue mortale, vt habet primum præsuppositũ supra probatum: Ergo ecclesiastica potestas poterit de eo cognoscere ad effectũ cogẽdi decipientem ad pœnitudinem: & per consequutionem ad ristituendum, &c. Dicat tamen hic aliquis, Concedo ecclesiam posse cognoscere de tali læsione tali via, in talem finem & effectum, etiã contra laicum, si is cõuentus non excipiat, obiiciendo actori conuenienti malitiam: conuentum tamen si vult, eam illi obiicere posse, & excipere: vt ipsemet ratione noua cõfitebar in solutione difficultatis secundæ.

Contra eum, qui sic responderit argumentor. II. & irrefragabiliter quod
82 huiusmodi exceptio militiæ † tunc demum habet locum, quando cõtra talem læsionem proditũ est à lege ciuili remediũ, per quod illa læsionis iniquitas ad æquitatem reduci potest in foro seculari, vt in 2. difficutate prædixi. At quando tale remedium non est proditũ tunc, sine vllius eiusmodi exceptionis impedimento corã iudice ecclesiastico, potest trahi saltẽ hac via, de qua loquimur denunciationis, secundum Innoc. in d. cap. Nouit. nu. 4. quem sequitur Hostien. col. 2. & Ioh. And. etiam col. 2. & clarius Petrus ab Anchar. nu. 14. Quod ipsum dicunt Anton. Cardinal. & Ioh. And. & Panor. nu. 48. neque est vllus, qui eis ibi contradicat, licet sint, qui non tangant. Et est cõmunis opinio approbata, per Bartol. in Extrauag. Ad reprimendam, verb. denunciationem col. 1. quem sequitur Fel. in procemio Gregor. nu. 26. & in cap. Quæ in ecclesiarũ, de cõstitut. nu. 8. Pro quibus de multis, quæ adduci possent, sufficiat cap. fin. de præscriptio. adiuncta l. Sicut, & l. Omnes C. de præscript. 30. vel 40. annorum. Per quæ
83 probatur legibus ciuilibus non esse proditum † remedium contra vsucapientem, siue præscribentem cum mala fide. Et ideo procedi posse ab ecclesia, etiam cõtra laicum, saltem per viam denunciationis, vt copiosè scribit Panor.
84 in illo cap. final. nu. 22 de præscript. & Ioh. Imol. col. 6. versic. Ex hoc infertur. Sic etiam quia contra vsurarios, saltẽ vsque ad certam quantitatem non erat proditum remedium à lege Romana, quæ illas permittebat l. Eos C. de vsur. poterant in dubio trahi etiam laici ad iudicẽ ecclesiasticum maximè per viam denunciationis, quo pœnitere ac per consequutionem restituere cogerentur vsuras extortas cap. Quid dicam 14. q. 4. & 13. q. 3. per totam & c. Quia in omnibus de vsur. & Cle. 1. eo. tit. Alia sunt id genus multa, quæ congerit Petrus ab
85 Anchar. in regul. Peccatum col. 1. de regul. iur. lib. 6. Cum ergo † læsio, & deceptio, de qua loquimur sit peccatũ lethale, quãdo est notabilis disparitas precij, & mercis, vt probatum est in primo præsupposito, & super eo nullum est remedium agendi coram iudice seculari, neque secundũ leges Imperiales, neque secundum regias: licet hæ copiosius quam illæ subueniãt, vt videre est in tit. 30. lib. 4. ordin. adiuncta. l. 2. C. de rescind. vendi. & annotatur in cap. Cum dilecti & in cap. Cum causa de emptio. & venditio. necessario cõsequitur posse læsum recurrere super eo ad iudicem ecclesiasticum etiam contra laicum.
86 III. & quidem neruosissimè facit, quod eiusdẽ † venditor læsus, non solum

potest recurrere ad iudicem ecclesiasticum:sed etiam videtur teneri,vel ad re-
87 mittendum debitum, vel ad recurrendum sub pœna peccati. Quia † omnis Christianus tenetur corripere proximum,quem videt perseuerātem in aliquo peccato lethali,& si semel ac iterum monitus non se emēdauerit,tenetur eum denunciare ecclesiæ,iuxta præceptū domini,de nos mutuo corripiēdo, datum Matthæi 18.insertum huic cap.& capit. Si peccauerit 2.q.1.& declaratum vtrobique, ac in 4. Sententiarum distin.19.& per vtrumque Thom.2.2.q.33.& ni fallor, vtilius ad vsum, & profundius ad disputandum per nos in 4.& 5.notabilibus superius collectis,& cōmento.d.cap.Si peccauerit reseruatis.At omnis venditor huiusmodi, qui vendidit rem emptori credenti,vel credere debenti eam multo pluris valere,videt eum non solum peccasse lethaliter,siue mortaliter,iuxta dicta in 1.præsupposito:sed etiam perseuerare in eo,non restituēdo, iuxta dicta in 2.& 3.præsupposito: Ergo vel debet ei donare, quod debet, vel eum monere semel ac iterū,& si non fuerit auditus,denūciare illius peccatum,
88 & perseuerantiā ecclesiæ.Maximè quia † is venditor,magis,quam alij tenetur ad hanc monitionem, & denunciationem. Tum,quia certius nouit peccatum eius,& perseuerantiam, quam alij. Tum,quia alij forte putant eum liberè,ac gratis donasse emptori eam partem,qua precium merx superabat. Tum,quia in ipsum peccat emptor non solum, sicut in alios nocēdo ei spiritualiter malo exemplo:sed etiam temporaliter damnificando,vt palam est. Et quando sunt
89 multi,† qui possunt corripere,ille primo loco ad id tenetur,qui magis est ad id obligatus,iuxta communem sententiam in locis prædictis receptam.

IIII. Facit,quod hanc cōclusionem sentiunt omnes, qui affirmāt peccare lethaliter huiusmodi deceptorem,vel læsorem: affirmāt autem id ferè omnes, vt in primo præsupposito est dictū. Quod ideo videntur non expressisse: Quia doctissimis, eisdemque pientissimis viris superfluum videbatur id exprimere, clamante euangelio,clamantibus cōciliis, & Rom. pontificibus,clamantibus Augustino,Hieronymo,Ambrosio,Gregorio cum omnibus, tam nouis,quam
90 antiquis doctoribus:† omnes, qui perseuerāt in peccato lethali corripi posse, ac debere: & si correpti non se correxerint denunciari ecclesiæ, & eam non solum posse,sed etiam debere censura ecclesiastica castigare, si denunciati,ac blande moniti se non emēdauerint. Non desunt autē qui etiā hoc expresserūt: Id enim facit † Iacobus Almaynus doctorū ætatis suæ Parisiensiū cum primis doctus, ne dicam doctissimus in prædicta d.15.q.2.col.52.Non obstantibus legibus,& capitulis contra hoc faciētibus,quæ ibi citat,idem repetit, & clarius in lib.de authoritate ecclesiæ cap.col.pen.& in quæstione,quam vesperiarum vocāt,col.12.& Panormit.canonum interpretū facile princeps,in cap.In ciuitate,de vsur.nu.6.expresè ait laicum posse cōueniri in foro ecclesiastico super hac læsione:& pondera ipsum sentire,quod non solū via denūciationis:sed & alia recta,& directa potest hoc fieri:Et in cap.Cum causa de test.nu.4.præsupponit, contra talem lædentem posse procedi in foro contentioso canonico, quando peccat.Grauissimus item author.Ioh.ab Annania in illo eod.capitulo, In ciuitate,nu.8.de huiusmodi deceptione ait se indubitanter credere hoc non licere in foro animæ,cōscientiæ,& sic nec in foro canonico. In quibus verbis
91 pondera verbū foro canonico,& nu.9.subiicit † emēti rem pluris,quam valet non

non solum dari in foro canonico officium iudicis, ad repetendum solutum: sed etiam, imo multo magis, ad solutionẽ impediendã, argui cap. Queadmodum, cum simil. de iureiur. Calderinus etiam in repet. c. Nauiganti, de vsur. col. 4. expressè dicit in foro canonico posse agi contra illum, qui sciens iustum rei precium minoris emit ab eo, qui credebat rem non valere pluris. Cõtra eum item qui carius vendit ei, qui credebat rem valere tanti. Nec enim, inquit, est credendum, quod ius canonicum, quod à Spiritusancto processit cap. Si quis diaconus 50. dist. decipientẽ, vel dolum approbaret. Idem tenet Petrus ab Anchar.
92 in repet. cap. Peccatũ de regul. lib. 6. quatenus, nu. 21. concludit in effectu † tunc demum licere prædictam læsionẽ citra dimidiũ iusti precij, sine vllo remedio, cum vterque tam emptor. quam venditor scit illud: & interuenit præsumptio liberè donandi excessum: Non autem cum fit ob aliquam causam, quæ tollat præsumptionem liberæ voluntatis donandi: puta ob famem suam, vel familiæ suæ, aut vt se, vel suos redimat à captiuitate, vel vt vicinum rixosum è vicinia tollat, vel ob aliam similẽ. Quia tunc læsus etiam citra dimidium posset petere saltem in foro canonico, vt illa inæqualitas ad æquitatẽ reducatur. Idem tenet
93 etiam expresse † Dominicus Sotus vir eruditione singulari in lib. de ratio. tegend. membro secundo q. 3. pagin. 3.

V. Facit quod nullum mouere debet id, quod ait Pantaleo in dicta l. 2. col. 3. scilicet Bal. dicere in Authen. Ad hæc C. de vsur. col. penult. versicul. Insuper qui est nu. 16. mercatores vendentes sagacibus, & astutis non posse conueniri per denunciationem euangelicam. Tum, quia Bald. nihil ibi ait de tali denunciatione, nec de astutis, & sagacibus. Tum, quia Innoc. cuius ille authoritate mouetur, non ait illud. Tum, quia ratio, quæ in nostro libro tam antiquo, quam nouo, mouet Bald. ad dicendum, mercatores carius, quam par est, vendentes non teneri ad restitutionẽ, falsa est scilicet, quia inquit accusatio debet sequi sensum, non est peccatũ iure naturæ. Nam multa sunt peccata: quæ comprehendi nequeunt etiam indirectè sensibus. Et peccatum carius vendendi comprehendi potest saltẽ indirecte sensu: Et nec ipse, nec alius potest negare peccatum læsoris vltra dimidium iusti precij posse in iudicium etiam seculare deduci. Quod tamẽ non potest aliter cadere in sensum quam posset peccatum
97 læsionis citra dimidium. Ex scriptis autem Andr. Sicul. coniicio † viciatum esse Bal. & pro, accusatio debet sequi sensum, legẽdum esse, cum acquisitio habeat consensum: sed etiam secundum hanc litteram est inepta. Nam etiam vsuræ habent cõsensum, & tamen sunt contra legem naturæ, secundũ Th. receptum
98 2. 2. q. 68. art. 1. ad 3. Denique ideo neminem debet mouere in contrarium illud Pantaleonis dictum. Quia id verum est in eius terminis: cum scilicet venditio fit sagacibus, & astutis, & ita scientibus valorẽ iustum, & saltem tacitè donantibus, vt in fine primi presuppositi dicebam. Addo, quod Pantaleo nobiscum sentit. Siquidẽ aperte iudicat succurrendũ esse taliter læso, si non esset astutus, neque sagax, & quia id nulla ratione alia defendi posset, quam quia eiusmodi personæ non videtur læsæ causa donandi: sed facilitatis: cõsequitur locum esse denunciationi vbicunque læsio talis alia de causa, quam donandi cõtingeret.

VI. eum, qui adeo saxeus est, vt hæc non mouerint, terreat saltẽ illud doctissimi Carlerij probatum à Iacobo Almay. de potest. eccles. cap. 11. & supra in

100 corol.2.huius notabilis à nobis limatũ ſcilicet, quod aſſerere † iudicẽ eccleſiaſticum non poſſe cogere laicum ad ſoluẽdum debitum, quod certificari poteſt, vel ad cedendum bonis, eſt errare in materia clauium. Terreat item hæreſim
101 eſſe † contrarium huius 6. notabilis, vt in d. corol. 2. habetur, & ex notabili noſtro neceſſario inferri hoc noſtrum corollarium: & per conſequutionem illius contrarium, aut hæreſim eſſe, aut eam manifeſte ſapere.

Poſtremo flectat in hoc maieſtatem, clementiam, & benignitatem regiam eiuſque proceres, quod vicium hic carius, quam par eſt, vendendi egẽtibus, & vilius iuſto emendi ab eiſdem, præſertim immobilia tam durum ſubſtitutum,
102 & vicarium agit vicij fœnerãdi quod latius hodie hoc regnat, quã olim illud: crudelius ſæuit in pauperes: occultius illorũ ſanguinem ſugit, & in extremam paupertatem, deſperationemque miſeros adigit, & efficacius animas plurium diuitum æternis cruciatibus obligat. Regnat (in quã) latius. Quia imperat non ſolum Luſitaniæ toti, & Caſtellæ: ſed etiam reliquę Hiſpaniæ, ac Galliæ ſimul, & toti reliquo Chriſtiano orbi, vnde fœnerandi vitium exulat. Quod autem crudelius ſæuiat ex eo colligitur, quod per huiuſmodi emptiones, vẽditiones, & locationes citra dimidium iniquas, noſtra ætate frequenter à cuiuſuis ordinis diuitibus lucri fiunt annua triginta, & eo amplius pro centum; Cum tamẽ per vſuras antiquas ſolum poſſent lucri fieri pro centũ 4. ab illuſtribus, 6. ab aliis, qui non eſſent mercatores, 8. à mercatoribus terra, & 12. mari, iuxta l. Eos C. de vſur. ſecundum illam nouam eandemque veram interpretationem Hermolai Barbari relatã, & pulchre probatam à Bartolom. Socy. in l. 3. §. final. ff. ad l. falcid. quem ſequitur Alciat. lib. 3. diſpunctio. cap. 3. omiſſa expoſitione gloſſ. l. Centeſimis ff. de verb. oblig. & aliis: quos omnes efficaciter confutabat Paulus Caſtrenſ. in d. l. 3. §. final. Quod autem per huiuſmodi contractus aliquando pro centum lucri fiunt 30. patet ex eo, quod paſſim videas prædium valens ducentis emi centũ, & vno, & mox illud locari venditori 30. & pluribus annuis, cum læſio ne citra dimidium iuſti precij. Quoniam ex prædio valente ducentis ſatis aptè culto redeunt, vt plurimum, ad rectè colentem plures, quam 20. & ideo locatio facta 30. & aliquot pluribus non excedit dimidium iuſti precij. Quod autem ocultius pauperum ſanguinem ſugat, colligas ex eo, quod ſub ſpecie honeſti, & beneficentiæ, iuſtique contractus, veluti ex inſidiis aggrediens, plus torquet eos, & plus exigit ab eis. Quod autẽ animas plurium diuitum efficacius æternis cruciatibus obliget eo fit palam, quod eo periculoſior dicitur morbus, quo eſt ignotior, & ocultior, & minus medicis, medicinisque paret. Si ergo vſuræ vicium appellatur vorago animas deuorans, & facultates exhauriens cap. 1. de vſur. lib. 6. ob idque omnibus legibus etiam, ciuilibus regum Chriſtianorum omnium exploditur: Quare hoc vicium inique commutandi tam palam ſubſtitutum, & vicarium eius, & peius eo non exploditur, & tanquam peſtis animarum, & fortunarum non vitatur, non fugatur, non confunditur?

Confuta

Confutatio.

CONFIRMATO nostro, quod iustum, sanctum, & reipublicæ vtilissimum est, corollario, castra desiderantium potius, quam probantium contrarium euertamus. Quod vt aptius fiat, quam maximum illi colligere possunt exercitum in aciem producamus. Colligere possent primo, nouitates esse fugiendas, & hoc nouum, & insolitum esse. II. Iurisdictionem regiam hoc modo maximè diminutum iri. III. Per hoc dari viam, qua omnes causæ fori secularis trahantur, trahiue possint ad ecclesiasticum. IIII. Consequi hoc, eundem reum trahi posse ad duo fora super eodem peccato, & vtrobique puniri. V. Tam canonicas, quam ciuiles scilicet, obuiare huic corollario: Nempe cap. Cum dilecti. & cap. Cum causa. de empt. & l. 2. C. de rescin. vendi. VI. Vsucapiones, & præscriptiones, bona fide completas non videri permissiores, quam huiusmodi emptiones, & venditiones: & constare illas, etiam in foro conscientiæ seruandas, secundum Communem. VII. Diuites multos deturbatum iri quiete sua & suis quæ inique emerunt prædiis, si corollarium hoc teneatur. VIII. Non posse notorium esse hoc peccatum, nec per consequutionem spectare ad ecclesiasticum. IX. Multas lites nocere reipublicæ, & hoc corollarium plurimas pariturum.

Ecce totum, qui contra hoc confici potest, exercitum. Quem tamen quis vel mediocriter doctus timeat? Quis non eum forti animo excipiat, & fuget? Ad primum igitur horum respondeo primo negando, noua omnia esse reprobanda, vt negandum est, nisi reprobare velis plurima, quæ rex, & dominus noster Ioannes huius nominis tertius pro maxima sua sapientia, & religione in hæc sua regna inuexit nouissima: sed optima. Nisi etiam velis reprobare euangelium Christi sanctissimum, quod renouauit innumera, quorum de numero fuit potestas & necessitas, de qua agimus corripiendi fratrem, ac denunciandi eum ecclesiæ, si se non emendaret, Math. 18. Deinde respondeo concedendo,
104 † nouitates quidem inutiles, & contra sacras scripturas, & sacros canones non esse inducendas cap. Quis nesciat. 11. dist. c. Cum consuetudinis. de consuetud. Negando tamen hanc esse talem. Tum, quia plurimum confert animarum saluti, quæ omnibus rebus anteponenda est. l. Sancimus. C. ad l. Iul. repet. transplantata in cap. Sancimus. 1. q. 7. plurimum pauperum vtilitati, & indemnitati, ad quam hortatur nos psalmus ille regius: Beatus vir, qui intelligit super egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Tum, quia tam longe abest, vt hoc sit contra canones, aut sacras literas, vt de illarum medio sit haustum. Tertio respōdeo hoc non esse nouum, sed antiquum institutum, non cuiusuis regis, vel Imperatoris: sed Regis regum, & domini dominantiū Christi Iesu Domini Dei nostri, vt in 4. notab. supra monstrabam: Tale, inquam institutum, quod nulla humana lege scripta, & nullo vsu, nec abusu tolli potest, arg. cap. fin de consuetudine, & c. Sunt quidam. 25. q. 1.

105 Ad 2. respondeo demirari me solitum illos, qui clamant ob hoc minui iurisdictionem regiam. Tum, quia cognoscere de aliqua re, an sit peccatum, & gratiæ cœlestis impeditiuum, & cogere quem ad illius pœnitudinem ad nul-

lam potestatem secularem pertinet, secundum omnes: & ea, quæ tetigimus in corol.7.huius notab.6.& in corol.17.not.3. Quia hoc negotium spirituale est, terminandum non legibus humanis, non etiam sola naturali: sed supernaturali diuinitus in vtroque testamento:maxime vero nouo reuelata. Tum, quia licet ecclesiastica potestas huius rei cognitionem omittat, nihilo magis tamen eam regia capere potest. quandoquidem secundum eius leges regias huiusmodi emptiones impunes sunt, & tolerantur, sicut secundum leges Imperiales, vt in 2.arg.pro nostra conclusione facto monstrabatur.

Ad I. Negamus vllam causam fori secularis trahi ob hoc ad ecclesiasticum, vt latè in 2.difficultatis solutione diximus.

Ad IIII. Respondeo primo negando ex hoc corol.inferri posse quem ad duo fora trahi super eodem peccato, & vtrobique puniri. Quia id, de quo lo-
106 quimur peccatum scilicet † læsio, & deceptio, citra dimidium non est crimen ciuile, nec super eo quis in foro seculari puniri potest vt palam est. II. Respondeo non esse contra iura, vt vnus & idem super eodem crimine ad duo fora trahatur, quando illud ob varios respectus esset varij fori. Nam castigatus à laico iudice ob vulnus illatum in ecclesia, quatenus erat solum vulnus, & crimen laicum, castigari potest ab ecclesiastico, quatenus est sacrilegium, secundum Communem, secundum quam absolutus, vel castigatus in altero foro castigari potest etiam iterum in altero regulariter, quando ob varios respectus crimen est vtriusque fori, vt videre est apud Felin.& citatos ab eo in cap.
107 De his.de accus.num.13. Adde, quod nemo negabit eum, qui † occidisset aliquem, & ob id penitus esset etiam iuste citra mortem tamen, à iudice seculari, peccati autem non pœniteret: imo diceret placere sibi plurimum id fecisse, posse corripi, fraterna correptione, & si non se correxerit, denunciari ecclesiæ:& si ab ea monitũ non pœniteret, ob contumaciam excommunicari: Quoniam secularis iudex puniuit eum ob homicidium, quatenus illud erat crimen ciuile offendens proximum, & rempublicam; Ecclesiasticus autem quatenus est offensiuum Dei, & impeditiuum vitæ æternæ, & quatenus adhuc durat per impœnitentiam illam, & contumaciam impedientem vitam spiritualem, & æternam. Quod lex ciuilis, nec curat, nec punit, nisi in aliam proximi offensam extendatur. Quamquam hæc ad redundantiam dicuntur: cum id, de quo agimus peccatum, non sit crimen merè seculare, nec mixti fori: & ita nec punibile, secundum leges ciuiles: sed solum secundum diuinas, & ecclesiasticas.

Ad V. Quod multis videtur Achilles: mihi autem vix Thersites, respondeo, † quod l.2.C.de rescind. vend.& c.Cum dilecti. & c.Cum causa de empt.nihil penitus obstant, Non primo lex illa 2.non enim approbat tanquam iustam, emptionem, & venditionem cum tali læsione factam: sed tolerat eo modo, quo præscriptiones cum mala fide introductas author codicis, in quo illa lex sita est tolerabat, non dando vllam actionem, vel remedium ciuile læso, imo tollendo quod alias per legem ipsam ciuilem competere poterat. Quæ est sententia Thomæ, & ferè omnium theologorum, & canonum peritorum, vt dictum extitit in fine primi præsuppositi:non tamen tollit remedium denunciationis euangelicæ, quod euangelica, & diuina lex ei tribuit, vt supradictum est:

quia noluit tollere, nec si maximè voluisset potuisset, arg. cap. Sunt quidam. 25. q. 1. Sicut etiam, secundum communem opinionem pro pacto nudo leges illius libri non dant vllum remedium, neque vllam actionem regulariter. l. Legem. l. In bonæ fidei. l. Petens. C. de pactis. Non tamen tollunt, nec tollere potuerunt obligationem, & remedium à lege diuina inductum iuxta ea, quæ latius annotantur in cap. 1. de pactis.

108 Minus obstant † prædicta cap. Cum dilecti. & Cum causa. de emptio. Tum, quia nihil plus saltem faciunt contra nos, quam lex illa 2. C. de rescind. vend. & ita pari facilitate, qua illa refelli possunt. Tum, quia illa duo capitula nihil statuunt de emptione, vel venditione facta precio minore iusto citra dimidium: sed de facta minore vltra dimidium, vt palam ex eorum lectione patet. Tum, quia cap. Cum dilecti. nihil noui disponit: sed solum declarat: & declarat id, quod nihil facit ad propositum scilicet iniquam esse sententiam, per quam condemnatur emptor rei minore precio vltra dimidium ad restituendam rem simpliciter: quia debet condemnari alternatiue ad hoc, vel si malit ad supplendum iustum precium. Quid te rogo habet hoc contra nos? Tum, quia imo illud cap. singulariter probat nostram conclusionem, quatenus habet illa verba: salua quæstione canonicis super deceptione, quæ generaliter permittunt remedium super deceptione, non distinguendo inter deceptionem vltra vel citra dimidium. Neque plus obstat. d. cap. Cum causa. Tum, quia non loquitur de emptione, vel venditione facta precio minore iusto citra dimidium; sed de minore vltra dimidium. Tum, quia nihil noui disponit: sed solum habet ciues illos Viteruienses, qui rem ecclesiæ emerunt minoris vltra dimidium teneri alternatiue, vel ad restituendam rem emptam, vel ad supplendum iustum precium. In quo te rogo, est hoc contra nostram conclusionem? Et ne dicas eatenus contra nos facere, quatenus innuità contrario sensu, quod si non constituisset de læsione vltra dimidium non condemnasset eos: considera primo, quod non colligitur hoc tam amplum ex illo contrario sensu: sed solum, quod non condemnasset eos in illo iudicio, in quo agebatur remedio illius. l. 2. quod non competere læso citra dimidium plane fatemur; Sed negamus eum non posse vti remedio legis naturalis, & euangelicæ. Considera se-
109 cundo, quod † argumentum à contrario sensu inefficax est, cum desumitur ad probandum id, cuius contrarium est expressum in iure cap. A nobis 2. de sententia excommunic. & gloss. communiter recepta in cap. Significasti. de foro compet. At contrarium est expressum in iure in cap. 1. de emption. & in regul. locupletari non debet quis cum aliena iactura. de regul. iur. lib. 6. Imo etiam in d. cap. Cum dilecti. inducto, vt paulo ante inducebam. Considera tertio, quod licet lege humana non esset expressum contrarium: est tamen lege naturali. l. Iure naturæ æquum est neminem cum aliena iactura fieri locupletiorem. ff. de regulis iuris. Considera quarto, quod author illius decretalis, neque per somnium cogitauit tollere remedium legis euangelicæ, per eiusmodi argumentum à contrario sensu, quod aliquando quidem fortissimum est, vt ait l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdictio. In proposito autem per omnes has considerationes fragilimum, & risu penè dignum.

Ad

110 Ad VI. Nego vſucapiones, & præſcriptiones bona fide completas non eſſe permiſſiores, quam emptiones iniquæ citra dimidium, vt diximus ſupra in fine primi præſuppoſiti. Illæ enim non ſolum permittuntur ab vtroque iure: ſed etiam approbantur tanquam modi, iuſti, ſancti, & vtiles quærendi dominium: Emptio vero iniqua citra dimidium permittitur à ſola lege ciuili, permiſſione tantum tollerantiæ, denegando remedium ciuile taliter læſo: non autem permiſſione approbationis, & laudationis, vt ex mente fere omnium dictum fuit in primo præſuppoſito. A iure vero pontificio neutro modo permittitur, niſi quis per auarorum ſomnia putet conſtitui iura pontificia: Et licet concederemus (quod ipſe nunquam faciam) etiam per iura canonica permitti huiuſmodi læſionem eo modo permiſſionis tollerantiæ, quo permittitur iure Cæſareo. ita, ſcilicet, quod denegat læſo remedia iuris humani, & canonici: certe nullatenus concedi poteſt, per ea tolli remedium legis euangelicæ. Itaque dato, quod ſic læſus neque actionem, neque officium iudicis (quod pro actione ſolet dari) haberet, certe habebit denunciationis remedium inductum ab ipſo Chriſto ſummo legiſlatore, indelebile per vllam puri hominis legem, ſiue Cæſaream, ſiue Canonicam.

Ad VII. Reſpondeo, concedendo aliquot diuitibus hoc diſpliciturum, & pacem aliquorum auarorum turbatum iri: dummodo viciſſim fateare, quam plurimis pauperibus oppreſſis (quorum ſanguis diuitum labris ſuctus in cœlum clamat) placiturum: dum item fateare eſſe pacem bonam, & pacem malam, cum Thom. recepto. 2. Sec. quæſt. 29. art. 2. ad 3. Et pacem quidem bonam, quæ cum virtutibus eſt, ſeruandam, colendam, & ſuſpiciendam, iuxta illud Chriſti: pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Ioan. 14. Pacem autem, quæ cum viciis eſt, (qualis in noſtro caſu cum auaritia) violandam, & deturbandam eſſe, iuxta illud eiuſdem Matthæi 10. Non veni mittere pacem: ſed gladium.

Ad VIII. Reſpondeo primo negando, quod nunquam poſſit eſſe notoria huiuſmodi læſio. Eſſet enim ſi quis campum notorie valentem 20. millibus, quem multi vellent emere, venderet notorie 11. millibus, proteſtatus ſe id facere, ſine animo quicquam donandi. Deinde reſpondeo negando id, quod
112 præſupponit argumentum, ſcilicet, † oportere crimen eſſe notorium, vt de illo iudex eccleſiaſticus ad effectum, de quo agimus videlicet pœnitentiam, cognoſcere poſſit inter laicos. Tum, quia id nunquam inuenitur cautum. Tum, quia contrarium probatur etiam in caſu ipſo huius cap. Vt latius habetur ſupra eo notabili corol. 3. Et omnes ſcribentes poſt Innocent. hic, & Bartol. in d. Extrauag. Ad reprimendam. verb. denunciationem. & palam colligitur ex citatis per Felin. in cap. Cum ſit. num. 16. de for. comp. Tum, quia non eſt ſpeciale in notoriis, vt iudex eccleſiaſticus poſſit cognoſcere de his, per viam denunciationis ad effectum pœnitendi: ſed quod poſſit procedere etiam via recta ad effectum puniendi, vt declarat Panorm. in cap. fin. de ſepul. per illum text. in
113 hoc memorabilem. qui loquitur † de homicidio: dummodo ſtatim commiſſo notorio crimine non acceleret ad id eccleſiaſticus, ſed ſpectet negligentiam laici, vt limitauit Felin. in d. cap. Cum ſit de for. compet. num. 16. & Stephan. de poteſt. eccleſ. ſuper laicis caſu 30. Tum enim, quia iudex laicus merito negligēs

dicitur

dicitur, poterit ecclesiasticus cognoscere etiam ad effectum puniendi.

Ad vltimum concedo litium viciosarum & ex auaritia, vel fraude nascentium motum nocere reipub. modo tu quoque vicissim fateare, summũ in rebus bonum esse, iustitiam colere, sua cuique iura tribuere, cum Gregor. in cap. Si seculi 12. q. 2. Et expedire reipubli. criminum punitionem l. Ita vulneratus ff. ad l. Aquil. cap. vt famæ de senten. excom. & saluti animarum peccantium necessariam esse pœnitentiam cap. Firmissime 15. quæst. 1. Cum ergo lites hæ, quæ coram episcopo nostro reuerendissimo, super hoc articulo mouentur non sint viciosæ, non fraudulentæ, non filiæ auaritiæ: sed misericordiæ, ac pietatis, Cum per eas pauperes leuentur, eorum oppressores arceantur, animæ captiuæ redimantur, æqualitas sancta in commutationibus introducatur, laudandæ sunt & fouendæ, imo & qua fieri potest iuuandæ.

X. Siue epilogus noui.

Concludamus ergo primo non esse locum remedio l. 2. C. de rescindenda venditione contra huiusmodi ementes, vel vendentes cum læsione notabili, citra tamen dimidium iusti precij. Non item dari regulariter contra eos actionem, neque officium Iudicis, neque vllum aliud remedium per leges cæsareas, neque in his regnis per regias: & ideo eos non peccare in hoc peccatum vllum seculare, vel mixti fori, iuxta diffinitiones eorum supra in corol. 7. traditas: Nihilominus peccare tamen eos contra legem Dei non solum scienter ita contrahendo: sed etiam post contractum ita ignoranter factum, non reducendo illum ad æqualitatem iustam. Et ideo etiam si sint laici corripi posse, debereque correptione fraterna: & si correpti non se emendaurint, denunciari ecclesiasticæ potestati: quæ, si se blande monentem non audierint, poterit per censuram ecclesiasticam eos compellere principaliter ad pœnitendum: & per consequutionem ad satisfaciendum parti læsæ, iuxta regulas denunciationis euangelicæ iudicialis, vel mixtæ. Concludamus secundo menti iuris pontificij, & sanctitati eius conuenire id, quod Panor. & Iohan. ab Anna. supra relati cum aliquot aliis putant, scilicet recta via & sine ambagibus via denũciationis euangelicæ competere officium Iudicis contra huiusmodi contractores in foro ecclesiastico: quando, & quoties nullum remedium præstat eis seculare. Concludamus & tertio tolerari quidem posse illum, qui negarit tale officium competere in tales contractores (quamuis mea sententia inique opinentur) non tamen eum, qui viam denunciationis euangelicæ omnino negaret. Quippe qui clauibus ecclesiæ derogare videretur.

114 XI. Infertur laicum, qui † contrahendo vltra dimidium dicitur proximum læsisse, obidque peccasse, ac quia non restituit in peccato perseuerare, trahi quidem posse hac ratione ad ecclesiasticum Iudicem: non tamen ita efficaciter, ac qui citra dimidium iusti precij: sed notabiliter fertur id fecisse.

Quoniam hoc posteriore casu nullatenus poterit declinare forum: priore verò sic, modo in 2. diffic. supra eod. not. nu. 18. prædicto. An autem conuentus remedio d. l. 2. C. de rescin. vend. quando nolens supplere precium rem ipsam cogitur restituere, teneatur id facere cum fructibus: & an idem sit in omni
115 restitutione iure debita, & non gratiosa, tractauit † doctissimus Doctor Ema-

nuel à Costa in illo cum primis subtili, docto, & elaborato commento §. Et quid si tantum in 2. parte nu. 71. & consequen. ff. de lib. & posthu.

116 XII. Consequitur tandẽ † sapientissime, ac Christianissime suę reipublicæ consulturum regem, & dominum nostrum, si aliqua lege, sua religione, & sapientia digna, occurrerit huic pesti tam diræ in animas diuitum, & pauperum patrimoniola sæuienti: qua lata, & à viris integris executioni mandata leuaretur ecclesiastica potestas necessitate occurrẽdi ei, ne grassaretur inter laicos: & laici laica potestate acrius ab hoc vicio arcerentur. A quo & omnibus aliis vtinam diuina ope adeo abhorreamus omnes tam laici, quam clerici, vt exemplo diuorum Cornelij & Cypriani (quibus hic dies sacer est) malimus decies mortem corporum oppetere temporariam, quam cuipiam illorum vel consentiendo animorum commereri æternam. Amen.

***

INDEX

INDEX LOCVPLES

IN QVO RVBR. RVBRICAM, N. Notabile, & n. numerum designat.

modo

D

E

Iudices

Prodeſt

Q

R

S

T

FINIS.

EPIGRAMMATA

PRIDEM IN PRIMA ÆDI-
TIONE CONYMBRICÆ
ADIECTA.

Iacobi Teuij I. C. eloquentissimi ad
Authorem Carmen.

MEns, lingua, ingenium, Naturæ dona parētis
Sint licet, artificis munere cuncta nitent,
Pura quidem, & minimis mens candida sordibus vt sit
Natura, arte eadem purior esse potest.
Linguæ itidem sonitum præbet natura suauem,
Suauior vt fiat, postulat artis opem.
Quis neget ingenium nostra magis arte iuuari,
Vt solet aßiduo vomere cultus ager?
Hæc data diuino tria sunt tibi munere dona,
Mens pia, & ingenij lumen, & oris opes.
Purius illa tamen studijs exculta nitescunt,
Et rude si quid erat, sedulus arte dolas.
Sydera ceu claro debent sua lumina Phœbo,
Sic sua virtutum lumina terra tibi.
Sermo fluit facilis sapienti è pectore manans,
In sene doctiloquo Nestore qualis erat.
Testis erit linguæ, & mentis latißimus orbis:
At quale ingenium sit tibi scripta docent.

GEOR

GEORGII BVCHANANI IN INSIGNI BONARVM ARTIVM COLLEGIO

Apud Inclytam Conymbricam professoris Primarij Aliud.

MActe animi Venerande ſenex, qui pectore ſancto
Abdita ſecreti reſeras penetralia iuris:
Et veras recludis opes: vitiique rebellis
Sæpè renaſcentem reſecas rationibus herbam.
Non tu Dictæo mendacia callidus antro
Authoremque Iouem fingis, lucoue Capeno
Auia nocturnæ ſimulas commercia nymphæ:
Nec tripodas Phœbi mentita oracula fundis:
Sed liquida veri puris de fontibus vnda
Pectora noſtra rigas: moreſque in praua fluentes
Corrigis: & iuſtis legum compeſcis habenis,
Spes nimias: animoſque feros moderamine flectis.
Pontifices tu purpureos, dominumque potentis
Auſoniæ, duceſque doces diſcrimine certo
Noſſe modum iuris, flexuque obliqua doloſo
Exigis ad Canones interpres commodus æquos.
Ergo velut dubiis Phœbea oracula rebus,
Aut libycas ſortes, aut Dodonæa petebant
Templa inopes veri, trepidoque inſtante tumultu:
Sic cum perplexis mentes ambagibus error
Implicat, & iuris ſinuoſo tramite fallit
Semita, tu dubios regis, erranteſque reducis:
Confirmas trepidos, reuocaſque in cæca ruentes,
Et mala ne ſerpant rabioſæ ſemina litis,
Ante caues: & iuſtitiæ præceptor inermis
Aurea compoſitis inſtauras ſecula bellis.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm